

Heemkundige Kring

«Oud-Wachtebeke»

JUBILEUMNUMMER
HEEMKUNDIGE KRING OUD-WACHTEBEKE
TWINTIG JAAR 1967-1987

Foto kapt van fotoreportage ROL - R. & Y. VAN DER SYPT - LEDEBERG

Genomen in herberg „Onder den Toren“ van Cyriel Fermont en Emerance Bauwens,
lokaal van de karabijnschuttersklub Sint Hubertus, in het jaar 1962.

Links Robert Van de Velde „koning“ en rechts Maurits Van Heirsele „Voorzitter“.

**DIT BOEK WORDT OPGEDRAGEN
AAN DE NAGEDACHTENIS VAN**

**ROBERT VAN DE VELDE
(1899-1985)
STICHTER**

**MAURITS VAN HEIRSELE
(1899-1980)
EERSTE VOORZITTER**

**VAN DE HEEMKUNDIGE KRING
OUD-WACHTEBEKE**

P02091623

* Dit boek wordt uitgegeven met de steun van het Provinciaal Bestuur van Oost-Vlaanderen en van het Gemeentebestuur van Wachtebeke.

* Onze hartelijke dank aan alle medewerkers aan dit Jaarboek, zowel aan de enkele die onbekend willen blijven als aan

TWINTIG JAAR HEEMKUNDIGE KRING OUD WACHTEBEKE

Lydie	WAEDEMON-VAN DE VELDE	Sint-Amandsberg	verhaal & dokumentatie
Marie-Madeleine	DE BRUYNE-VAN HEIRSELE	Wachtebeke	dokumentatie
Gilbert	DE BRUYNE	Wachtebeke	verhaal
Gaston	VAN ASSEL	Wachtebeke	verhaal
FOTOREPORTAGE ROL, R. & Y. VAN DER SYPT, LEDEBERG			
In de verzameling dokumentatie van Mevrouw De Bruyne, staken enkele foto's van een viering van de Karabijschuttersklub, gemaakt door fotoreportage ROL. Nazicht in de Gouden Gids toonde dat deze zaak nog bestond, zij het op een ander adres. Een telefoontje met Mevrouw Van der Sypt bracht het sympathieke resultaat dat onze H.K. die foto's GRATIS mocht gebruiken, mits vermelding van de herkomst. Daaraan is hiermee voldaan. Rest alleen nog hartelijk te bedanken.			
Albert	VERVAAT	Wachtebeke	verhaal
Aloï's	CREVE	Wachtebeke	verhaal
Gustaaf	DE BUCK	Wachtebeke	verhaal

DE EERSTE WERELDOORLOG

Edward	DIELEMAN	Mendonk	verhaal & dokumentatie
Irma	CELIE	Wachtebeke	foto
Rachel	BAETSLE	Lochristi	foto's
Edward	VERBRUGGEN (+)	Mendonk	verhaal
Frans	DE VOS	Lokeren	dokumentatie
Hector	DE DECKER	Gent	dokumentatie
Robert	RUYS	Wichelen	dokumentatie
José	JACOBS	Gent	verhaal & foto's
Jozef	VAN MEGROOT (+)	Wachtebeke	verhaal
René	THIBAU	Wachtebeke	dokumentatie
Gabrielle	VAN ASSEL	Wachtebeke	foto's & uitleg
Maria	VAN DE VOORDE	Wachtebeke	foto & uitleg

Heemkundige Kring

«Oud-Wachtebeke»

Wachtebeke

JAARBOEK 1987

VICTOR & FRANS DE BLOCK SMOKKELAARS

Frans

DE BLOCK

Wachtebeke verhaal & foto's

WACHTEBEKE & OMSTREKEN IN AMERIKA

Raymond

VAN DER GRACHT

Mishawaka, Indiana, V.S.A.

Victor

BRACKE

Wachtebeke

Ray

GARD

South Bend, Indiana, V.S.A.

Albertina

ANTHEUNIS

Mishawaka, Indiana, V.S.A.

Martha

VAN DE WALLE

Mishawaka, Indiana, V.S.A.

Robert

CROSS

Chicago, Illinois, V.S.A.

BIJZONDER WOORD VAN DANK aan medewerker Maurits BUYLE zonder wie dit boek nooit zou bestaan hebben.

* Niets uit dit boek mag gereproduceerd worden zonder de schriftelijke toestemming van de H.K. Oud Wachtebeke p/a G. Hoebeke - Walderdonk 62 - 9070 Wachtebeke.

JAARBOEK 1992

MACHT EERKE & ONSTWENEN IN AMERIKA

VAN DEN GRACHT
BRACKEN
GARD
ANTHELPHIS
VAN DE WALLE
LINDEN

Aug. Gysel SELZAETE

Het prille begin

HOOFDSTUK I

ROBERT VANDEVELDE, STICHTER VAN DE HEEMKUNDIGE KRING OUD-WACHTEBEKE (1899-1985)

HET LEVEN VAN EEN STRENG EN PLICHTSBEWUST STAATSAMBTENAAR, AUTODIDAKT EN VEELZIJDIG MENS

Het volgende werd verteld door de dochter van Robert Van de Velde, mevrouw Lydie Waedemon, geboren Van de Velde. Het gesprek had plaats op zaterdag 30 augustus 1986. In wat hierna volgt zijn ook elementen verwoven die me van elders bereikten. Hier dan een beknopte beschrijving van het leven van de man zonder wie er geen heemkundige kring Oud-Wachtebeke zou zijn.

„Mijn vader werd geboren in de Stationstraat op 29 januari 1899 als zoon van Oscar Van de Velde en Madeleine Swartelé. Hij is naar school geweest in de gemeentelijke lagere school. Meester Acke is later zijn vriend geworden tijdens de eerste wereldoorlog. Daar heeft hij de liefde opgevat voor het fotograferen. Na de school in Wachtebeke heeft hij voortgestudeerd in Zelzate. Hij reed daar naartoe met de fiets. Het is zo dat hij mama leren kennen heeft. Ze woonde in het „zwartselkot“ in de bossen. Hij heeft zijn middelbare studies niet beëindigd, want de oorlog brak uit toen hij vijftien jaar was. Toen hij zeventien jaar was werkte hij op het gemeentehuis in Wachtebeke. Hij was toen betrokken in de spionage (zie jaarboek 1984). Hij wilde dienst nemen in het leger en vluchtte van huis weg. De treinwachter zag hem hangen aan de trein en hij heeft zijn moeder Madeleine verwittigd en die heeft er hem weer af getrokken. Na de oorlog ging hij in het leger. Er is een foto van hem in legeruniform gedateerd december 1918.

Na zijn militaire dienstplicht is hij bij de douane gegaan als tijdelijk aangestelde. Hij was een self-made man, al hetgeen hij kende heeft hij door zelfstudie verkregen. In 1919 is hij de eerste keer voor drie jaar naar Kongo vertrokken. Daarop aansluitend heeft hij een tweede termijn van drie jaar gedaan in Kongo. Getuige daarvan zijn de vier foto's. Die met de antiloop is genomen in Sakania, de overige drie zijn gedagtekend 1923 en genomen in Luali (Mayombe). Hij heeft zelf gekozen om naar Kongo te gaan. Hij werkte daar voor hetzelfde ministerie bij de douane en accijnzen.

In zijn eerste term zat hij volledig in de brousse. Dat was in Sakania tegen Elizabethstad. Hij kwam toe en het eerste werk dat hij moest doen, was een schedel opgraven van een neger die vermoord was. Dat werd toen onderzocht door het gerecht hoe dat gebeurd was. Hij vertelde dat het op een nacht was en de maan scheen. Hij was met een paar negers die veel schrik hadden. Terwijl ze die schedel aan het opgraven waren, lag er nog een tweede schedel wat verder en die bewoog. Natuurlijk is iedereen in paniek weggevloden. Vader had toen het lef om terug te keren en te gaan kijken. Het was een rat die onder de schedel zat. Die rat liep weg en de schedel ging mee.

De tweede term is hij terug naar Sakania gegaan en dan naar Boma. Zijn werk bestond in het controleren van de boten als die binnen kwamen op de Kongostroom.

Nadien is hij teruggekeerd naar België. Hij is er getrouwd op 9 december 1926 met mijn moeder Blanche Strocher. Ze was geboren in Ougrée op 24 september 1897, als dochter van Jacques Strocher en Flore-Louise Jacquet. Mijn moeder was een weeskind. Haar grootmoeder had die zwartselfabriek in Zelzate.”

Dan volgt een onbekende periode van enkele jaren. In de huldetoespraak ter gelegenheid van zijn opruststelling in 1964 wordt verwezen naar een kortstondige en schuchtere voet in het privé leven. Feit is dat Robert op 17 januari 1928 terug vertrekt naar Kongo voor de eerste van een nieuwe reeks van drie perioden van drie jaar.

Uit de nagelaten papieren blijkt volgend kronologisch verloop van zijn loopbaan:

21.07.1923	Toegevoegd Verificator der Douanen 1ste klasse	Min. van Kolon.
07.04.1930	Verificator 2de klasse der Douanen	Min. van Kolon.
17.07.1931	Verificator 2de klasse der Douanen	Min. van Kolon.

12.11.1934	Verificator 2de klasse der Douanen	Min. van Kolon.
30.12.1937	Schrijver der douanen en accijnzen te Brussel 6e bureel	Min. van Financ.
20.06.1938	Schrijver der douanen en accijnzen te Gent Directie	Min. van Financ.
30.03.1942	Schrijver van het Kadaster	Min. van Financ.
08.08.1955	Bijzonder tekenaar van het kadaster te Gent-Bewaring	Min. van Financ.
15.11.1960	Bijzonder tekenaar van het kadaster bij de administratie	Min. van Financ.

In 1959 bij het vijftigjarig bestaan van Belgisch-Kongo, wordt Robert vernoemd met de laatste graad die hij had toen hij Kongo verliet, namelijk Onderbureauchef van de financiën en douanen in Belgisch-Kongo.

Mevrouw Waedemon vertelt dan voort dat Robert voor zijn derde term naar Elisabethstad ging. Daar had hij veel met de diamanthandel te doen. Ze werd er geboren op 7 februari 1934:

„Ik kon daar niet tegen het klimaat. Ik kreeg zweren. Ik lag daar in een mandje en kwam dan terug naar Gent, waar mijn grootmoeder, Madeleine Swartelé, woonde. Die verzorgde mij en als ik dan goed was, keerde ik met de boot terug. We hebben zeker tien tot twaalf keer de reis op en neer gedaan. Hij is terug gekeerd naar België in 1939.” (Volgens het Militair Zakboekje was dit in september 1938.)

Uit bovenstaande opsomming blijkt dat Robert dan eerst bij de Douanen en Accijnzen was en halverwege de oorlog overging naar het kadaster. Daar is hij dan gebleven tot hij op rust ging.

Mevrouw Waedemon: „Hij is teruggekeerd naar Kongo na de tweede wereldoorlog, maar is dan ziek geworden. Hij zat in Kinshasa zelf in een groot hotel. Hij had heimwee en hij is dan terug naar huis gekeerd. Mijn mama en ik gingen juist vertrekken op een zaterdag, maar hij is de donderdag ervoor naar huis gekomen. Dat was in 1945 of '46. Daarna is hij niet meer teruggegaan. Dan is hij op het kadaster in Gent gekomen.”

Op 31 januari 1964 was het dan zover: Robert ging op rust. Op de laatste dag van zijn loopbaan werd hij passend gehuldigd met een toespraak waarvan hier een uittreksel volgt. „... zeer zelden zal het in de annalen van het kadaster reeds voorgekomen zijn dat in een zelfde Directie twee van haar „eminente” medewerkers gelijktijdig de administratie verlaten om van de welverdiende rust te gaan genieten.

Het zijn twee uitzonderlijk begaafde en plichtsgetrouwe medewerkers geweest. ...de namen van onze gevierden ... de H.H. Van de Vijver Hendrik, inspekteur van het kadaster en Van de Velde Robert, Joseph, bijzonder tekenaar van het Kadaster... Robert-Joseph Van de Velde, of kortweg Robert, aan U de eer en de innerlijke vreugde heden de jongste te zijn van onze jubilarissen...

Na vooraf Uw militaire dienstplicht te hebben volbracht doet ge Uw intrede in de administratie als tijdelijk aangestelde der douanes. Met een drietal onderbrekingen van min of meer lange duur om U in onze toenmalige kolonie te gaan onderscheiden en ook een kortstondige en schuchtere voet te zetten in het privé leven zien we U achtereenvolgens als schrijver der douane en accijnzen te Brussel en Gent Directie, schrijver van het Kadaster ter Bewaring Gent - tekenaar van het Kadaster en bijzondere tekenaar van het Kadaster steeds ter Bewaring Gent om heden als dusdanig ter Directie Gent gehuldigd te worden...

... voor ons, Uw medewerkers zal dit verlies zwaar vallen. Wij waren zo gewend geworden aan uw goedmoedigheid - Uw kalme waardigheid, Uw soort afgemeten dienstvaardigheid en we weten het maar al te best deze kende geen grenzen want ook buiten de administratie zijn de feiten ter staving legio.

Ook is het ons niet ontgaan dat U niet van tegenslagen bent gespaard gebleven en allen hebben we U bewonderd om de wijze waarop U hiertegen met bewonderenswaardige moed het hoofd hebt geboden.

Voorkomend, gediensig en gewaardeerd werd ge steeds belast met allerhande speciale opdrachten, Uw vertrouwen waardig, zo zien we U onder meer belast met het fotograferen van duizenden typegebouwen over gans de provincie verspreid, waardoor bij U een nieuwe ambitie ontwaakt. Ook bij het samenstellen van de zeer uitzonderlijke dokumen-

tatie over de molens in Oost-Vlaanderen wist U een leeuwenaandeel in dit werk op Uw schouders te nemen.

Hierover mag de administratie fier zijn, en inzonderheid de Directie Gent met haar Vriendenkring inkluis (...).

Deze enkele feiten volstaan als getuigenis van de grote verdiensten die onze vriend Robert heeft weten te verwerven en het is dan ook niet te verwonderen dat tal van ere-tkens en onderscheidingen zijn roemrijke borst dienen te versieren.

Wij citeren Dienstster met vier strepen

Gouden medaille der Koninklijke Orde van den Leeuw

Overwinningsmedaille

Herinneringsmedaille van de oorlog 1914-18

Orde van het Britse Rijk

Britse Oorlogsmedaille

Kruis van tweede klasse

Gouden palmen in de Kroonorde.

Als blijk van sympathie en wegens de reeds aangehaalde nieuw ontsluitende ambitie die voor U de hobby van de toekomst moet worden, hebben we, Uw medewerkers en vrienden, geoordeeld U een zeer groot genoegen te doen door U een koninklijk geschenk aan te bieden in de vorm van een fototoestel dat voorzien is van de meest geperfectioneerde verbeteringen en de grootste waarborgen van degelijkheid biedt. Het merk „Voigtländer“ van Duits fabrikaat is toonaangevend op dat domein. Welke „typen“ U hiermede gaat fotograferen in de toekomst willen we U niet zo maar in het openbaar vragen, doch we hebben vertrouwen in het waakzaam oog van mevrouw Van de Velde...”

En nu terug mevrouw Waedemon over haar vader:

„Hij heeft daar altijd gewoond (aan de Hoge Weg in Gent). Voor mijn geboorte was dat huis al gebouwd, dus al voor de oorlog, terwijl hij in Kongo was. Het is volledig gebombardeerd geweest, maar dan terug opgebouwd. Er waren hier in de omtrek toen 93 doden. Er was daar een schuilplaats en die bommen zijn daar op gevallen. Mijn moeder en ik waren alleen thuis en wij zijn gevlucht in het achterste deel van het huis, hetgeen is blijven recht staan.

Tijdens de oorlog heeft hij nog op punt gestaan om te vluchten. Zijn fiets stond klaar gepakt, maar dan heeft hij „kop of letter“ gedaan, „blijven of weggaan“... en 't was blijven. Hij zou naar Frankrijk of Engeland gevlucht zijn.

Op het einde was hij bij de Witte Brigade. Ik weet wel dat we hakenkruisen gekregen hebben. Als ons huis gebombardeerd is, zijn we in de Gentstraat gaan wonen en daar hebben ze hakenkruisen komen zetten op de gevel, omdat er vier huizen daarnaast een man bij de Vlaamse Wacht was. Zijn vrouw kon niet schrijven en die kwam dan aan mijn vader vragen om brieven te schrijven naar haar man in de gevangenis. Omdat hij dat gedaan had, hebben wij hakenkruisen gekregen.

Vader was een self-made man. Hij sprak zeer goed Duits, Frans, Engels en zelfs de twee negertalen kende hij goed. Op het einde van zijn leven sprak hij dikwijls Kongolees met mij. Toen mijn meter vanuit Kongo op bezoek kwam, verliep het gesprek volledig in het Swahili.

Hij had veel hobbies: heemkunde, molens, Campo Santo (beroemde begraafplaats in Sint-Amandsberg), gesteenten, postzegels, fotograferen van gebouwen, schilderkunst... Hij was ook bolder en jager, dit laatste dan wel in Kongo, en een verwoed hengelaar. Boogschieten deed hij ook op de staande en de liggende wip. Hij is twee keer koning geweest met de karabijn en zelfs keizer. Dat was in Zelzate in de „Regina“.

Hij had ook redelijk veel sympathie voor de jeugd. Voor de scouts heeft hij veel avonden ingericht en is uren komen spreken. Hij kon boeiend vertellen.

Aan ons heeft hij weinig verteld en ons ook niet ingewijd in zijn hobbies.

Over de eerste wereldoorlog heeft hij toch wat meer gezegd. Op de Langelede hield een Duitser hem tegen en hij (Robert) zat met een bericht in zijn laars. Die Duitser is hem

beginnen aftasten. Mijn vader had een dolk en hij had hem al vast om de Duitser te steken, moest hij dat bericht gevonden hebben. Aan zijn laarzen is hij (de Duitser) gestopt en mocht mijn vader voort gaan. Hij heeft eens een plan ingeslikt. Hij heeft vooral de troepenbeweging in de gaten gehouden. Daarvoor heeft hij medailles gehad, maar juist voor de oorlog heeft hij veel papieren verbrand.

Nog een anekdote die hij vertelde was dat pastoor Camerman in zijn armen gestorven is. Dat was een zeer goede vriend van hem. Mijn vader is altijd misdienaar geweest. Hij kende zijn „Onze Vader“ nog in het latijn. Toen hij als misdienaar de wijn moest aanbrenge, dronk hij daar altijd eerst van. Maar die pastoor had toch ondervonden dat die wijn tamelijk vlug verminderde. Hij had niet beter gevonden dan met een verbrande kurk dat glas in te wrijven. Hij (mijn vader) komt binnen, hij had van de wijn gedronken en zijn lippen waren zwart. Tijdens de mis had de pastoor zijn vuist eens naar mijn vader uitgestoken en mijn vader wist niet wat er gebeurd was. Hij was op heterdaad betrapt!

Voor zijn kleinkinderen was hij niet streng. Maar voor mij was hij zeer streng. Hij verdroeg niet dat ge één keer buiten de schreef ging. Hij was zeer plichtsbewust.

Hij ging al eens graag uit. We zijn één keer met hem uit geweest in Wachtebeke, in een café rechtover de kerk. 's Morgens om zeven uur was de eerste mis begonnen en we zaten daar nog moppen te vertellen. Dat was met Armand Brandes en Clara Coppens.

Hij zag mijn moeder doodgraag maar hij was zodanig gewoon van in Kongo bediend te zijn - iedereen moest springen voor hem - dat mijn mama dat gans haar leven voor hem gedaan heeft. De tram stopte juist voor de deur en als hij om twaalf uur thuis kwam, liep moeder met de pantoffels naar de voordeur om ze klaar te zetten, lopen om de soep uit te schenken, zodat hij zijn soep kon eten als hij zijn vest uit gedaan had. Zelfs als hij op pensioen was en de soep stond om twaalf uur niet in zijn bord, dan was het een heel drama. Dat was nog een gewoonte vanuit Kongo: stipt op alle gebied."

Totdaar mevrouw Waedemon. Wie Robert gekend heeft in de latere jaren hier in Wachtebeke, kijkt hierbij misschien wel even raar op, maar wie bij hem op bezoek geweest is en mee mocht naar zijn werkkamer weet dat hij zeer stipt was en dat de grootste orde en netheid heerste in al zijn verzamelingen en zijn dokumentatie. De ijzeren tucht die hij zichzelf oplegde, weerspiegelde zich ook in zijn gezin.

Tot slot datgene waaraan Robert zelf zeer veel belang hechtte namelijk het leger en zijn vaderland, zowel in militaire als in burgerdienst.

Zijn Militair Zakboekje leert:

- Soldaat oorlogsvrijwilliger, stamnummer 102-64460, militieklasse 1919, wonende te Wachtebeke Statiestraat 5;
- Leest, schrijft en spreekt Vlaamsch leest, schrijft en spreekt Fransch;
- Eretekens: Order of the British Empire 1918
British War Medal 1918
Médaille d'Or - Ordre Royal Lion 07-4-1930
Dienstster
Zegemedaille
Herinneringsmedaille;
- In onbepaald verlof 21-12-1919;
- Goed soldaat: Heeft van gedrag geweest gedurende zijn aanwezigheid onder de wapens De kapitein (onleesbaar)
- Ontvangen VEST BROEK POLITIEMUTS & SCHOENEN Gent 28.1.35
De opperwachtmeester NIVILLE
- Veranderingen van verblijfplaats:
Aankomt in Wachtebeke Statiestraat de 04-2-1924
Vertrek uit Selzaete de 09-1-1928
Aanwezig op de monstering van 26 juli 1928 in Katanga;
- Machtiging om in den vreemde te verblijven of te reizen
Datum van vertrek Datum van terugkomst
17-1-1928 Gent 12-2-1931 Gent
16-7-1931 Gent 28-8-1934 Gent
08-2-1935 Gent 28-9-1938 Gent

Albert,

Roi des Belges,
A tous, présents et à venir, Salut.

Vu le décret du 16 Janvier 1889
et Notre arrêté du 28 Novembre 1910,
Sur la proposition de Notre Ministre
des Colonies,

Nous avons arrêté et arrêtons :

Article Unique :

L'Etoile de Service est décernée
à M. M.

VANDE VELDE, R. J., vérificateur des
douanes adjoint de 1e classe

Notre Ministre des Colonies est
chargé de l'exécution du présent arrêté.
Donné à Bruxelles, le 21 juillet 1923.

(s) Albert (g)

Par le Roi:
Le Ministre des Colonies,

Pour substituer certifié conforme:
~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~
Le Directeur Général délégué,
Gey.

(s) LOUIS FRANCK. (g)

Van 's Konings wege:
De Minister van Koloniën,
Voor zacht gewaarmerkt uitkiesel:
~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~
De Afgevaardigde Algemeen Bestuurder,

Albert,

Koning der Belgen,
Aan allen, tegenwoordigen en toekomstigen, Heil.

Gezien het dekreet van den 16^{en} Januari 1889
en Ons besluit van 28 November 1910;

Op voorstel van Onzen Minister van
Koloniën,

Wij hebben besloten en Wij besluiten:
Eenig Artikel.

Die Dienstster is toegekend aan de
Heeren

VANDE VELDE, R. J., toegeweerd verifika-
tor der douanen-1ste klasse

Onze Minister van Koloniën is belast
met de uitvoering van het tegenwoordig besluit.
Gegeven te Brussel, den 21n Juli 1923.

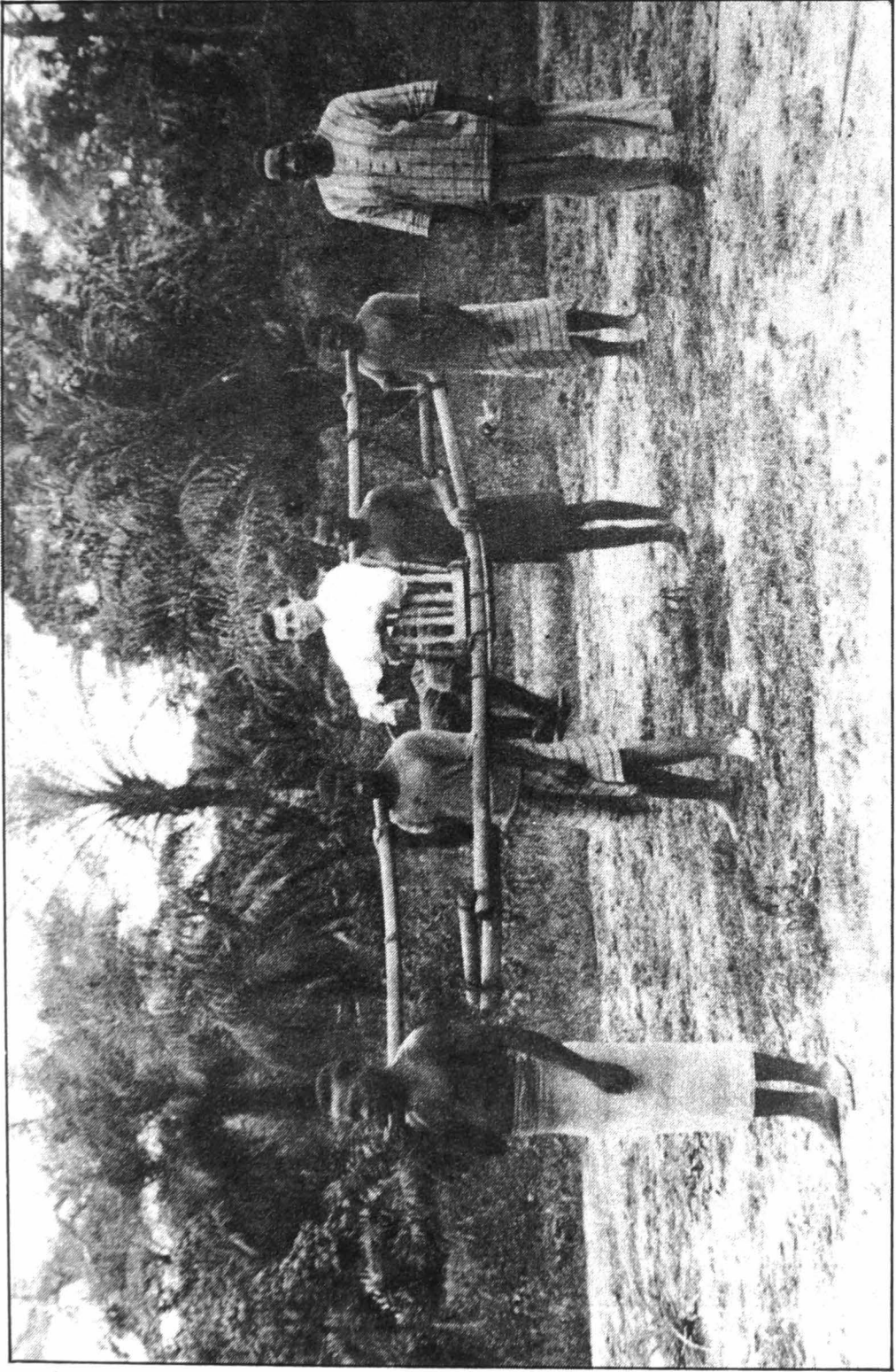
Robert soldaat: december 1918

1923 Luali (Mayombe)
Robert staat rechts

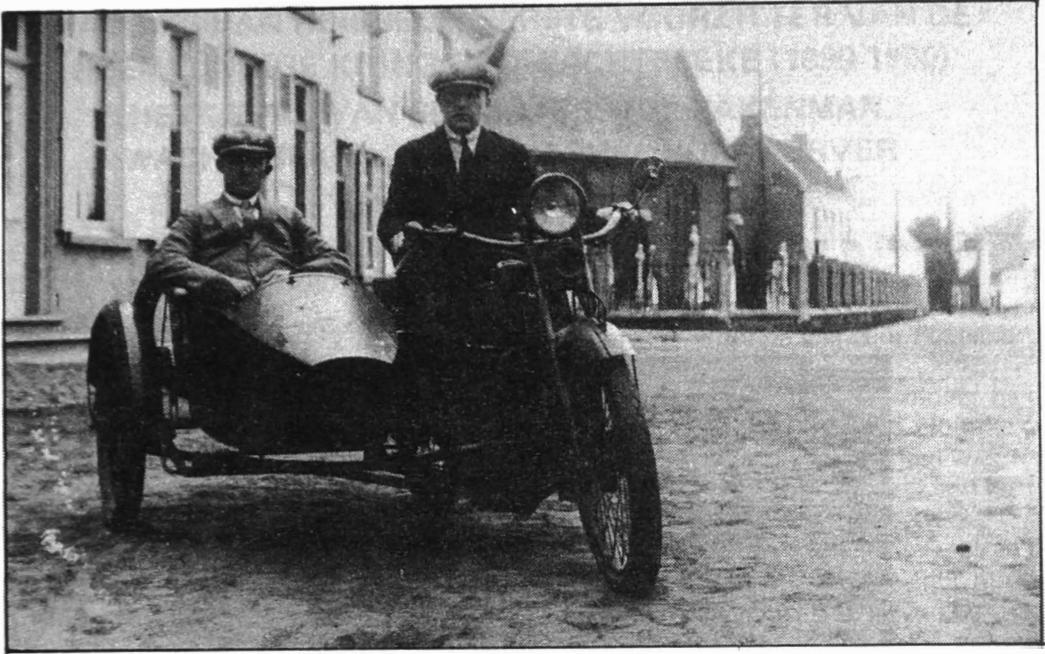
1923 Luali (Mayombe)

1923 Luaii (Mayombe)

Sakania (Katanga)
Robert als jager met sabelantilop

1925 Wachtebeke
Robert rechts, in de duo M. Gieskens

†

In de hoop op de verrijzenis
is naar de Heer teruggekeerd

DE HEER

Robert Van de Velde

Weduwnaar van Mevrouw Blanche STROCHER

vereremerkt met verscheidene
militaire en burgerlijke eretekens, waaronder:

Order of the British Empire
British War Medal 1914-1918
Herinneringsmedaille 1914-1918
Overwinningsmedaille
Gouden medaille der Koninklijke Orde
van de Leeuw
Dienstster met vier strepen
Gouden Palmen der Kroonorde
Burgerlijk kruis van 2^e Klasse

geboren te Wachtebeke op 29 januari 1899 en
overleden te Eke op 5 augustus 1985,
gesterkt door de H.H. Sacramenten.

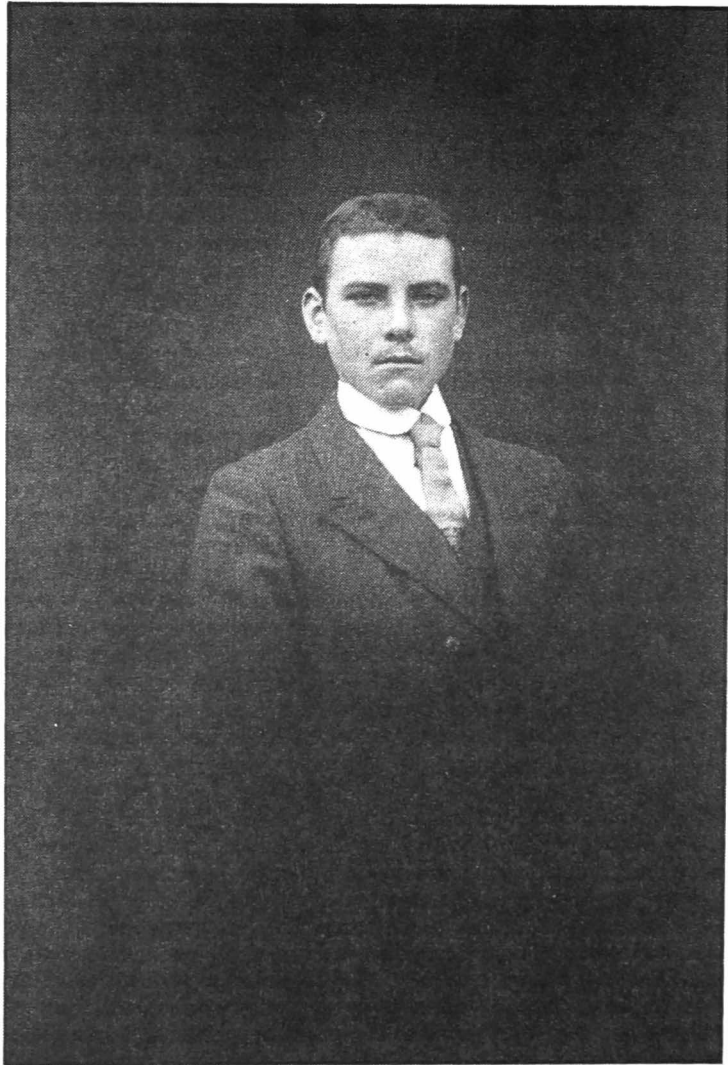
De familie dankt van harte voor Uw blijken
van deelneming.

Vader had een rijk gevuld leven. Tijdens de
eerste wereldoorlog heeft hij als jongste Bel-
gische spion gevaarlijke opdrachten uitge-
voerd. Later vertrok hij vol dynamisme naar
Belgisch Congo waar hij vele jaren met hart
en ziel werkzaam was tot ziekte hem ver-
plichtte naar België terug te keren. Op het
Kadaster was hij bekend als een gewetensvol
en nauwgezet ambtenaar. Als werkend lid van
heemkundige kringen was vader ook cultureel
bedrijvig. Voor het herstel en het onderhoud
van het Campo Santo was geen inspanning
hem teveel. Het is zijn wens in de nabijheid
ervan begraven te worden.

Zijn laatste levensjaren werden versomberd
door toenemende blindheid. Toen moeder
hem drie jaar geleden ontviel, nam zijn le-
vensblijheid af en leefde hij teruggetrokken,
wachtend op de dag dat de Heer ook hem
zou roepen.

*Lieve kinderen en kleinkinderen, gij hebt mij
in mijn laatste dagen onatgebroken bijge-
staan. Uw liefde en uw aanwezigheid hebben
mij het afscheid lichter gemaakt.*

Begravenissen en crematies Huls Cornelis
Sint-Amansberg, tel. 51 14 31

Een zelfbewuste jonge man

HOOFDSTUK II

MAURITS VAN HEIRSELE, EERSTE VOORZITTER VAN DE HEEMKUNDIGE KRING OUD-WACHTEBEKE (1899-1980)

HET LEVEN VAN EEN SUKSESVOL ZAKENMAN, WACHTEBEKENAAR EN HEEMKUNDIG WERVER

Wat nu volgt werd verteld door Mijnheer Gaston Van Assel, geboren te Wachtebeke in 1912. Hij heeft bijna gans zijn leven bij Maurits gewerkt.

Maurice is geboren in 1899. Zijn vader was een boer. Hij woonde iets voor Pottersbrug aan de rechterkant. Het hof bestaat nog, maar is verbouwd.

Maurice liep school tot zijn veertien jaar, is koewachter geweest en werd soldaat na de eerste wereldoorlog. Als kind was hij een sloeber. Hij vertelde dat hij meer pluimke gestoken heeft (gespijbeeld heeft) dan dat hij naar school gegaan is. Als hij klein was, had hij eens iets uitgespookt en ze zaten hem. Aan de aardappelkelder was er een klein gaatje en hij schoot er zich door en de andere konden hem niet volgen.

In 1919-1920 was hij in het leger. Hij lag ergens in Limburg samen met Brades en Van de Capelle. Binst zijn legerdienst heeft hij de theorie van elektriciteit geleerd door middel van een schriftelijke cursus met boekjes. Hij is daar zeer kalm geweest. Na zijn legerdienst is hij gaan werken bij EBES in Langerbrugge. Nadien werkte hij in de suikerfabriek in Moerbeke-Waas als elektriker, maar dat is wel binst de campagne geweest. Het was ook in Moerbeke dat hij avondles volgde in elektriciteit.

In 1924 is Overslag aangesloten op het elektrisch net en dan werkte Maurice al op zijn eigen. Hij is begonnen met een zaak in de Kerkstraat in het huis waar nu Medard Legerstock woont. Hij had ook de alleenvertegenwoordiging van Mega, een groothandel waar hij aandeelhouder van was. Er waren toen geen elektriker in Moerbeke, Sint Kruis Winkel en Zaffelare, zodat hij goede zaken deed.

In 1932 is hij verhuisd naar de markt. Ik heb hem geholpen gedurende anderhalf jaar, van 1932 tot 1934 toen er veel werk was. Ik ben da definitief bij hem in dienst gegaan in 1936. Dat duurde tot 1940. Dan ben ik bij Maurice Couwy gegaan in Zelzate, waar Florent Hoebeke meestgast was. Maurice werd opgeroepen voor de grenswacht (zie jaarboek 1977 voor het oorlogsdagboek van Maurice). We waren toen net bezig aan een nieuwe bouw van het klooster.

Na de oorlog ben ik terug bij hem gaan werken. Dat heeft geduurd van 1945 tot 1972 en dan ben ik naar Sidmar gegaan. Maurice heeft dan nog zijn winkel wat voortgedaan en wat kleine werkjes, maar hij nam geen grote zaken meer aan.

In het begin Maurice een motor, een Minerva. In 1937 heeft hij zich een auto gekocht. Jan Apers had een FN auto, zo een met grote vensters. Maurice zei altijd „k Goa zuë giën gloazen Kasse kuëpen!” en hij kwam thuis en hij had juist dezelfde auto gekocht.

Maurice was niet moeilijk als baas. Hij was een goede handelaar. Hij was gaarne onder de mensen, maar deed terzelfdertijd zaken. Hij kreeg veel werk bij de boeren tot in Destelbergen toe. Hij was niet familair, maar bleef altijd de baas die opdrachten gaf. Als het warm was vroeg hij wel om een pintje te gaan drinken. Hij dronk zelf nooit meer dan één pint. Als ik een tweede pint kreeg, nam hij altijd een sigaar.

Elke vrijdag vertrok hij voor de middag naar Gent. Hij kon daar 's middags vlees eten. Zijn vrouw echter at dan thuis aandijvie in hesp gerold, ze at dat gaarne. Ik heb Maurice nooit besneukeld gezien. Niet als hij van Gent terug kwam, niet als hij uit geweest was. Hij maakte wel uitstappen en ging wel weg, en hij kon een gezelschap samen houden. Hij onthield alle moppen als hij ze maar één keer gehoord had.

Zijn vrouw Irma was een goed mens. Ze vertelde altijd dat als ze jong was en ze kwam met de fiets van de markt gereden naar de Langelede toe, dat er altijd ene achter haar reed met de fiets op twintig meter afstand. Dat was altijd 's maandags. Ze was daar een beetje bang van. Maar op een keer is het dan toch tot een gesprek gekomen en daaruit

volgde dan een verkering. Als ze getrouwd zijn hadden de kameraden een bel onder hun bed gehangen. Maurice die zelf ook niet om een poets verlegen zat, duwde echter eens op het bed, hoorde de bel klingelen en neep de klepel af met een tang.

Voor de oorlog was Maurice niet dik, maar wel breed. Toen zijn dochter geboren was in Gent, liep hij daar rond. Er wandelden twee vrouwen achter hem en de ene zei tegen de andere „Koopt daar een kind van, zo een bredel!” en Maurice draaide zich om en zei „twee kilo een half, madame”, want zoveel woog zijn dochttertje.

Zijn hobby in de heemkunde was het Hooghuis, waar hij op de trapkes ging spelen als kind. In 1946-47 hebben ze daar het keukentje veranderd en Maurice deed de elektriciteit. Hij wilde dan uitzoeken waar dat eigenlijk vandaan kwam. Jef De Caluwe heeft daar nog een schilderij van gemaakt.

Die geschiedenis met die uil heb ik zelf meegemaakt. Ik heb die uil met draadjes vastgemaakt op een zinken plaatje. Dat plaatje hebben we dan genepen rond een staaf in de kerk. Na het eerste schot hing de uil nog vast, maar met zijn kop naar beneden. Bij het tweede schot was het raak.

Woensdag 23 april 1987 bezochten we de heer en mevrouw Gilbert De Bruyne - Marie Madeleine Van Heirsele. Behalve een schat aan foto- en ander materiaal leverde dit volgend verhaal. De tekst werd opgesteld door de heer Gilbert De Bruyne.

Maurits werd geboren op een hof in Pottershoek 39 op 28 maart 1899 en twee dagen nadien geschreven in de bevolkingsregisters. Zijn vader was August Van Heirsele, landbouwer, en zijn moeder Melanie Van Kerckhove. Hij had nog één zuster Romanie, en twee broers Benoni, bediende aan de spoorwegen te Antwerpen en René, landbouwer.

Maurits volgde lager onderwijs in de gemeenteschool van de Walderdonk. Na het lager onderwijs heeft hij als leerjongen gewerkt in de suikerfabriek te Moerbeke-Waas. Na enkele jaren was hij dan werkzaam in de centrale van Langerbrugge. Hij heeft zich per briefwisseling bekwaamd in elektriciteit en heeft zich gevestigd als elektriker in de Kerkstraat. Het was de eerste elektrische zaak in Wachtebeke met winkel. Na enkele jaren heeft hij het huis gekocht in het dorp, waar nu het Rozenhof is. Het was een huis van August Plasschaert, graanhandelaar.

Maurits is op 27 september 1927 gehuwd met Irma Rijckaert van de Langelede 94. In 1933 werd zijn enige dochter geboren in de kliniek van de H. Familie (den Briel) te Gent.

Voor zijn huwelijk was Maurits reeds in het bezit van een motor Minerva, die hij gekocht had van dokter Martens. Enkele jaren later heeft hij dan de auto gekocht van dokter Martens. Deze auto was een FN en maakte de oorlog mee zonder wielen in de werkplaats. Bij 't begin van de tweede wereldoorlog was hij met enkele vrienden, namelijk Armand Brandes, Jozef De Caluwe, Ivo Willems, Filemon Coone en andere bij de hulp-gendarmes om aan de grens te controleren. Hij dacht zo geen soldatendienst te moeten doen, wat niet belette dat zij allen krijgsgevangen genomen zijn en zes maanden in Oost-Pruisen gevangen gezeten hebben in STALAG 1.A.

Toen hij vertrok woog hij 120 kilo en toen hij terugkeerde naar België nog 60.

Na de oorlog heeft hij de auto rijklaar gemaakt en heeft terug zijn cliënteel bezocht, in gans Oost-Vlaanderen.

Er bestonden reeds vriendschapsbanden van voor de oorlog met Jan Apers en familie en met Jozef De Caluwe en familie. Iedere zondag gingen ze op uitstap, hetzij naar de kust, hetzij naar Overmere Donk, waar zijn geliefde pleisterplaats de Pretoria was en waar menige frisse duik genomen werd.

Iedere zondagavond was het de gewoonte dat de familie Brandes een kaartje kwam leggen. Bij goed weer was de inkompoort de pleisterplaats om moppen te tappen.

Vanaf 1955 en dit gedurende tien jaar, was het het tijdperk van de buitenlandse reizen met de familie Victor De Bruyne. Daarbij was Maurits de kaartlezer en hij stelde ook de reizen op punt.

's Vrijdags was het beurs te Gent. Die dag was voor hem. Hij deed aankopen in de MEGA, de HELMA en bij Van de Kerckhove... 's Middags at hij in frituur „Jozef” op

de Vrijdagmarkt. 's Namiddags ging het dan naar de Mega en dan naar de Milkbar er juist naast. Dit was op 't Zuid en daar werd menig kaartspel gespeeld. Kaartspel stond ook op het programma 's zondags na het „achtsen“, de 8 uur mis, tot 's middags. Maurits was ook medestichter van de Karabijnclub. De juistheid van de karabijnen werd door hem nagezien door ze vast te zetten in een bankschroef en dan te schieten op een schietkaart.

De balonnekeswedstrijd was ook zijn uitvinding. De balonnekes haalde hij bij Staelens-Vervaeet, hij kocht de flessen gas, haalde ze af, vulde de balonnen enz...

Hij was bekend voor het moppen tappen. Hij heeft dikwijls verteld dat wanneer het kermis was, Mimi de kleine (dochtertje), haar vraagstukken van de school niet goed kende. Vader was de hulp bij uitstek om haar dat bij te brengen. Hij vroeg haar streng, zo dat ze bang was, „Moest ik u vragen hoeveel beesten er op de beestenmolen staan, zoudt ge dat weten?“, waarop het prompte antwoord „Dertien“. Toen moest hij zijn buik vasthouden van 't danig lachen. Tot daar de tekst van mijnheer De Bruyne.

Wat nu volgt hebben we kunnen halen uit de nagelaten papieren.

- Zijn belangstelling voor heemkunde blijkt ook daaruit dat hij ooit eens begonnen is met nota's aan te leggen voor een stamboom. Het enig papiertje dat daar van voorhanden is meldt:

Notice Stamboek

Van Heirsele Isabel aankomst Wachtebeke 1777

Van Heirsele Sophia aankomst Wachtebeke 1788

Van Heirsele Rosalie Dienstmeid

Van Heirsele Ursula dienstmeid geboren Wachtebeke 1809 overleden 1831

Van Heirsele Livina Spinster geboren Wachtebeke 5-8-1780

Van Heirsele Maria Theresia spinster, geboren 5-8-1792 overleden 6-10-1849

Petrus Jacobus Van Heirsele geboren te Gent 1-7-1827, gehuwd 7-11-1850.

- Verder in dit boek vertelt Albert Vervaeet de poets met de geelgeverfde mus. Hierover handelt het volgende gedicht van de hand van een onbekende meester:

*Aan de baas van ons lokaal
Schenken we nu allemaal,
Met de glimlach op 't gelaat,
een cadeau van fijn formaat.*

*'t Is een vogel fijn gebekt
En met schitterend geel gevlekt,
't Is daarbij een flinke as
Van het schuifelende ras.*

*Wanneer hij zijn deuntje fluit
Daagt hij al de vogels uit
Bij het horen van zijn taal
Verstomt zelfs de nachtegaal.*

*Krijgt hij eenmaal ook een wijf,
Dansend en met trillend lijf
Zal hij tonen wat hij kan
Want het is een echte man.*

*Wij bespreken reeds vooraf
't Is misschien een beetje straf
Elk een jongske van dit soort
Dat ons allen zo bekoort.*

*Laat ons nu eens dapper klinken
En een lekker glaasje drinken
Op het heil van allemaal
en ... op de mascotte van ons lokaal.*

- Zoals blijkt uit de verhalen met de geelgeverfde mus en de uil in de kerk, bakte Maurits gaarne poetsen. Het volgende gedicht toont dat hij zelf ook wel eens het slachtoffer werd van één of andere streek. Hij heeft ons daar nooit iets over verteld, wat bewijst dat hij niet gaarne zelf het slachtoffer was. Hij moet echter wel waardering gehad hebben voor de poetsenbakker, anders had hij het gedicht niet bewaard.

Een Aprilvis

*Wanneer ge leest in uwe krant,
Van wondre dingen t'allen kant,
Van allerlei modernisering,
Van integratie en contingentering,
Van spoetnik daar uit Rusland,
En opstand in ons Kongoland,
En als ge daar dan ook ziet staan,
Van reizen rechtstreeks naar de maan,
Mompelt ge somtijds met een zucht,
Het leven is voorwaar geen klucht.*

*Maar wat ge niet las in uw krant,
Gebeurde hier in 't Meetjesland.
In 't mooie dorp van Wachtebeke,
In 't schoonste dorp van gans de streke,
Daar woont een man van elk gekend,
Als moppentapper wel bekend,
'k Moet hem niet noemen bij zijn naam,
Die ziet men op elke landkaart staan,
Maar die ging hier laatst op 1e April,
Als groten gek hier op den dril.*

*Op 1 april nu laatst geleden
Toen onze vriend pas was beneden,
Klonk daar opeens zijn telefoon,
En ene stem beschaafd van toon,
Die vroeg beleefd „'k Ben toch niet mis,
„Ik spreek toch met Mijnheer Maurits,
„Ik ben de meid van Mijnheer Pastoor,
„En 'k bel u op - Raad eens waarvoor?
„Maar 'k zal 't u zeggen rap en snel,
„Mijnheer Pastoor wil een televisietoestel“*

*„Kom daarom rap naar hier,
„Met een toestel drie of vier,
„Het komt er op geen frank opan,
„Maar 't zou hier vandaag nog moeten staan,
„Dat het rap moet gaan is zeker waar,
„Maak dus maar alles kant en klaar.“
En onze vriend ge ziet subiet,
Met die mooie levering in 't verschiet,
Maakte zich klaar op een twee drie,
En stond hij aan de pastorie.*

*Mijnheer Pastoor opende de deur,
 En dacht direkt aan een malheur,
 Hij vroeg „Maurits er is toch niets gebeurd misschien,
 Met een of ander elektriemachien?“
 Maar 't antwoord luidde rap en snel,
 „Eerwaarde 't is voor het televisietoestel,
 „Maar toestellen zo drie of vier,
 „Kan ik niet dragen ge ziet van hier.“
 Mijnheer Pastoor die keek verwonderd,
 Hij sprak „Maurits zijt gij bedonderd,
 „Het is nog maar tien uren pas,
 „Keek gij nu reeds te diep in 't glas,
 „Of scheelt het in Uw bovenkamer,
 „Dat ware spijtig en erg jammer.“*

*Van d'hand Gods geslagen stond daar Maurits,
 En gaf allen uitleg dan ook heel precies,
 Hij vertelde dat geval in geuren en kleuren,
 En zei „Mijnheer Pastoor dat zal mij nooit meer gebeuren.“
 Maar Mijnheer Pastoor die zei met een lach om zijn mond
 „Wel Maurits als Farceur zijt gij gekend ver in 't rond,
 „Maar een Vlaams spreekwoord, en wel één van de schoonste,
 „Dat zegt dat loontje steeds komt om zijn boontje,
 „Maar zijt daarom toch niet boos, mijn goeie vriend Maurits,
 „Alleen hebt ge gevangen een groten ... Aprilvis.“*

Nardus

We hebben geen idee wie die Nardus is, maar moest één van onze lezers het weten, gelieve het te melden, zodat we deze kunstenaar kunnen toevoegen aan de galerij der groten van de Nederlandse letterkunde.

- Vooraleer het fotomateriaal aan de beurt komt, geven we een bloemlezing uit de overgebleven brieven en kaarten die Maurits schreef vanuit krijgsgevangenschap in Duitsland. Hij werd gevangengenomen in het noorden van Frankrijk te Boulogne op 24 mei 1940 (zie jaarboek 1977). Op 25 juni, dus een maand later, kan Maurits een kaart naar huis sturen met zijn adres en zijn gevangenenummer zoals blijkt uit de afgedrukte kaart.

24 juli 1940

Bemide Vrouw Kind en Tante

Eindelijk ben ik in de gelegenheid eenige regelen te schrijven (Jos. De Caluwé n° 8160). Ik ben in zeer goede gezondheid en in hetzelfde kamp ingeschreven met 19 man van ons gemeente, ik en Brandes zijn op het bureel werkzaam binnen het kamp, al de andere zijn buiten het kamp gaan werken. Natuurlijk ben ik zeer nieuwsgierig de gezondheid van U allen te vernemen en hoe het U daar hebt afgebracht, reeds het een en het andere hebben wij vernomen van gevangene die door Wachtebeke gepasseerd zijn onder andere Leon Heynsens, die ons huis heeft gezien. U moogt terug schrijven, ook een pakken opsturen. Daar kunt U insteken, een stuk Sunlightzeep, naai en stopgerief, een paar dikke kousen, een doos blink en tien pakskens cigarkens „Colunas“. Mijn adres op keerzijde. Wat de zaken betreft, verkoopt geen gerief vooral draad of kabel want de maten verschillen zooveel dat U dus de prijzen niet kent. Zorg voor de meettoestellen, dat ze niet in de kelder staan (te vochtig). Aan allen duizend kussen van verre en vooral aan ons Marie Madeleintjen en tot spoedig terug zien.

M. Van Heirsele

3 augustus 1940

Liefste Mama, Eindelijk heb ik iets van U ontvangen dat geruststellend is en wat mij zeer veel heeft verlicht. Uwe 2 kaarten ... zijn in mijn bezit. Waarschijnlijk zult U reeds mijn brief van 26-7 ontvangen hebben, dat ik nog in de beste gezondheid ben, maar stuur niets op want ik denk dat de scheiding niet lang meer zal duren. Brandes n° 1862 is ongerust daar hij nog niet heeft ontvangen en wetend is dat Madam is gevlucht geweest in Frankrijk door gebuur Marquenie en Cie (zijn deze reeds thuis). Jos De Caluwé n° 1860, Coone 8164, Willems en Jos Dhond zijn allen buiten het kamp gaan werken op 22-6. Sessens M. 8159 ook op 21-6 en Hector De Clerck n° 10388 (uit 't dorp) op 26-6. Op 25-6 hebben wij ook klaar gestaan, doch zijn binnen het kamp gebleven en werken op het bureel ik en Brandes. Voor allen Stalag IA. Brandes krijgt juist een brief van Soetaert...

M. Van Heirsele

16 september 1940

Liefste Mama, Uw kaart... is in mijn bezit ...Doch van het paksken heb ik niet ontvangen, niet voor die benodigdheden maar die sigaarkens. Met alles kunnen wij hier ons plan trekken hebben dus niets meer nodig doch rookgerief is hier een fortuin waard. Naar mijnheer Pr. Van Pottelberghe (de burgemeester) heb ik eene kaart geschreven, om mij een bewijs toe te sturen, dat ik niet werkloos ben, maar wel bedrijfsleider voor eigen rekening met gemeentebelang. Dit ook voor Brandes en best ook voor Jos De Caluwé 8159B. Deze is nog altijd op het werk met de 3 anderen en wel op een goede post want anders zou die wel terugkeeren naar het kamp. Een kameraad van Seyzens is hier binnen gekomen en zegt dat hij het goed stelt... Antwoord zoo spoedig mogelijk op mijn brief vooral dat bewijs want den datum van wederzien is nog niet gekend...

M. Van Heirsele

16 september 1940

Beste broeder en Schoonzuster. Ik ben nog steeds in de beste gezondheid, wat ik ook van U verwacht. Hoe is het daar in Antwerpen, komen er daar nog zooveel treinen toe met krijgsgevangenen (wat ik lees in „Volk en Staat“). Het is ook te hopen dat het rap mijn toer is. Waar zijt U terecht gekomen van die woelige dagen? De groeten

M. Van Heirsele

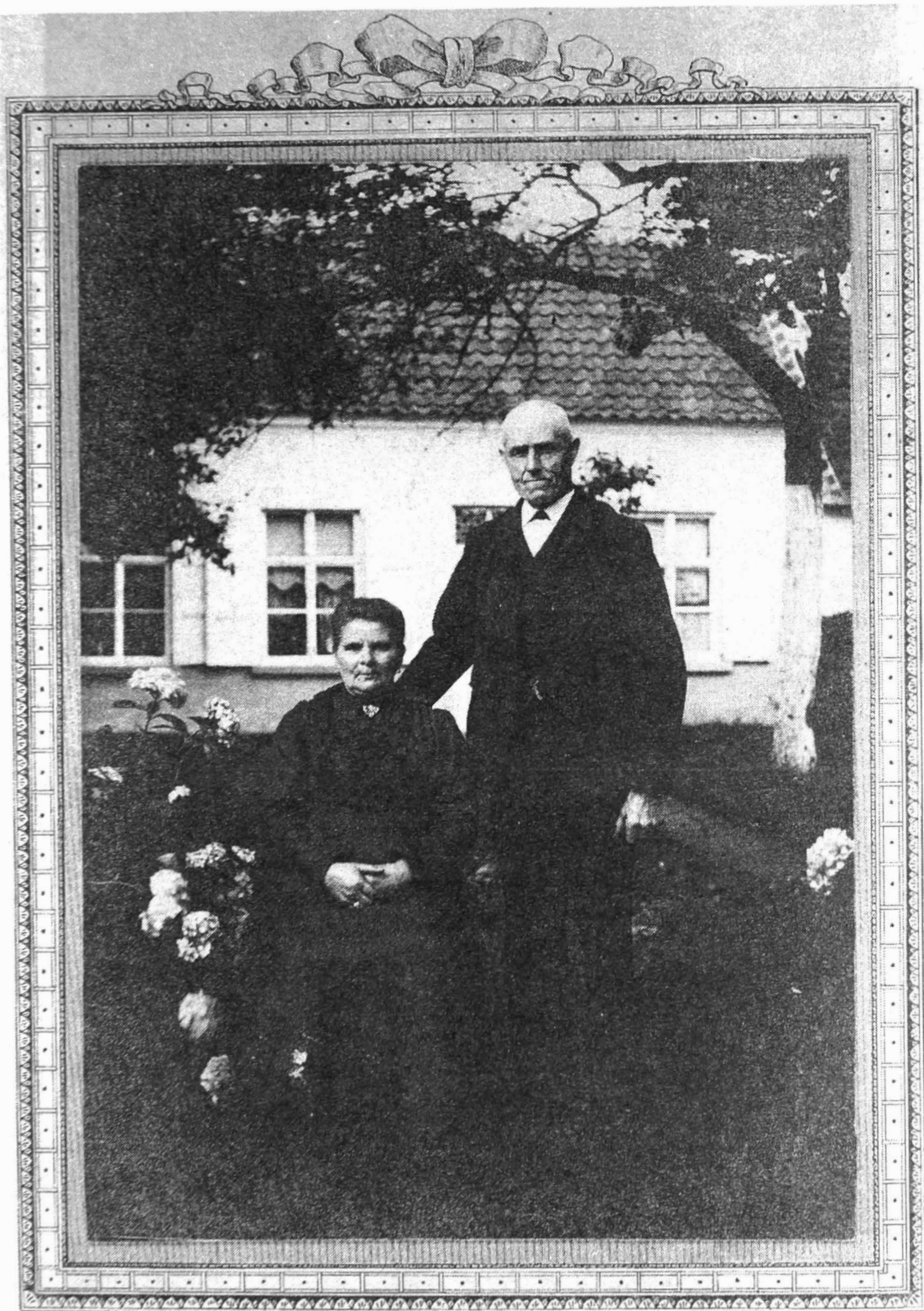
15 oktober 1940

Liefste Mama Miemie en Meme. Uw brief van 6-9-40 is in mijn bezit. Het doet mij heel veel genoegen, zooveel goeds te vernemen, vooral dat U allen nog in de beste gezondheid zijt en naar ik hoor daar nogal Uw plan kunt trekken ook met den verkoop van maalderijen en dat ander goed nieuws. Met mij is het ook nog altijd goed ook met de vier andere, Brandes, De Clerk, Seyssens en De Meester. Uit Stalag IA zijn wij ontslagen op 3 oktober en in een verzamelkamp Stalag IIIA aangekomen voor hoelang weten wij natuurlijk niet. Nu verwacht ik nog een veel langeren brief, wie daar zool overleden is, of die kapot geschoten huizen al terug opgebouwd zijn, waar Gaston al het meest heeft moeten werken. Ook weet ik niet of het gevraagde bewijs mij zal toekomen met die verandering naar halfweg. Best was het misschien een tweede op te sturen naar mijn nieuw adres. Dat is (IA 8163B Stalag IIIA). Nog niets van een pakje heb ik ontvangen wat U ook niet meer moet doen. Nu om te sluiten duizend kussen van verre en tot ziens, eens komt toch den dag.

M. Van Heirsele

Op 27 november 1940 werd Maurice vrijgelaten, zoals we kunnen zien op zijn kaart van krijgsgevangene hem door de Belgische Staat afgeleverd.

Tot zover dan het geschreven portret van onze voorzitter en ledenwerver.

De ouders van Maurice Van Heirsele op het ouderlijk hof in 1910
Melanie Van Kerckhove en August Van Heirsele

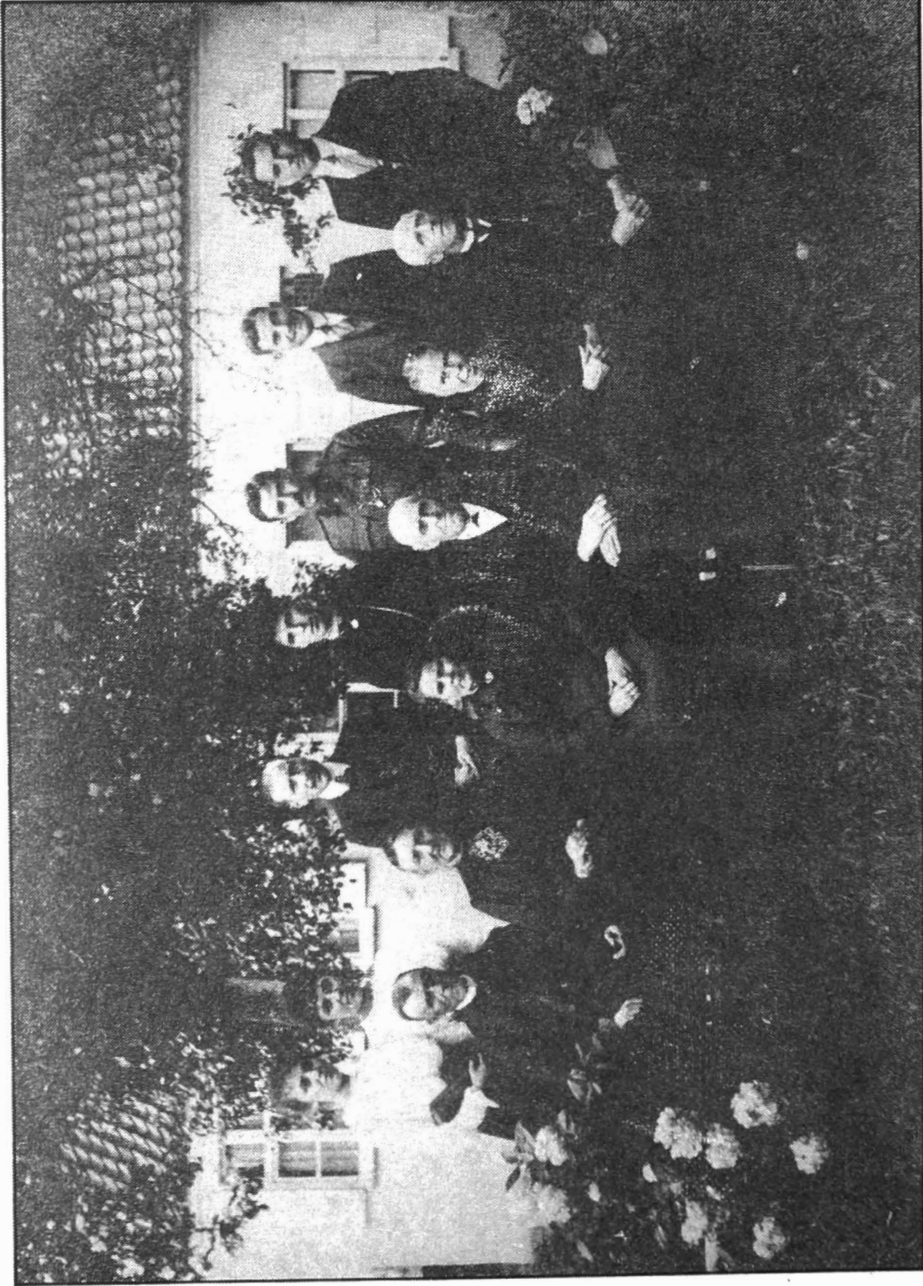
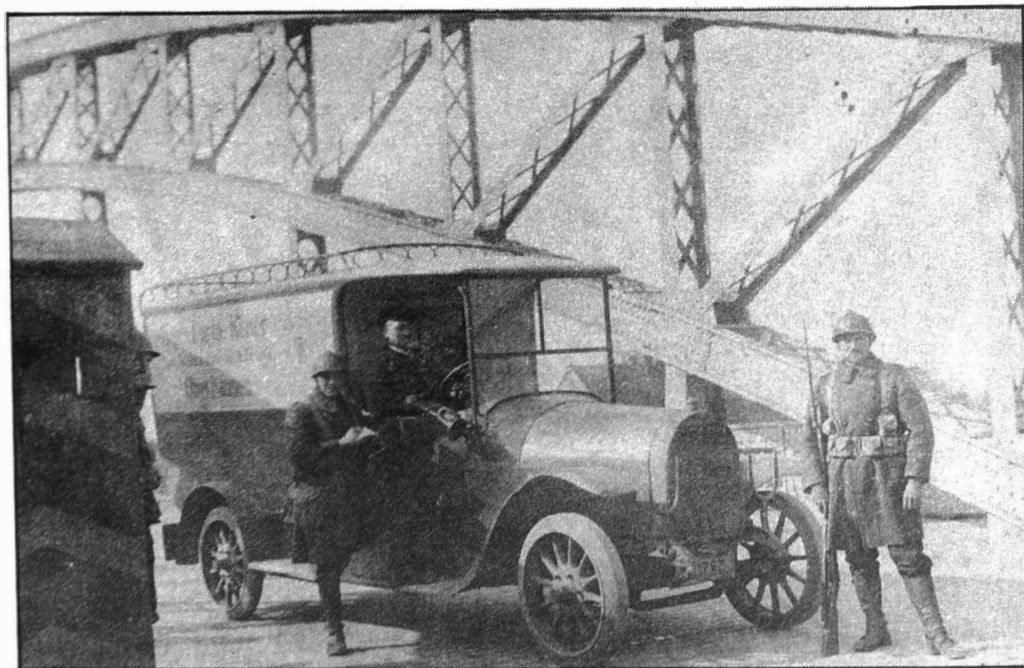

Foto op het ouderlijk hof in 1919:

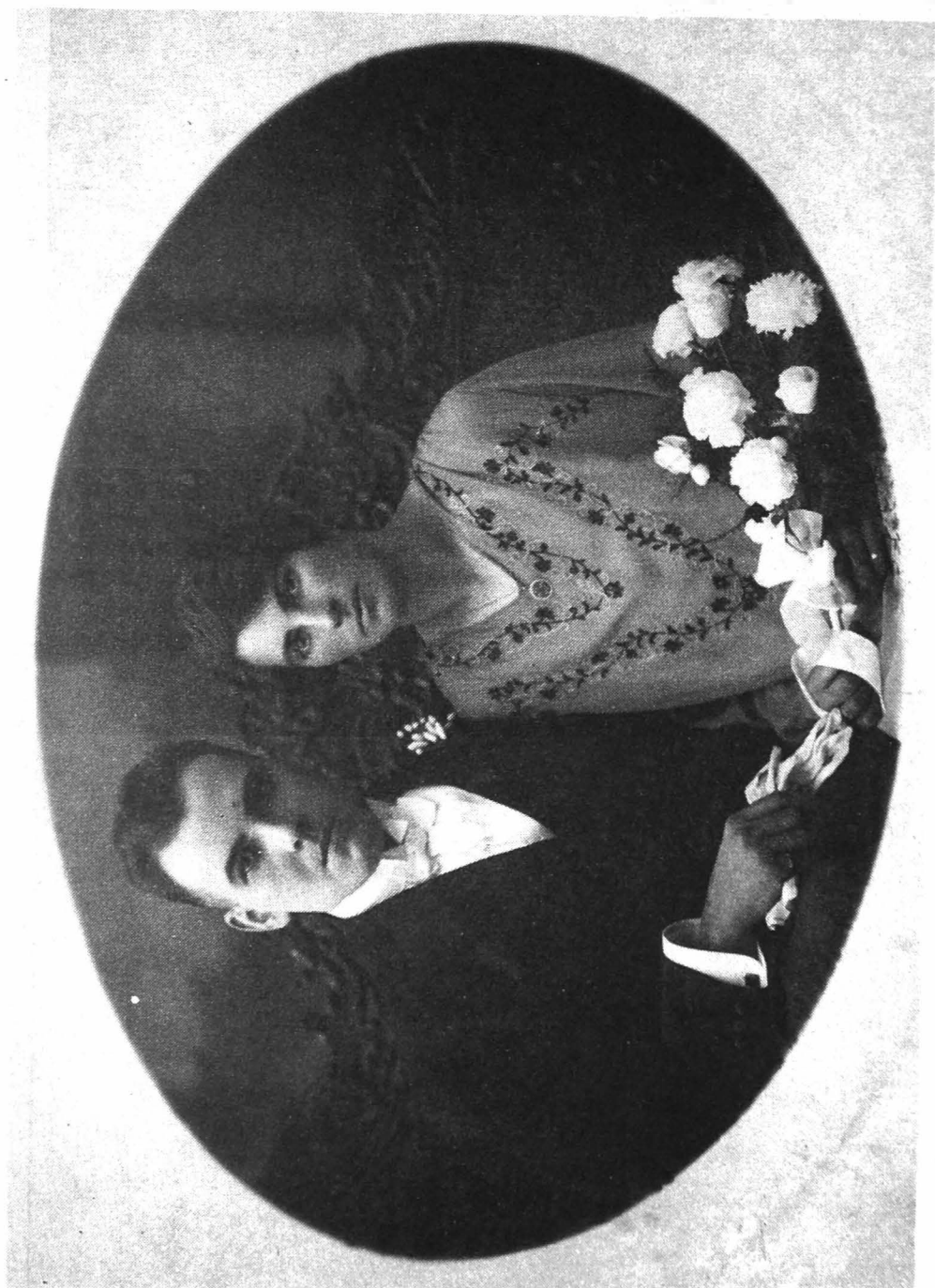
Staande van links naar rechts Gusta en Anna Van Heirsele - ? - Romanie - Benonie - René - Maurice Van Heirsele
Zittend van links naar rechts oom - tante - Melanie Van Kerckhove - August - Rosalie Van Heirsele - ?

Maurice in 1919 als dienstplichtige, derde van links

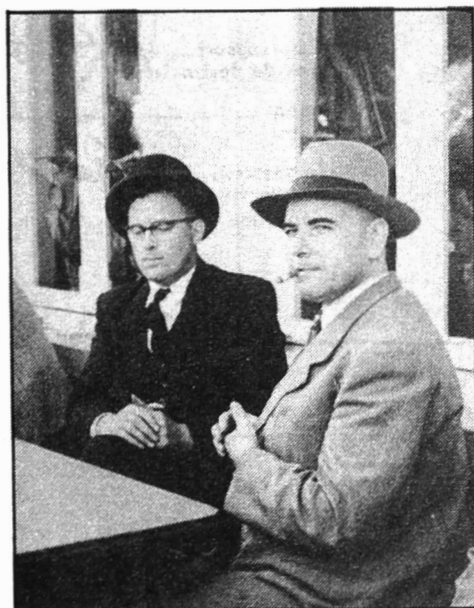
In bezet Duitsland na de eerste wereldoorlog. Maurice staat links aan de bestelwagen van de firma Funke - Kaiser, Zwiebackfabrik (beschuitfabriek), Oberhausen (iets ten noorden van Düsseldorf)

1927 Maurice Van Heirsele en Irma Rijckaert treden in het huwelijk

De zaak van Maurice zoals velen zich nog zullen herinneren

Kermis 1950

De botsing op de Smishoek. De Citroën rechts is van Maurice

Kriegsgefangenenpost

MEVR. VAN HEIRSELE

Emplangsort: WACHTEBEKE
lieu de destination:
Land: BELGIE
pays:
Landesteil: Gas. Vlaanderen
(Provinz usw.)
départm.:

Gebührenfrei!

Camp de Prisonniers de guerre

Stalag I H
(Sealement No. du Camp, selon les instructions du Commandant)

Date 25/6/1940

Je suis prisonnier de guerre en Allemagne et en bonne santé —
(ou) ~~légèrement blessé~~
Nous serons transportés d'ici dans un autre camp au bout de
quelques jours. N'écrivez jusqu'à ce que je vous donnerai
la nouvelle adresse.

Meilleurs souvenirs

Mon adresse
Prénom et nom de famille: VAN HEIRSELE
Rang: n° du prisonnier 8763 B
Détachement: Stalag I H

(Aucun autre détail. — Ecriture lisible.)

Feest in de Karabijnschuttersklub: van links naar rechts Robert Van de Velde - Irma Rijckaert - Armand Brandes - Maurice Van Heirsele - mevrouw Brandes - Mevrouw Leon De Bruyne - Leon De Bruyne - mevrouw Plaquet - mijnheer Plaquet, kommandant van de Rijkswacht - mevrouw Jules De Caluwé - Jules De Caluwé

(foto met toestemming van fotoreportage ROL - Van Der Sypt R. & Y. - Ledeberg)

Kampioenviering in de Karabijschuttersklub bij Cyriel Fermont: van links naar rechts staande Edward Cloeckaert - Jerome Helskens - Theofiel Van der Eedt, zittend Armand Rombouts - Jozef De Cock - Maurice Van Heirsele

(foto met toestemming van fotoreportage ROL - Van Der Sypt R. & Y. - Ledeberg)

HOOFDSTUK III

TWINTIG JAAR HEEMKUNDIGE KRING OUD-WACHTEBEKE

I. HOE HET BEGON

ROBERT VANDEVELDE was een geboren heemkundige. Daar hij ook een man van de daad was, bleef hij niet stilzitten in zijn woning, Hoge weg 163 te Gent, maar stichtte hij rond 1961 samen met anderen de heemkundige kring Oost-Oudburg. Zijn hart hing echter nog altijd vast aan Wachtebeke en de gedachte liet hem niet los ook daar de heemkunde te doen bloeien. De werving begon.

Zoals Albert Vervaeet, onze voormalige gemeente-ontvanger en bestuurslid van het eerste uur wist te berichten op 21 maart 1987, moet de karabijschuttersklub hier een grote rol gespeeld hebben. Daar ontmoette Robert onder andere Maurits Van Heirsele en inspekteur De Cock. Tussen de schoten door in de lange buis in de herberg bij Cyriel Fermont en Emerence Bauwens, trachtte Robert de andere leden te overtuigen mee te werken aan het oprichten van een heemkundige kring. Geleidelijk aan kreeg hij enkele mensen warm voor het idee. Een zwaar probleem schijnt wel het vinden van een voorzitter geweest te zijn.

In 1977 vertelde Robert ons dat hij altijd al belangstelling had voor folklore en dat hij reeds 30 jaar postkaarten verzamelde. Na de oorlog moest hij voor het kadaster molens gaan fotograferen. De directeur van het kadaster moedigde hem daarbij aan en zo ontstonden drie boeken over molens uitgegeven door de Provincie en waarvoor Robert het voorwoord schreef. Hij was ook betrokken bij een tentoonstelling over molens in 1960 in Gent en bij een studie over de molens van Wachtebeke. In 1961 stichtte hij dan mee de Oost-Oudburg, wat hem er toe aanzette hetzelfde te doen in Wachtebeke met als doeleinden het verzamelen van postkaarten en landkaarten, evenals dokumenten en voorwerpen. Hij heeft dan verschillende personen aangesproken en meer dan een jaar gezocht vooraleer Maurits Van Heirsele erin toestemde voorzitter te worden.

En dan was het zover. In een helaas slechts kortstondig bijgehouden verslagboek staat hoe het allemaal officieel begon. Archivaris ALOIS CREVE noteerde het volgende:

„Op zondag 10 december 1967 te 10 uur, ter herberg bij Valère Vervaeet, Rechtstro te Wachtebeke, kwamen, met het oog op eventuele stichting van een heemkundige kring, volgende personen bijeen: de heren:

Van Heirsele Maurits
Van de Velde Robert
Vervaeet Albert
Vervaeet Roger
De Buck Gustaaf
Creve Aloïs.

Eenparig werd besloten tot de oprichting; nieuwe leden zouden aangeworven worden (voorlopig jaarlijks lidgeld 100,- fr.).

Onmiddellijk werd een bestuur aangesteld. Als voorzitter fungeert Van Heirsele Maurits, als schatbewaarder Vervaeet Albert en als archivaris Creve Aloïs.

Verder werd besloten tot het uitwerken van statuten en van een huishoudelijk reglement.

Een geschikt lokaal voor het bewaren van het patrimonium van de kring moet worden gevonden, waarbij ook zouden moeten gerekend worden alle publikaties die over de gemeente Wachtebeke te vinden zijn.

Als onmiddellijke activiteiten worden vooropgesteld: bezoek aan het reeds bestaande prive-museum van de heer de Meyer in het Markette, een tentoonstelling van dia's en - in de winter van volgend jaar - een voordracht over de St.-Ambrosiusgilde.

De heer Van de Velde zal zich bezig houden met het ontwerp voor statuten en huishoudelijk reglement, dat dan bij een volgende vergadering meer uitgebreid zal besloten worden.

Men komt overeen reeds nu alle interessante documenten en voorwerpen te verzamelen, ten einde ze later te kunnen katalogeren en ordenen.
Rond 12 uur gaat de vergadering uiteen.

De archivaris,
(get. Aloïs Creve)."

De Voorzitter,

Diezelfde dag legde Robert ook al de statuten voor. Vier maanden later lezen we in het tweede verslag:

„Verslag van de vergadering van 13 april 1968.

Aanwezig: de heren Van Heirsele Maurits, Van de Velde Robert, Buysse Achiël, Vervaeet Albert, Migom Maurits, Van den Hende Hubert, Du Cheyne Arthur, Creve Aloïs. Als ondervoorzitter van de kring wordt de heer Van den Hende Hubert aangesteld. Men konstateert dat, behalve bovengenoemde personen, reeds volgende heren het lidgeld betaalden: De Buck Gustaaf

Vervaeet Roger

Poullier Raymond

Dr. E. Van Overstraeten

De Bruyne Leon

Majelijne Maurits

Dr. A. Van der Sijpt

De Bruyne Gilbert

De Smet Raoul

De Bruyne Victor.

Volgende heren zullen ook op een volgende vergadering worden uitgenodigd:

Dr. N.J. de Meyer, 25, Casinoplein, Gent (konservator Markette-museum), de heer Burgemeester Okt. Scheire, Paul Scheire, Ghislain Coone, Evarist De Mol, Roger De Cock, Dr. R. Dewaele, apotheker M. Coppens, Maurits Creve.

De daaropvolgende goedgekeurde statuten en het eveneens goedgekeurd reglement van inwendige orde volgen in extenso op de volgende bladzijden.

Bij de aktiepunten, in de eerste vergadering vastgelegd, wordt nog gevoegd: onderzoek naar de mogelijkheid van een Dr. Julius Persynplein ter plaatse.

De heer Robert Van de Velde geeft een lezing over de handel te Overslag in vroegere tijden.

Er wordt besloten afschrift van de hier nu volgende statuten aan het gemeentebestuur te zenden.

De archivaris,
(get. Aloïs Creve)."

De voorzitter,

De heemkundige kring was een feit geworden.

II. GROEI

Dit wordt een zeer kort onderwerp, omdat getallen kort en kernachtig het ganse verloop weergeven. Na een gestage groei van 1967 tot 1974 volgt tot 1980 een afvlakking. Deze wordt in 1981 gevolgd door een sprong. Van dan af gaat het doorlopend opwaarts. De tanende gezondheid van Maurits Van Heirsele was één der oorzaken dat op het einde der jaren zeventig de kring wat ter plaatse bleef trappelen op gebied van leden. Het was immers Maurits die gans op zijn eentje bij alle leden ging om het lidgeld te innen en geregeld ook nieuwe leden aanbracht. De opwaartse ontwikkeling vanaf 1980 was te wijten aan het opnieuw opnemen van het driemaandelijks tijdschrift, dat van dan af stipt en goed gevuld met kopij verscheen.

Aantal leden

1967	6	1974	270	1981	330
1968	18	1975	?	1982	450
1969	?	1976	?	1983	580
1970	?	1977	287	1984	620
1971	57	1978	290	1985	680
1972	137	1979	300	1986	700
1973	210	1980	290	1987	730

III. BESTUURSLEDEN EN MEDEWERKERS

De overzichtstabel blz. 36 kan niet volledig juist zijn. In de voorbije twintig jaar werd niet alles bijgehouden met het oog op het schrijven van de geschiedenis van de heemkundige kring. Het is dan ook zeer goed mogelijk dat er namen ontbreken van mensen die een rol, zelfs een belangrijke, gespeeld hebben. Hiervoor op voorhand onze verontschuldigingen. Wat ook niet juist te achterhalen is met zoveel mensen over zo'n lange periode, is wanneer nu juist iemand met wat begonnen is, of zelfs niet wie aan wat heeft meege werkt.

IV. DE MANNEN VAN HET EERSTE UUR

Bedoeling hier is de mensen vermeld in het eerste verslag van de heemkundige kring, zoals opgetekend door sekretaris Aloï's Creve, aan het woord te laten. Het geeft een boeiend inzicht in het ontstaan en het prille begin van onze kring. De andere medewerkers komen aan bod in een later jubileumnummer, b.v. dat van het zilveren jubileum.

ALBERT VERVAET

't Was Maurice die mij vroeg om in de heemkundige kring te komen. Hij woonde vlak tegenover het gemeentehuis en hij moest de straat maar oversteken om bij ons te zijn. Ik ben in 1946 op het gemeentehuis gekomen, één jaar na Achiël Buysse, de gemeentesekretaris. Maurice kwam geregeld eens bij ons. Hij praatte gaarne over vroeger, de gebeurtenissen, de mensen, de gewoonten, hoe het dorp was... Zo kreeg hij ons geleidelijk warm voor het idee van de kring. Hij was een fijn mens en een uitstekende bron voor heemkunde. Hij hield van het volksleven, getuige daarvan zijn belangstelling voor karnaval, voor volksfiguren zoals Steefe Spiëke, voor volksliedjes zoals dat van boer Tiesten aan zijn hage.

Maurice zou mij gaarne als sekretaris gehad hebben. Wij zagen Maurice als voorzitter, want hij was zeer actief.

Robert Van de Velde was een heemkundige met een brede kijk, want hij voelde zich ook thuis op het gebied van volksaard en geschiedenis. Hij was de promotor. Hij gaf het startsein en het was zijn bedoeling de kring na zijn ontstaan in goede banen te leiden. Als voorzitter had hij liefst iemand van het dorp. Maurice voelde er wel wat voor en wilde het werk op zich nemen. We hebben één jaar gewerkt als werkgroep tot einde 1968. Op de vergaderingen werd veel gesproken. Robert moest dat in goede banen leiden, want anders liep het uit de hand met verhalen over vroeger en anekdoten. We hebben Robert veel ten huize bezocht. We zijn ook nog samengekomen in het café „Onder den Toren“ bij Cyriel Fermont, waar nu de videotheek is.

Wies Creve is er bij gekomen omdat die veel over Wachtebeke wist van zijn vader Maurice en zijn grootvader. Hij had een brede kijk op de zaak.

Roger Vervaet was niet in Wachtebeke woonachtig, maar wel van hier afkomstig. Hij was erbij gekomen omdat hij werkzaam was in het leger bij de afdeling waar kaarten gemaakt werden. Robert Van de Velde als ambtenaar bij het kadaster had een grote belangstelling voor kaarten van vroeger over Wachtebeke. Ik denk dat Maurice Roger erbij betrokken heeft door hem kaarten te vragen voor Robert.

Ik ben er dan uit gegaan, uit de kring, omdat ik verdronk in het werk. Burgemeester Scheire was voorzitter van veel verenigingen en hij stelde mij daar overal aan als sekretaris. Dat was niet meer houdbaar.

Wat de rol van de karabijnschuttersklub betreft, nog het volgende verhaal, dat tevens een goed beeld geeft van wat voor een kerel Maurice was. Robert Van de Velde, Maurice Van Heirsele, Viktor De Bruyne, Jozef De Cock, Ward Cloeckeaert en ikzelf waren er lid van. 't Was in de tijd van pastoor Perquy en koster Balkaen. Er zaten toen uilen in de kerk. Meester Galens en Kamiel Saman zagen ze 's avonds vliegen uit de toren. De koster zei „Kijkt tsmorgens ne kiër wa pleiten!“, doelende op de uitwerpselen van

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	
BUYLE Maurice																						
BUYSE Achiel		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
CREVE Aloi's	st	sekr	sekr	sekr	sekr	sekr	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
DAVID Cesar		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
DE BUCK Gustaaf	st	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot
DE COCK Jozef		ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz
DE CONINCK Werner																						
DE LAENDER George		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
DE MAESSCHALCK Hubert		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
DE MAESSCHALCK Rita		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
DE MEYER Pierre		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
DE MOL Everist		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
DU SMET Erik		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
DU CHEYNE Arthur	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
HAL LINCK Kenneth																						
HESTERS Paul																						
HOEBEKE Guy		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
KINGET Jozef		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
LANCKRIET Gilbert		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
LEDENT Yolande																						
MIGOM Maurits		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
SCHEIRE Oktaaf																						
SCHEIRE Paul		ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz
VAN ACHTE Lieve																						
VAN BLAERE Louis		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
VAN DEN HENDE Hubert		ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz	ovz
VAN DER EEDT Theofiel		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
VAN DE VELDE Robert	st	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
VAN GANSBEKE An		rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl	rdl
VAN HEIRSELE Maurits	st	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz	vz
VERVAET Albert	st	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen	pen
VERVAET Roger																						
WAEYENS Patrick																						

Verklaring der afkortingen:

bibl = bibliotheek
 evz = voorzitter
 flm = film

tot = foto's
 jrb = jaar . . .
 ovz = overvoorzitter

pen = penningmeester
 rdl = raadslid
 sek = secretaris

st = stichter
 tijd = tijdschrift
 vz = voorzitter

de uilen op de vloer van de kerk. Dit werd bevestigd door meester Galens, Kommissaris Van de Voorde en mezelf. Als we 's avonds zaten te peuren in de Moersheide, vlogen de uilen over ons en als ze verschoten lieten ze wat vallen, soms recht in onze peurbak. Viktor De Bruyne en meester Galens zeiden dat we toch eens zo'n uil zouden moeten schieten, waarop Ward volmondig „ja“ zei. Dat ging dan gebeuren in de kerk 's avonds. Koster Balkaen gaf de sleutels. Er was enkel maanlicht. „Stille, kijkt, doar boven 't altoar zit er nen uill“. Ward mikte en schoot. Toen de uil viel zag Ward dat het geen levende was. Hij raapte hem op en er hing een briefje aan

Wordt nu maar niet rood

Want 'k ben al tien jaren dood.

Maurice Van Heirsele kon niet meer recht van het lachen en zakte op de kommuniebank, waar hij een tijdje is blijven zitten. Ze hadden die opgezette uil met behulp van de ladder van Maurice, daar boven gezet.

(De kameraadschap van de schuttersklub was dus de voedingsbodem waarin Robert zijn heemkundeplantje pootte. Met sukses!)

ALOIS CREVE

De impuls voor de Heemkundige Kring kwam van Robert Van de Velde. De voedingsbodem was de karabijschuttersklub. Die had zijn stamlokaal bij Cyriel Fermont en Emerance Bauwens in het café „Onder den Toren“ waar nu de videotheek is. Leden van die klub waren onder andere Maurits Van Heirsele en Armand Rombout de twee voortrekkers, die mij er ook bij gehaald hebben en dan voorts Robert Van de Velde - Jozef De Cock - Albert Vervaet - Edward Cloeckaert - Theofiel Van der Eedt - Raf Van de Capelle - Maurits Haers - André Buysse - Leon De Bruyne - Viktor De Bruyne...

Om een idee te geven van de geest in de klub het volgende. Cyriel Fermont had een kanarie gewonnen bij een wedstrijd in de klub. Er was souper 's zaterdags en de dag daarop zegt Cyriel aan de mannen die in zijn café zaten „'t er ès moar ièn dink oan, ij schuifelt nie!“ Niet lang nadien kwam het uit, 't was een mus die Maurits en Armand geel geverfd hadden. Na enkele dagen begon de verf af te gaan.

We gingen ook schieten op verplaatsing zoals in Gontrode en in Destelbergen. We reden toen meestal in twee auto's die van Maurits en die van Armand.

Op het einde van het jaar was het Sint Hubertus en dan was er wildschieting. De prijzen waren dan hazen en zo. De karabijschuttersklub heette Sint Hubertus omdat hij de patroon van de jagers was en omdat hij de tweede patroon van Wachtebeke was.

Het idee voor een heemkundige kring ontstond in de schoot van de karabijsklub. Robert Van de Velde was er door gebeten en Maurits Van Heirsele was meer voor folklore en deed niets liever dan anekdotes en dingen van vroeger vertellen. Ikzelf had meer belangstelling voor geschiedenis. Robert trachtte die twee standpunten samen te brengen. Haast op iedere bijeenkomst van de karabijsklub werd er over heemkunde gesproken. Dat was een schotje lossen en dan aan tafel gaan zitten en erover spreken. We waren daarvoor met vieren: Robert, Maurits, Armand en ik. We waren in twee kampen verdeeld. Armand en Maurits wilden niets anders dan altijd maar vertellen over vroeger en lollekes uithalen en Robert en ik trachtten dat bij te sturen om iets te stichten en om in gang te schieten. Er was veel geestdrift, maar er waren geen werkers. Er werd jaren gezegd „We zoeme toch ne kiër iets moeten doen!“ De klub begon dan wat te veranderen. Rond 1964 stopte Cyriel Fermont ermee en we zijn dan gegaan naar Alfons Van Peteghem en Yvonne Bauwens. Er kwamen dan enkele nieuwe leden bij die geen belangstelling hadden voor heemkunde. Dit is dan de aanstoot geweest om te zeggen „We doem' et!“ Robert had al lang verteld hoe men heemkunde moest bedrijven en er werd besloten tot een tentoonstelling. We kwamen samen bij Valère Vervaet. We besloten een tentoonstelling in te richten. Iedereen zocht samen wat hij had en in 1968 was het zover. De ledenwerving gebeurde bijna uitsluitend door Maurits. Na de eerste vergadering kwam Maurits naar de drukkerij met een oude postkaart van de vierschaar. Ik moest dringend lidkaarten drukken met aan één kant die postkaart. Er moest ook op komen „Heemkundige kring Oud-Wachtebeke“. Die naam werd gegeven door Robert. Er waren ereleden, steunende leden en gewone leden. Maurits wilde veel leden om onafhankelijk te zijn van steun. Alle dagen kwam hij kijken of de lidkaarten al klaar waren en toen het zover was heeft hij ze stuk voor stuk trots ondertekend. Hij ging er ook mee op de baan. Maurits was werkelijk de drijvende kracht. Om de zoveel dagen kwam hij nadien vertellen wat hij nu weer gevonden had en welke nieuwe leden hij bijgewonnen had.

GUSTAAF DE BUCK

Robert Van de Velde was de echte heemkundige. Maurits Van Heirsele wist veel van het Wachtebeke van vroeger, vooral van het volksleven. Robert was de drijvende kracht op heemkundig gebied, Maurits hield de kring samen met zijn werkkraft. Het is Maurits die me bij de kring bracht. Hij was de peter van mijn vrouw. Zijn vrouw heette Ryc-kaert en mijn vrouw ook. Op die manier was ik veel in contact met hem. Hij wist dat ik veel fotografeerde en hij had mij nodig. Ik ben veel met hem op pad gegaan om te gaan fotograferen, zoals het huis van Kamielken Saman, de oude mouterij op de Overlede, dan naar het Geeraert Duivelsteen in Gent, waar hij Georges Puimège goed kende, om oude kaarten te gaan trekken voor Robert Van de Velde. Dit is zo gebleven tot in 1979. Nadien heb ik de film gedaan nadat Tuur Du Cheyne en Hubert De Maesschalck ermee gestopt zijn.

V. AKTIVITEITEN

Ook hier kan geen volledigheid verzekerd worden. Van de publikaties worden alleen die van het jaar 1972 vermeld. Dit waren de eerste boekjes. Een volledige lijst tot en met 1983 verscheen in het jaarboek van dat jaar. Van het driemaandelijks blad worden enkel de eerste start en het hernemen gemeld.

Het is onbegonnen werk bijzonder verdienstelijke medewerkers in het daglicht te stellen. Er zijn er vele. Aan allen dank want zonder hen was onze kring niet wat hij vandaag is.

1968

- 2 en 3 november Tentoonstelling „Oud-Wachtebeke” in het Kasteeltje (Dorp) ter gelegenheid van de Jaarmarkt. Het verslagboek meldt honderden bezoekers.
- 10 december „Oud-Wachtebeke in woord en beeld”. Het verslagboek meldt groot populair sukses. Dit is de eerste activiteit met lezingen. Hiervan zijn gelukkig de volgende teksten bewaard gebleven
- Inleiding door Robert Van de Velde
 - Kommentaar over „Wachtebeke 1515” op kaart door Robert Van de Velde
 - Ontwerp „Godshuis De Mey” door Albert Vervaeet.
- We laten ze hierna integraal volgen, want ze werden nergens gepubliceerd.

WACHTEBEKE - ZAAL «ONZE KRING» - KERKSTRAAT.

OP DINSDAG 10 DECEMBER 1968 OM 19.30 U.

Na het grote sukses van de tentoonstelling «Oud-Wachtebeke», in het Kasteeltje (Dorp) ter gelegenheid van de Jaarmarkt - neemt de Heemkundige Kring een nieuw initiatief, n.l.

« Oud-Wachtebeke in woord en beeld »

PROGRAMMA :

1. Inleiding door de heer Robert Van de Velde en kommentaar over «Wachtebeke 1515» - op kaart.
2. Ontwerp «Godshuis De Mey» door de heer Albert Vervaeet.
3. «Ontstaan en leven St.-Ambrosiusgilde» door de heer Wies Creve.
4. Dia's over geheel Wachtebeke vanaf 1900, met kommentaar door de heer Maurice Van Heirsele. - Foto's genomen door de heren G. De Buck, P. Scheire en G. Coone.

INLEIDING door ROBERT VAN DE VELDE

Mijnheer de Burgemeester, Eerwaarde Heer Pastoor,
Dames, Juffrouwen, Mijne Heren

Na het overweldigend succes van onze heemkundige tentoonstelling op 2 en 3 november j.l., ben ik gelukkig U thans te mogen begroeten voor de tweede werking van onze heemkundige kring „Oud-Wachtebeke“.

Deze vergadering heeft tot doel U bij middel van een aantal dia's het oud en nieuw onzer gemeente beter te leren kennen. Voor velen onder ons, vooral voor de ouderen zullen deze beelden menige herinneringen uit hun jeugd oproepen; voor de jongeren zullen zij een gelegenheid zijn nader kennis te maken met oud-Wachtebeke, hoe sommige straten er toen uitzagen, en hoe stilaan, dank zij ons ijverig gemeentebestuur en eigen initiatief zijner bewoners, onze gemeente uitgroeide tot een der mooiste onzer omliggende gemeenten en hoe wij allen, terecht, er fier mogen over zijn.

Een klein woordje over het doel onzer vereniging: Art. 3 der statuten omschrijft zulks als volgt: „de studie en de kennis van het heem onder hare leden te bevorderen en een geregelde werking tot verspreiding van deze kennis mogelijk te maken; het opzoeken en verzamelen van oudheidkundige voorwerpen op allerlei vlak, zo voor het verleden, het heden en alles wat in de toekomst zich voordoet; het inrichten van een heemkundig volksmuseum; het bevorderen van de kennis en de geschiedenis onzer streek in de scholen en bij de jeugdbewegingen.“

Maar om dit doel te bereiken hebben we uw aller hulp nodig. Hoe kunt gij ons helpen?

1. door lid te worden van onze Heemkundige kring. Hoe meer medewerkers, des te beter zullen wij onze doelstellingen verwezenlijken.

Ook geldelijk is uw steun als lid ons onontbeerlijk: het inrichten van een tentoonstelling vergt grote uitgaven; iedere fotoamateur weet dat fotograferen een dure liefhebberij is; een klein rekensommetje na de voorstelling der dia's zal U een gedacht geven hoeveel kosten en tijd dit omvangrijk werk noodzaakt heeft.

Onze schatbewaarder, de Heer Albert Vervae, zal tijdens de pauze graag U alle inlichtingen geven aangaande het lidmaatschap.

2. U kunt ons nog helpen door oude voorwerpen die in uw bezit zijn en misschien als oude rommel op uw zolder staan in bruikleen te geven. Ik zeg wel in bruikleen, want elk voorwerp blijft uw eigendom. Ik citeer zo enkele nuttige zaken: oude postkaarten onzer gemeente, oude bidprentjes, oude boeken of documenten, landbouw of beroepsalaam, enz.

Na deze inleiding laten wij het woord aan de daad: om te beginnen zal een oude kaart van 1633 zeer bondig besproken worden

daarna zal onze schatbewaarder, de Heer A. Vervae ons iets vertellen over de stichters van het Godshuis, de Heer Joannes Carolus De Mey en zijn zuster juffrouw Francisca.

de Heer A. Creve, secretaris van onze kring, voorzitter van de St.-Ambrosius gilde is voorzeker de geschikte persoon om ons deze gilde nader te leren kennen

na een korte pauze heeft dan de voorstelling der dia's met kort commentaar plaats.

Ik dank U voor uw aandacht en wens U allen een prettige avond.

WACHTEBEKE 1515 OP KAART door ROBERT VAN DE VELDE

Geachte toehoorders,

De kaart die wij U voorstellen is een oude kaart onzer gemeente, opgemaakt door den gezworen landmeter P. De Vos, in den jare 1663, in opdracht van den Eerwaarden Heer Prelaat van de St.-Pietersabdij te Gent.

Zij moest dienen om een betwisting te valideren tussen voornoemde Prelaat en den Graaf van Watou, betreffende een leen gelegen aan de Groenstraat nabij het Hertselaeerstraatje, nu genaamd 't leenstraatje.

Het gaat om een figuratieve afbeelding der gemeente Wachtebeke, en waarvoor een oudere kaart van het jaar 1515 als basis gediend heeft.

Het origineel dezer kaarten berust op het Rijksarchief te Gent.

Wij tellen er ongeveer een 112 tal huizen op. Bitter weinig zal men zeggen, en is dit wel juist? Mogelijks wel, als men bedenkt dat in 1786, een paar honderd jaar later, Wachtebeke maar 2.629 zielen telde en in 1820 er nog maar 568 huizen waren.

De voornaamste grondbezitters waren de St.-Pietersabdij, het nonnenklooster van het hospitaal van de Bijloke, de abdij van Markette bij Rijsel en de abdij van Ninove. Plaatsnamen als Marquettegoed, de Bijloke, de Bisschoppen, St.-Pietersveld herinneren hieraan nog. In 1845 bezat de „Maatschappij genaamd Marquettegoederen“ hier nog meer dan 21 hectaren grond. 't Is ook in dit jaar dat zij aan de gemeente de Pastorij met tuin verkocht.

Wat de waterlopen betreft zien wij dat het vaardeken op Pottershoek een kromming maakte (meer naar het klooster toe) en liep ongeveer op de plaats waar het „Hoog huis“ stond, waar nu ongeveer Rene Van Hoecke woont.

Bij de rioleringswerken van vorig jaar had men op die plaats nog af te rekenen met resten der fundering der oude brug.

Het Axelsvaardeken, dat van de Overslag naar Kalve vloeit en ten zuiden hiervan uitmond in de Moervaart die de Durme was verder tot Gent diende als transport van goederen. De Overslag was een belangrijke overslagplaats voor schepen die van Terneuzen via de Blijde, de Nieuwvaart en de Axelse vaart op de Overslag overgeladen werden op seien of platte schepen. Het weze hier terloops aangestipt dat over die „overslag“ een belangrijk artikel zal verschijnen in het eerstkomend nummer van de „St.-Laurentius klok“.

Men ziet nog duidelijk dat de Langelede en Kalve zeer belangrijke gehuchten waren. De molen ter wijk Kalve bestond reeds in 1478, (hij stond toen aan de andere kant van de weg naar Moerbeke), en de voornaamste pachthoeven, waarover de archieven gewagen, was deze gekend onder de naam van „het goed ter Calve“. Zij was in de XVe eeuw niet min dan 136 bunder groot en werd in 1485 door den abt van Ninove, aan wiens sticht zij toebehoorde, voor 16 pond grootte, boven de er uitgaande rechten verhuurd.

Gelijklopend met de Moervaert zien wij „den nieuwen vaert ofte gedehalf van den jaere 1645, met links over de overledebrug het fort. (het straatjen heet nog het fort-sraetjen). Dit fort maakte deel uit van de verdedigingslinie en was verbonden door het gedelf met het fort van Rodenhuyze.

Van het kasteel, eigendom van de familie De Stoppelaere en dat ongeveer op de plaats stond waar nu de rijkschool staat, werden bij de opbouw dezer school duidelijk de omwalling van dit kasteel waargenomen.

Wat de windmolens betreft, valt op te merken dat op de Langelede twee windmolens stonden, aan het Axelsvaardeken ook reeds een windmolen aanwezig was en de dorpsmolen rechts van de weg naar Moerbeke stond. (Ongeveer waar nu het kerkhof ligt).

Aangaande de straten zien wij de heirweg van Gent naar Antwerpen en de heirweg van Brugge naar Antwerpen, samenkomende aan den dries. Merken wij aan dat waar Steefken Sette eens woonde de heirweg links door de bossen afdraaide naar Rostijne (nu nog een aardeweg), en de weg naar Zelzate een smalle voetweg was.

De familie Creve moet destijds wel een voorname familie geweest zijn, te oordelen naar „het Willem Creve straetje“.

De huidige statiestraat heette de Langestraat ofte De Smeetsstraat. Opvallend is de benaming „'t Vijant straetken loopende naer Betheverdeys stede“. Nu nog kennen onze mensen 't Betjen en herinneren de oudere zich Mie uit 't betjen. Onze huidige kadastrale plans vermelden nu nog „Beth Everiks Stee Straetken“.

Meer commentaar zou over deze kaart nog kunnen gegeven worden, maar de mij toegewezen tijd is verstreken. Ik dank U zeer voor uwe aandacht.

In 1644, omtrent het einde der maand juli, werd de gemeente door den Hollandsen veldoverste Buderode aan de vlammen overgeleverd.

Te zamen met Mendonk, Moerbeke en Zaffelare, leed het vooral veel in 1676, wanneer de Fransen, de brug van Terdonk op de Hollanders bemachtigd hebbende, een huiveringwekkende vernieling aanrichtten. Op hun doortocht, schrijft Van den Bogaerde, verbrandden zij meer dan 2.000 huizen.

In 1549 was de Sasse vaart klaar.

GODSHUIS DE MEY door ALBERT VERVAET

Dit is het geschilderd portret van JOANNES CAROLUS DE MEY, de schenker van het ouderlingentehuis De Mey te Wachtebeke.

Joannes Carolus De Mey werd geboren te Wachtebeke op 14 juli 1780 en overleed er op 13 oktober 1858.

Hij was gedurende 24 jaren ontvanger van octrooien en grondbelastingen van de gemeenten Wachtebeke, Winckel en Mendonk.

Hij bewoonde het huis, gelegen tussen de pastorie en het klooster, waar later de familie Parijs en verder de heer en mevrouw Achiel Bracke-Parijs hebben gewoond en dat nu bij het klooster gevoegd is.

Joannes Carolus De Mey woonde er samen met zijn zuster Francisca Antonia De Mey en zijn broeder Ludovicus Josephus De Mey; deze laatste overleed echter reeds in 1820 op 26 jarige ouderdom; zij waren allen kinderen van dokter Claudius De Mey en Coleta De Vos.

Hun grafsteen bevindt zich in de muur van onze kerk te Wachtebeke achter het monument der gesneuvelden en het is heel typerend voor deze hoogstaande familie de tekst die onderaan deze grafzerk geschreven staat en die luidt als volgt: „zij leefden ongehuwd en in de grootste eendracht en broederliefde en hebben met gemeen overleg binnen de gemeente Wachtebeke gesticht en rijkelijk begiftigd een huis van liefdadigheid voor de arme lieden dezer gemeente”; en verder nog: „als de rijke zal ontslapen zal hij niets medenemen, hij zal zijn ogen openen en niets vinden”.

Op het portret dat U hier ziet, ziet U De Mey in zijn ambtskledij, in zijn bureel. Het doek moet zo ongeveer 140 tot 150 jaar oud zijn. Er is aan dit schilderij vroeger nooit veel aandacht besteed, het heeft zich steeds bevonden in de ontvangtplaats van het rustoord en bevindt zich daar nu nog.

Het was echter door de jaren fel beschadigd en vervallen; het werd in het begin van dit jaar hersteld en gerestaureerd door kunstschilder heer Jozef De Caluwé uit Wachtebeke. Het heeft, volgens het oordeel van bevoegde kenners, een zeer hoge kunstwaarde; de naam van de schilder van het doek is nooit kunnen achterhaald worden.

Wat nu de schenking van het ouderlingentehuis betreft; het was juffrouw Francisca Antonia De Mey die het eerst de gedachte opvatte van een Godshuis op te richten waar behoeftige ouderlingen der beide geslachten, zouden in opgenomen worden. De geschiedenis zegt dat zij haar broeder Joannes Carolus De Mey aanspoorde om die gedachte te verwezenlijken en op 4 juli 1844 maakten beiden voor notaris Van de Wattyne een testament waarbij ieder van hen schikkingen nam om in geval hij de langstlevende zou wezen, tot stichting van een dusdanig Godshuis.

Juffrouw Francisca De Mey overleed op 1 februari 1849 en zo was het het testament van haar broeder Joannes Carolus De Mey die op 13 oktober 1858 overleed, dat moest uitgevoerd worden. Door dit testament werd aan de armen van Wachtebeke geschonken:

- 1) het huis en verdere aanhorigheden en aanpalende landen, gelegen te Wachtebeke in den Dries op voorwaarde er zohaast mogelijk een Godshuis voor ouderlingen van beide geslachten op te richten, volgens de bepalingen breedvoerig uitgedrukt in dit testament;
- 2) al de goederen door de testateur bezeten in de polder van Wachtebeke, en de ge-

meenten Overslag-Zeeland, Lochristi, Desteldonk en Zaffelare;

3) de blote eigendom van het huis bewoond door de testateur.

Daartegenover waren ten laste van het gesticht voorzien: de betaling van twee levenslange renten, een bijdrage in de grafsteen van de testateur, het celebreren gedurende honderd jaar ener wekelijkse mis en van zes jaargetijden per jaar met uitdeling van een hectoliter in broden.

De wettige erfgenamen van de familie De Mey betwistten echter het testament; het ene proces volgde op het andere tot uiteindelijk op 23 juni 1862 een overeenkomst werd bereikt tussen de partijen, die aan het burgerlijk godshuis, na aftrok van schulden en lasten van het sterfhuis en van de processen, een derde toewees van de opbrengst van de goederen; het was dus al veel minder dan oorspronkelijk in het testament was voorzien.

Toch kreeg den arme nog voor haar deel, na de vereffening, een bedrag van honderd-duizend driehonderd en zestien goudfrank, samen met de twee huizen op den Dries en in het Dorp; wat wel een bewijs is over welk aanzienlijk vermogen, voor die tijd toch, de familie De Mey beschikte.

Het huis op Den Dries bleek echter totaal ongeschikt om te dienen als Godshuis en er werd in April 1864 een aanbesteding uitgeschreven om een nieuw Godshuis te bouwen. De toewijzing geschiedde aan Jan Van Assel voor de som van 37.150 fr. en een gedeelte van het gebouw kon reeds in gebruik genomen worden op 1 november 1864.

Zoals men het gebouw daar ziet doet het eerder somber aan; het leven was er zeker niet zoals in onze moderne rustoorden; men moet echter alle handelingen trachten te beoordelen in de tijd waarin zij plaats vonden en de bestuurders van die tijd zullen ook zeker niet over dezelfde middelen beschikt hebben zoals nu in onze tijd. Eén feit is zeker dat door de jaren heen ontelbare daklozen, zieken en gebrekkigen en allerhande sukkelaars, een tehuis hebben gevonden in het Godshuis De Mey en aldaar, onder de goede zorgen van de Eerw. Zusters, een rustige en onbekommerde oude dag hebben gekend.

Na de laatste oorlog was een volledige vernieuwing en restauratie van het bestaande Godshuis hoogst noodzakelijk.

De molen van de administratie maalt echter zeer traag en het was na jarenlang aandringen uiteindelijk dank zij de bemoeiingen van onze burgemeester heer Senator Scheire, dat Minister Meyers in 1961 aan de Commissie van Openbare Onderstand van Wachtebeke de toelating tot uitvoering der werken alsmede de vaste belofte van toelage kon geven.

De inhuldiging van het vernieuwde rustoord geschiedde in september 1964, in bijzijn van eerste-minister Lefèvre en tal van hoge personaliteiten. Het huidige rustoord, in de staat zoals U het nu ziet, heeft een maximumcapaciteit van 60 bedden; het is bestendig volzet, zodat weldra ook naar uitbreiding zal moeten gezien worden; het beschikt over centrale verwarming, koud- en warmwaterbedeling, lift, volledig elektrische keukeninrichting en verder alle moderne comfort. Daar waar de nieuwbouw van het Godshuis door Jan Van Assel in 1864 de som van 37.000 fr. kostte, bedroeg de kostprijs van de huidige vernieuwing- en moderniseringswerken ongeveer 15.000.000 fr.

De financiering werd verwezenlijkt bij middel van eigen gelden, door wederuitleningen van het Gemeentebestuur en bij middel van toelagen van Staat en Provincie.

Om te besluiten zouden wij nogmaals een vraag willen herhalen tot de bevolking, een vraag die wij vroeger reeds gesteld hebben:

Meermaals als onze mensen over de inrichting De Mey spreken, komt daarin de naam het gesticht voor: hij zit in 't gesticht of men heeft hem in 't gesticht gestoken en zo meer.

Die naam gesticht zou reeds lang tot het verleden moeten behoren, wij steken onze mensen in geen gestichten, zelfs niet meer in godshuizen, want ook die naam is voorbijgestreefd, en wij zouden dan ook willen vragen dat die namen niet meer zouden gebruikt worden.

Onze bejaarden, die geen familie meer bezitten, of die om één of andere reden bij hun familie niet meer kunnen of wensen te verblijven, kunnen hun intrek nemen in rustoorden voor bejaarden, rustoorden die die naam waardig zijn en waar onze ouden van dagen het gevoel moeten behouden dat zij nog werkelijk tot de gemeenschap blijven

behoren en waar zij, omringd door de beste zorgen, de laatste jaren van hun leven kunnen doorbrengen.

Dit was dan een klein stukje geschiedenis over de schenker Joannes Carolus De Mey, over het vroegere ouderlingentehuis en over het huidige rustoord voor valide bejaarden „De Mey” te Wachtebeke.

1969

Van dit jaar zijn enkel de uiterst beknopte meldingen in het verslagboek beschikbaar.

22 maart dia-avond in het Rustoord De Mey
27 maart dia-avond in Overslag
4 november tentoonstelling ter gelegenheid van de Jaarmarkt in het Kasteeltje met receptie!
24 november dia-avond in Onze Kring.

1970

Op een handgeschreven blad van de hand van A. Creve vinden we volgende activiteiten en intenties vermeld:

- delfwerken aan het kasteel Stoppelaere op de terreinen van de Rijkschool
- tentoonstelling over windmolens
- driemaandelijks tijdschrift (intentie).

1971

Maurice Van Heirsele schrijft in „Werking 1971”:

11 maart dia-avond bij Louis Van Laere
? filmavond te Zaffelare over Desteldonk en Provinciaal Domein
6 april dia-avond in rustoord De Mey
22 april filmavond over het Provinciaal Domein in Onze Kring
20 mei bezoek te Lochristi aan het kasteel en de boskapel
? bezoek aan het heemkundig museum van Janssens te Nevele
? bezoek aan Sint Martens Latem
29 juni tentoonstelling in 't Kasteelken bij Wachtebeke kermis
8 juli bezoek aan tentoonstelling in het gemeentehuis te Sinaai over Boudehohof
22 en 23 augustus Tentoonstelling te Zaffelare.

Op 27 februari 1971 werd onze kring opgenomen in het Provinciaal Verbond van Heemkundige Kringen van Oost-Vlaanderen.

1972

Hier begroeten we de eerste publikaties:

- eerste wandeltocht Moxela (5 blz) uitgegeven ter gelegenheid van deze wandeltocht
- gemeentewapen van Wachtebeke door Louis Van Blaere (19 blz)
- het ontstaan van Wachtebeke door Y. en L. Van Blaere - Ledent (11 blz)
- Wachtebeke in de aanvang van de 20ste eeuw door Maurice Van Heirsele en Broeder Leopold.

Voor de activiteiten verwijzen we naar het enige verslag dat Robert Van de Velde gemaakt heeft en dat hierna afgedrukt staat.

Heemkundige Kring " OUD-WACHTEBEKE.
Secretariaat: Godshuizenstraat 2
Wachtebeke.
=====

ACTIVITEITSVERSLAG 1972.

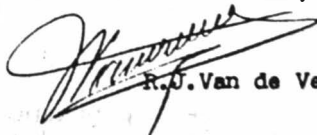
=====

- 14 mei 1972. : Medewerking met Info-vacantieoogers, aan een wandeltocht door de gemeente. Te dier gelegenheid werd een kleine brochure over het vele bezienswaardige van onze gemeente uitgegeven. 25 leden van onze kring namen deel aan deze wandeltocht.
- 25/26 juni : Ter gelegenheid der kermis werd een heemkundige tentoonstelling ingericht. Een oud klompenmaker demonstreerde er de techniek van het klompenmaken. Honderden belangstellende bezochten deze tentoonstelling.
- September 1972: Er werd gestart met de opgravingen van het verwoenen kasteel " Stoppelaere", waarvan op een oude kaart uit het jaar 1545 reeds melding werd gemaakt. De vele regens noodzaakten begin oktober de werken stop te zetten. In 1973 zal opnieuw getracht worden de grondvesten van dit kasteel bloot te leggen. Deze opgravingen werden ondernomen met toestemming van het ministerie.
- 25/11/1972 : Door enkele actieve leden van onze kring, werd een film gemaakt over Wachtebeke "verborgen parel" . Op 25 november werd een eerste vertoning gegeven in de katholieke kring, kerkstraat te Wachtebeke. Ongeveer 250 personen waren op deze première aanwezig.
- 9/12/1972 : Deze film werd vertoond voor de ouderlingen van het rustoord " De Mey "; Er was bij deze mensen een buitengewone belangstelling en geestdrift.
- 11/12/1972 : Aan de inwoners van de Overslag, de belangrijkste wijk onzer gemeente, werd de gelegenheid geboden deze film ook te bewonderen. Naar schatting waren er ongeveer 150 belangstellende.

=====

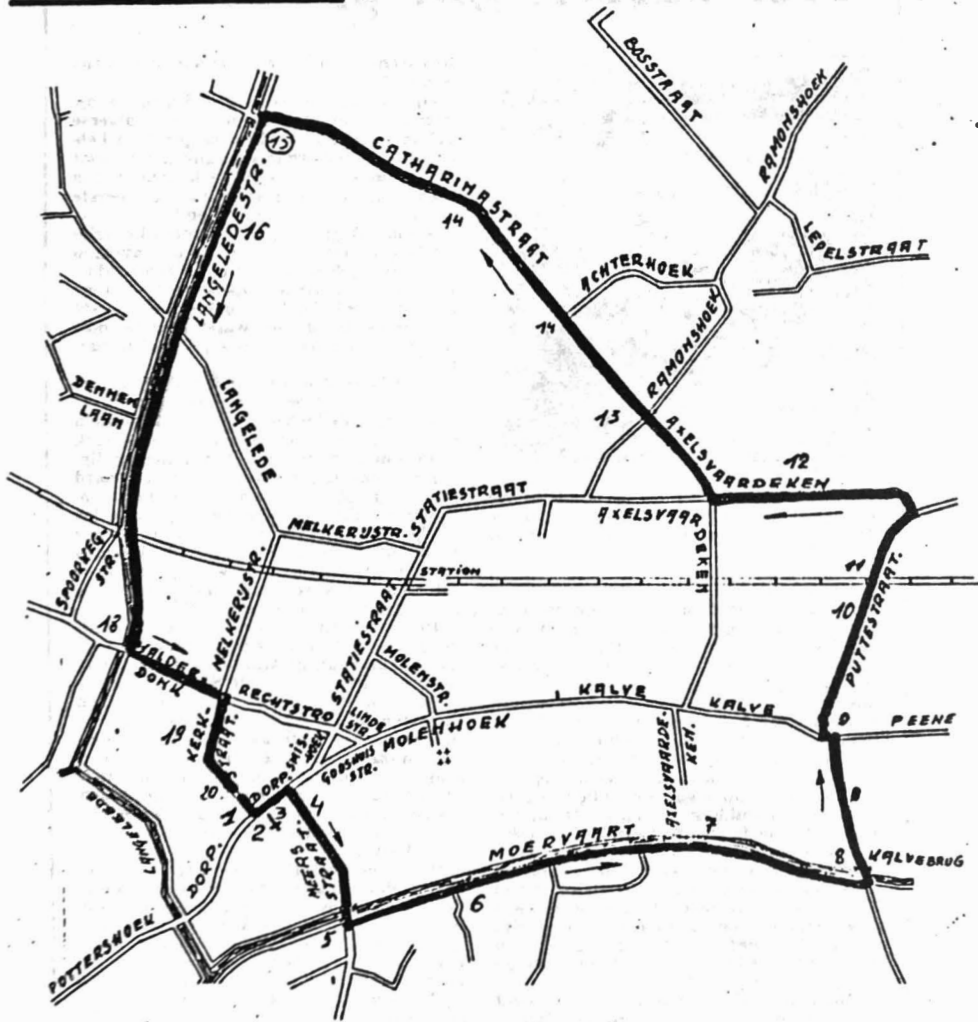
Wachtebeke, 10 januari 1973.

Voor de Voorzitter, afw.
De onder-voorzitter,

R. J. Van de Velde.

Info - Vakantiegenoegens

Voettocht Wachtebeke 14 Mei 1972

Met medewerking van
Heemkundige kring :
OUDE WACHTEBEKE

HET VOLK 5/10/1972

Onthullen opgravingen te Wachtebeke meer over kasteel „Stoppelaere“ ?

De pellingstaaf die met waterdruk in de de grondvesten van kasteel „Stoppelaere“ wordt gebracht stoot op iets hard: laere“ ?

Sinds kort zijn te Wachtebeke de opgravingen gestart die, zo hoopt men althans, de resten zullen bloot leggen van het kasteel „Stoppelaere“. De nieuwsgierigheid bij de deelnemers aan deze werkzaamheden is des te groter daar van dit kasteel niet veel meer is geweten dan een aanduiding op een 16de eeuwse kaart. Reeds laten de eerste resultaten vermoeden dat de hoop op een interessante vondst niet helemaal ongewettigd is.

Eigenlijk is alles aan het rollen gegaan door een aanduiding op een kaart uit het jaar 1545 die in het Bijksarchief te Gent wordt bewaard. Hierop staat een gebouw getekend met de vermelding „Stoppelaere“ erbij. Aangezien uit deze kaart wel bleek dat dit kasteel, of deze hoeve, een belangrijk bouwwerk moest geweest zijn in die tijd, werd de nieuwsgierigheid van een aantal leden van de Heemkundige Kring „Oud Wachtebeke“ gewekt.

„De enkele keren dat ik de kans had om met een vliegtuigje boven Wachtebeke te cirkelen“, vertelt schepen A. Creve, „viel het me op dat de grond op de plaats waar men „Stoppelaere“ vermoedt een veel lichtere kleur in een symetrische figuur vertoont. Eenzelfde verschijnsel doet zich voor verderop langs de Moervaart. Merkwaardig is dat de lichtere tint daar de vorm van een zuivere cirkel aanneemt. Vermoedelijk heeft daar één van de forten gestaan.“

„Met de gegevens van de kaart werd uitgekend waar het kasteel Stoppelaere ergens moest bestaan hebben“, vertelt voorzitter M. Van Heirsele van de bloelende heemkundige kring (190 leden !).

Dit was in de hoek gevormd door de huidige Meersstraat en Godshuisstraat, gedeeltelijk op het grondgebied van de

Rijkschool en op een terrein dat thans braak ligt.

Op het laatste stuk grond zijn de opgravingen nu begonnen. Nadat diverse pellingen met waterdruk de plaatsen hebben aangeduid waar de kans het grootst is om op steen terecht te komen, begon men aan het uitgraven van de eerste sleuven, een halve meter diep !

Alfons Waumans, die al ettelijke vrije uurtjes op het terrein van de opgravingen heeft doorgebracht springt in een modderige kuil, halfvolgelopen met water: „Vorige week legden we hier een eerste stuk muur bloot. Het water in deze moerassige grond speelt ons echter lelijk parten“.

Toch is er al een en ander uit de eerste grondlagen tevoorschijn gekomen.

In het „kasteeltje“ op het dorpsplein van Wachtebeke dat zo'n beetje onderdak biedt aan de heemkundige vereniging, liggen de vondsten geklasseerd volgens aard en volgens de sleuf waar ze uitkwamen. Onder de talrijke scherven: pijpstukjes (17de eeuw ?), fragmenten van donker grijze steen uit de vroege middeleeuwen of het Romeins tijdvak, geglaazuurde schaliën, stukjes delft, gekleurd glas, scherven van potten, een bijl..

De amateurarcheologen die te Wachtebeke aan het werk zijn worden wat de identificatie van de stukken betreft geleid door een deskundige uit Sint-Niklaas, de h. R. Van Hove. Deze eerste beschelden vondsten deden de hoop opleven op nog interessantere ontdekkingen. Reeds één merkwaardigheid: de tekening op een stuk van een fruitschoel blijkt identiek te zijn aan die op een schaal gevonden bij recente opgravingen in de 18de eeuwse abdij van Baudelo te Eksaarde. 13e EEUW.

Over het kasteel „Stoppelaere“ zelf is heel weinig bekend. Volgens een historische schets over de gemeente Wachtebeke van Y. en L. Van Blaere-Ledent suggereert het achtervoegsel „laere“ een hoeve die hoofdzakelijk aan veeteelt deed, en reeds in de 13de eeuw zou opgericht zijn. Documenten uit het jaar 1235 spreken over een hofstede opgericht op de „Schofte“ (waarschijnlijk de vallei van de Moervaart tussen de Meersstraat en het Axelsvaardeken). Deze hoeve werd door Lennorus de Gaudave gebouwd op gronden die hij kreeg van graaf Boudevijn en in 1233 verkocht aan de Abdij van Marquette bij Rijsel. Het zou niet uitgesloten zijn dat deze hofstede de latere „Stoppelaere“ zou zijn.

De naam „Stoppelaere“ komt sporadisch te Wachtebeke voor. Jozef François De Stoppelaere had een leen dat zijn naam droeg op het einde van de Helselaerestraat, een zijstraat van de Groenstraat. Verschillende Stoppelaeres werden ontvanger van de eigendommen van de Sint-Pietersabdij te Wachtebeke gelegen.

T.Z.

Het Volk **Première van film** 29/11/72

WACHTEBEKE, VERBORGEN PAREL

Er kon nog moeilijk iemand bij in de zaal te Wachtebeke waar zaterdagavond de film „Wachtebeke, verborgen parel” in première ging. De film met een respectabele lengte van twee maal drie kwartier is een nieuw initiatief van de zeer levendige heemkundige kring „Oud Wachtebeke”. Cineast L. Vanblaere en zijn assistenten A. Du Cheyne en N. De Maesschalk hebben met hun film niet alleen het algemeen bekende Wachtebeke in beeld gebracht maar verrasten de toeschouwer met de talrijke stemmige hoekjes langs de Moervaart, de Zuldlede, in de bossen en langs minder bekende veldwegeltjes. Als de film één verdienste heeft dan is het zeker de aandacht die getrokken heeft op de mooie stukken natuur die in en rond Wachtebeke nog bestaan. De daarmee contrasterende beelden van een vervulde en vrijwel waterloze Lange Lede, eens even visrijk en schilderachtig als de Moervaart en Zuldlede, hebben wellicht duidelijk gemaakt hoe waardevol de nog ongeschonden plekjes zijn.

Pittige historische details bij oude gebouwen, ruïnes en rustieke hoevetjes werden vooral samengebracht door voorzitter M. Van Helrsele. De kleine technische onvolmaaktheden van de film (vooral in de klankmontage) wogen in elk geval niet op tegen de lovenswaardige poging van de realisators Wachtebeke eens met andere ogen te bekijken.

Vooraf werd een kort filmisch documentje vertoont: heel recente beelden van burgemeester Octaaf Schelre in zijn bureau op het gemeentehuis, en een interview met de deze maand overleden burgemeester.

HEEMKUNDE

In zijn inleiding tot de film hadden meester E. De Mol en nadien schepen A. Creve het over de Wachtebeekse heemkundige kring die thans vijf jaar bestaat en vooral dit jaar een zeer groot succes kende dat zich ondermeer uit in het groot aantal leden (bij de 200).

De vereniging werd inderdaad in 1967 gesticht en mensen als Robert Van de Velde, voorzitter M. Van Helrsele en L. Vanblaere hebben samen met tientallen medewerkers in korte tijd de belangstelling voor het verleden op tal van andere Wachtebekenaren doen overslaan.

Een heemkundige vereniging, net als elke andere vereniging, heeft een aanloop nodig: een zoeken naar juiste formules, naar passende initiatieven. Deze aanlooperperiode leek dit jaar wel definitief achter de rug. De film die zaterdag werd voorgesteld is de recentste realisatie in een ganse reeks interessante prestaties. Dit jaar alléén al gaf de heemkundige kring een fotoboekje uit over Wachtebeke, een schets over het ontstaan van Wachtebeke en een werkje over het gemeentewapen van deze gemeente. Naast tentoonstellingen werd in het kasteeltje in het centrum van Wachtebeke een klompenmaker met zijn oude gereedschappen nog eens aan het werk gezet. Enkele maanden geleden begon de heemkundige kring ook aan opgravingen naar het kasteel Stoppelaere. Thans heeft men ook de toelating gekregen de opzoekingen op het terrein van de nabijgelegen rijkschool verder te zetten.

T.Z.

1973

- 15 februari filmvoorstelling in Onze Kring voor Ouden van dagen
18 maart idem in de Bruine Poort
? idem in de Molenhoek
24 en 25 juni ter gelegenheid van de kermis, tentoonstelling met kloefkapper, mandenmaker, kantwerkster, zichten van Wachtebeke geschilderd door Jef De Caluwe, dia's, opgravingen van Stoppelaere en Boudelo
24 en 25 juni dia-avond ter gelegenheid van de kermis
5 oogst bolling tegen de heemkundige kring Oost-Oudburg bij Prosper Van Hoecke, Kleistraat 3 en bezoek aan het landbouwmuseum van Pierre De Meyer in de Marquette.

Voor de filmvoorstellingen zorgden Hubert De Maesschalck, Tuur Du Cheyne en Louis Van Blaere. Voor de kermistentoonstelling zorgde Maurice Van Heirsele.

1974

- 7 februari film in rusthuis De Mey
14 februari film in Onze Kring
28 februari film in de Bruine Poort
7 maart film in Overslag
21 maart film in jeugdclub Okee
28 maart film in de Bruine Poort
11 mei uitstap naar de abdij van Postel
29 en 30 juni kermistentoonstelling met oude wapens en landbouwalaam, oude geschriften en kaarten door Maurice Van Heirsele en Georges De Laender
11 augustus reis naar Bokrijk en het automuseum van Houthalen, ingericht door Georges De Laender
15 september bolling tegen de heemkundige kring Oost-Oudburg met in totaal 34 deelnemers. Winnaars Margriet De Ridder - August De Clercq - Alfons Droesbeke allen uit Wachtebeke en tweede Frans Goossens - Stefaan Waelput - Cecile Coppens eveneens uit Wachtebeke.

In dit jaar start ook ons DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT volledig opgesteld door Gilbert LANCKRIET.

1975

De gebeurtenis van dit jaar was de opening van het heemmuseum van Georges De Laender, bij zoverre dat de gegevens van alle andere activiteiten voor dat jaar ontbreken. De uitnodiging die naar de bestuursleden gestuurd werd door onze heemkring luidde:

Wachtebeke, 16 september 1975

Aan de Bestuursleden van de Heemkundige Kring "Oud Wachtebeke"

Betreft : Opening van het museum "Moervaartstede" van onze kollega
Georges De Laender.

Bijeenkomst om 14.30 u in de bar "Davidsemeulne" van ons medebestuur-
lid Cesar David. Dit uiteraard op zondag 21 september.

Van daaruit gaan we gezamenlijk naar Moervaartstede. Ter gelegenheid
van de opening zullen we een tinnen schaal aan Georges aanbieden.
We vragen U allen aanwezig te zijn als blijk van waardering voor het-
geen Georges verwezenlijkt heeft zowel in zijn museum als voor onze
kring.

Guy Hoebeke

Schrijver

Maurice Van Heirsele

Voorzitter

1976

- 23 januari voordracht over molens door Raoul Buysse, leerling van Robert Van
de Velde op dat gebied, in Onze Kring
- 27 juni — tentoonstelling door Maurice Van Heirsele
- 4 juli — volksspelen door P. Waeytens en G. Hoebeke
- reis naar Luik en het Curtius Museum, ingericht door Louis Van
Blaere.

1977

- maart vijf filmvoorstellingen door Hubert De Maesschalck en Tuur Du
Cheyne in of voor
Onze Kring - de Bruine Poort - Overslag - de katholieke Boerengilde -
COO
- 5 mei reis naar Kortrijk en Beauvoorde ingericht door Gilbert Lanckriet

- 26 mei — kermistoonstelling door Maurice Van Heirsele
 — volksspelen door P. Waeytens en G. Hoebeke
- 14 oktober — ontvangst als verdienstelijke vereniging op het gemeentehuis
 het feit van het jaar de **VIERING VAN 10 JAAR HEEMKUNDIGE KRING EN MAURICE VAN HEIRSELE 10 JAAR VOORZITTER.**
 Hiervan is bijna alles bewaard gebleven, zoals moge blijken uit wat hierna volgt.

PROGRAMMA

Vrijdag 14 oktober 1977
 20 uur Stipt

HERDENKINGSVERGADERING 10-JARIG BESTAAN H.K. „OUD-WACHTEBEKE” EN HULDIGING MAURITS VAN HEIRSELE

10 jaar voorzitter van de Heemkundige Kring „Oud-Wachtebeke”

- 20 u.: Aankomst
 20.10 u.: Lofrede door *Aloïs Creve*
 20.20 u.: Rede en overhandiging oorkonde door *Georges De Laender*
 20.30 u.: Begin mosselmaal
 21.30 u.: Einde mosselmaal
 Overhandiging bloempot aan Maurits voor zijn vrouw door *Rita De Maesschalck*
 21.40 u.: Toespraak door *Aloïs Creve*
 21.55 u.: Toespraak door *Guy Hoebeke* met
 overhandiging schilderij van Jef De Caluwe aan Maurits; *Georges De Laender* brengt het binnen
 22.10 u.: Dankwoord door Maurits.

Tuur Du Cheyne en *Hubert De Maesschalck* filmen.
Patrick Waeytens neemt foto's.

Nadien kaartspelen voor de liefhebbers of dansen.

TOESPRAAK door A. CREVE ALS STICHTER EN RAADSLID

Vandaag, waarde disgenoten, viert de H.K. de 10e verjaardag van zijn stichting. Het is wellicht niet dag op dag, maar dat is ook de bedoeling niet - we kunnen alleen met verbluftheid konstateren dat de H.K. nu zelf al heemkunde aan het worden is en zijn zeer speciale plaats in onze Wachtebeekse geschiedenis inneemt.

Straks krijg ik waarschijnlijk nog wel de gelegenheid om verder in te pikken op deze stand van zaken.

Ik heb het nu over iets heel uitzonderlijks: de vereniging die toen werd opgericht, is gesticht door dezelfde mensen die er nu nog altijd bij zijn. Ik weet niet door welke vlieg zij indertijd gestoken werden, maar een Heemkundige Kring moest en zou er komen te Wachtebeke, en tot verbazing van veel schuddebollende toeschouwers is de boot niet alleen van wal gestoken, is hij niet blijven dobberen ter plaatse, maar is hij in optima forma op een welbepaald doel afgestevend; geregeld heeft hij op de voorziene aanlegplaatsen de reeds rijke oogst afgeladen en vaart met nieuwe ideeën en nieuwe projecten zijn volgend doel tegemoet.

Het is er mij hier niet om te doen zijn vele verdiensten in die functie extra in het licht te plaatsen, of een historiek op te hangen over alles wat hij voor de Kring betekend en

gedaan heeft. Anderen zullen dat in mijn plaats heel wat vollediger en meer humoristisch doen. De lijst zal lang zijn.

Maar twee zaken wil ik hier beklemtonen, twee dingen waaraan we niet iedere dag denken, maar die opmerkelijk zijn.

In 1967 werd Maurice aangesteld, een beetje op experimentele wijze, en iedereen heeft zich afgevraagd hoe hij het zou aanpakken en wat hij nu eigenlijk zou gaan doen. Zonder in het minst de mensen te vergeten die ik hiervoor reeds „de vliegen die hem gestoken hadden” noemde - en ik denk hierbij aan de Heer Robert Van de Velde e.a. weten wij allen dat het dank zij Maurice is dat de H.K. gestart is en in leven gebleven is. Onder zijn beleid is de Kring uitgedeind tot wat hij nu is.

Maar het tweede punt is nog flagranter.

Maurice heeft het niet alleen door eigen bril gezien. Hij heeft gemerkt dat hij alleen het niet kon doen; hij is er in geslaagd op die tijd een hele schaar jongere mensen warm te maken voor het initiatief: zij doen het op een schitterende manier, brengen hun nieuwe ideeën er bij. Allen samen hebben ze de H.K. gemaakt tot wat hij nu is: een vereniging met heel veel geïnteresseerde, enthousiaste leden, een vereniging die tot de ziel en het hart van het volk in onze gemeente spreekt, een vereniging die nog de aard en de eigenheid van het oude Wabeke opspoort, bewaart en bevordert.

Niemand zal mij tegenspreken, Dames en Heren, dat dit uiteindelijk en nog verderreikend succes te danken is aan de zachte koppigheid, aan de nooit aflatende schalkse ijver, aan het vaste geloof in deze zaak van één man: onze eerste en huidige voorzitter Maurice Van Heirsele.

Alleen al om die reden verdient hij een plaats in de verdere geschiedenis van de H.K. en van de gemeente; om die reden wil ik hem, in naam van het bestuur - maar zeker in naam van de hele bevolking - van harte danken en gelukwensen.

TOESPRAAK door GEORGES DE LAENDER BIJ DE OVERHANDIGING VAN EEN OORKONDE VAN ZIJN HAND

14 oktober 1977

Beste vrienden

Het moet ons vandaag van het hart onzen Achtbare Voorzitter Maurice te feliciteren voor zijn 10 jaar onverdroten inspanning die hij als STICHTER en VOORZITTER van de HEEMKUNDIGE KRING „OUD-WACHTEBEKE” leverde.

Maurice zei steeds bescheiden „**ACHTERZITTER**”... maar in feite is 't waar ook, ...want hij **ZAT ER ACHTER... VOORNAMELIJK ACHTER DE LIDGELDEN!**

Maurice zo slim als „**CORYN**” zei steeds ik heb geen lidkaarten van 100 fr. meer... maar zou **DE GY** geen nemen van 500 fr. of 1.000 fr. En zo sleepte Maurice de centen binnen, dit was niet alles, want niets was hem te veel voor de H.K., tentoonstellingen inrichten, vergaderingen beleggen, enfin te veel om op te noemen. ..Want wij kunnen Maurice *nooit* teruggeven hetgeen hij aan de H.K. gaf naamlijk **300 LEDEN!**

Dank zij hem groeit en bloeit onze kring.

Wij mogen ook niet vergeten dat Maurice overal bij is en hij kan vertellen (leugens ook) uren lang over toen ... en in den tijd... „Hij is in feite de „**WACHTEBEEKSE SPREKENDE ENCYCLOPEDIË**”.

Maurice, wij willen U als voorzitter nog lang in ons midden behouden in blakende gezondheid, want als H.K. beseffen wij dat U *onvervangbaar* bent.

Als blijk van waardering dit document, dat niet opweegt tegen Uw prestatie dat weten wij

Maar het komt ons welgemeend uit ons aller hart.

G. DE LAENDER

TOESPRAAK door BURGEMEESTER A. CREVE

Mijnheer de Voorzitter,
Dames en Heren,

Voor de tweede maal doet men vanavond een beroep op mij om hier nog enkele woorden te zeggen naar aanleiding van het feest dat wij vieren.

Het is waarlijk passend en rechtmatig, dat wij vanavond de loftrompet steken over de mensen die op een of andere wijze, elk op zijn terrein, al die jaren al iets hebben gedaan om de fakkel brandend zichtbaar te houden:

- Robert Van de Velde, die het eerste licht heeft doen schijnen, en de vonken heeft aangewakkerd die reeds lang bij velen lagen te smeulen;
- Maurice Van Heirsele, die tien jaar lang de motor en de drijfkracht is geweest en hopelijk nog lang blijft;
- de vele stille werkers en medewerkers van het eerste - en ook wel van het huidig uur - gemeentesecretaris Buysse en gemeenteontvanger Vervaeke;
- de ontelbare mensen en leden die ons financieel of materiaal hebben geholpen en bijgestaan;
- de vele genereuze „werkpaarden“ die er altijd bij zijn en zonder wie de kar niet zou rollen in één of andere richting: Guy Hoebeke, Thuur Du Cheyne, Hubert De Maesschalck, Gilbert Lanckriet (en zijn echtgenote niet te vergeten!), Georges De Laender (die dan nog eigen pijlen op zijn persoonlijke boog heeft staan!), Louis Vanblaere en onze monnik Erik De Smet.

Vergeef mij als ik namen vergeet, want b.v. bij de organisatie van de volksspelen hebben nog zoveel mensen bereidwillig meegewerkt, dat de lijst wel te lang zou worden.

Maar het is even passend dat wij op dit ogenblik tastbare conclusies trekken uit hetgeen voorbij is.

Met veel geroffel, gebruik makend van alle media waardoor ons volk kan bereikt worden, kondigt men nu „Het Jaar van het Dorp 1978“ aan! Nu pas! Wat heeft de H.K. eigenlijk wel gedaan? Ik beeld me in dat ik bij een rondvraag van het Ministerie van de Nederlandse Cultuur gewoon zou kunnen verwijzen naar de verwezenlijkingen die de Kring reeds op zijn actief heeft staan.

De H.K. heeft bewezen:

- dat er onder de bevolking een grote interesse bestaat voor zijn activiteit;
- dat die activiteit op een gedegen en graag aanvaarde wijze wordt gevoerd;
- dat hij steeds getracht heeft niet eenzijdig te blijven, maar zichzelf voortdurend vernieuwt. We denken hierbij aan de evolutie van foto's, dia's, films, tentoonstellingen, grotere uitgaven in boekvorm, kleinere regelmatige periodieken, uitstappen, bezoeken, inrichten van volksspelen op de kermis, andere verwezenlijkingen en verdere perspectieven die nog maar gewoon in het hoofd van sommigen ronddraaien!

Zeker, het gemeentebestuur heeft reeds van ver, en alleszins niet gedwongen, meegewerkt aan uitbouw en werking van de H.K. maar nu precies komt men ons spreken over het „Jaar van het Dorp“ - over culturele raden e.d.m.?

Laat ons niet lachen; het gemeentebestuur heeft het niet zelf gedaan. Maar het is zo: sinds 10 jaar wordt hier aan het dorp gedacht, sinds 10 jaar hebben wij hier - dank zij U, Dames en Heren een stuk van een culturele raad.

Ik wil U, Mijnheer de Voorzitter en leden van het bestuur, van harte danken voor al wat U reeds hebt gepresteerd. Maar zo onbaatzuchtig zijn wij ook niet: als wij U verder blijven helpen en steunen, verwachten wij ook nog veel van U in de toekomst!

De boutade van een anoniem schrijver is hier te Wachtebeke wel iets van het stompzinnigste dat ooit werd geschreven: „Geschiedenis is een verhaal over iets wat nooit gebeurd is, verteld door iemand die er niet bij was!“.

Integendeel, zeg ik iedereen kan geschiedenis maken, alleen een groot man kan ze achteraf schrijven; eerlijke mensen kunnen er voor zorgen dat ze goed wordt gelezen en verder groeit in heden en toekomst.

TOESPRAAK door GUY HOEBEKE

Het is nu langzamerhand tijd geworden, Maurice om aan uw hulding een tastbare vorm te geven. Dit wil ik echter niet doen zonder vooraf een overzicht te schetsen van de gebeurtenissen die geleid hebben tot de viering van vanavond. Het is nu ongeveer een dertig jaar geleden dat uw vriend Robert Van de Velde, de geestelijke vader van onze Kring, zijn belangstelling voor heemkunde begon te tonen door het verzamelen van postkaarten. Tussen haakjes, enkel gezondheidsredenen verhinderen hem vanavond deel te nemen aan deze bijeenkomst. Hij sluit zich echter met hart en ziel aan bij de hulde aan u Maurice.

Robert Van de Velde, werkzaam bij het kadaster, moet na de oorlog molens gaan fotograferen voor zijn werk. Zijn directeur wakkerde hem hierbij aan, in zoverre dat dit leidde tot het ontstaan van drie boeken over molens, gepubliceerd door de Provincie met een voorwoord door Robert. We kunnen hier niet uitweiden over welke invloed dit gehad heeft op het ontstaan van het Molenmuseum in het domein Puyenbroeck.

Nog was zijn belangstelling voor heemkunde niet verzadigd, want rond '61 werd hij medestichter van Oost-Oudburg, de heemkundige kring van Sint-Amandsberg. Dit alles, samen met de ondertussen verzamelde postkaarten, landkaarten, documenten en voorwerpen, deed bij de geboren en getogen Wachtebekenaar de gedachte rijzen ook in Wachtebeke een heemkundige kring te stichten. Meer dan één jaar zocht hij een goede voorzitter, tot hij die gevonden had in U. Gelukkig stemde gij toe in die zeker niet gemakkelijke opdracht. Zo gebeurde het dat - en hier haal ik letterlijk aan wat de toenmalige archivaris Aloïs Creve schreef in het sindsdien helaas niet meer bijgehouden verslagboek:

Op zondag 10 december 1967 om 10 uur, ter herberg bij Valère Vervae, Rechtstro te Wachtebeke, kwamen, met het oog op eventuele stichting van een heemkundige kring, volgende personen bijeen:

De heren: Van Heirsele Maurits - Van de Velde Robert - Vervae Albert - Vervae Roger - De Buck Gustaaf - Creve Aloïs.

Er werd onmiddellijk een bestuur gekozen en wel:

voorzitter: Maurits Van Heirsele
schatbewaarder: Albert Vervae
archivaris: Aloïs Creve.

Op de tweede vergadering, 13 april 1968, mocht ge een paar nieuwe gezichten begroeten: de heren Buysse Achiël - Migom Maurits - Vandenhende Hubert en Du Cheyne Arthur.

De werking in het begin beperkte zich tot voordrachten, dia-voorstellingen en tentoonstellingen. In dit laatste vermoed ik uw hand, Maurice, want gij zijt het die jaar op jaar zorgt voor de tentoonstelling in 't Kasteelken. De eerste jaarboeken zijn ook aan u te danken. Gij geeft immers aan Broeder Leopold de nodige postkaarten en inlichtingen, die de boekjes „Wachtebeke, bij het begin der 20ste eeuw" en nadien „De Langelede" mogelijk maakten. Daar bleef het niet bij, want enkel uw kennis van het Wachtebeke van vroeger, liet mij toe ons jaarboek 1976 samen te stellen. En nog is uw taak niet af, want er wachten nog ettelijke tientallen postkaarten op uw uitleg. Als een bijzondere vorm van uw bijdrage tot de jaarboeken moet ik hier nog vermelden de gesprekken met Maria Van Geertrui, Georges Kips, de familie Vandergracht, de familie Schelstraete, de oud-direkteur van de cementfabriek, Frans Steel - allen door u tot stand gekomen. Ze droegen bij en zullen nog bijdragen tot onze boeken.

Het is uw grote verdienste Maurice, dat ge bij de geleidelijke groeiende verscheidenheid: film - driemaandelijks blad - volksspelen - archiefvorsing - opgravingen - reizen - jaarboek - fotograferen van Wachtebeke steeds voor iedereen de onmisbare bezielende leider gebleven zijt, de binddraad die door alles loopt, de onvermoeibare belegger van vergaderingen, zonder nog te spreken van het onschatbare werk dat ge elk jaar opnieuw verricht door uw persoonlijk contact met bijna al onze leden.

Proficiat Maurice en nog vele jaren vruchtbaar voorzitterschap.

Genoeg woorden, nu de daad. Zoals het bij een jubileum past, hebben we gedacht u met een geschenk te verrassen, als uitdrukkelijke blijk van onze waardering.

Wie zijn die wij? Het spreekt vanzelf gans het bestuur van de kring, maar ook onze gastvrouw van vanavond, Yvonne Van Peteghem, van wie het voorstel kwam voor de keuze van het aandenken, voorstel dat eenstemmig door de voltallige vergadering goedgekeurd werd, ee Georges, want we waren maar met ons tweeën. Het mag ook gezegd worden dat Yvonne's voorstel achteraf door iedereen onmiddellijk als uitstekend bestempeld werd. Haar steun bleef echter niet beperkt tot een geestelijke bijdrage, maar omvatte ook een financiële. Om tenslotte, Maurice, te komen bij de laatste, maar belangrijkste van alle schenkers, uw oude vriend en medekrijgsgevangene, Jef De Caluwe, hier aanwezig. Hij aanvaardde niet alleen de opdracht iets bijzonders voor u te maken, maar hij stond er op, en dat mag wel dubbel onderstreept worden, van enkel zijn materiaalkosten vergoed te krijgen. De rest schonk hij ons uit waardering en vriendschap voor u. Hoeveel dat is zult ge onmiddellijk zelf kunnen beoordelen.

Van harte dank, Mijnheer De Caluwe, en wilt ge nu zelf de onthulling doen, Maurice?

TOESPRAAK door MAURICE VAN HEIRSELE

Dames, juffrouwen, Mijne Heren,

Hartelijk dank voor al de ere die U mij bewezen hebt.

Maar, wat mij het meeste treft zijn de groepen van onze heemkundige kring.

Dat het tienjarig bestaan zo luisterrijk gevierd wordt, is het bewijs van zijn goede werking en zijn verstandhouding onder de verschillende werkgroepen.

Vooreerst hebben wij het uitgeven van ons jaarboek; het uitgeven van ons driemaandelijks mededelingenblad, de volksspelen, dan de filmploeg die het gebeuren in Wachtebeke in de toekomst in herinnering zal brengen.

Dan hebben wij nog verscheidene vorsers die opzoekingen doen in de verschillende archieven en andere heemkundige instellingen en fondsen.

Hier volgen onze werkende leden:

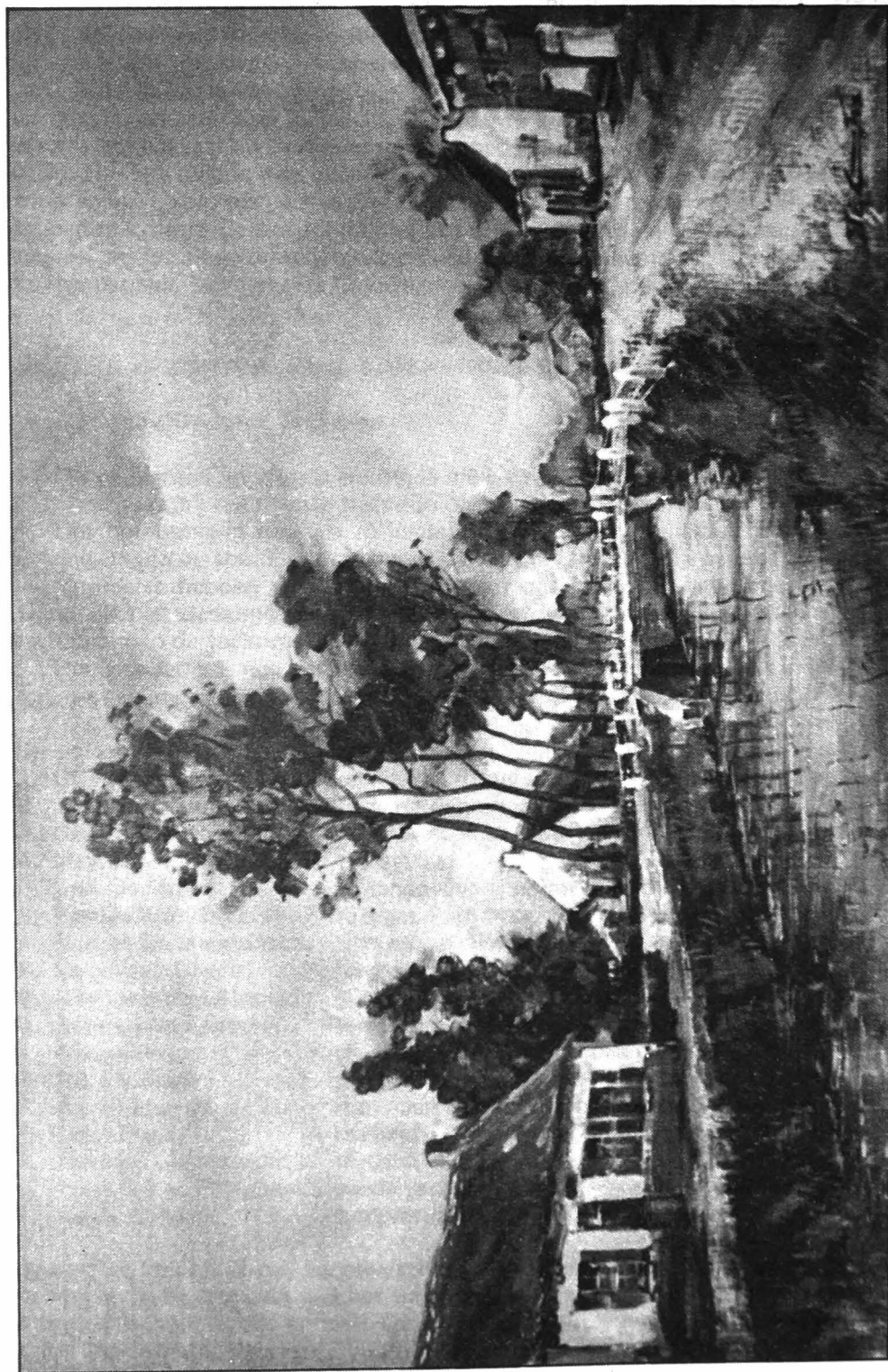
1. Guy Hoebeke: secretaris, fotograaf, ruiddienst, de spil van onze kring
2. Tuur Ducheyne: film- en penningmeester
3. Gilbert Lanckriet: driemaandelijks blad - reizen
4. Mevrouw Lanckriet: typiste
5. Erik De Smet: vorsingswerk - jaarboeken - driemaandelijks blad
6. Patrick Waeytens: fotograaf, en oude volksspelen
7. Hubert De Maesschalck: film en kermisfeesten
8. Louis Van Blaere: jaarboeken - film - opgravingen - reizen
9. Mevrouw Van Blaere: jaarboeken
10. Georges De Laender: tentoonstellingen - museum - raadslid
11. Aloï's Creve: raadslid - drukker jaarboek
12. Jos. De Cock: jaarboek en raadslid
13. Achiel Buysse: stencillen driemaandelijkse blad
14. Cesar David: raadslid
15. Theofiel Vandereedt: raadslid
16. Yvonne Van Peteghem: goede verzorging
17. Jef De Caluwé: sympathie en steun.

Een klein deel is mij toegewezen, namelijk het opstellen van het vergaderingsprogramma en het rondhalen van het lidgeld, wat ik met plezier doe, om bij de mensen te komen die mij allen goed kennen. Dit jaar heb ik 240 leden bezocht (heb 18 kaarten verkocht van 500 fr., 81 van 250 fr., en 141 van 150 fr., wat een som betekent van 50.700 fr.).

Nog andere leden hebben ook hun best gedaan, dit blijkt uit het aantal leden, dat momenteel uit 287 bestaat.

Hopende, U met deze korte uiteenzetting een klein overzicht van de activiteiten gedurende ons tienjarig bestaan te hebben gegeven, hoop ik voor een verdere bloei van onze heemkundige kring,

Ik dank U nogmaals en wens U van harte verder veel plezier.

Schilderij van Jozef De Caluwe van de brug over de Langelede, waar Maurice Van Heirsele altijd moest over rijden als hij op bezoek ging bij zijn toekomstige Irma Rijckaert. Dit schilderij werd aan Maurice aangeboden van zijn tien jaar voorzitterschap.

Toespraak door burgemeester Creve. Voorts van links naar rechts:
Guy Hoebeke, Maurice Van Heirsele en Jozef De Caluwé

Toespraak door Georges De Laender. Voorts van links naar rechts:
Jozef De Caluwé, Aloïs Creve en Theofiel Van der Eedt

Wachtend op eten: Theofiel Van der Eedt, Marie Therese en Cesar David

De mossels smaakten Rita De Maesschalck, Cecile en Guy Hoebeke

Een praatje tussen twee mossels in:
Hubert De Maesschalck, Jozef De Cock en Yolande Ledent

Van links naar rechts: Rita Waeytens, Francine Lanckriet, Gilbert Lanckriet,
Yvonne De Maesschalck, Patrick Waeytens, Jeanine De Laender en Georges De Laender

Patrick Waeytens (de officiële fotograaf) en Maurice bij het geschenk

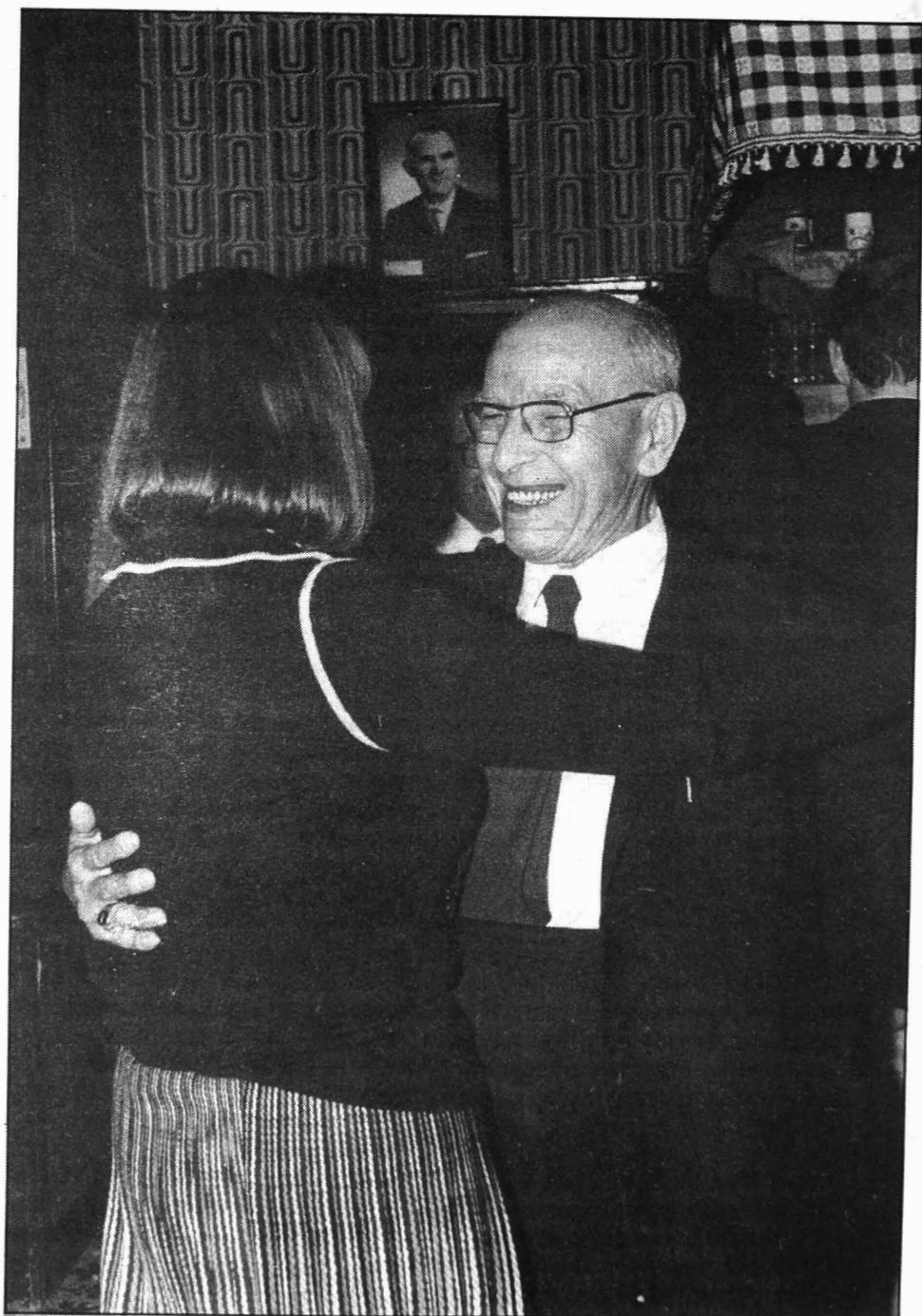
Bewonderende blikken uit de verte. Van links naar rechts:
Francine Lanckriet, Yvonne De Maesschalck, Rita Waeytens, Gilbert Lanckriet,
Erik De Smet, Louis Van Blaere, Yolande Ledent

Ernstig gesprek aan de toog:
Hubert De Maesschalck, Tuur Du Cheyne, Guy Hoebeke en Theofiel Van der Eedt

Genieten in stilte:
Jeanine De Laender, Bertha Chalmet, Andrea Creve en mevrouw Erik De Smet

Maurice liet het niet aan zijn hart komen en zette nog een stevig danspasje, hier met Cecile Hoebeke

1978

- 28 april film door Hubert De Maesschalck en Tuur Du Cheyne
6 mei idem
13 mei idem
25 juni volksspelen door P. Waeytens, G. Lanckriet en G. Hoebeke
2 juli Saffarkesmarkt door Georges De Laender.

1979

- 24 juni volksspelen door P. Waeytens, G. Lanckriet en G. Hoebeke
8 juli Saffarkesmarkt door Georges De Laender en Hubert De Maesschalck.

Dit jaar was een dieptepunt wegens de slechte gezondheid van Maurice Van Heirsele en het ontslag nemen van Hubert De Maesschalck. Er was ook geen reis want Gilbert Lanckriet bouwde een huis.

1980

Dit jaar wordt overschaduwd door het overlijden van Maurice Van Heirsele. Dit is een zwaar verlies voor onze kring. Tuur Du Cheyne volgt Maurice op als voorzitter.

- begin mei uitstap naar het middeleeuwse Gent met gids Van Kerckhove uit Oostakker
einde mei reis naar Thorn en Maaseik door Tuur en Georges
10 augustus Saffarkesmarkt door Georges.

Er werd terug gestart met filmen door Kenneth Hallinck en Gustaaf De Buck.
Er wordt opnieuw gestart met het driemaandelijks blad.

1981

- 14 april filmvoorstelling door Tuur
17 mei reis naar Diest en Lier door Tuur
9 oogst Saffarkesmarkt door Georges
6-7-8 november tentoonstelling door Tuur.

1982

- 8 oogst Saffarkesmarkt door Georges
6 en 7 november tentoonstelling Wachtebeke in oude prentkaarten en schoolfoto's door Paul Hesters.

1983

- februari - maart vier filmvoorstellingen door G. De Buck en K. Hallinck
14 oogst Saffarkesmarkt
5 en 6 november Wachtebeke in de sport vroeger en nu, tentoonstelling door P. Hesters.

1984

- voorjaar vier optredens in de Kamiel Saman avond met Davidsfonds, de Bond (BGJG) en de Harmonie als medeïnrichters
12 oogst Saffarkesmarkt
2 en 3 november inhuldiging gedenkplaat Kamiel Saman
3 en 4 november tentoonstelling over Wachtebeke: verenigingen in foto's en over oude muziekinstrumenten door P. Hesters
november op de Langelede film door G. De Buck „Waar de Moervaart kronkelt”
december idem in het Rusthuis
december voordracht voor de Landelijke Gilde door P. Hesters over molens en G. Hoebeke over sagen.

1985

- 30 maart raadsvergadering voor het Provinciaal Verbond, groot succes
augustus Saffarkesmarkt
oktober uitstap naar Kloosterzande over volksspelen door Cecile Coppens en Cesar David
november tentoonstelling van oude ambachten door Cesar David en Rita De Maesschalck.

Op 5 oogst 1985 overlijdt Robert Van de Velde in het rusthuis Lichtervelde te Eke. Hij had zich al jaren uit het kringbestuur teruggetrokken, maar volgde hem nog aandachtig. Een periode is afgesloten. Een bezielende heemkundige is niet meer.

1986

- augustus Saffarkesmarkt
20 september optreden Samankoor
8 en 9 november Wachtebeke in schoolfoto's door P. Hesters.

Hoogtepunt van dit jaar is de huldiging ten gemeentehuize van Paul Hesters als verdienstelijkste Wachtebekenaar ter gelegenheid van het verschijnen van zijn boek „De Klompenmakerij” (zie verslag door G. Hoebeke in het driemaandelijks blad). Dit gebeurde op zondag 29 juni.

DE EERSTE WERELDOORLOG

Verzameld door
Maurits BUYLE en Guy HOEBEKE

INLEIDING

Met hetgeen we verzameld hebben sinds het jaarboek 1985 wordt het beeld nog duidelijker.

DE GEINTERNEERDEN: tot nu toe ontbraken alle gegevens in verband daarmee. Met het verhaal van Edward Dieleman en een artikel wordt hieraan verholpen.

AAN HET FRONT: brengt een kruidig verslag van iemand die het aan zijn hart niet liet komen en stierf verleden jaar op hoge ouderdom. Dit is ook de eerste keer dat we van iemand die het zelf meegemaakt heeft in de loopgraven zijn verhaal te horen krijgen.

SPIOENEN: de koninginnestukken zijn hier enerzijds het verhaal over kommissaris Jacobs van Zelzate, vermeld in het verhaal door Robert Van de Velde in het jaarboek 1984 en die op Hollands grondgebied de koördinatie had van alle berichten die hem vanuit onze streek bereikten, en anderzijds de brieven geschreven door spioenen enkele uren voor ze gefusilleerd werden op de terechtstellingsplaats aan de Martelarenlaan te Gent. Dit wordt aangevuld met een artikel door een Lokerenaar en een enig stuk, een affiche waarin bekend gemaakt wordt dat twee mensen gefusilleerd zijn.

THUIS: ook daar gebeurde wat, getuige daarvan de rantsoenkaarten, de foto's van Duitse soldaten die hier kwamen uitrusten en de foto van de verplicht tewerkgestelden.

HOOFDSTUK I – ONZE GEINTERNEERDEN IN HOLLAND

In vorige jaarboeken (1984 en 1985) was er reeds sprake van de Belgische soldaten die na het verlaten van de forten van Antwerpen wegtrokken langs het noordelijk deel van het Waasland en het Meetjesland om het gros van de terugtrekkende Belgische troepen te vervoegen. De Duitsers echter poogden vanuit Lokeren door te stoten tot het kanaal Gent - Terneuzen om die terugtrekkende troepen af te snijden en hen aldus te dwingen zich over te geven.

In verband hiermee konden we twee zaken op de kop tikken. Enerzijds een artikel „Onze Geïnterneerden in Holland“ door D. Van der Aa, waarvan mij spijtig genoeg niet meer bekend is uit welk boekje ik dit haalde. Anderzijds het verhaal van Edward Dieleman uit Moerbeke-Waas, die bij zijn terugtocht uit Antwerpen in De Klinge de grens over moest, omdat de Duitsers de Belgisch-Nederlandse grens al bereikt hadden in Moerbeke-Waas. Hier hebben we een ooggetuigeverslag van hoe het er in Harderwijk aan toe ging en dat de geschiedenis gelukkiger kan aflopen dan het begin laat vermoeden.

I. ONZE GEINTERNEERDEN IN HOLLAND

OMS wordt er door onverantwoordelijken met eenig misprijzen gesproken over onze oud-strijders, die in Nederland geïnterneerd werden.

Eene verontschuldiging voor deze menschen kan zeker aangevoerd worden, wanneer men aanneemt, dat ze totaal onbekend zijn met de feiten en toestanden, zooals die bestonden na den val der versterkte plaats Antwerpen.

Het is hier niet de plaats om uitvoerig uiteen te zetten, hoe onze soldaten der militaire stelling Antwerpen, bevelen hadden gekregen op hun respectievelijke standplaatsen te blijven (zelfs wanneer de Duitschers de stad Antwerpen waren binnen getrokken); hoe ze op die manier den terugtocht van ons veldieger naar Oostende mogelijk maakten, hoe ze op 10 October 1914 werkelijk omringd van Duitsche troepen te kiezen hadden tusschen Duitsch krijgsgevangenschap of Nederlandsche internering. Dat hun officieren besloten, tusschen twee kwalen de minste te kiezen, kan geen verstandig mensch hun kwalijk nemen.

Op 9 October 1914 dus ontvingen de versterkingstroepen het bevel om hun posten rond Antwerpen te verlaten en den aftocht aan te vangen.

Na een zeer lastige nacht- en dagmarsch, zonder eten noch drinken, geheel onbehoorlijk uitgerust, kwamen ze bij De Klinge aan de Hollandsche grens, toen mededeelingen werden ontvangen, dat de wegen, welke naar het Westen leidden, door den vijand waren afgesneden.

Ruim 30.000 soldaten werden op die manier gedwongen, met razernij in 't hart, de Hollandsche grens te overschrijden.

Reeds waren bij het begin van den oorlog enkele Belgische soldaten, de meesten verdoold geraakt of gekwetst, over de grens bij Limburg gesukkeld. De Nederlandsche militaire overheden kozen dadelijk een interneringsgebied uit, waar de menschen voldoende vrijheidsbeweging hadden om te werken, terwijl hun bewaking toch gemakkelijk of betrekkelijk gemakkelijk was.

De internering baarde de Nederlandsche Regeering oneindig meer moeilijkheden, dan de komst der honderdduizenden vluchtelingen. Immers hier betrof het niet den vrijen loop te laten aan een beweging tot hulpverlening, maar hier moest nauwkeurig worden toegezien op de naleving der internationale voorschriften.

De Conventies van Geneve en Den Haag bevatten een bepaling, dat „de neutrale mogendheid, die oorlogvoerenden op haar gebied neemt, hen op menschaardige wijze moet behandelen“. Dit nu is een zeer rekbaar voorschrift, hetwelk de meest uiteenlopende interpretaties toelaat. De nadruk valt op de internering, d.w.z. hun bewaking op zulk een afdoende wijze regelen, dat zij niet kunnen ontsnappen om zich weer bij hun korps te vervoegen.

Deze zone nu, waarvan hooger spraak, was Gaasterland, waarheen de eerste geïnterneerden werden overgebracht. Deze streek is omringd van diepe meren, en is slechts langs nauwe wegen, die gemakkelijk te bewaken zijn, te bereiken.

Maar het reeds niet zeer eenvoudig vraagstuk werd nog veel ingewikkelder, toen na den val van Antwerpen en den terugtocht van zijn verdedigers, duizenden soldaten over de grens kwamen. Om hen te huisvesten, bracht men ze maar zóó goed en zóó kwaad als het ging onder dak in de beschikbare gelegenheden: in alle kazernes en kampementen, welke niet door de Nederlandsche troepen waren bezet.

Al dadelijk werd het moeilijker hun de noodige bewegingsvrijheid te geven voor het verrichten van werkzaamheden, omdat men ze dan niet kon bewaken ter voorkoming van ontvluchting. De Nederlandsche Staat bevond zich toen in een zeer moeilijke positie. Volgens de internationale rechtsjurisprudentie moet de militair, indien hij geen belofte heeft afgelegd of geen bevelen heeft van zijn Regeering, trachten zich bij zijn wapenbroeders te voegen, zoodra hij daartoe gelegenheid vindt. De neutrale Staat mag van zijn kant zulke ontvluchtingen niet toestaan, daar hij hierdoor, zij het onrechtstreeks, één der oorlogvoerende partijen zou begunstigen en dus niet meer neutraal zou zijn.

Maar anderzijds is het voor den neutralen Staat moeilijk om, zonder de andere partij te ontstemmen, even streng te zijn in zijn bewakingsmaatregelen als de vijandelijke mogendheid. Vandaar talrijke moeilijkheden, zooals het vraagstuk der legering. Men moest de lieden voorloopig ergens huisvesten, in afwachting van het in gereedheid brengen van kampen. In den aanvang was de toestand erbarmelijk!

Benevens te *Gaasterland*, werden nog geïnterneerden ondergebracht in de kazernes van *Kampen*, *Oldenbroeck*, *Amersfoort* en *Harderwijk*. De officieren, welke weigerden hun eerewoord te geven van niet te ontvluchten, werden geïnterneerd op het eiland *Urk*, in de Zuiderzee. Toen echter de Hollandsche troepen zelf hun kampementen moesten betrekken, stuurde de Nederlandsche Regeering de geïnterneerden naar *Harderwijk* en *Zeist*, waar ze in talrijke tenten van 10 man werden ondergebracht.

Thans waren we reeds einde November genaderd en deed de nijpende koude zich gevoelen. Voor alle legerstede hadden onze jongens een bussel strooi op den naakten, barren heidegrond en een deken om zich tegen de koude te vrijwaren. Bij regenvlagen stond weldra de geheele tent onder water en moesten de kampbewoners door regen, sneeuw, wind en modder ploeteren. Dat was voorwaar een treurige toestand, waarvan menige geïnterneerde een droevige herinnering heeft bewaard.

De Hollandsche Regeering echter had al dadelijk een begin laten maken met het bouwen van houten loodsen. Dat werk vorderde gelukkig uitstekend, dank zij de vele dienstwilligen welke een handje toestaken. Einde Januari waren zoowel te *Harderwijk* als te *Zeist*, de twee groote interneringskampen klaar. Ieder bestond uit een vijftigtal barakken, welk plaats boden voor ongeveer 200 personen.

Dat onze geïnterneerden verheugd waren hun tenten te mogen verlaten, hoeft zeker niet gezegd. Ook werden hun makkers, welke tot dan toe te *Kampen* verbleven naar *Harderwijk* overgebracht.

De houten loodsen boden nochtans maar weinig comfort. Bedden waren niet voorhanden zoodat onze jongens op den grond slapen moesten. Al dadelijk nochtans hadden ze een soort van netwerk uitgedacht en vervaardigd, waarin ze, als in een hangmat, beter konden rusten. In het kamp van *Harderwijk* waren banken en tafels in de barakken aangebracht, in tegenstelling met dit van *Zeist* waar geen spoor van dit alles aanwezig was.

In den beginne mochten de geïnterneerden het kamp niet verlaten, tenzij op vertoon van een bewijs dat om een gegronde reden werd afgeleverd. Steeds in dit armzalig kamp opgesloten te blijven was voor de onzen alles-behalve nuttig. Ze „trokken echter al spoedig hun plan“ en bedachten heel wat onschuldige middeljes om in het bezit te komen van een zoogenaamde permissiekaart, op wier vertoon ze voor eenige uren als vrije ongevaarlijke menschen buiten het kamp mochten slenteren. Het meest-typische is zeker wel het aanhalen waard en staaft de vindingrijkheid der onzen. Zekeren dag had een kanonnier zich een paar duiven weten aan te schaffen. Het hokje was vroeger een stijfselkistje geweest en was nu verheven tot de waardigheid van duivenhok. De diertjes „bleven“ en het duivertje stuurde roekendeoëend het duivinnetje achterna. Eerst werd er gelachen, later zou men bewonderen. Immers wanneer men een week nadien het duivinnetje tot bij den versten hoek van 't kamp meedroeg en het daar „opliet“, vloog het „recht op 't berd en binnen“.

's Anderdaags werd *Janneke* (de naam van het beestje) bij den uitgang opgelaten. Vervolgens ging het, geborgen in den broekzak van een geïnterneerde, mee tot bij het bosch. *Janneke* kende goed de richting en vervoegde steeds in min dan een minuut zijn hokje. De volgende dagen ging het weer zóó; maar nu had *Janneke* een papiertje aan den poot. Veertien dagen later waren talrijke loodsen van duivenhokken voorzien! Wat was er gebeurd? Wel eens wilde men meer van die geschiedenis afweten en werd de wacht gehouden bij den uitgang. Dan werd opgemerkt, hoe *Janneke* 9 maal werd meege dragen zonder papiertje aan den poot tot bij het bosch, hoe het 9 maal terugvloog naar zijn hok met een papiertje aan den poot en hoe 9 maal een nieuwe verlofganger met *Janneken* optrok! Naderhand echter werden de vergunningen uitgebreid.

Alle leerlingen aan de vakscholen, alle bedienden der verschillende administraties, alle leden van studie-, ontspannings- en sportkringen kregen verlof om driemaal in de week van 4 tot 10 uur namiddag buiten het prikkeldraad te slenteren. Die regeling bestond

spijtig genoeg voor het kamp van Harderwijk alleen waar de bevelhebber Generaal Jhr. de Lannoy steeds de geïnterneerden een goed hart toedroeg. Vanaf October 1917 liet bovengenoemde Hollandsche generaal aan al de geïnterneerden uit zijn kamp toe om dagelijks tusschen 12 en 10 uur s'avonds een wandeling buiten het kamp te maken. Ook voor het kamp bij Zeist kwam later eene regeling tot stand, welke eenieder kon bevredigen.

De gehuwde geïnterneerden wier familie in de nabijheid van een der kampen verbleef, kregen weldra verlof om met de hunnen samen te wonen. Alleen moesten ze 's avonds van 9 tot 12 uur in 't kamp aanwezig zijn. Overal werden welhaast barakken en houten woningen gebouwd, waar de huisgezinnen der geïnterneerden werden ondergebracht. Zoo ontstonden bij Zeist „Albertdorp" en „Elisabethdorp"; bij Harderwijk „Leopolddorp" en „Heidekamp".

Een groot vraagstuk tevens was de werkverschaffing aan de militaire kampbewoners. Vanaf 1916 konden de geïnterneerden bij de Hollandsche particulieren tewerk worden gesteld. Na drie jaar waren ongeveer 12.000 geïnterneerden in verschillende steden en dorpen van Nederland werkzaam; waar ze administratief ingedeeld werden in zoogenoemde depots, en er hun maaltijden namen en vernachten. Die depots stonden onder het bevel van een Nederlandschen officier of onder-officier, volgens de belangrijkheid van de groepeerings.

Dank zij vooral den geldelijken steun der stad Brussel, de tegemoetkomingen van onze eigen Regeering, de tusschenkomst van den toenmaligen Minister Pouillet en vooral de doeltreffende werking van den Heer Omer Buysse, werden al vroeg in de verschillende kampen scholen opgericht, waar zoowel lager, middelbaar als vakonderwijs werd gegeven. Duizenden geïnterneerden hebben er de lessen met heel veel vrucht gevolgd, terwijl meer dan 6.000 ongeletterden (toen ze geïnterneerd werden) na drie jaar tijd vlot konden lezen en schrijven.

Ook diegenen, welke hogere studiën wilden doen, mochten kosteloos studeren aan de Hollandsche hoogeschool voor fakulteiten te Utrecht, aan de technische hoogeschool te Delft, aan de handelshoogeschool te Rotterdam of de landbouwhoogeschool te Wageningen.

Verschillende officieren en soldaten maakten zich ten zeerste verdienstelijk en spaarden zich geene moeite om hunne onontwikkelde makkers van geestelijk voedsel te voorzien. Sommige officieren bleven dan ook steeds bij hunne manschappen en deelden hun lief en leed. In het kamp van Zeist heeft o.m. luitenant Beyens in dit opzicht voortreffelijk werk verricht.

Nochtans bleven spijs alle bemoeiingen en medewerking van Hollandsche zijde nog duizenden militairen verstoken van allen arbeid.

Hetgeen die laatsten het meest pijnigde en hunne moreel de duchtigste slagen toebracht, was die tergende onzekerheid, waarin ze sedert jaren leefden. Onzekerheid omtrent het lot der hunnen, die ginder achter den moordenden draad nog immer gebukt gingen onder het ijzeren juk van den snooden overweldiger. Onzekerheid ook en niet het minst omtrent hun eigen toekomst, zoodat ze vaak met angst zelf het uur der bevrijding tegevoet zagen.

O! Hoevelen zaten daar niet den heelen dag op hun stroozak, het hoofd diep in hun handen gebogen, te denken en te prakkezeeren, onbewust het vergift opslopende, dat straks hun geest dooden zou.

Die armen van geest, voorwaar, waren diep te beklagen.

Daarbij ontvingen de geïnterneerden om de tien dagen als soldij 1 gulden (2,10 fr.) waarmede ze te nauwernood wat tabak en dagelijks een kop warme koffie konden kopen.

Begin 1918 werd de toestand onder opzicht van voeding werkelijk ondraaglijk. Tot dan toe was het eten niet slecht en niet onvoldoende, doch van 't oogenblik af, dat ook de Hollandsche bevolking moest worden gerantsoeneerd, leden onze soldaten beslist honger. Wel werd hun dagelijksche soldij met 5 cents verhoogd, doch daarmee konden ze zich alles behalve aanvullend voedsel aanschaffen. En nochtans met 200 gram brood en 300 gram aardappelen met wat groenten, *zonder* een stukje vleesch, met af en toe een honderd gram visch, konden die mannen in den bloei van hun leven hun hongerige maag niet stillen.

Heel op het laatste van de interneringsperiode werd bericht ontvangen, waarin werd gemeld, dat de Belgische Regeering den ernst van den toestand inzag en maatregelen trof om, zooals ze van den beginne af voor de krijgsgevangenen in Duitschland had gedaan, eveneens voor de geïnterneerden levensmiddelen te laten worden.

Intusschen werden uit zuinigheidsoogpunt, en in verband met het feit, dat met den dag meer geïnterneerden werden tewerk gesteld, waardoor de kampen ontvolkt geraakten, de manschappen van het kamp bij Zeist overgebracht naar dit van Harderwijk.

Dit kamp was werkelijk een modelinrichting. Dank zij het initiatief van eenige geïnterneerden en de aanmoediging vanwege de Nederlandsche militaire overheid, telde het kamp sinds lang een Vlaamsch tooneelgezelschap onder de knappe leiding van Jef Verlinden; een Fransch gezelschap onder leiding van Denevry, een opera- en operettengezelschap.

Ook bestond sinds 1916 een keurig tweetalig kamptijdschrift „Inter-nos-Revue“ waaraan de soldaten H. Picard, R. Holvoet, Vos, Malfait en de officieren L. De Raedt en O. Habaru medewerkten.

Verder telde het kamp vele sportverenigingen. Voor hen werd een voetbalveld aangelegd en zelfs een echte wielervedbaan of velodroom opgericht, waar onze fietsers zich naar hertelust konden oefenen.

In twee ruime cantines konden de kampbewoners hun soldij tegen eetwaren verruilen, terwijl in de zeer ruime schouwburgzalen tooneelopvoeringen en bioscoopvoorstellingen werden gegeven. En *last not least* bestonden in 't kamp twee bibliotheken, waar onze geïnterneerden werken op alle gebied konden raadplegen.

De verschillende ontspanningsgelegenheden droegen veel bij om het moreel der onzen hoog te houden!

De zielezorg was opgedragen aan den Z. E. H. Dr. J. Muyldermans, hoofdaalmoezenier, een zeer minzaam karakter!

Alle geïnterneerden, zonder onderscheid, schatten dien ervaren man zeer hoog. Ook hij deed in stilte zeer veel goed voor onze jongens.

Zijn kerk in het kamp, waar o.m. de H. Mis werd gelezen, was een gewone barak, met banken bezet. Voor de protestanten was er tevens een kerkje, waar ze met hun dominé samenkwamen.

Om te sluiten kan gezegd worden, dat onze jongens, zoowel in de kampen als bij hun werkgevers, zich steeds onberispelijk hebben gedragen. Naar verhouding was het aantal gestraften uiterst gering.

Langs den anderen kant dient erkend, dat de Hollandsche militaire overheid steeds een welwillende en tegemoetkomende houding heeft aangenomen; in de moeilijke omstandigheden uiterst taktvol is opgetreden en vooral hare kiesche taak tot ieders voldoening ten einde heeft gebracht!

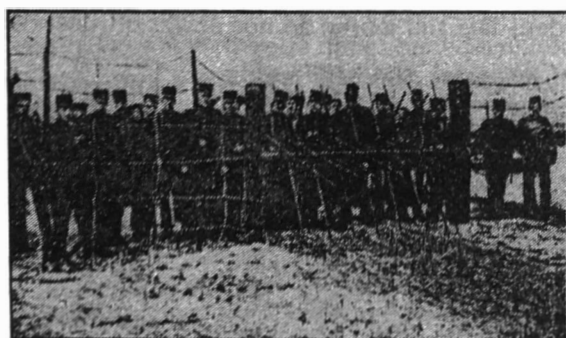
D. VAN DER AA

Een aankomst te Rosendaal van uitgeweken Belgen

Kamp van Belgische en Engelsche soldaten, in Holland geïnterneerd

Belgische-Hollandsche grens bewaakt door het Hollandsche leger

II. EDWARD DIELEMAN EN HET KAMP VAN HARDERWIJK

Edward Dieleman woont in de Mendonkse dreef op het hof met de dikke linde. Hij werd geboren te Moerbeke-Waas op 27 juni 1893. Wat hier verteld wordt werd reeds opgenomen in 1985.

In 1913 ben ik binnen gegaan in 't leger. In die tijd waren er kanonnières te voet, een regiment dat juist opgericht was. Als wij al binnen waren is dat regiment verdeeld in drie : ik was bij het 3e, als ordonnance van de kapitein.

Hebt ge nog moeten loten?

Nee. Onze oudste heeft er zich uit geloot en onze Edgard ook. Dat loten gebeurde in Wachtebeke op het gemeentehuis. Wie een laag nummer had, moest gaan, de hoge nummers mochten terug naar huis. Maar die tijd werd de legerdienst ook verkocht; de rijke kochten zich vrij door een arme te betalen die dan voor hen in 't leger ging. Nadat mijn twee broers zich vrij geloot hadden, moesten ze gedurende twee of drie jaar geen soldaten hebben. En daarna is de loting afgeschaft.

Aangezien er daarna nog niemand binnen geweest was bij ons, moest ik naar 't leger. Ik ben in Antwerpen in de kazerne geweest en dan in fort vijf, op de weg naar Wilrijk. Toen ik negen maanden in 't leger was, is de oorlog uitgebroken, op 10 augustus 1914. We waren thuis juist bezig met „pikken“: ik had 21 dagen verlof samen gespaard om te komen helpen. Toen ik op congé kwam, zei de kapitein van het 3e kanonnières te voet: „Ge zult uw dagen (verlof) niet uit doen!“ Eerst moesten we binnen voor 15 maand maar daarna kwam het op de orders dat we langer moesten blijven. De klasse vóór mij moest twee jaar blijven.

Ons batterij was reserve: hadden ze iemand nodig bij het paardevolk, dan moest ge daar naartoe.

We zijn in Antwerpen gebleven om de forten te verdedigen totdat Antwerpen gevallen is. Dat was nog in 1914. Dan zijn we allemaal teruggetrokken over de Schelde, als één van de laatsten. Er lag daar een brug over, gemaakt met schepen van zo'n 200 ton, van die kleine binnenschippers. Die lagen naast mekaar en daar was een brug over gemaakt. Dat schommelde natuurlijk hard als we daar met de paarden over reden. 'k Dacht bij mezelf „zwemmen zal hier niet helpen“, want er was veel stroming. Achter mij liep de kommandant waar ik bij binnen gegaan was. Hij kende mij nog en 'k moest een sigaret van hem aannemen. Hij had mij veel gezien toen we nog op „instructie“ waren.

Eens over de Schelde, moesten we naar de H. Geest-hoek, tussen St.-Anneke en Krui-beke. Daar zijn we één dag gebleven, tot 's anderendaags rond 5-6 uur. Er kwam dan een boodschapper per fiets (cyclist) zeggen dat we moesten volgen. Dan zijn we voorbij Beveren getrokken, langs de rechterkant, lag Kallo. Zo zijn we in De Klinge gekomen, maar dat heeft anderhalve dag geduurd want we konden niet vooruit van de eeuwige burgers. De straat was één rotte grond van de vele vluchtelingen die in 't land gelopen hadden. Er waren daar zelfs mensen bij van Aarschot die de borsten afgesneden waren. (In Aarschot waren vrouwen door de Duitsers in de kerk gejaagd en werden er de borsten afgesneden! Die tijd waren ze nog al wat brutaler dan de 2e W.O. Het waren echte varkens!)

In De Klinge konden we niet meer verder. Daar zijn we blijven staan totdat de bevelhebbers het beu waren. 's Nachts zijn de militaire papieren daar in brand gestoken door de officieren en heeft de kapitein ons gezegd „volg ons, we gaan naar Holland“.

Op alle forten bleven er nog wel een paar soldaten achter en in Kallo zijn dan nog twee soldaten verdronken in hun „fossée“ (loopgracht rond het fort). Die was wel 4 à 5 meter diep en was overstroomd.

In De Klinge vertelden de mensen ons al dat we niet verder konden naar de Hollandse Koewacht omdat de Duitsers daar al waren. Mijn bedoeling was om naar huis te vluchten. We zijn dan overgegaan.

Er lag daar al een stapel geweren en sabels van een huis hoog, dus er waren daar al veel soldaten over de grens gegaan, misschien wel al 30.000!

Daar hebben wij ook ons wapens moeten afgeven. Er stond daar een Hollandse wachtmeester bij. Ik vroeg aan hem of ik bij mijn neef in Hulst eens zou mogen rijden, en hij reed mee. We zijn naar Hulst gereden en daar zijn we twee nachten gebleven. Ik wist toen nog niet dat mijn familie daar gevlucht zat, dat was louter toeval. Mijn vader heb ik toen niet gezien want die was al alleen naar de koeien gaan kijken, die had geen schrik.

Wachtmeester Monceau heeft dan nog een hele dag aan de poort van Hulst moeten staan om te kijken of we wel weer „binnen” (naar 't leger) kwamen. Hadden we niet moeten binnen komen, dan zou het niet zo „smakelijk” geweest zijn! We konden wij ook ons soldatenkieren uitgedaan hebben en gevlucht zijn.

Van Hulst zijn we naar Harderwijk gereden. Daar zaten we in 't kamp met alleen Belgische soldaten. De eerste twee nachten hebben we nog in de nieuwe kazerne geslapen omdat het kamp nog niet afgemaakt was en er veel gingen gaan lopen. Er zijn er veel naar Engeland getrokken maar op een zeker ogenblik wilden ze er geen meer.

Ik ben in het kamp gebleven en de officieren zaten in de stad. Mijn kapitein, waar ik ordonnance van was, zat in Amersfoort. In dat kamp hebben we een hele winter in tentjes doorgebracht. Daar lagen we in met 16 man, gelijk haringen in een „benne”. Later zijn we dan in de barakken getrokken. Van al die duizenden soldaten was er maar éne die Dieleman noemde en ze zegden altijd „gij zijt geen Belg!” Omdat er veel Dielemans zijn in Holland. In België zijn er ook wel, maar die zijn hier gebleven gedurende de Spaanse bezetting, er zit dus nog Spaans bloed in ons familie!

In 't kamp van Harderwijk was ik de jongste en kreeg ik een speciaal werkje: kachels aansteken, als er ene ziek was, een beetje stelen om hem wat te verwennen, ...

Waren er in 't kamp ook Hollanders?

Nee. Alleen vooraan, voor de bewaking. Die hadden wel de leiding van 't kamp, maar tussen de Belgen bleef het militaire gezag gelden.

De helft van 't kamp kende mij omdat ik ordonnance moest spelen voor de kolonel van de administratie. Ik moest ook kolen gaan scheppen voor dat gebouw, maar 'k schepte er wat voor mij ook! Maar het eten was daar geweldig slecht. Ik leed daar wel geen armoede want als ik een beetje minder rookte, had ik geld om wat bij te kopen. Er was daar toen ook een Gentenaar die ratten kocht om op te eten voor een halve „kluit”, 5 centiemmen. Ik heb hem nog een beetje vet gegeven om zijn vlees in te braden. Dat vlees zag er trouwens schoon en mals uit, maar 'k moest het toch niet hebben!

Hebt ge nooit gehoord dat er Hollanders op Belgen geschoten hebben en zelfs dood geschoten?

Ja, maar dat was in het kamp van Zeist. Daar werden negen Belgen dood geschoten. Ze wilden bij de kampleiding gaan reklameren over het slecht eten, maar de bevelhebber - een Fries, een echte Duitser! - gaf het bevel te schieten. Ze hadden niets gedaan, ze hadden niets om mee te dreigen tenzij hun blote handen, maar ze hadden gewoon oproer gemaakt over dat slecht eten. Ze waren naar de ingang van het kamp gegaan, maar ze waren er nog wel 50 meter af. Die Fries is dan verplaatst, gelijk het hier ook gebeurde met bijvoorbeeld een douanier, die iemand geschoten had: die veranderde van standplaats.

Toen we dat hoorden waren we wel een beetje onder de indruk, hoor!

In Harderwijk is er ook ene dood geschoten. Dan was er al veel honger. Het kamp was afgemaakt met een draad van 2,5 meter hoog. Daar waren twee gangen rond, waar ge kondt inrijden met een paard en kar. Die afsluiting liep langs een bos en twee mannen hadden een klutske patatten gekocht of gestolen. Ze hadden daar een touw aan gedaan en dat over de afsluitdraad geworpen. De andere, die in 't kamp stond, moest dat doortrekken. Maar die is dan dood geschoten. Die tijd was het slecht voor de Belgen, maar hoe meer de Duitsers begonnen te verliezen, hoe beter het werd voor de gevangenen.

In 't begin - de eerste twee jaren - was er in 't kamp ook een cachot gemaakt: dat was een put in de grond die afgezet was met bielden (dwarsliggers van de trein) en daar bovenop ook bielden, zonder venster of iets. Daar werden soms vier of vijf soldaten in

gestoken. Dat waren dan de Hollanders, die die straf toepasten. Ze waren niet heel vriendelijk hoor voor de Belgische soldaten!

Daarna hebben ze vooraan in 't kamp, links, een barak apart gemaakt, barak 47. De majoor (een oud-koloniaal) kwam alle dagen controle doen in die barak en toch hadden gevangenen een tunnel gegraven. Ze zaten op doorbreken, maar een adjudant van de gendarmes (nen „dwazen kloot“) heeft hen verraden.

Het kampleven

In 't kamp hadden we ook gelegenheid om te studeren. Zo heb ik nog les gekregen in veeartsenijkunde. Ik heb nog kursussen gevolgd om rijkswachter te worden. En over „rechten“ heb ik ook nog les gehad. Die leraars waren allemaal Belgen en die deden dat om hun tijd te doden.

Er was ook gelegenheid om buiten het kamp te gaan werken. Als er iemand om een helper vroeg, dan mocht ge daar gaan werken. Ik ben uit het kamp geraakt door Cyriel De Vlieghe en Leon Van Damme (van Daknam). Die waren al bij een boer aan 't werken in Noord-Brabant. Die twee - ze werkten alle twee in Kruisland - hebben mijn naam opgegeven, want wij kenden mekaar goed van vroeger. Die wisten dus dat ik ook in 't kamp zat en hebben gevraagd aan een boer in 't dorp - waar zij werkten - of ik daar mocht komen werken. Ik ben daar echter terecht gekomen bij een slechte boer - ik was maar een Belg! - waar ik zes maanden gewerkt heb. Op zekere dag moest ik echter naar de smid. Die woonde op de Noordhoek, grondgebied Klundert. Ik had aan die smid gevraagd of hij geen betere boer wist om bij te werken, want het was niet uit te houden bij de eerste. Hij heeft dan aan Judoca's vader gevraagd om bij hem te komen. Zó ben ik daar terecht gekomen. Op het bureel in Harderwijk kenden ze mijn naam genoeg om mij de toelating te geven om daar te gaan werken. Bovendien moest ik mij de zondag gaan melden bij de wachtmeester van een groep die werkten op de scheepswerven aan de Moerdijk.

En bij die nieuwe boer was ik zo goed als thuis... of nog beter!

Ik heb ook één keer bezoek gekregen van mijn moeder. Ze was gekomen samen met de moeder van Pol Van Melckebeke, een kameraad van mij die ook met een Hollandse getrouwd is daarna. We waren buiten geraakt omdat ik zelf de briefjes stempelde om buiten het kamp te komen. Ik herinner mij nog dat we in een café aan 't station binnen gingen om een tas thee. Toen mijn moeder en die van mijn kameraad daar kwamen was ik echter zo zat als een oorlogschip!

Wanneer zijt ge dan vrij gelaten?

Ik ben drieënehalf jaar weg geweest. Ik ben dan na de wapenstilstand van 11 november 1918 naar huis gegaan, maar dan ben ik dikwijls terug gekeerd (naar de boerderij van Judoca) want wie een goede boer getroffen had, keerde wel eens terug, op bezoek. Acht jaar later zijn we dan getrouwd. Ondertussen werden er wel veel brieven geschreven, zoveel zelfs (zegt echtgenote Judoca) dat „ik heel wat brood kon bakken met de hitte van al die brieven!“

Hebt ge ook brieven ontvangen?

De gebroeders Verschraeghe van Moerbeke - die hadden een bouwonderneming - hebben nog brieven over gedaan van mijn ouders naar mij en omgekeerd. Deze brief hier, van tante Irma (zuster van de verteller), hebben ze ook over gebracht. Ze schrijft er onder andere ook in dat er een veulen verkocht werd voor 1.000 fr., wat een kapitaal was in die tijd.

Die gebroeders noemden Edmond en Karel. Die zijn dan gefusilleerd in Gent, op de Martelarenlaan. Ik heb er nog een foto van, van die gebroeders. Het is wel Karel zijn schuld geweest, dat ze gepakt zijn: hij was te resoluut, niet zo „kwik“ in zulke zaken.

De vader van Willem Van Hoye reed met suikerbieten naar Holland en die heeft ook nog brieven mee gevoerd voor veel soldaten van Moerbeke.

Toen ik nog in Holland zat, heb ik nog twee brieven gekregen van mijn kapitein, waar

ik ordonnance van geweest was. Die heeft hij naar mij geschreven toen ik nog bij de boer was. Hij vroeg mij of ik terug zijn ordonnance wilde worden omdat er kans was dat Holland ook in oorlog zou gegaan zijn. Die brieven heb ik bewaard.

Moest er betaald worden om die brieven te laten over doen?

Dat zal wel, hé. Die mannen smokkelden niet alleen brieven, maar ook geld en wat van alles.

Na de oorlog werd ik geroepen naar het bureel van de kolonel, om naar Brussel te gaan bij de rijkswacht, maar ik had geen goesting meer.

De enige brief aan Edward die bewaard bleef:

5-11-1916

Liefste Edward

Met genoeg laten wij U weten dat wij allen nog frisch en gezond zijn en verhopende van U en Polidoor en kameraden en familie hetzelfde hetgeen toch het voornaamste is niet waar; toch is het met onze boerderij tot hier toe ook goed; wij hebben van onze Bertha van den 11 September een zeer schoon vosse merrieveulen; het veranderd bij den dag, dat zoud gij eens moeten zien jongen, zoo lief beestje; met de andere is het ook zeer goed, dus hebben er nu vier stuks, wij hebben nu bijna gedaan met zaaien, onze gerst en tarwe staat al goed uit, en dezen winter gaan wij dan een paard verkoopen denklijk de vosruin, ze zijn zoo schrikelijk duur. Zie eens voor 't gemeenste veulen van 3 maanden oud, altijd duizend franken; maar ons kleintjen blijft het onze zoolang het mogelijk is; dat moet opgroeien tot als gij weerkomt; wij hopen dat het niet lang meer is; wij hebben goeden moed, hebben nog geen reden? weet gij daar niet meer van? dien tijd verveelt ons toch zóó! toch van den anderen kant denken en zeggen wij; het moet eerst eens zeer slecht zijn, eerder het goed kan worden; maar wie toch had ooit kunnen denken dat de oorlog zoo was? nochtans hebben wij geen klagen, wij zijn nog altijd de beste, eer wij op honger moeten peizen, zullen al vele burgers zelfs rijken vallen. Nu hoe is het daar bij u van kost; honger of koude moet gij ook in 't geheel niet hebben, en hebt gij geld of iets noodig dan vraagt gij het maar, kunnen wij het u niet bezorgen dan vraagt het daar maar - wij zullen het later dan wel verheffen (vereffenen), die tijd moet toch eens keeren en Celistas als zij een pas kan bekomen komt naar daar en breng u dan 20 franken mede zij is toch haar pas beloofd doe de groeten aan Cerijle (Cyriel), Is Gabriël tamboer al daar die heeft ook 20 fr. van... trachten naar betere tijden om u eens te komen bezoeken; Gij hebt meschien al iets gehoord over de werkloozen die overal wegezonden zijn; hier zijn ze op 18 October moeten vertrekken naar Lokeren, iets van 130 mannen jong en oud waren moeten gaan en iets van 25 leden zijn weggebleven al de andere zijn wedergekeerd; nog niets hebben wij van de mannen gehoord; allen zegden thans niets teekenen, niet werken, en nu zijn wij nieuwsgierig van waar de eerste zullen schrijven zij waren beloofd een goeden pree voor te werken, en wekelijks te mogen schrijven; en nu weten wij hier nog niets;

Nu broeder lief, wat beter nieuws wij hebben in 't misstraatsen twee akkers gekocht van Madame Thijsb... den eenen zaaid Fiel de Muldere, en den anderen Fons de Bock, het zijn de 2 eerste rechts, dus bij het hof nietwaar, en nog al goed land ook; die lieden mogen ze nu nog blijven zaaien, wij hebben voor den moment land genoeg, en als wij ons paarden mogen blijven houden; dan kan het ook nog zijn, dat is dan toch schoon hé!

Met ons koebeesten en verkens hebben wij nog goed ons getal; koebeesten nog 26, en voor Kerstdag 4 gereed; Nu hebben wij allen u hertelijk te bedanken voor de schoone bronkens die ons zoo goed zijn toegekomen, en allen toch zoo content dat er geen eind van was; nu bedank gij ons Victoor in onze plaats en doe hem onze groeten, ook aan Oscar van zijne ouders, aan Alber, aan den haase van zijn Roza die gaarne zijn portret zou hebben; aan Polidoor van zijne Ouders, alles is ginder ook nog goed een Juffer heeft

ons de groeten gebracht, die van Laken was en die alle dagen melk kocht van zijne Zuster Gislaine doe ze eens aan Arthur Coppens, Smits van Vilvoorde, Linieregement Klaroerblazer 11 Compagnie, die daar in een Barak is, sijne zuster is hier begijne en doe ons Martha haar zus

Nu onze beste groeten en handrukken van verre en later van nabij uw Zuster en ook uwe broeders en Zusters Ouders

(En dan bijgeschreven door een tussenpersoon:)

Edward dat ik geene tijd heb om er een brief bij te schrijven kom ik tog uwen brief op te sturen van huis die ik van dag ontvangen heb. ik heb er nog al veel gehad Edward. Neem het niet kwalig maar ik aan iedere brief 15 cent kost. Gelief het mij op te sturen, ik heb het nu ontvangen van een ander meisje dus een ander adres. Uw vriend Van Marcke Victor

Edward Silliman Ont. 2 Dierge Constatie Comp. Bestandewijz

Het ruid etc

Het bloed is een algemene voedings vloeistof, en bestaat uit kleine bloed-

lichaampjes, die in de rode kleur aan gaven, en die ook gedeeltelijk onge-

kleurd zijn, en in het bloed plasma, dat bestaat uit kleine losse en be-

staad met water, hewerkstoffen, vertoefstoffen, zouten en gasen, zind-

lijk alle stoffen, die deels tot de voeding der organen moeten dienen,

en die gedeeltelijk daar toe reeds gebruikt hebben, en hanteer jongste.

De reeds vagen van een bepaalde beest, gaan bij een jongge beest van

89 tot 55 per cent. van 4 jaar 52-45 bij de reif of 25 en bij een hoo-

ouden van 35-38 per cent.

De ademhaling geschiedt voor een kleingedult door de hant, maan voor

naamlijk door de longen. De longen bestaan uit een groot aantal,

kleine blaasjes waarin het bloed, dat daar in voerdunnt, door het hart

wordt oangevoert met de lucht en verzuivering komt. Het

mademien gaat een bestanddeel der lucht, de zuurstof en het bloed over

dat op zyne plaats daar voor bij de uitademing en andersz, de hoeststof

afgeeft, dat wit de verbinding, van de zuur stof met sommige bestand-

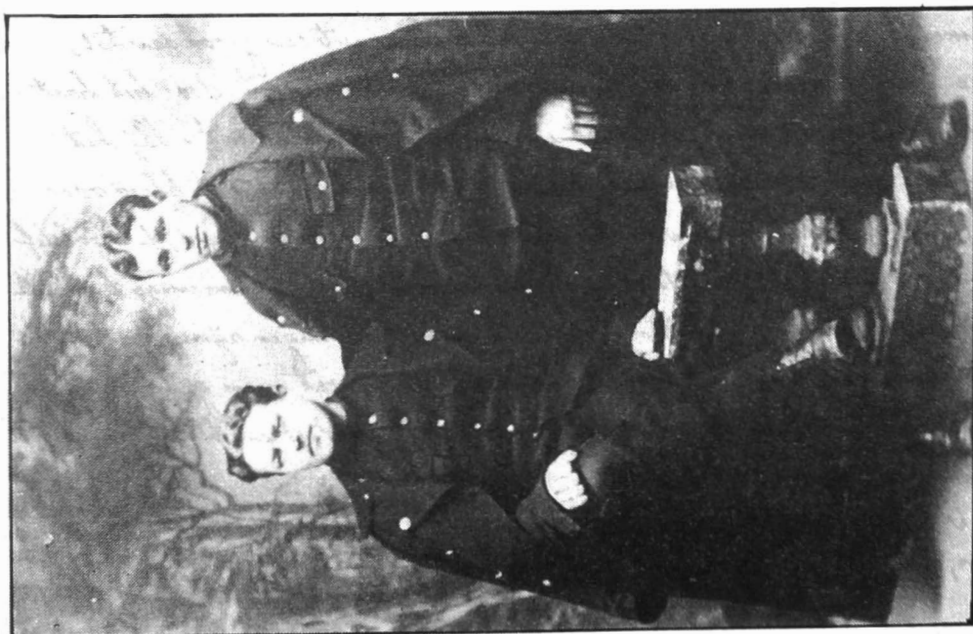
deelen van het vloed ontstam in. Over aarven de longen zijn, het hoeststof,

de ademaling is, en met men zuurtes longen, en men gemaklyken,

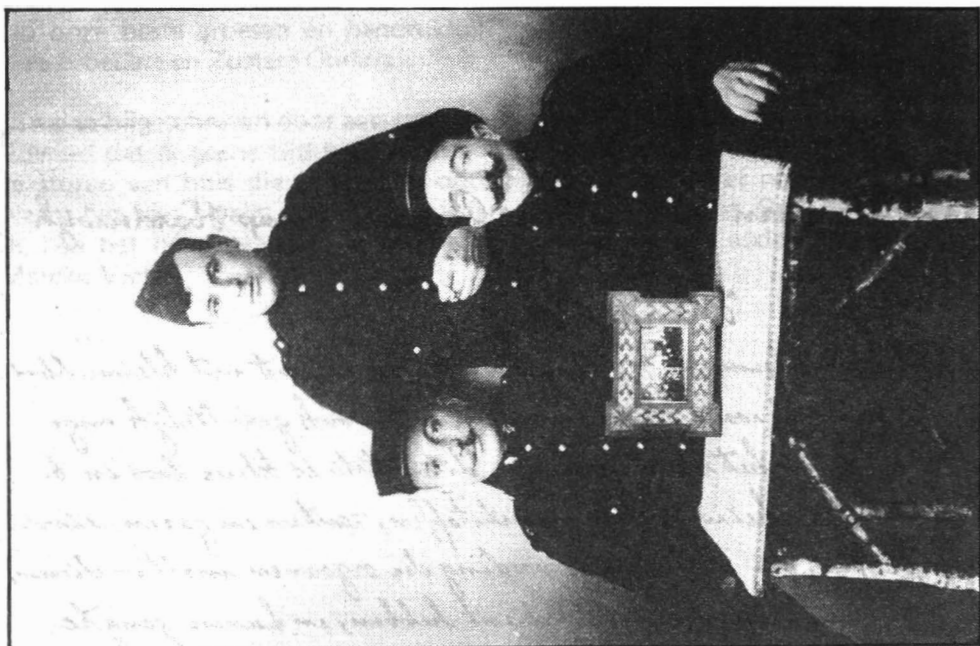
daar door by minden bestand deelen, van het vloed in bloed door wit

opgeuomen, ontbrikt wordt.

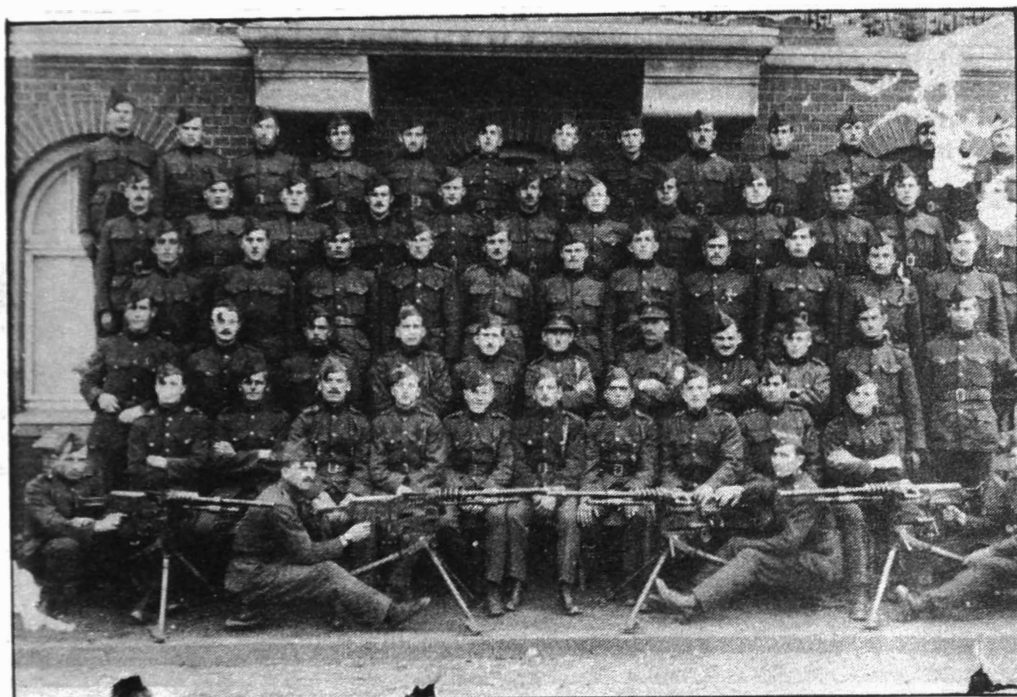
Ook is het goed alle weeten is gr: salpeterzuur en sulder diemien
doen, dat goed gemerkt is met lyraad die hant. (Veldmisten)

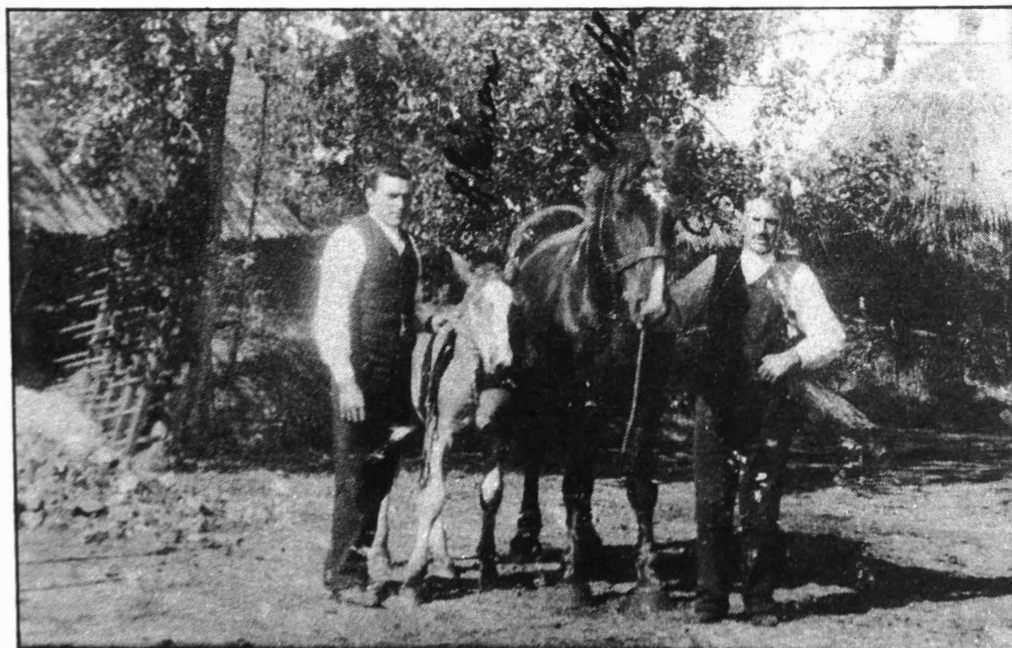
Links Van Melckebeke, rechts Edward Dieleman

Rechtsstaand Edward Dieleman, zittend links Jef Stuyck, rechts een kozijn. Op de tafel staat een foto met vijf kinderen en drie vrouwen

In het Belgisch leger voor de internering

Deze foto met de merrie Bertha en het hengstveulen „den kleinen“ in toom gehouden door de broers Fred (links) en Edgard van Edward, werd naar Harderwijk gestuurd om Edward een hart onder de riem te steken

Moerbeke-Waes in Harderwijk 1-11-1914. Waarschijnlijk is Edward de tweede van links op de voorste rij. De dopjes bovenaan zijn de toppen van de tenten waarin geslapen werd. Slechts op 15 maart 1915 kwamen de soldaten in barakken

Harderwijk. Op de voorste rij in bleek uniform twee Nederlandse militairen Edward staat rechts boven, derde rij van boven, vijfde van rechts

HOOFDSTUK II – AAN HET FRONT

Behalve het verhaal van Edward Verbruggen opgenomen door Maurits Buyle in 1985, bevat dit hoofdstuk hoofdzakelijk fotomateriaal, waarvan het meest pakkende een foto is genomen door een soldaat (Rafaël Buyle, oom van Maurice?) vanaf de plaats waar hij zat of lag. Het is een momentopname die de sfeer weergeeft zoals die soldaat die lang geleden moet gevoeld hebben.

Edward Celie, geboren 13 oktober 1888, door gas gepakt aan het front, overleden op 18 december 1944 (foto van mevrouw Irma Celie, Pottershoek)

I. DE BELEVENISSEN VAN EDWARD VERBRUGGEN

Ik ben geboren op 26 maart 1894 en ben afkomstig van Debbautshoek in Zelzate. Ik ben opgeroepen met de algemene mobilisatie voor W.O. I. Ik ben niet meer geloot, iedereen was soldaat. Normaal zou ik maar een paar maanden later binnen gemoeten zijn. Ik kreeg een treinbiljet en ik moest dan maar zien in Kontich te komen. Ik was bij de „chasseurs te voet” en Kontich was onze verzamelplaats. Ze smeten daar uw zak met kleren beneden en we konden ons daar kleden op de koer. We stonden daar met duizenden. Als uw schoenen niet pasten, moest ge maar verwisselen met iemand anders. Van eten werd er niet gesproken. Ze konden gene weg met ons. Er waren keukens-en we hebben daar veel honger gehad. In Kontich kregen we geen opleiding, maar we moesten direkt mee met oudere soldaten.

De terugtocht in 1914

Die periode waren ze aan 't vechten langs de kanten van Lier. Wij moesten dan te voet van Kontich naar Duffel. We stonden in Duffel achter de kerk en we moesten daar een loopgracht maken. Plots komt daar een vliegtuig over en de officier zegt: „'t Is een Belg!” Maar opeens liet die vlieger zo wat vuur vallen, zo pijltjes (mitrailleur-vuur). Die mannen van de kanonnen wisten wel wat het was: ze schoten naar ons en er was daar direkt een dode of acht.

Alles bleef liggen en we gingen gaan lopen. Van Duffel zijn we dan altijd maar achteruit getrokken, zo naar Antwerpen. Daar lag dat fort, waar Edward Dieleman gezeten heeft, ook plat. E. Dieleman is dan naar Holland gevlucht. Hij is ginder heel de oorlog geweest maar hij is daar ook niet goed geweest.

In Antwerpen zijn we over de Schelde gekomen over een loopbrug. Zo zijn we in West-Vlaanderen geraakt, in Poperinge. Daar hebben we één nacht geslapen en nog wat eten gehad van een boer. Dan verder naar Kortemark. We waren bezig met eten koken langs de weg, in ketels. Als het eten bijna gaar was, kwamen die Ulanen ginder afgereden: ketels omgekap en weg! Zonder eten! Onderweg moesten we maar wortels eten en rapen en bieten... en water scheppen uit de gracht om te drinken, met onze schoen.

We kwamen zo in Duinkerken en daar moesten we op een stoomboot voor Cherbourg. De kapitein wilde ons niet opladen. Die stoomboot was bijna leeg: ze waren bezig met kolen lossen uit die boot. Er lag misschien maar tien ton meer in, en 't was een grote boot. Dus lagen die kolen in het ruim misschien maar drie vingers dik meer. De kapitein kreeg echter bevel van de legerleiding dat wij op die boot moesten. Al de risico's waren natuurlijk voor 't leger, want als die boot zwaar geladen was, was er geen gevaar, maar bij minder kalme zee en met een bijna lege boot... moest er een wind opkomen en de boot begint dan wat te zwalpen, dan geraakten we zeker niet in Cherbourg! 900 man in éne keer naar de haaien!

We zijn 's namiddags om vier uur vertrokken en 's anderendaags 's morgens om vier uur kwamen we in Cherbourg. Maar dáár heb ik schrik gehad: ik heb daar meer schrik gehad als in de oorlog. Die boot geraakte namelijk niet aan de kant. Hij was nog wel 300 meter van de kant. Met een klein sleepbootje werden we van de boot gehaald. Ge kunt denken: een loopplank zo hoog langs de kant van die boot en schuin naar beneden, naar die sleper! Ze legden een kussen op die plank, ze zetten ons daar op, ze gaven ons een stamp tegen onze rug en we waren vertrokken naar beneden. Er stonden op die sleper een paar mannen om ons tegen te houden want anders vlogen we er over, 't water in. Er stond ook een matroos in een zwempak bij om in 't water te springen, achter diegenen, die er naast waren terecht gekomen.

De éne was zijn vest kwijt, de andere zijn muts, éne zonder schoenen... allemaal zwart van de kolen! Het had juist geregend, en met al dat kolenstof! 900 man kwam er af en ge hoorde de muizen lopen: iedereen had schrik.

Toen we van de boot kwamen, stonden daar al vrouwen te kijken: „Hebben de Belgen ook nog koloniën?” „Ah ja, dat ziet ge wel hé!” Dat riepen ze, omdat we zo zwart waren als de negers! We kregen daar dan wat zure cider, want we hadden veel dorst.

Dan moesten we verder te voet door de stad. Heel die bende was een samenraapsel van verschillende compagnieën.

We zijn dan in een Franse kazerne met vier verdiepingen beland: er zaten daar duizenden Franse soldaten. Ze kwamen daar afgereden met twee wagens stro en dat werd open gestrooid op de koer: daar konden we op slapen. Dat was ons matras! Er stonden op die koer ook vier schone veldkeukens en gelijk wij allemaal uitgehongerd waren, konden ze ons van die keukens niet weg houden en iedereen probeerde wat te pakken.

In die kazerne zijn we maar een dag of twee gebleven. Dan moesten we op de uitkant van de stad in een klooster, waar de nonnen weggejaagd waren. Er was geen hout meer aan dat klooster, alleen de muren stonden er nog. Er waren daar allemaal kleine kamertjes.

Daar hebben we dan twee maanden opleiding gekregen, maar heel weinig eten. De commandant was een deugniet, een echte bandiet. (Aan 't front waren ze veel beter.) Toen we met de trein uit Cherbourg vertrokken om naar 't front te komen, smeten ze met flessen en stenen naar zijn hoofd. Hadden we kogels gehad, we schoten hem dood.

Naar het front aan de IJzer

Van Cherbourg zijn we met de trein naar Adinkerke gekomen. Vandaar te voet naar Avelgem. Daar werd die bende van 900 man verdeeld in groepjes: hier vier, ginder vijf, ...waar er doden gevallen waren, werden wij ingevuld. Daar kregen we dan ook nieuwe officieren. Ikzelf ben dan naar 't front in Diksmuide gestuurd. De commandant was een hele goeie, maar hij kende niet goed Vlaams. De bevelen waren meestal in 't Frans, maar wij hebben geen klagen gehad van ons officieren. Die mensen hadden ook schrik, gelijk wij.

Toen ik daar aan 't front kwam, zie de commandant: „Is de clairon uw broer?“ 'k Zeg: „Bah nee, 'k ben maar alléén binnen.“ - „Ah, zegt hij, omdat hij ook Verbruggen heet.“ - 'k Zeg: „Ja, 't er zijn veel koeien die Blare heten!“ En hij verstond mij toch. Aan de kok van de keuken zei hij: „'k Heb grote soldaat, veel honger gehad... dobbel rantsoen!“

De officier deelde ons dan in bij oudere soldaten, die het front kenden. Die moesten zorg dragen voor ons, recruten.

Er werd daar veel met mitrailleurs geschoten, „koffiemolens“ noemden wij dat. Op die manier leerden we stilaan het front en de voorste linies kennen.

In Diksmuide ben ik eens vijf maanden geweest, en dan nog eens zeven maanden. Tussen die twee periodes gingen we op rust naar Frankrijk. We moesten ginder dan helpen bij een boer. Ginder had ik ook een „marraine de guerre“, een oorlogsmeter.

Die woonde in een departement onder Parijs (in Parijs was ik halfweg). Daar bleef ik 15 dagen en kon ik eens goed eten en slapen. Maar ik moest daar ook werken: ze pakten ons daar niet om de gazet te lezen, hoor! Het was daar een hof van 350 hektaren.

In de loopgrachten

Aan 't front zaten we vier dagen en vier nachten na mekaar in de loopgrachten. Dan werden we afgelost, en zo liep dat maar door. Aan slapen moest ge niet denken: de ene dode achter de andere en altijd maar schieten! Uw brood, dat ge mee kreeg, moest ge op een ijzeren spil zetten, of de ratten aten het op, op uw rug. Het waren van die grote waterratten! In de winter stond uw brood te bevrozen. Dan moesten we er een spie uit kappen. Als ze 's nachts patatten brachten naar 't front, kwamen ze van drie vuur ver, van Avelgem. Ze brachten die met een slecht karretje: die patatten waren vervroren en we moesten er ons deel uit kappen. We moesten er dan eerst nog een half uur ver te voet om gaan, want ze durfden met hun kar niet te dicht bij de loopgraven komen. Het gebeurde - als het hard vroom - dat er een grote kan bij was, een soort melkkan. Daar was „eau de vie“ in. Die had dezelfde kleur van koffie. Als ge de gewoonten aan 't front dan al wat kende, namen we twee drinkbussen mee, ene van onszelf en ene van een dode (die staken we weg). Als we dan 's nachts om koffie moesten, dopten we een drinkbus in de „eau de vie“ en ene in de koffie. We lengden dan de melkkan van de „eau de vie“ aan

met koffie. Die was dan zo „zwaar“ niet meer voor de anderen. Maar diegene, die dat gearrangeerd had, liep dan nogal dikwijls met een stuk in zijn voeten. En dan maar zingen van: „En den Duits rijdt met zijnen keizerlijken pin den IJzer in!“

In die loopgraven lagen loopplanken, zodat we niet in de modder zaten. In 't begin niet, maar hoe langer het ginder duurde, hoe beter het werd. Water stond er niet in, maar aan Lo bos stond het volledig onder water, heel de oorlog. In Nieuwpoort ook, maar daar had die sasmeester het land laten onder lopen. Dat was die sasmeester die nu zijn portret op 't papieren geld staat. Die heeft er voor zijn rekening meer dan één miljoen kapot gemaakt. Had de keizer hem moeten vinden, hij sneed hem direkt de kop af!

De legerleiding zat met de koning op 't gemeentehuis in Veurne. „We hebben de oorlog verloren!“ zei de koning. „Toch niet“, zei die sasmeester, „we hebben nog één kans: die drie buizen toestoppen zodat het water niet kan weglopen als de zee aftrekt en dan het sas kapot schieten!“ Dat is dan van ver door kanonnen kapot geschoten: er was een gat van 50 meter en een waterval van 5 meter! De Duitsers probeerden met hun gespannen wel te vluchten, maar ze bleven steken in de onder gelopen grachten.

De dodengang

Ik ga nu eens iets vertellen over de dodengang. Daar heb ik ook in gezeten, maar daar was het heel gevaarlijk. Dat was een stuk loopgracht van ongeveer 50 meter lang en muren van wel drie meter dik.

Ge kondt daar met een man of dertig in zitten. Soms zaten de Duitsers daar in en soms de Belgen: dat hing af van het verloop van de frontoorlog. Die dodengang was wel gelegen langs de Belgische zijde van het front, het verst vooruit geschoven verdedigingspunt. Wie in de dodengang het eerst kon komen, was gewonnen: als ge er eerst in zat, sprongen de Duitsers er in en staken we ze op ons bajonet.

Maar ik sprong daar zo maar niet in: ik ging 's morgens eerst eens langs de kant van 't land (langs Belgisch frontgebied) gaan kijken wie er in zat.

Hebt gij nog met de bajonet moeten vechten?

Natuurlijk! Ik heb daardoor toch in 't hospitaal gelegen, door een lijf aan lijfgevecht. Maar of ik die steek van die bajonet van een Duitser gekregen heb of van een Fransman, weet ik zelfs niet. Ge geraakt samen met een hoop gelijk een kudde schapen en ge ziet niet goed wat er gebeurt. Er heeft mij een Fransman, die in Verdun gevochten had, verteld dat er twee tegelijk op zijn bajonet zaten! Dat was ene zonder schrik. Die ging niet lopen als de loopgraven gebombardeerd werden. Hij zei: „Ge kunt u zo dood lopen. Het is juist gelijk een trechter: als ge er durft uit lopen, riskeert ge meer van geschoten te worden als van te blijven zitten, want de stukken ijzer vliegen langs alle kanten. En als ge blijft zitten achter die dijk van de loopgracht en ge houdt uw ransel op uw hoofd, hebt ge dikwijls meer kans om te ontkomen!“ Hij zat op zijn gemak zijn pijp te roken met de wijnfles naast hem. Maar 's namiddags werd er geweldig gebombardeerd en hij had het aan zijnen frak: 't was er mee gedaan. En wij maar lopen. Ik kreeg een slag in mijn nek en 'k dacht: als 't een stuk ijzer is, ben ik er aan! Maar 't was een „grastsjonk“ (graszode). 'k Vloog ginder nogal een eind hoor! Had het een stuk obus moeten zijn, 'k was mijn hoofd af geweest.

We losten zo eens af op een avond en 't was kort achter de loopgracht dat er gevochten werd. Een soldaat, die een eindje van mij liep, kreeg een kogel in zijn helm: langs hier in en langs daar er weer uit en aan hem was er niets. Juist boven zijn haar!

Rechtover de „dodengang“ stond een stuk molen, aan de overkant van de IJzer, langs de Duitse kant. Hij stond een beetje in een draai van de IJzer. Ze hadden die niet volledig doen springen, toen de oorlog daar begon. Overdag moest ge oppassen dat ge daar niet ongedekt liep, of ze schoten u dood vanuit de molen. Op een zekere dag kwam er eens een Franse officier naar kijken, om hem plat te schieten. „Kijk, zegt hij, als ik hem heb, vliegt hij over Diksmuide!“ Dat was allemaal goed en wel, maar 't moest er op zijn, hé! Juist voor die molen stond een bunker, die wel bestand was tegen geweervuur maar

niet tegen een kanon. Zegt hij: „Ge moet langs weerskanten tenminste 100 meter opschuiven. 'k Zal telefoneren dat ze mogen schieten.“ Hij ging laten schieten met een kanon vanop de spoorweg. Dat kanon dus in positie getrokken met de trein, hij schiet er naar maar hij is tien meter te kort. Hij heeft juist die bunker voor ons (nog langs Belgische kant)! We hebben die bunker nooit meer gezien, de funderingen waren ook weg.

Jan Krombek

De Duitsers hadden ook gedresseerde honden bij, bouviërs. Bij ons aan 't front was er een zekere Jan, een halve zot. Het was een rare, want de officieren hadden er ook wat schrik van. Ikzelf had hem ook niet graag bij mij. Als we op voorpost met twee moesten gaan zitten (dan zaten we achter een paar zandzakjes), kon hij niet blijven zitten. Op een zekere keer zat ik met hem op voorpost en dan heb ik schrik gehad: Jan had een sikkel, „mijne krombek“ zegde hij daar tegen. Met zijn hemd open en de armen bloot was hij weer aan 't rondtoeren. Op 50 meter afstand, vanwaar wij zaten, stond er een bosje. De maan scheen af en toe eens door de wolken en Jan ging eens gaan kijken. Hij zegt: „Er staan er daar twee, ik ga ze de kop afsnijden!“ 'k Zeg: „Verdomme, goat er nie noartoe zulle, ze goan au duëd schieten! Ze goan nie wachten tot dadde aunen krombek in ulderen nekke sloat!“ - „Ah nee, we zitten op veurpost... Nondedomme, zoede willen geluëven dat er doar nen hond afkomt! 'k Zal hem tegen goan!“ Die hond springt op hem en Jan snijdt hem in één zwier open vanaan zijn achterpoten tot aan zijn keel! We hebben nooit geen honden meer gezien en die twee Duitsers waren ook gaan lopen.

We hebben ook nog gevist aan 't front, samen met de Duitsers. Ze zaten met honger, ze hadden niets meer te „fressen“. Er zat ene te vissen met een koord en een stuk hout en zijn dobber was een stukje pannelat. De Belgen hadden dat in de gaten: „Bijt hij goed?“ Ze smeten er naar met een steen, naar zijn dobber: „Ophalen!“ riepen ze. Die Belgen waren smeerlappen: had Frankrijk een leger gehad gelijk de Belgen... de oorlog was twee jaar eerder gedaan! Het leger kocht eens patatten in 't groot, van een Franse boer. Mischien wel 10 wagons. Die patatten moesten dan in een kuil ingelegd worden en gedekt tegen de kou. Zegt die boer: „Travailler!...“ 'k Zeg: „Non, fatigué moi!“ 'k Dacht bij mezelf: 't zal wat worden als die pattaten gedekt zijn, ze zullen allemaal in éne keer gekookt zijn. De ene was een schoenmaker, de andere een metser... wat kenden die van aardappelen dekken. Hier legden ze wat stro en ginder niets. Er waren er bij die niets deden, ... en zo werd het ook avond. Maar 't begon daarna te vriezen! 'k Dacht: nu komt de kat op de koord. Ze zullen allemaal tegelijk gekookt zijn, 't zal gemakkelijk zijn: we hebben er maar om te gaan. 't Ging zelfs niet om ze te schillen: ze waren allemaal vervroren! 'k Zei: „'k Heb u gezegd dat ze zouden gekookt geweest zijn, hé.“ In plaats van patatten kregen we dan zware paardebonen met azijn op. We keken nog niet zuur genoeg!

In het hospitaal

Hebt gij koning Albert gezien aan de IJzer?

Jaja. Dat was 'ne goede vent. Maar als hij kwam, schoten ze niet. De Duitsers ook niet. 't Schijnt dat „ze“ van mekaar wisten.

Ik lag eens gekwetst in 't hospitaal in Dinard, ver achter 't front. Dan is zijn vrouw daar ook geweest en ze heeft mij nog een kus gegeven.

Rechtover mij lagen twee Duitsers met alle twee hun benen af tot aan hun buik. Die werden daar ook verzorgd.

Die „hospitalen“ waren barakken. De bedden stonden een halve meter hoger dan de weg daartussen. De auto's kwamen er langs de ene kant in gereden en langs de andere kant er terug uit. Er kon wel een tram in lopen! De gekwetsten werden uit de auto geladen en ze waren weer weg, terug om andere. 't Was gelijk een lopende band.

Er stonden drie dokters bij mij: twee jonge en een heel oude. Mijn handen en mijn voeten lagen vast gebonden aan een ijzeren bedje en er lag een riem over mijn lichaam. Ik kon mij niet bewegen. Naast mij lag een Fransman, en ik had hem al gezegd dat hij niet mocht laten zien dat ik Frans verstond, anders zou ik niet weten wat ze met mij gingen doen. Die dokters stonden tegen mekaar te praten en die jonge stonden al klaar met een zaag (een gewone houtzaag!) om mijn gekwetst been af te zagen. Ze opereerden u daar maar op de vloer! Ze keken naar niets! Toen heb ik schrik gehad.

Die oude dokter - hij had een bokkebaardje - zei, in 't Frans: „Hoe oud zou hij zijn?“ Ze keken naar mijn paspoort: „Hij is maar 22 jaar, hij zal voor de rest van zijn leven ongelukkig zijn. Het is wel een grote wonde, maar 't is maar een vleeswonde. 't Zal er wel uit groeien.“ Die jonge moesten alle twee uur komen kijken. Hij pakte daar één klein tubetje met wat wit poeder, hij goot dat in mijn wonde en 'k ging wel een halve meter omhoog van de pijn! 't Zweet liep van mijn gezicht. Dan kreeg ik nog inspuitingen, tegen de klem waarschijnlijk.

Van en naar het front

Waar moest ge naartoe na uw vier dagen en nachten voorfront?

Dan gingen we vier nachten en vier dagen achteruit, op rust. Maar ik zat liever aan 't front, want achter het front kon je niet slapen omdat alles kapot geschoten was: we zaten daar achter een stuk van een muur of een haag. Dat was dan in Avelgem of Kortem, Lampernisse, Ramskapelle, Stuivekeskerke...

In Avelgem (zie nota van de verzamelaar op het einde van het verhaal) zaten we gewoonlijk nogal goed. We hebben daar nogal lang bij dezelfde boer in zijn schuur gezeten. Daar konden we in zijn karrekot slapen. Daar stonden dan gewoonlijk keukens en hadden we eten.

We lagen zo eens in Oudekapelle en we hadden ons achter stukken muur van de kapel gelegd om uit de wind te zijn, met een zeildoek over ons en met twee man samen, zodat we twee dekens hadden. We waren doodmoe want we hadden vier dagen en vier nachten niet geslapen. Die nacht had het gesneeuwd en toen we 's morgens wakker werden, lag er een halve meter sneeuw op ons! Ons een beetje afgeschud... en dan vooruit, naar Avelgem, bij de anderen.

Ons wassen deden we niet, scheren ook niet. Dat kwam er niet van. Als we in Avelgem lagen, was er daar ene die accordeon speelde in een cafeetje aan de kerk. Daar gingen we 's avonds gaan dansen met 't vrouwvolk van de omtrek.

Hebt ge brieven gekregen?

Er kwamen soms brieven toe, die gesmokkeld werden langs Holland. Ik kreeg wel brieven vanuit Frankrijk, van mijn oorlogsmeter, maar van thuis niet. Vijf jaar aan één stuk geen taal of teken van thuis... dat is wat geweest!

Hebt ge iets van dat gas geweten?

Een beetje toch. Als 't lelijk weer was, voelden we dat toch en hadden we minder adem. Dat gas werd met obussen afgeschoten. Ik zelf heb er vier zien liggen in een put. Die waren getroffen door zulke gas-bom. Acht dagen nadien moest ge nog uw zakdoek voor uw mond houden, zo 'nen stank!

Er waren ook veel paarden blind geworden door dat gas. Ze hadden ook een masker, maar de soldaten zetten eerst hun eigen masker op en daarna het masker van hun paarden. Ge zoudt moeten een uil geweest zijn om het zo niet te doen!

Soldij

Werdt ge betaald gedurende de oorlog?

Ja, dat was een fortuin! Twee frank en een kluit in de week! (2,10 fr.) Als het april werd, verkochten we ons hemd, ons onderlijfje en ons lange onderbroek: het werd warmer en we konden dat dan missen. Dat kostte (nieuw) één frank 't stuk. Voor drie frank

waart ge vanonder gekleed. Maar als 't winter werd, moesten we ander ondergoed hebben. Er waren er bij die niet wisten waar kruipen van de kou. Ik had geluk: mijn oorlogsmeter had mij een hemdrok gebreid van schapewol. Ik kon hem bijna niet aandoen, zo dik was hij. En „wanten“: als ik ze vijf minuten aan had, moest ik ze uit doen van de warmte. Daar was ik goed mee.

De doorbraak

Op 't einde zijn we geleidelijk aan meegekomen met de troepen van het Belgisch leger, want die vochten onder eigen bevel. Ik heb het laatst op wacht gestaan in Langerbrugge. Maar eerst moet ik nog vertellen dat ik met de Fransen gaan vechten ben tot in Ieper. Ik stond op wacht toen ze de IJzer gingen over steken. Er lagen geen bruggen meer en ze moesten dan wel door 't water. „C'est pas dangereux ici?“ - 'k Zeg: „Bah, non.“ Ze reden met een kanon dat getrokken werd door zes ezels, met van die grote oren. 'k Zeg: „Woar zoede gulder noartoe goan?“ - „Audessus de l'Yser!“ Ze reden verdomme recht de IJzer in met die ezels! Maar een ezel zwemt van zodra hij geen bodem voelt, en als er twee over waren, trokken die de andere ezels mee uit het water, aan de overkant. De Engelse stonden daar met een groot kanon: de loop was wel 12 meter lang. Ze schreven op die obus (die in de loop gebracht werd met een katrol): LANGEMARK. Dat was dus ene om naar Langemark te schieten. We trokken vooruit met ongeveer 2.000 man. Als we zo 20 minuten gegaan waren, trokken ze dat groot kanon af: wij tegen de grond, van de lucht verplaatsing. We hoorden hem over ons hoofd sissen en neerslaan in Langemark. Er stond niets meer recht: geen huis, geen kerk... alles lag plat! Zo kunt ge een oorlog winnen, hé. Hadden ze zo ene achter den Duits zijn achterste moeten schieten, ze hadden nogal rap een gat gehad (in zijn linies).

'k Ben, samen met de Fransen, ook nog op frans grondgebied gaan vechten. Maar 't was ginder niet goed. We waren daar direkt ons mannen kwijt. We gingen naar ginder in de hoop een goed leven te hebben, maar 't was verkeerd; van de zeven man zijn er ginder vier gebleven. Er waren op die kerkhoven ginder nogal veel kelders (van begoede burgers). De Duitsers hadden niet beter gevonden om de lijken er uit te werpen en zich daarin te verschansen. We moesten proberen ze er weg te schieten met obussen. We verschansten ons door zandzakjes rond ons geschut te leggen. Dat diende om de rondvliegende stukken tegen te houden. Want, als het juist op onze kop viel... dan werdt ge toch niets meer gewaar!

Zijt ge ooit in 't bos van Houthulst geweest?

Godv... natuurlijk! Dat was in 't aftrekken van de Duitsers. Er lag daar een stuk spoorweg die onderbroken was en afgezet met een ijzeren afsluiting. De Duitsers kwamen van de richting van Roeselare. We zaten met vier man achter die afsluiting. Dat was juist gepast: ene mikte naar de paarden en de andere naar die Duitsers. Heel de boel lag omver. De paarden lagen met de poten omhoog en de mannen waren ook dood.

In Langerbrugge werd ik op een nacht afgelost en ik ben niet meer moeten op gaan: 't was gedaan! Maar niet met 't leger.

In Duitsland

Wij zijn dan te voet naar Duitsland gemoeten, naar Aken. Om Duitsland te bezetten. We zaten daar in de kazernes van de Duitsers. Soms ook in huizen. Ginder moesten we alleen maar op wacht staan. De burgers mochten daar achter een bepaald uur niet mæer buiten. Wij moesten ze pakken en binnen steken. We hadden zo eens twee vrouwen gepakt en ze moesten op het bureel komen bij de officieren. We moesten ze afvoeren naar het prison. Daar moesten we wachten tot we afgelost werden. Ze zaten dus in den bak en er komen daar twee Franse soldaten af, een uur te laat. Ze gaan binnen in die cel en ze geven die vrouwen daar nu toch een pak slaag... ze hebben ze alletwee dood geslagen! Zo erg was het toen. De Fransen hadden natuurlijk ook één en ander tegen gekomen: er waren door de Duitsers ook Franse burgers vermoord.

In Aken ben ik een maand of vier geweest. Dan ben ik afgekomen naar Neuville, nog altijd als militair. Er waren veel jonge miliciens binnen gekomen en we moesten daar een kamp voor zetten. Planken, piketten, planchetten... dat kwam nogal veel van 't front. Ze hadden boeren (zoals ik) nodig om met de paarden het transport te doen. Daar hebben we gestolen op grote schaal! Er was een café onderweg op ons route en in 't doorgaan en in 't terugkeren gingen we binnen. Daar verkochten we dan wat hout aan de ene of de andere die een konijnekot moest zetten.

Terug naar Zelzate

Ik ben in Neuville voor goed afgegaan van 't leger. We werden 3.800 fr. betaald. Dat was niet zo veel geld, want we hadden geen burgerkleren meer. We mochten met ons soldatenkleren niet blijven lopen. We moesten 's morgens de kazerne verlaten, maar we hebben daar toch eerst nog eens gegeten! Toen we vertrokken, hebben we ons met vier man aan de poort van de kazerne gezet op ons knieën en hun de zegen gegeven. Zo ben ik terug naar huis gekomen, naar de Debbautshoek in Zelzate.

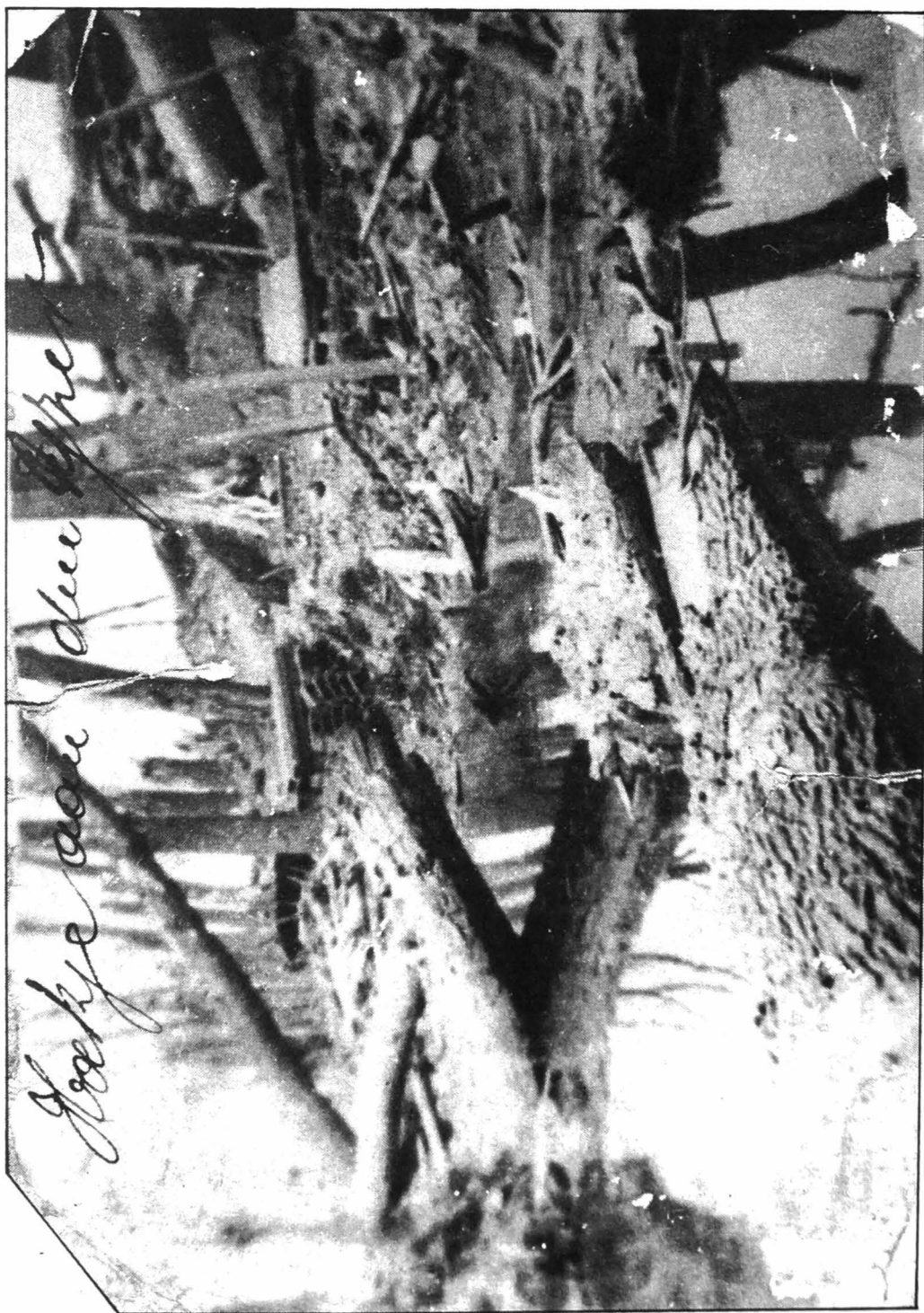
Noot van de verzamelaar:

De verteller spreekt verschillende keren van AVELGEM. Waarschijnlijk bedoelde hij: ALVERINGEM, aangezien AVELGEM niet achter de IJzer ligt.

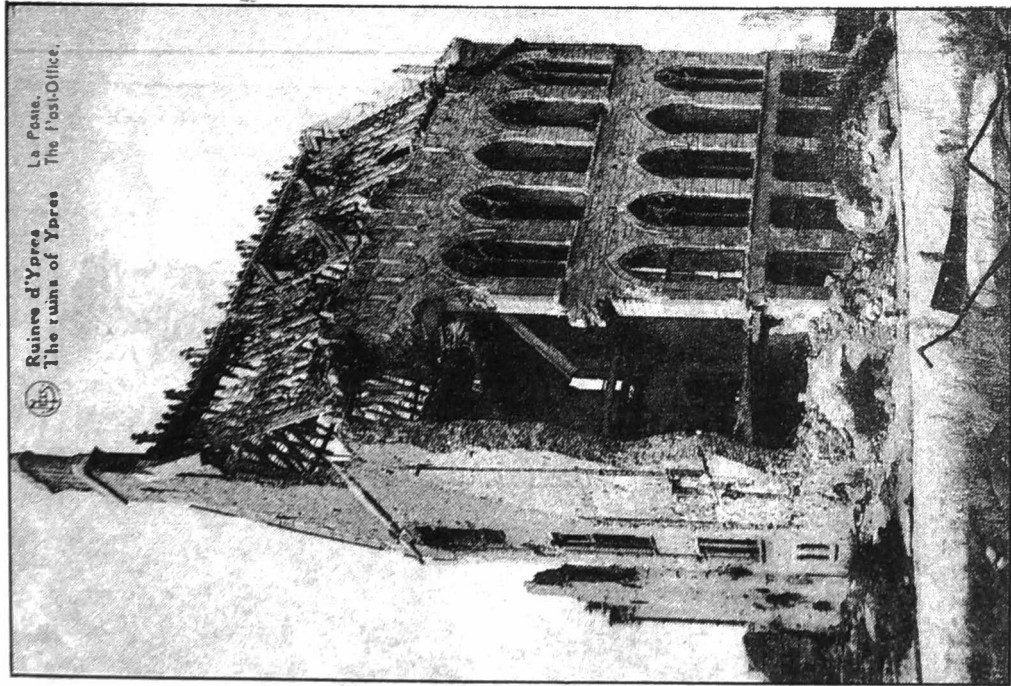
II. BEELDEN

Koning Albert I die de leiding had van het Belgische leger

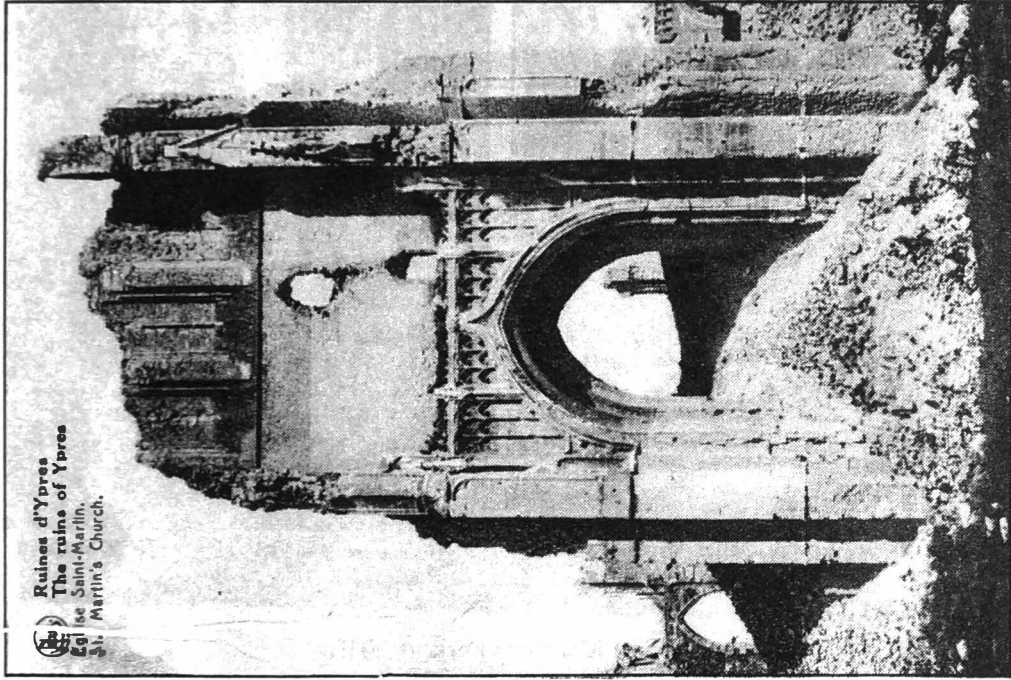

Hoekje aan den IJzer (Foto genomen door een frontsoldaat)

 Ruines d'Ypres
The ruins of Ypres
La Poste.
The Post-Office.

leper - Het postkantoor

 Ruines d'Ypres
The ruins of Ypres
Eglise Saint-Martin.
St. Martin's Church.

leper - Sint Maartenskerk

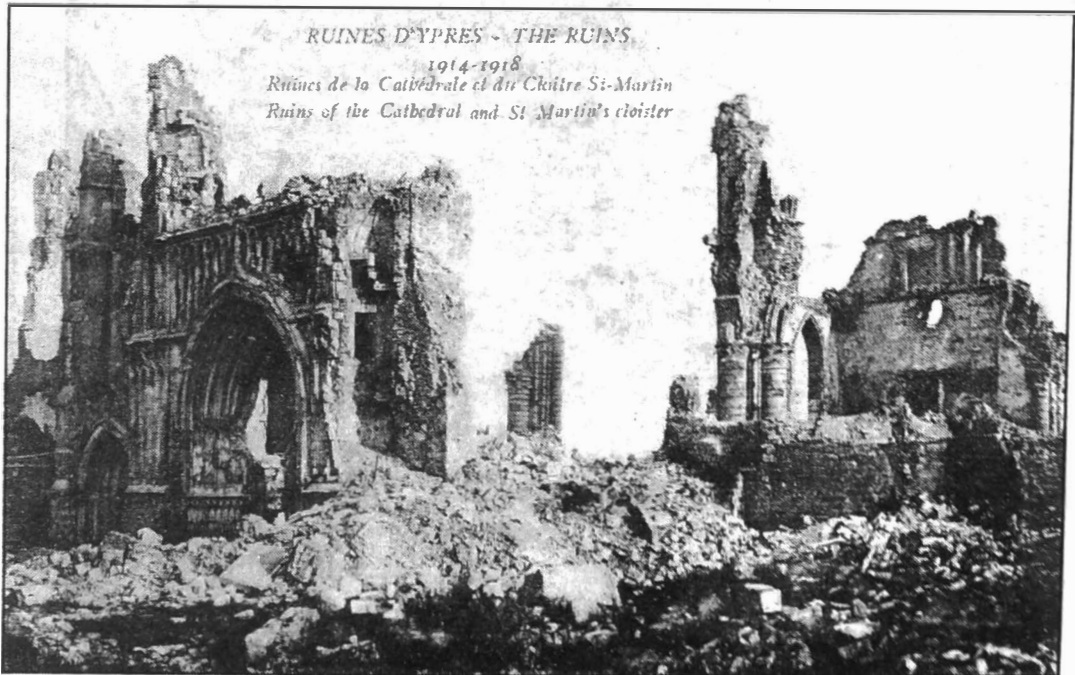
No 110514-1- **YPRES** Cathédrale St-Martin.
St-Martin's Cathedral.

Ruines en 1915
Ruins in

No 270615-14

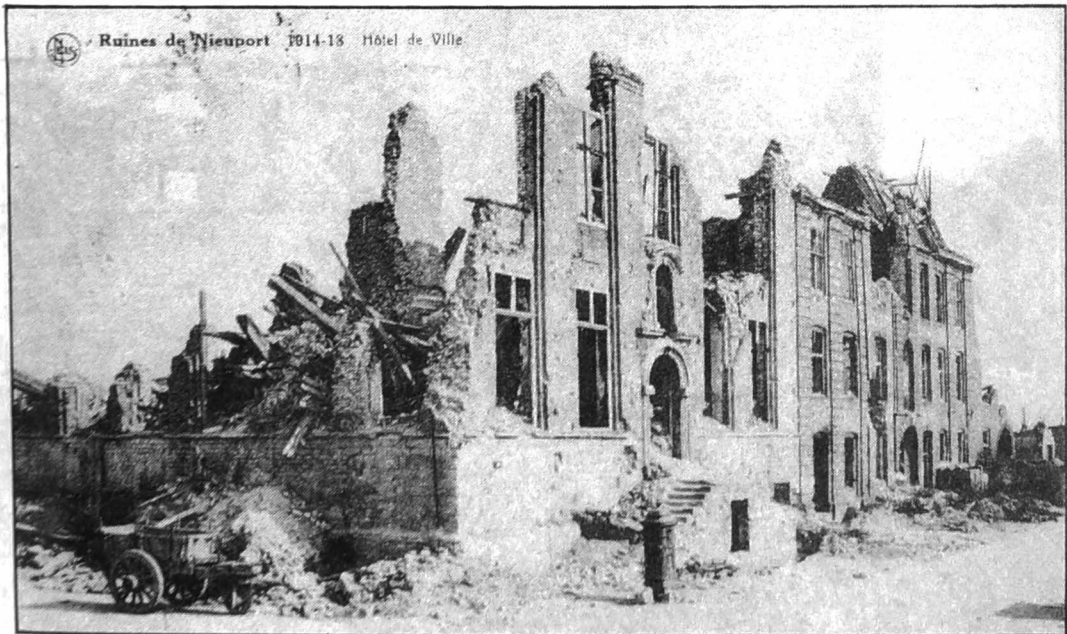
leper - Sint Maartens kerk in 1915

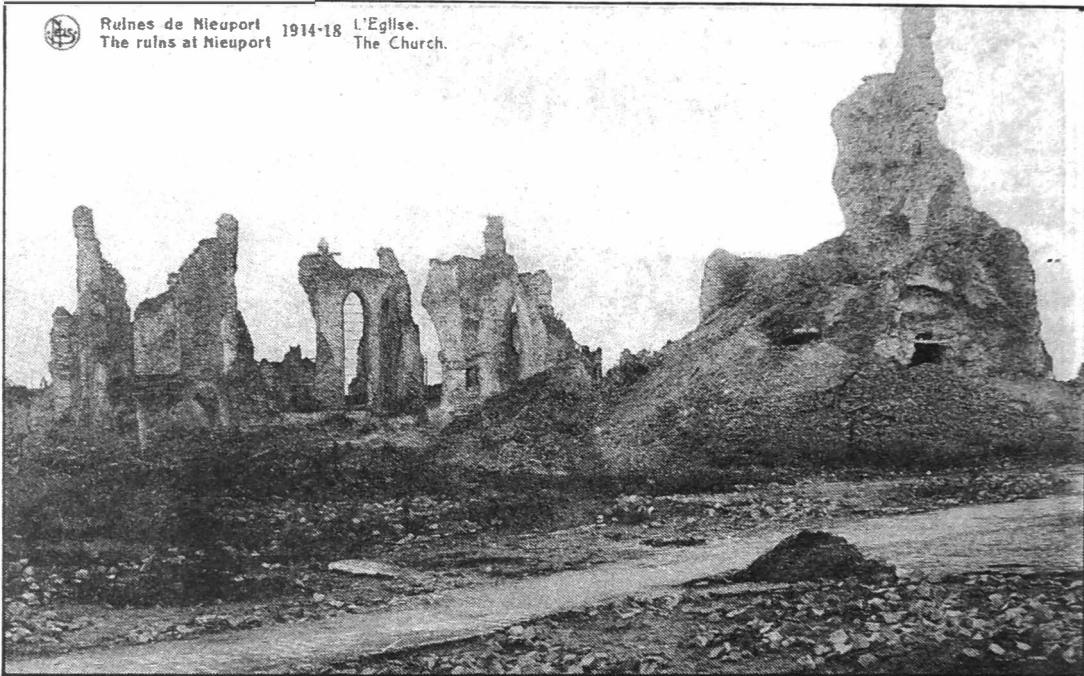
leper - Ruïne van Sint Maartens kerk en klooster

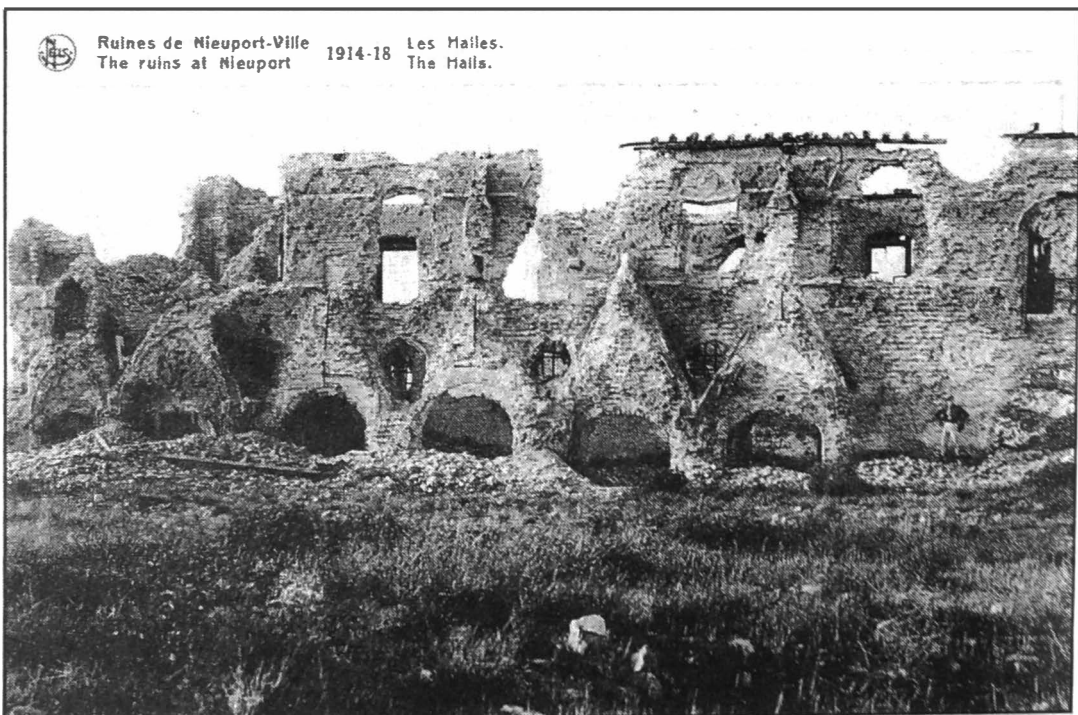
Diksmuide - Stadhuis

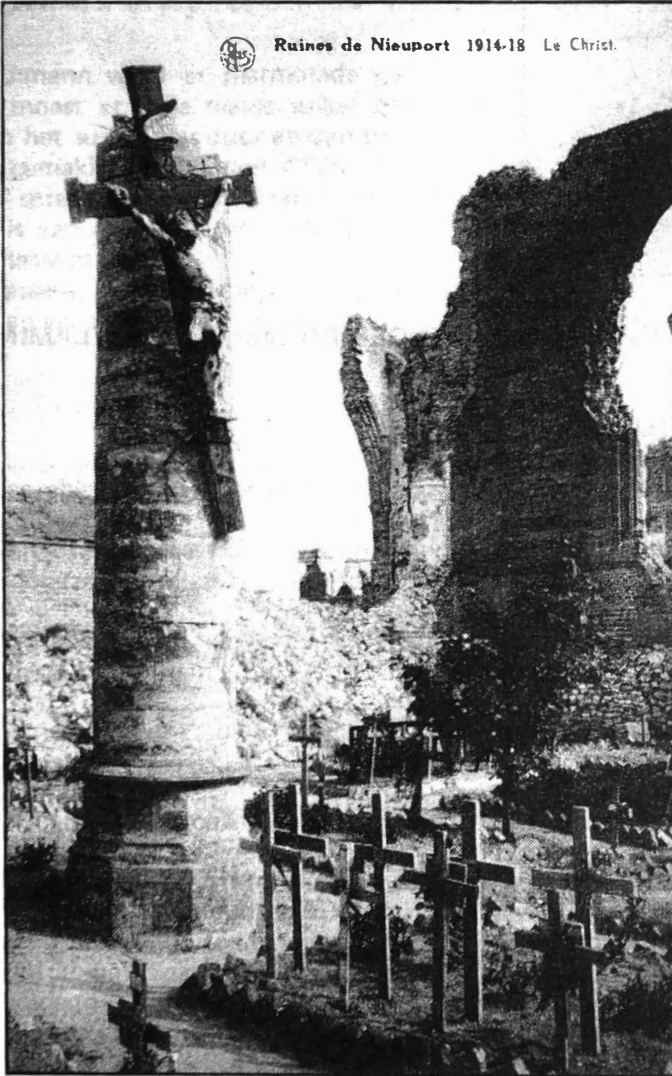
Nieuwpoort - Stadhuis

Nieuwpoort - De kerk

Nieuwpoort - De Hallen

Nieuwpoort - Het kruisbeeld

HOOFDSTUK III – SPIOENEN

Als inleiding volgt hier eerst een stukje geschreven door Cyriel Vlaminck uit Lokeren, dat bevestigt en verheldert wat in vorige jaarboeken geschreven werd. Het boekje werd door Vlaminck geschreven in 1924. Een afdruk van enkele bladzijden eruit werd ons gegeven door kollega Frans De Vos uit Lokeren, waarvoor hartelijk dank.

I. UIT HET ETAPPENGEBIED door CYRIEL VLAMINCK

KOMMANDANTUR VAN ERTVELDE

De Commandantur Ertvelde was groot en belangrijk. Zij paalde aan de Hollandsche grens en het operatiegebied.

Zij was samengesteld uit de volgende gemeenten: Ertvelde, Selzaete, Wachtebeke, Oost-Eecloo, Sleidinge, Evergem, Winckel, Bouchaute, Mendonk, Desteldonck, Cluysen, Safelaere, Assenede, Oostacker.

De Duitschers hadden het lieve dorpje Ertvelde, met zijn vierdubbele boomenrij, uitgekozen voor den zetel hunner administratie. Zij hebben er een goed leventje gemaakt, want in de streek was voorraad aan alles.

In deze kommandantur is er vooral veel gesmokkeld. 't Is daar een echt winstbejag geweest, eene kwestie om „zaakjes“ te maken. De gelegenheid bood zich aan door de nabuurschap met de grens.

De inval der Duitschers is daar kalmtjes toegegaan. De bloedige furie was over. Zij dachten alleen zich eens goed in te nesten. En men overwoog slechts de opbrengst aan levensmiddelen en geld. Het wapen liet men aan de frontsoldaten.

De kommandantur was gevestigd in het Gemeentehuis; het Pasbureel in de Pastorijstraat; het Gerecht in de Dorpstraat; het Gevang in het huis van den Postmeester.

Onder de Deutsche overheden kan vermelden commandant Wemdt, bijgenaamd „Pierken de Zonneblomme“, dewijl hij niets anders praatte dan van zonnebloemen te kweken. Kolonel Hildebrandt volgde hem op, maar die was minder bekend. Luitenant Aldenhoven heeft er verbleven tot in 1916 en is toen naar Lokeren verplaatst. Luitenant Heckemann, bijgenaamd „De Rosse“, was een brutale kerel. Hij gaf de passen. Schmeer was sekretaris van 't Gerecht: een streng man in den vollen zin des woords, maar rechtvaardig. Hij was soldaat en ambtenaar. Niets meer. Taalman Georges Fischer had eene goede inborst en was vriendelijk jegens elk. Te Ertvelde heeft hij een goeden indruk nagelaten, want 't is hij die verscheidene jongelingen der gemeente van den kogel heeft gered. Zij hadden wapens verborgen en dit was verkleit. Daarom heeft deze Duitscher van het goevernement de toelating bekomen in Ertvelde terug te keeren, waar hij gehuwd is met eene juffer der gemeente.

Soldaat Hincke, belast met den dienst van het vee, had een boos karakter. Eveneens de gendarm Nikkele. Hun brutaal optreden tegenover mannen en zelfs vrouwen was soms walgelijk: hun naam spreekt men uit met verachting.

SELZAETE

In de fabriek Kulmann werd er marmolade gemaakt. Hierdoor moest er eene massa suiker geleverd worden. En het suiker was duur en den toevoer naar de grens gemakkelijk. Als men te Selzaete, over deze fabriek spreekt, glimlacht men en men mompelt: „daar is van alles gebeurd.“ De grond evenwel van dat alles was de zak!

Charles de Waegenaere, van Selzaete, is te Bouchaute aangehouden als spioen en gefusileerd.

Charles Waegenaere

WACHTEBEKE

Gustaaf Marquenie is door de Duitschers als spioen gefusileerd. Verscheidene andere spioenen gelukten er in de grens te overschrijden. De gebroeders Albert en Romain Vervaet werden in 1916 aangehouden en bleven 26 maanden in gevangenschap. Hun leven in Duitsland is eene lijdensgeschiedenis. Irma Van Hoecke en Anna De Vos waren be-ticht van spionage. De Duitschers hadden evenwel geen bewijs. En daarom juist werd de doodstraf niet toegepast.

Madeleine Brys en haren broeder brachten 1 1/2 jaar door in de bosschen van het „Pinnegoed“. Ook zij waren verdacht van spionage. Zij hadden een diepen kuil in den grond gegraven en leefden daar verborgen, gevoed door de kruiden der aarde en enkele levensmiddelen die hen door trouwe vrienden werd gebracht bij nacht. Na den wapenstilstand konden zij hun hol verlaten, maar zij zagen er uit als boschmensen.

WINCKEL

Veldwachter Keps, van Winckel, is een sterk karakter. Hij was niet bang van de Duitschers, zoomin als de veldwachter van Vracene, welke op zekeren dag den strijd aanging tegen vier man.

Veldwachter Keps vertelde mij twee historiekens waar men eens kan om lachen.

Op zekeren dag moest een wagen stroo gewogen worden in de fabriek Kulmann, te Selzaete. Men merkte spoedig op dat de soldaat van dienst geen kennis had van een bascuul. En men verzon een kneep. Men woog dus wagen en stroo en vervolgens den wagen afzonderlijk ten einde het netto gewicht te bepalen. Doch men plaatste de twee zijwielen ook op den bascuul en tevens de twee achterste pooten der paarden: dus de helft gewicht van wagen en paarden! En het gebeurde dat een Duitse „übermensch“ zich liet beetnemen door eenvoudige boerkens! Men paste aan de Duitschers van hetzelfde laken een broek! Hebben zij het ons volk niet geleerd?

Een landbouwer der gemeente had twee varkens van 160 kilos elk. Een had hij reeds geleverd aan de Duitschers en 't overige was volgens 't gebruik voor hem. Doch Hincke wilde dat hij ook het tweede leverde. Alle verzoeken bleven vruchteloos. Wat deed de man? De varkens moesten naar de statie van Evergem gebracht worden en hij trok mee. Maar eens daar gekomen, sloeg hij een zijstraat in, zonder verontrust te worden. In den nacht slachtte hij het varken en verkocht het aan 20 frank per kilo. En daar het varken ook aangetekend stond op het veeboek der Duitschers, ontving hij nog eens 2,50 fr. per kilo!

Te Winckel en in gansch de streek heeft men hartelijk gelachen met deze twee grappen.

II. OORD DER GEFUSILLEERDEN 1914-18 MARTELARENLAAN GENT 1932

In ons jaarboek van 1984 was reeds sprake van deze herdenkingsplaats met museum onder de leiding van ons medelid Hector De Decker. Hij bezorgde ons de tekst van de brieven geschreven door Karel Waegenaere uit Zelzate (er is nog een straatje naar hem genoemd aan het kerkhof in Zelzate), door Albert Vermoere en Honoré David uit Moerbeke-Waas vermeld op een affiche van de Duitsers gedateerd 12 oogst 1918 en door Edmond en Karel Verschraegen eveneens uit Moerbeke-Waas, die vernoemd worden door de moeder van Tuur Du Cheyne op blz. 38 van voornoemd jaarboek. Van mijnheer De Decker kregen we ook de toelating de tekst te publiceren van het boekje .. uitgegeven ter gelegenheid van de inhuldiging door Prins Albert in 1953. Hartelijke dank daarvoor.

Brief van Karel Waegenaere

Prison Gent, den 5 April 1918

Aan mijne Dierbare Echtgenoot en kind
en schoonbroeder,

Ach mijn lieve echtgenote wat droevig nieuws moet ik U melden.

Ik moet morgen vallen. Het gedacht, liefste Vrouw van U te moeten scheiden doet mij beven van angst. Mijne lieve Vrouw, wat heb ik U toch bemind, gij waart mijn leven, mijn alles, alsook mijn kind en mijnen schoonbroeder.

Hoe treurig toch, liefste Vrouw, van nu zoo te moeten scheiden, en wij waren zoo gelukkig. Het is om zot te worden wanneer ik er aan denk. Maar toch Beminde Vrouw, gij moet niet beschaamd zijn in mijnen dood, want het is geen schandige Dood die ik sterf, immer maar moogt gij met het hoofd recht op gaan, want ik val voor het Vaderland.

Doet mijne Innige Complementen aan mijn kennissen en omhels mijn kind en schoonbroeder Duizendmaal voor mij.

Vaarwel, Geliefde Vrouw Vaarwel. Tot in der Eeuwigheid.

Uwen liefhebbenden en ontroostbaren Echtgenoot, Vader en Schoonbroeder

Vaarwel! Vaarwel!
1.30 ure 's nachts

Waegenaere Charles

Brieven van Albert Vermoere en Honoré David

Gent den 11 Augustus 1918

Geliefde Moeder, geliefde Zuster Augusta
Zuster Leonie en Zuster Mathielde en
geliefde Broeder Gustaaf en Broeder George,

Ik moet u het droevig nieuws laten weten dat ik ten dienste Van ons Vaderland tot der dood Veroordeeld ben, en dat ik morgen den 12 Augustus moet gefusillieerd worden.

Maar Lieve Moeder Broeders en Zusters die Ik toch zoo lief heb gehad ge moet voor mij geen verdriet maken en u maar gerust stellen ge moet denken dat er toch zoo veel menschen moeten sterven door den oorlog, gemoet u daar in gerust stellen en God daarvoor bidden en smeeken want het geschied toch al door zijnen Wil er is niet aan te doen ge moet voor mij niet treuren ik ga gerust naar de Eeuwigheid en daar zullen wij malkander nog wel eens zien.

Verder moet ik u schrijven dat ge als de oorlog gedaan is niet moogd laten van aan het Gouvernement Van België 25.000 duizend frank schade vergoeding moet vragen ge

moet daar maar achter kijken ze moeten ze er geven, ge hebt er recht op aangezien het is voor eene spionage dienst is ten dienste van het Belgies leger, en daar voor moet gij dezen Brief zorgvuldig bewaren den oorlog zal toch niet zoo lang meer duren.

Zoodus Beminde Ouders, Broeders en Zusters steld u nu maar gerust treurd niet wij moeten toch allen sterven in het vroeg of in het laat het is toch gelijk wanneer men moet gaan, als God ons roept moeten wij toch gaan den heer schikt er zoo over, en er is niet aan te doen en daarvoor Beminde Broeders en Zusters en lieve Ouders zal ik gerust van deze wereld af scheiden ik heb mijne Kristelijke plichten hier volbracht zoo als het behoort en daar moogt ge gerust in zijn.

Verder Beminde Ouders, Broeders en Zusters druk ik u nog een laatste handdruk en een laatste kus en den Kinderlijken zegen van In Gent.

Uwe Liefhebbende Zoon
Honoré David

Gent den 11 Augustus 1918

Welbeminde Vrouw, schoonmoeder, schoonvader,
Broeders en zusters,

Nu kom ik mijn gedacht uitdrukken, voor nog eens kort en bondig te laten weten hoe het al is:

Lieve vrouw Elodie, ik ben geheel misnoegt dat ik U niet meer kan omhelzen en mijnen laatste kus U toe dienen, want ik vertrek van Hier, met een kloek gemoed voor het Vaderland, Nu gij in Holland zijt en dat er niemand meer den tijd hier heeft, om mij een bezoek te brengen, Ik ben zaterdag 10 sten Augustus, van de Krijgsraad ter Dood veroordeeld en morgen om 6 ure, vertrek ik van deze Aarde met een kloeken moed en gerust ik heb mijne Plichten gekweten van alles, mijne biecht rechtzinnig gesproken en daarna de Heilige Communie ontvangen en de Heilige mis bijgewoond, Amen.

Nu lieve Vrouw, wanneer den Oorlog gedaan is, gaat dan Eerst en vooral eens naar mijn huis in Ceurne bij Kortrijk en houdt nog altijd Familie, maakt kennis met mijn moeder, zuster, Broeder, die ge al goed kent, schoonbroeder, zijn kinderen en schoon-zuster en dan zult ge u nog gelukkig vinden.

Nu Lieve Vrouw, Ik vraag voor mijn schade-vergoeding 15.000 franken, gaat naar Ceurne eerst en vooral, en legt daar geheel de zaak uit malkaar, wanneer ik van U vertrokken ben. Van wie, en voor wat ge dat moet ontvangen.

Nu Lieve Vrouw, Bid voor mij en smEEK den Heer om dat wij nog later malkander nog zullen zien in den Hemel.

Houdt goed dezen brief in bewaring en geef hem dan aan mijne Vrouw Elodie,
Amen.

Albert Vermoere

ZUR WARNUNG!

Durch bestätigtes feldgerichtliches Urteil der mobilen Etappen-Kommandantur Gent vom 9. August 1918 sind die Belgier:

1.) **Albert Vermoere**

aus Kuurne bei Kortrijk und

2.) **Honoré David**

aus Moerbeke-Kruisstraat,

wegen Spionage und Verstosses gegen das Waffenverbot zum **TODE** verurteilt worden.

Das Urteil ist heute durch Erschiessen vollstreckt worden.

Die beiden Verurteilten haben in Wachtebeke und Moerbeke einen Spionagedienst einzurichten begonnen. Am 29. Juni d. J. haben sie um ihrer Festnahme zu entgehen auf einen deutschen Militär-Polizisten geschossen.

Gent, den 12. August 1918.

Der Gerichtsherr,
VON BLÜCHER,
Major und Etappenkommandant.

Waarschuwing!

Door bekrachtigd vonnis van het veldkrijsgerecht der mobilen Etappen-Kommandantur Gent van 9 Augustus 1918 zijn de Belgen :

1. Albert Vermoere,

uit Kuurne bij Kortrijk; en

2. Honoré David,

uit Moerbeke-Kruisstraat,

wegens verspieding en overtreding der verordening betreffende het bezit van wapens ter **DOOD** veroordeeld.

Het vonnis is heden door den kogel voltrokken.

De twee veroordeelden hebben te Wachtebeke en Moerbeke begonnen eenen verspiedingsdienst in te stellen. Ten einde hunne aanhouding te beletten hebben zij op 29 Juni op eenen deutschen militaire politie-agent geschoten.

Gent, den 12 Augustus 1918.

Der Gerichtsherr.

VON BLÜCHER,

Major und Etappenkommandant.

Gent, 17-5-1918

Teergeliefde Moeder, Zuskes, Broeders en lieve Kleinen,

Na het vreugdevol bezoek van 15 en 16 laatst, komt ons plotseling den Eerwaarden Vader, slecht nieuws brengen, om 6 uur (avond) Duitschen tijd. De eerste uitspraak moet voltrokken worden, dus zullen wij morgen vroeg om 6 uur het tijdelijke met het Eeuwige hebben gewisseld. Al hoewel dit eene ware ramp is, onderwerpen wij ons aan Gods ondoorgroendelijke besluiten en kunnen we Ued geruststellen, dat wij dat scheiden in den besten gesteltenissen zullen doen. En evenals wij door eene algemene biecht van al onze fouten vergiffenis bekomen van onzen oppersten Rechter, zoo vragen wij Ued Dierbare Moeder, teergeliefde Zusters, besten broeder, schoonbroeders en schoonzuster en alle lieve kleinen, alsmede aan al onze vrienden en kennissen vergiffenis voor hetgeen wij soms door onachtbaarheid of een ruw woord zouden mogen misdaan hebben. Ook vragen wij Ued. allen, in 't vervolg ons in uwe gebeden indachtig te zijn, en zoo schenken wij liefde en gerustheid, voor 't Vaderland ons bloed, en aan U, onze ziel, O mijn God! om alzo onzen duurzame Vader (zaliger) te vervoegen en van uit Den hemel Gods zegen over Ued te vragen. Daar Ued nu liefste Moeder zonder Steun zijt zou ik U aanraden met Eugene samen te wonen, totdat vrede is teruggekeerd, en dan zal wel den zegene daar zijn om de zakens voort te doen.

Dankt dus a.u.b. uit te harte den Eerw. Heer Pastoor Heeren Onderpastoors, Eerw. Zusters, de bestuurders en vrienden onzer katholieke vereenigingen, voor hunne moeite en gebeden en vraag hun dat zij ons voort indachtig zijn in hunne gebeden. Voor wat de doodsdiensten aangaat, dat laten wij aan Ued over volgens goeddunken.

Wanhoope toch niet, liefste Moeder, broeders en zusters, want terwijl de barmhartige hand Gods, langs deze kant, Ued komt beproeven, zoo zegent Hij ons met eeuwige loon, en Ued met andere gratiën.

Dit laatste schrijven zenden wij Ued en is ons beider gedacht, ook gaan wij met volle gerustheid, en volle onder werping het eindvonnis tegemoet. Wij vergeven van ganser harte aan al onze vrienden welke in onze zaak betrokken waren, en indien wij soms iemand zouden bezwaard hebben verzoeken wij Ued vriendelijk bij hunne terugkomst vergiffenis te vragen, niettegenstaande zij ons allemaal reeds bedankt hebben. Dank inzonder de familie Van den Broeck, opdat, wanneer Arthur, na zijne terugkomst, verheven zijnde tot dienaar Gods, Hij ons aan het Heilig Altaar steeds indachtig zij. als ook onzen duurzamen vriend Eerw. Heer Maurits Van Caeneghem, opdat Hij ons in het H. Misoffer indachtig weze.

Het slaat twaalf uur, binnen eenige uren zal ons vonnis dus voltrokken zijn. Vaarwel dus liefste Moeder, voor al uw goedheid ten onze opzichte, wij kunnen Ued op dees aarde niet vergelden, wat Ued voor ons hebt gedaan, doch zullen wij den Almachtige bidden dat Hij uwe oude dagen zegene en Ued sterke in uw bitter lijden. Wij gaan gesterkt met den zegen die zijne Hoogwaardigheid ons heeft geschonken, en met den zegen die gij ons hebt gegeven bij uw vertrek.

Vaarwel dus, liefste Mienen, dank voor al hetgeen gij voor ons hebt gedaan, het lijden dat ons scheiden ued heeft veroorzaakt, wij zullen de goede Moeder Maria bidden en vragen dat zij uwe gezondheid weldra herstellen om moeder te troosten in haar lijden.

Vaarwel ook liefsten broeder Eugene en schoonzuster Emilie en klein Jantje, uit ter harte vergiffenis, en dank voor al uwe gebeden, als hoofd van 't huisgezin, steun en sterk Moeder in haar lijden en zakens. troost elkander zooveel mogelijk, en tracht de zakens onder uw steun voortbloeien.

Vaarwel, liefste Jantje, en gedenk ons in uwe gebeden.

Vaarwel, liefste zuster, Augusta, en schoonbroeder Prosper, ook vragen wij ued vergiffenis voor wat U voor ons hebt geleden, en voor de moeite welke ued voor ons hebt gedaan. Vaarwel, liefste Kleinen, en tracht voort te gaan op de weg der deugd en vreeze Gods, opdat u steeds bereid zijt. Vaarwel, liefste Zuster Elisa, en schoonbroeder Jozef, hartelijken dank voor al uwe moeite en gebeden, vaarwel liefste Kleinen, en bidt voorts de goede Moeder Maria, opdat gij onder hare bescherming zoudt moge groot groeien.

Vaarwel, liefste Zuster Rachele, behoede God, uwe ook tegemoet omdat Hij na deze woelingen ued mag terugkomen. hartelijken dank voor uwe gebeden en moeite. Dus vaarwel liefste Moeder, Broeders en Zusters, vaarwel familie Verschraegen, De Bruyne, Jaspert, Heye, Vanroy en De Geest, tot weerziens hierboven in den schoonen Hemel.

Aanvaardt allen een laatsten kus en handdruk van verre, Volgens ons gedacht maakt geen onkosten voor glorie beter is een goed gebed, gedenkt ook den armen eens op 13 Juni, einde onzer noveen voor St.-Antonius.

Allerheiligste Hart van Jezus, wees ons arme zondaars genade en schenk ons barmhartigheid.

Goede Moeder Maria, wees ons voorspreekster bij Uwen Goddelijken Zoon, opdat Hij zich over ons erbarme, zie niet meer op onze zonden, maar op het geloof onzer eenige Roomsche Kerk.

Heilige Jozef, patroon van den goeden en geleider, breng ons naar het eeuwig Vaderland.

Heilige Franciscus patroon van ons genootschap, spreek voor ons ten besten bij onzen Goddelijken Zaligmaker.

Aan U, O God, onze ziel, aan 't Vaderland ons bloed!

Uwe zoons en broeders,
Edmond en Karel Verschraegen 3uur (D.T.)

Moeder, Broeders en Zusters, om 6 uren (D.T.) zijn wij bij onzen lieven vader!

Gent, 18-5-1918

Liefste Zuster Mieken,

Zoals in vorig schrijven gezegd is schenken wij Ued ons drinkgeld uit ter harte, en danken dat Gij niet aan onze laatste verlangen zult te kort blijven. Als ook schenken wij Ued. De medailles welke wij met volle vertrouwen hebben gedragen, en dien ons voor onze beste vrienden zijn geschonken. Voor wat tableaus aangaat, dat laten wij aan U, en zijt vrij ze te behouden of volgens U dunkens te verdeelen aan broeder en zusters. U zijt gansch vrij over de werken, als ook van de medaillens.

Liefste zuster, laat u toch door dat droevig geval niet onderkomen, spaar uwe gezondheid, en zocht troost in het gebed. En wijl het vandag de dag is onzer goede Moeder Maria, en den vooravond van Sinxen, zoo zullen wij bij weinige uren reeds dit glorie-rijke feest in den Hemel genieten en terwijl ons vonnis zal volbracht worden, zal onzen vriend, Heer. Blanckaert, Zijne Eerste H. Mis, aan de goede Moeder Maria opdragen, die als het ons zalig was zoude gediend hebben voor onze redding, en die nu dienen zal om Gods barmhartigheid over ons te trekken, en ons als reine geesten zal opnemen in het Hemelrijk!

Ziehier, hoe dit is geschiedt, om 6 uur. Vrijdagavond, is de Heer Aalmoezenier komen zeggen, dat genadevraag verworpen was, hebben nacht overgebracht in cel van onderzoeksrechter met licht. Om 5 uur H. Misoffer, biecht en H. Communie in zelfde plaats.; Dan met den Almoezenier naar de uitvoeringsplaats met wagen, wat ons onbekend is, om 6 uur zal alles volbracht zijn en zullen vader (zaliger) vervoegen om voor Ued te bidden, het gebeurt in het hart en is geen lijden aan.

Bedroefd U niet te veel, en tot weerziens in den schoonen Hemel hierboven, Mietjen doet beste groeten aan al ons vrienden en zorg voor het gevraagde.

Vaarwel, en een laatsten vredekus van ons beiden.

Edmond en Karel 3 1/2 uren D.T.

Gent 18-5-18, om 4 1/2 uren s' morgens

Liefste Moeder, broeders en zusters,

Daar het uur van scheiden nadert, en het ons verboden is met U nog te spreken, zoo kunt U, noppens onze laatste oogenblikken inlichtingen bekomen op de Coupure, nr. 134, onzen biechtvader of nr. 88, Heer Greger, aalmoezenier, over onze gesteltenissen.

Vaarwel, tot ziens hierboven.

Edmond en Karel

OORD DER GEFUSILJEERDEN 1914-1918

LISTE DES FUSILLÉS AU TIR COMMUNAL DE GAND

1.	LENOIR, FERDINAND — Jette-St-Pierre	14. 4.1915
2.	MATTHYS, ALPHONSE — Tielt	7. 4.1916
3.	VAN DE WOESTYNE, EDGARD — Ecklo	7. 4.1916
4.	VAN KEIRSBILCK, ALOIS — Tielt	7. 4.1916
5.	VERMEERSCH, ALPHONSE — Tielt	7. 4.1916
6.	ALGOET, ALFRED — Tiegem	11. 8.1916
7.	BRAET, JOSEPH — Oudenaarde	11. 8.1916
8.	DE CLERCQ, OCTAVE — Gent	11. 8.1916
9.	MUS, GUSTAVE — Bruxelles	11. 8.1916
10.	VAN GHELUWE, EMILE ALOIS — Kortrijk	11. 8.1916
11.	WINDELS, ALOIS — Ingoogem	31. 8.1916
12.	OTTEVAERE, CAMILLE — Ooigem	31.10.1916
13.	BEEK, JEAN — Den Haag	14. 2.1917
14.	DE BELVA, JEAN — Gent	10. 4.1917
15.	DE MUER, THEODORE — Gent	10. 4.1917
16.	COIGNÉ, ACHILLES — Kortrijk	13. 8.1917
17.	HOFMAN, MAURICE — Kortrijk	13. 8.1917
18.	BYN, ALPHONSE — Drongen	10. 9.1917
19.	BYN, MACAIRE — Gent	10. 9.1917
20.	BRACKMAN, GUSTAVE — Drongen	10. 9.1917
21.	HOSTE, CAMILLE — Oost-Eeklo	10. 9.1917
22.	WAEGENEER, CHARLES — Zelzate	10. 9.1917
23.	RAMMELOO, LEONIE — Boechaute	12. 9.1917
24.	SCHATTEMAN, EMILIE — Boechaute	12. 9.1917
25.	DOBBELAERE, JEROME — Bassevelde	12. 9.1917
26.	STEVENS, PIERRE — Gent	12. 9.1917
27.	VAN VLAANDEREN, ISIDORE — Boechaute	12. 9.1917
28.	DECABOOTER, MAURICE — Kortrijk	14. 9.1917
29.	DHONDT, ALFRED — Gent	14. 9.1917
30.	KEPPENS, LOUIS — Gentbrugge	14. 9.1917
31.	VAN DE VELDE, CYRILLE — Kortrijk	14. 9.1917
32.	VERSCHUERE, OSCAR — Waregem	14. 9.1917
33.	DE SMET PRUDENCE, ÉPOUSE PRENEN — Gent	15. 9.1917
34.	PEIRS, CAMILLE — Gent	15. 9.1917
35.	VERSCHUEREN, ALPHONSE — Deerlijk	15. 9.1917
36.	VAN QICKELBORNE, PIERRE — Gentbrugge	15. 9.1917
37.	MARQUENIE, GUSTAVE — Wachtebeke	11.10.1917
38.	DE BACKER, ACHILLE — Mouscron	19. 3.1918
39.	GOETHUYS, THEOPHILE — Kortrijk	19. 3.1918
40.	VAN CAENEGHEM, ALPHONSE — Ruien	19. 3.1918
41.	BERNARD, ALPHONSE — Watterlos	23. 9.1918
42.	PAGNIEN, ALFRED — Paris	23. 9.1918
43.	VAN DER COILDEN, ALPHONSE — Herseaux	23. 3.1918
44.	THUYN, AUGUSTE — Ledeborg	6. 4.1918
45.	VAN BORM, ARTHUR — Gentbrugge	6. 4.1918
46.	WAEGENAERE, CHARLES — Gent	6. 4.1918
47.	HANSELAER, ACHILLE — Zcle	18. 5.1918
48.	VERSCHRAEGHEN, CHARLES — Moerbeke-Waas	18. 5.1918
49.	VERSCHRAEGEN, EDMOND — Moerbeke-Waas	18. 5.1918
50.	DAVID, HONORÉ — Moerbeke-Waas	12. 8.1918
51.	VERMOERE, ALBERT — Kuurne	12. 8.1918
52.	VAN DE WOESTEYNE, EDMOND — Ecklo	8.10.1918

HET OORD DER GEFUSILJEERDEN 1914/1918

Wording

Het Oord der Gefusiljeerden 1914/1918 is Genl. J. van der ...

Dit Oord der Gefusiljeerden is door de ...

Deze Oord der Gefusiljeerden is door de ...

Het Oord der Gefusiljeerden is door de ...

Het Oord der Gefusiljeerden is door de ...

Het Oord der Gefusiljeerden is door de ...

Het Oord der Gefusiljeerden 1914/1918, afgebrand en totaal verwoest door een bende S. S mannen in 1943, werd na volledige herstelling, heden, Zondag 6 September 1953 om 11 Uur terug ingehuldigd door Zijne Koninklijke Hoogheid Prins ALBERT van Luik en opengesteld aan de vrome verering van het VOLK.

Het doorluchtig gebaar van Z. K. H. , de tradities van onze Dynastie getrouw, geeft een nieuwe glans aan dit geheiligd schrijn.

HET OORD DER GEFUSILJEERDEN 1914/18

=====

Wording

Het Oord der gefusiljeerden 1914/18 te Gent, is een perceel van de vroegere gemeentelijke schietbaan waar, vobr 1914, het Leger en de Burgerwacht zich kwamen oefenen.

De stand der korte afstanden werd door de Duitsers gebruikt als executieplein.

Deze vierhoek van 2.950 m² is aangelegd als "Hof van het Aandenken" door de Bond der Politieke gevangenen en Agenten der Geheime Diensten 1914/18 van Oost-Vlaanderen.

In 1930 werd het als oorlogsoord geklasseerd.

Daar vielen 52 Belgen, Fransen en Hollanders, waaronder drie vrouwen, fier en vastberaden.

Daar werd een groots en verheven voorbeeld van algehele opoffering aan het Vaderland gesteld voor het Volk en de komende geslachten.

Het Oord werd in 1932 door Z. M. Koning ALBERT ingehuldigd. H. H. M. M. Koning LEOPOLD en Koningin ASTRID vereerden het met hun bezoek ter gelegenheid van Hun Prinselijke blijde intrede te Gent.

Ontelbaar zijn de Belgen en vreemdelingen, burgers en militairen die een vrome hulde brachten aan de soldaten zonder uniform van de eerste oorlog. Zelfs de recruten ontvingen voor de terechtstellingspalen hun onderricht in burgerszin.

In 1943 werd het Oord verwoest en in brand gestoken door S. S. gekomen uit Brussel. De afsluitingen de executiepalen doorzeefd door de kogels, de bronzen platen met de glorieijke namen van de Martelaars, de celwagen die de ter dood veroordeelden vervoerd had van de gevangenis der Nieuwe Wandeling tot op de plaats

van de slachting, de boompjes met de naamplaten van de gefusiljeerden wier symbolisch overleven zij vertegenwoordigden, werden razend gesloopt, afgerukt of weggenomen.

Kortom, van het kostbaar schrijn, door de pieteit onzer landgenoten tussen beide oorlogen opgericht, bleven enkel puinen over.

Zohaast de Vrede terugkwam, zetten zich de overlevende van 1914/18 aan het werk. Bij hun stads-genoten vonden zij een onbaatzuchtige medewerking die niet genoeg naar waarde kan geschat worden. De geboortegemeenten van de gevallen Helden snelden ook ter hulp.

En zo was het mogelijk, aan deze plek gedrenkt met het bloed van ontembare Weerstanders, een decent en ingetogen uitzicht te geven, ontroerend door zijn veelbetekenende eenvoud.

Z. K. H. Prins Albert van Luik, de tradities van de Koninklijke Familie getrouw, heeft op Zondag 6 September 1953 de heropening van dit geheiligd Oord willen voorzitten.

Laat ons hopen dat allen die wij huldigden in zulk doorluchtig gezelschap, de vrede zullen genieten voor dewelke zij alles hebben gegeven.

Beschrijving

De bezoeker heeft toegang tot het Oord der gefusiljeerden langs een gewelfde zuilengang uit brokstukken rode marmer op wiens gevel de vers van Homerus geprent staat :

" DULCE ET DECORUM EST PRO PATRIA MORI "

Rondom het Oord werden 52 rode hagedoornboompjes geplant. Aan ieder ervan is een plaatje bevestigd dat de naam draagt van de Held 1914/18 aan dewelke het herinnert.

Rechtover de ingang en achter de vlaggemast bevindt zich het Museum waarin de relikwieën van onze heldhaftige en hun laatste brieven geschreven in de nacht dat hun dood voorafging, verzameld en bewaard zijn.

Deze brieven zijn eenvoudig, onbewimpeld, aangrijpend door hun kalme scherpzinnigheid

Men vraagt zich af hoe het mogelijk is dat een mens die de laatste stonden van zijn onverbidlijke doodstrijd beleeft, dergelijke morele testamenten kan neerpennen, bestemd voor zijne familie, voor zijn kinderen, voor allen die hem dierbaar zijn en voor wiens toekomst hij niet meer zal kunnen instaan.

Aan de muren van het Museum, fotos der terechtgestelden, oorspronkelijke plakbrieven die de uitvoering van hun doodvonnis verkondigen, plakbrieven die voor ieder der Martelaren een adelbrief daarstellen. Enkele paren blokken, die zij aanhadden als zij aangehouden, ingekerkerd, veroordeeld, gedood en begraven werden. Boven de foto van onze nationale Heldin Gabrielle PETIT, hangt een houten kruis dat op haar graf heeft gelegen en waaraan is vastgehecht een stukje van het kleed dat zij droeg toen zij werd neergekogeld.

In de uitstalkasten enkele voorwerpen toebehoord hebbend aan de gefusiljeerden en die slechts waarde hebben omdat zij in hun handen gebleven zijn in hun cel tot op het laatste ogenblik; misboeken, rosekransen, kaartspelen, pijpen en een hemd doorweekt met bloed.

Als de bezoeker het Museum verlaat, ziet hij op het uiteinde van het plein de 5 executiepalen en een klein gebouw, de Kapel van de vrome verering, voor dewelke de VLAM VAN HET AANDENKEN brandt.

Op de rand van het grasplein, ter hoogte van de vlaggemast, wijst een gebrandverfde plaat de plaats aan waar het erepeleton van 100 soldaten was opgesteld

die de wapens presenteerden als de vaderlanders neerstortten onder de duitse kogels.

Laat ons de weg rechts volgen. Op 25 m. afstand een nieuwe plaat op de plaats waar de lijkwagens op hun lading wachtten. Verder in de onmiddellijke nabijheid van de executiepalen ontmoeten wij een derde plaat op de plaats waar de doodkisten neergelegd waren. Rechtover de executiepalen, op de werkelijke en reglementaire afstand, duidt een vierde plaat de plaats aan waar de executiepeletons zich opstelden, 12 man per veroordeelde.

Bezoeker blijft hier stilstaan.

Sluit de ogen en beleeft innerlijk het kort maar gruwelijk toneel belicht door de eerste lichtflitsen van de dageraad.

Aan iedere stijl staat een Held, rechtop in een gloriekrans. Op hem zijn 12 geweerlopen gericht die straks moordend zullen knallen. De veroordeelde weet dat, binnen enkele ogenblikken men zijn opengereten en bloedend lichaam zal werpen in een der doodkisten die links van hem gapen en dat hij dit veld zal verlaten in een der knarsende lijkwagens.

Niettegenstaande blijft zijn blik kalm en toch vastberaden. Op het ogenblik dat de schorre bevelen het schrootvuur doet losbarsten, vindt hij nog de uiterste kracht om in het aangezicht zijner beulen zijn vaderlands Credo te slingeren ; "Leve de Koning. Leve België".

Ginder achter, op het uiteinde van het grasperk presenteert de wacht de wapens van de DOOD.

Bezoeker, kniel neer en denk na

Gaan wij nu tot aan de VLAM VAN HET AAN-DENKEN die op elke herdenkingsdag zal branden.

Treden wij vervolgens in de kapel.

Tegen de achterwand prijkt, op zes marmoriëten-
platen de lijst der gefusiljeerden met de datum van
hun dood.

Wij hebben ervoor gezorgd dat dit Memoriaal,
naast deze van 1914/18 ook de namen zouverkondi-
gen van deze van 1940/45, die als dappere soldaten
zonder uniform te Oostakker, Riemen en Koudekerke
vielen. Zo zullen hun familieleden ze ingetogen kun-
nen komen groeten zonder verplicht te zijn afstanden
van 7 tot 10 km. af te leggen buiten de stad.

De naamplaten omlijsten een tabernakel. In de
bovenste afdeling bevindt zich een schrijn in "VAL
ST. LAMBERT" dat de aarde bevat van de Chartreuse
te Luik waar onze strijdmakkers uit het Walenland
gedurende de eerste oorlog vielen. Het onderste
gedeelte bergt een urne met de as van een onbekende
Politieke Gevangene 1940/45 die omkwam in het
verdelginskamp van EBENSEE in Oostenrijk.

En bovenaan prijkt het gebrandverfd glasraam
met de afbeelding van de gefusiljeerde volgens
MASSONET.

Hier een ogenblik ingetogenheid.

Prevel een gebed en leg een bloem neer voor
de platen, stille hulde aan alle die de dood als
Belg verkozen boven de slavernij.

Besluit

Het Oord staat onder de bescherming van het VOLK. Het moet dienen als les voor de jongeren en ook voor de slachtoffers van het tegenwoordige.

Het wijst aan allen de enige te volgen weg.

Het is de levende verheerlijking van de burgerdeugden die ieder rechtgeaarde burger moet bezielen en door dewelke hij zich moet laten leiden op doodgevaarlijke ogenblikken als die welke wij reeds beleefden.

Bewaar dit boekje en herlees het dikwijls.

Het zijn onse glorierijke doden die tot U spreken, deze die door een Franse Generaal, vertegenwoordiger van de Regering onzer zuider Verbondene, in deze omheining als volgt werden gehuldigd :

"Laat ons nooit vergeten dat deze mannen en deze vrouwen, om hier te sterven, meer moed nodig hadden dan de soldaat bij de aanvang van een stormloop".

Werk mede aan het verfraaien en onderhouden van het Oord.

Wees ons behulpzaam in het vervullen van onze vrome taak.

Doet het met de middelen waarover gij beschikt.

Doet het uit erkentelijkheid en verering voor de soldaten zonder uniform die zich vrijwillig en volledig opofferden voor Uw VRIJHEID.

Uitgegeven door de BOND DER POLITIEKE GEVANGENEN EN AGENTEN DER GEHEIME DIENSTEN 1914/18 van OOST-VLAANDEREN. Aangsloten bij de Nationale Federatie der Politieke gevangenen 14/18 onder de Hoge Bescherming van Z. K. M. de Koning.

Gesticht in 1918 - Vereniging zonder winstgevend doel.

Lokaal : Tehuis van de Politieke Gevangenen
Onderbergen, 25 - Gent - (P. C. R. 14. 80. 19)

III. DE ORGANISATIE AAN DE ANDERE KANT VAN DE GRENS

In het verhaal van Robert Van de Velde (jaarboek 1984) is er sprake van het feit dat een zekere Jacobs van Zelzate aan Robert zegt, dat de melding van de houten kanonnen zeer belangrijk is.

Een spreekbeurt over bijgeloof, gehouden in Limburg in 1984 leidde tot kennismaking met mijnheer Torfs uit Zelzate, wiens moeder een dochter bleek te zijn van bovenvernoemde Jacobs. Mevrouw Franki-Jacobs, zuster van mevrouw Torfs, wist nog het meest van het ganse gebeuren. Een bezoek op 18 mei 1985 leverde het volgende.

PIETER JACOBS door JOSE JACOBS

Mijn vader is geboren in Kallo op 21 september 1888. Hij was de oudste zoon van een gezin van vier jongens. Zijn vader was redelijk begaafd want hij was de enige op die kleine gemeente die toen, in die tijd, Frans kende en mijn grootvader moest naar het gemeentehuis gaan, telkens er een brief moest vertaald worden van het Frans in het Nederlands. Mijn grootvader was meestergast op een werf in Antwerpen en ging iedere dag van Kallo naar Antwerpen om logementskosten uit te sparen. Er was geen armoede maar er was ook geen weelde in dat gezin met vier aankomende jongens en in die tijd werkten de vrouwen nog niet mee. Aangezien mijn vader de oudste was, werd hij op 12-13 jarige leeftijd bij een bakker geplaatst om de bakkersstiel te leren.

Als mijn vader 16 jaar was kreeg hij ruzie met de baas, omdat hij beticht werd van iets dat hij niet gedaan had: er was een oven met koeken verbrand en ze staken dat op hem. Hij was er niet schuldig aan en hij heeft zijn baas dan van de trappen gedonderd (om zijn opvliegend karakter te typeren). Hij is naar huis gegaan en heeft gezegd: „Ik werk niet meer, ik ga bij 't leger.” Hij heeft zijn aanvraag gedaan voor 't leger en hij heeft gevraagd - als Vlaming - geplaatst te worden in een Franstalige opleiding voor officier. Hij is aangenomen en is naar de Franssprekende afdeling gegaan van de militaire school voor de opleiding van politie-officier. In 1911 was hij afgestudeerd en kreeg hij een plaats als politie-agent in Antwerpen. Ik weet niet meer in welke wijk, maar het was in afwachting van een bevordering in een legercarrière.

In 1912 is hij getrouwd met Aps Valentine. Haar vader was schoenmaker en haar moeder hield café. Mijn mama was ook van Kallo, huisvrouw en oudste van vijf kinderen, waaronder één zoon. Mijn ouders zijn in Antwerpen blijven wonen totdat de oorlog uitbroken is.

Mijn papa is dan in 1914 opgeëist bij het leger. Hij is in het leger gegaan als officier en is 14 dagen op Belgisch grondgebied geweest als frontsoldaat rond de IJzer (einde '14 waren de Duitsers al opgerukt tot aan de IJzer). Dan is hij met een collega van hem - een zekere Duhamel, ook een officier - zonder verwittiging of reden overgeplaatst naar Frankrijk, meer precies naar Duinkerke. Daar hebben ze 3 à 4 weken niets gedaan. Ze wisten niet wat ze daar kwamen doen. Ze waren dan al in burgerkledij en logeerden in een hotel. Later is gebleken dat het was om hun kennis van het Frans te vervolmaken.

Dan zijn ze overgebracht naar Engeland, maar ik weet niet op welke manier. Daar zijn hun wegen uit mekaar gegaan. Papa is dan zes maanden in Engeland gebleven, zozegd als toerist. Waarschijnlijk ook weer om een en ander bij te leren en om de Engelse taal beter te leren. Misschien ook om kontakten te kunnen leggen met mensen... daar weet ik niet zoveel van want daar heeft hij niet veel van verteld.

Hij was altijd in Londen want het enige dat ik weet was, dat hij altijd vertelde - als hij de weg vroeg aan een of andere, agent - dat ze altijd zegden tegen hem: „Straight on! (rechtdoor)”. Hij was zeer zwijgzaam over die periode. Waarschijnlijk heeft hij daar zijn opleiding gekregen, wat hij moest doen en wat hij moest verzamelen en onder welke vorm, maar dat mocht hij natuurlijk niet vertellen. Vervolgens is hij met een onderzeeboot naar Nederland gevoerd en hij kreeg het bevel om zich uit te geven als een gekwetste officier-op-rust van het Belgisch leger. Ze hadden voor hem een logement gezocht in Hulst bij een zekere Picavet.

Was hij werkelijk gekwetst?

Nee, hij was volledig gezond. Maar dat was waarschijnlijk om hem een alibi te geven om daar jaren in Nederland te zitten zonder iets te doen en toch te kunnen blijven bestaan. Hoé hij zijn bestaansmiddelen kreeg... daar weet ik niets van. Ik was nog te klein om daar op in te gaan.

Misschien is die betaling gebeurd langs de consul om, zoals in andere gevallen.

Hij was altijd in burger en zijn taak was: eerst en vooral plannen tekenen van de verwikkelingen aan de grenzen en dat te doen overbrengen met duiven. Dan moest hij die duiven ook gaan halen. Die kwamen toe met een overzetboot en hij moest ze dan halen in Terneuzen. Ze zaten in een mand en hadden een kapje op hun kop zodat ze geen geluid konden maken want het was verboden om duiven te vervoeren. Hij had achteraan op zijn fiets een draagrek en daar stond die mand dan op, maar niemand mocht dat zien. Hij had dan altijd een losse regenmantel aan die hij over de mand hing. Zo reed hij naar Hulst, naar het duivenhok bij Mr. Picavet. Deze was op de hoogte van heel de affaire. In dit verband moet ik eerst een anecdote vertellen: hij had in Nederland een zogezegde vijand, een officier van de Nederlandse Maréchaussé (de naam weet ik niet) van Sas van Gent. Die was nogal pro-Duits. Hij wantrouwde mijn papa want hij had gezegd: „Ik begriep het Belgisch leger niet... dat ze zulke flinke mannen als jij zo vroegtijdig pensioneren want naar mijn mening mankeer jij niets!” Papa heeft dan gezegd: „Ge zijt gij ‘ne slimme mens, dat ge zo maar met uw ogen door mijn huid kunt kijken.”

Op een keer komt hij met zijn fiets met de duivemand van de boot en hij had zijn regenjas daar over gelegd. Hij rookte een grote sigaar en was op weg van Terneuzen naar Hulst. Er moet een beetje wind geweest zijn want zijn regenjas was van de mand geschoven en die maréchaussé zag die mand staan. Hij riep: „Stoppen, mijnheer Jacobs!” (Papa was daar onder zijn echte naam, maar zijn geboortedatum was vervalst. De datum was vervroegd om de leeftijd wat te verhogen.) Papa hief zijn hand omhoog met die brandende sigaar en wuifde er mee. Die maréchaussé riep nog eens: „Stoppen, mijnheer Jacobs!” Maar papa reed verder en stak nog eens zijn sigaar omhoog. Drie of vier dagen later kwam hij die maréchaussé tegen en die zegt: „Ik heb u bevel gegeven om van uw fiets te stappen en ge hebt dat niet gedaan!” - „Nee”, zei papa, „dat is niet waar. Ge hebt gezegd: stoppen!” - „Ja”, zegt die maréchaussé, „en ge zijt inderdaad niet gestopt!” „Nee”, zei papa, „want wie sigaren rookt, stopt geen pijpen.” Hij was dus wel rap van antwoord en helder van geest. In mijn ogen was het een verstandige mens. Hij moest ook regelmatig briefjes over brengen met notities, van Terneuzen naar Vlissingen. Op een goeie keer stond hij weer te wachten voor de boot en die befaamde maréchaussé stond daar ook. Hij zei tegen papa: „Gij moogt niet opstappen, we gaan u eerst fouilleren!” Ons papa zei: „Luister, ge kunt dat doen maar ik moet die boot hebben”, want hij moest absoluut die papieren gaan dragen omdat ze moesten vertrekken naar Engeland. Hij zei: „Ge doet er mee wat ge wilt, maar ik moet die boot hebben en als ik hem niet heb, zult ge weten aan welke prijs.” Die maréchaussé heeft dan aan de kapitein van de boot gevraagd om een beetje te wachten totdat papa gefouilleerd was. Hij is gefouilleerd tot en met de zolen van zijn schoenen, die ze los trokken. Hij had heel veel bezwarende formulieren voor de Duitsers bij zich. Hij had onderweg een krant gekocht en die formulieren in die krant gestoken. Die krant zat in de buitenzak van zijn regenjas. Hij komt binnen op het grensbureau en hij pakt die krant uit zijn zak, werpt ze op tafel, en zegt: „Tast mij maar af!” Ze hebben hem dan tot op zijn huid uitgekleed en zijn kleren doorzocht. De boot heeft een half uur moeten wachten. Papa zegde: „Zijt ge nu tevreden?” - „Welja”, zegden ze, „we waren verkeerd ingelicht!” - „Kijk”, zei hij, „dat is nu een les.” Hij heeft zijn krant terug opgenomen met al die papieren in, terug in zijn zak gestoken en is op de boot gegaan.

Zijn taak was dus: overseinen van gegevens van de frontlinie en deserteurs van het Duits leger (veel Elzassers) en gewraakte personen van de Duitsers overbrengen naar Nederlands grondgebied, dat toen neutraal gebied was. Die personen moest hij dan door de elektrische draad helpen. Mijn mama was in Kallo bij haar grootmoeder gebleven en zij wou graag naar Nederland komen, bij haar man. Door een zekere Hanselaere en door

Geldof was zij ingelicht dat ze haar zouden komen halen. Papa had - uit veiligheid, dat de goede mannen om haar kwamen - een goudstuk doen doorzagen; hij hield de ene helft en had de andere helft aan die mannen gegeven die zijn vrouw moesten gaan halen. Ze gingen haar dus door de draad brengen en zij had zo van die fabeltjes gehoord dat ze in een houten kist moest die door de draad moest geschoven worden. Op een zekere middag kwamen dus die twee mannen, die door haar man gezonden waren, naar Kallo met dat half goudstuk dat hij meegegeven had. Ze kon dat samen passen en ze wist dat dat de goede mannen waren. Papa had eerst een half stuk aan haar laten overbrengen. Want de Duitsers wisten waar mijn mama was, met wie zij gehuwd was en ze werd min of meer in 't oog gehouden, zonder dat ze daarom verdachte persoon was. Er waren misschien toch wel vermoedens en een beetje wantrouwen.

Die twee mannen zijn dus bij haar gekomen met de andere helft van dat goudstukje, ze heeft dat gepast en gezegd: „Ja, dat is het, dat komt van mijn man, maar toch durf ik niet meegaan.“ En ze is niet mee gegaan. Ze zijn dus alleen moeten vertrekken. Ze kregen een bepaalde som van mijn papa als ze iemand over brachten; dat werd dus vergoed. 'k Ga niet zeggen dat het rijkelijk betaald werd, maar het werd wel vergoed. Ze hadden dus mijn mama niet mee, maar toch vroegen ze hun geld. Papa heeft dat dan gegeven. Mama is dan heel de oorlog van hem verwijderd gebleven, tot in 1918 bij de bevrijding.

Ze hebben haar niet gevangen genomen, maar papa werd wel gezocht en hij had de naam van „de man met het Manchester pak“ omdat hij altijd een geribd velours pak aan had. Misschien droeg hij dat omdat het waarschijnlijk gemakkelijk onderhield. De Duitsers kenden hem waarschijnlijk niet zo heel goed bij zijn naam, maar het was alle keren „kleine oorlog“ onder de schildwachten en hun oversten als ze afdrukken in de grond zagen, waar papa op zijn knieën gezeten had om de mensen door de draad te helpen. Die hielp hij dan verder tot in Westdorpe. Daar was er iemand anders die belast was met het verder begeleiden van die mensen.

Heeft hij nooit gezegd wie die mensen verzamelde op Belgisch grondgebied?

Hanselaere en een zekere Geldof. Maar ik geloof niet dat Geldof mensen door de draad bracht, het was vooral die Hanselaere. Dat was ene zonder vrees die alles dierf.

Hij was afkomstig van de streek tussen Stekene en Sint-Niklaas.

Die draad was overal, maar de bijzonderste overbrengplaats was tussen Zelzate en het Sas van Gent, waar nu de scheepswerf ligt. Daarachter lag een heuvel die gevormd was met grond van het uitgegraven kanaal. Dat heette „de Por“ van het Frans „Port-haven“. Het was wel zo dat ze door de gegevens, die ze van Geldof kregen, wisten waar ze de mensen moesten gaan halen. En Hanselaere bracht de mensen dan door de draad.

Papa kreeg alleen een briefje langs die Geldof om, waarin stond wanneer en hoeveel mensen gingen over gaan. Als de toestand dan gunstig was (wat papa dan besliste) konden die personen over gebracht worden. Want als het heldere maan was konden ze niet over. Veel hing af van de weersomstandigheden.

In 't midden was de elektrische draad, en langs beide kanten (om de mensen van België en Nederland te beschermen) was er - op een paar meter afstand - een draad waar geen stroom op zat. Men kon dus niet met de hand aan de elektrische draad raken als ge eerst die paar stappen niet gedaan had tussen de twee draden. Er werd een isolerende laag tussen twee elektrische draden aangebracht die de draden wijder van elkaar trok. Het was een soort raam dat tussen de elektrisch geladen draden werd gespannen, dus een groot schilderijlijst zonder schilderij in. Alles moest heel rap gaan. Terwijl de schildwachten op een bepaald punt tegen mekaar stonden te praten, moest dus dat raam tussen de draden gezet worden en daar moesten de mensen dan door kruipen. Dat gebeurde redelijk dicht bij de grond omdat ze op hun knieën gingen zitten en zo door dat raam konden kruipen. Op die manier moesten ze geen grote manoeuvres doen om zich vast te houden. Ze konden ook moeilijk vallen op die manier, want indien ze dat raam hoger hadden geplaatst, was er gevaar voor vallen.

De hoogte van die draden weet ik niet. Maar mijn vader kroop door de niet-geladen

draad op Nederlands grondgebied tot aan de geladen (middelste) draad en hielp de vluchtelingen (die aangebracht werden vanop Belgisch grondgebied) dóór het raam naar Nederlands grondgebied. Hij zat echter wel op Belgisch grondgebied op dat moment, want de Duitsers hadden niet het recht om een draad te spannen op Nederlands grondgebied, wegens de Nederlandse neutraliteit.

De mensen moesten wel één per één door het kader kruipen en deze manier van overgaan was voor groepjes van drie of vier man.

Van zodra ze mochten beginnen gaan langs de stroomvrije draad dichtst tegen het Nederlands grondgebied, bond papa een touw aan beide polsen en dat touw was verbonden met zijn twee helpers, die (waarschijnlijk) elk een kader bij hadden om tussen de elektrische draden te spannen. Papa lag altijd in 't midden, waar de schildwacht van links en die van rechts samen kwamen en eventueel wat stonden te babbelen. Heel die operatie van overbrengen duurde een hele nacht omdat het gunstige moment moest afgewacht worden om signaal te geven. Waarschijnlijk waren er telkens twee groepjes vluchtelingen langs de Belgische kant (onder leiding van Hanselaere). Naargelang het links of rechts van papa veilig was, trok hij aan het touw dat verbonden was met zijn helper aan de linker of rechter zijde. Die helper gaf dan een kort lichtsignaal naar de Belgische kant om het groepje, dat daar rechtop stond te wachten, te verwittigen. Dan was het veilig om via het kader door de elektrische draad te kruipen.

Heel die operatie was dus zo maar niet direct gedaan. Dit systeem van over brengen was trouwens alleen voor kleine groepen.

Voor grote groepen knipten ze de draad door en dan was het een stormloop om over te vluchten. Soms was dat een groep van 60 man. Die gingen dan geruisloos over de niet-geladen draad, wachtten dan het signaal af van papa om de draad met geïsoleerde tangen door te knippen en konden dan over.

Dat knippen moest minutieus gecoördineerd zijn door met twee tangen tegelijk te knippen om vonken te vermijden. 's Nachts zouden die vonken direct gezien worden door de schildwachten. Dat afknippen gebeurde juist aan twee palen om te beletten dat er een stuk draad zou weg geslingerd worden. Mijn papa gaf dan een signaal door eens te hoesten en de twee helpers, die ieder aan een paal stonden, knipten dan de draad door. Dit gebeurde in een paar seconden. Ze knipten de draden door tot op manshoogte, zodat de mensen niet op de grond moesten kruipen om door te geraken, maar konden lopen. De niet-geladen draad langs Nederland was dan ook al doorgeknipt. Papa stond dan langs de ene kant van die opening en een helper stond langs de andere kant. Zij moesten de vluchtelingen een duw geven zodat ze niet op mekaar botsten. Ze vielen dan allemaal in een soort sloot. In 't Sas van Gent was er dan een huis, waar hij met die mannen naartoe kon. Want die waren dan nat en in de winter was dat koud, zodat ze zaten te bibberen. Daar kregen ze dan een „oorlam” om zich te verwarmen. Er lagen daar legerdekens, die ze dan rond hen kregen om zich uit te kleden. Dan werden in een schuur of een afgelegen plaats die kleren opgehangen om te drogen. Als die een beetje gedroogd waren, konden ze hun kleren dan terug aantrekken. Zo hielp hij die mannen verder want hij kon niet riskeren om hen tijdens de winter met een nat pak kilometers ver te laten lopen.

Bestaat dat huis in Sas van Gent nog?

Daar kan ik niet op antwoorden want papa heeft daar nooit iets willen van zeggen omdat hij zei: „Moest het nog eens oorlog worden... jullie zijt kinderen en moesten ze u onder druk zetten, ge zoudt dat vertellen en 't geen ge niet weet zult ge niet verder vertellen.” En we wisten, als hij dat zegde, dat we niet moesten aandringen.

Die grote groepen waren over 't algemeen Duitse deserteurs. Die burgers, die in België ongewenst waren, kwamen niet in zo grote groepen. Het bericht, dat er een grote groep deserteurs ging over komen, kwam ook bij papa terecht via Vlissingen naar Terneuzen. Dat kwam niet via Hanselaere of Geldof.

En ook niet met de duiven?

Ah, nee, de duiven vlogen van Nederland naar België, naar hun kot.

(Nu volgt een hypothese van interviewer G. Hoebeke aangaande het overbrengen van berichten met duiven, van België naar Nederland, dus in omgekeerde richting.)

Het zou kunnen gebeuren dat hij duiven oversmokkelde naar België zoals o.a. Edgard Steyaert: die smokkelde ook duiven van Nederland naar België. Dus, het zou zeer goed kunnen gebeuren dat het duiven waren die van Hulst kwamen en over de grens gesmokkeld waren naar België om daar berichten mee te krijgen, (op fijne blaadjes papier die aan hun poten gebonden werden) die dan werden over gevlogen naar Holland. Dus zou het ook zeer goed mogelijk zijn dat uw vader duiven had op dat hok bij Picavet, die uit België kwamen en bij hem neervielen en hem dus op die manier verwittigden. Want, tenslotte zegt hij: de berichten kwamen van Engeland, over Vlissingen, maar als die deserteurs wilden over komen, zou het toch veel gemakkelijker geweest zijn van ineens uw vader te verwittigen, die er maar een paar kilometers af zat.

(Mevrouw Jacobs vertelt verder)

Ik heb mij misschien verkeerd uitgedrukt, maar die berichten aangaande grote groepen kwamen *niet* van Hanselaere of Geldof. Het kan gebeuren dat papa nog andere namen genoemd heeft, maar daar weet ik niets meer van. Ik weet wél dat hij gekend was door de Duitsers en dat hij als een gevaarlijk persoon werd aanzien, want er hing een bericht op een boom op de Kouter in Gent: zoveel mark voor zijn hoofd, dood of levend. En hij was daarop wél betiteld als „de man met het Manchester pak“. Toen papa dat wist, (hij geloofde het niet erg) is hij met zijn fiets vanuit Hulst naar Gent gekomen (hoe hij door de draad geraakt is, weet ik niet) en heeft zelf gezien dat dat bericht daar uit hing.

Ze mochten met de fiets niet meer rijden! Overdag werd hij zeker gepakt, want niemand mocht zijn dorp verlaten.

Hij had een fiets, want daar heb ik een foto van: in zijn pak waar hij in de oorlog mee rond liep. Het is mogelijk dat hij 's nachts gereden heeft, maar dat zijn détails waar ik niet bij stil gestaan heb. Ik ben echter zeker dat hij in Gent is komen kijken.

Heeft hij nooit verteld in welk jaar die draad gespannen is?

Nee, maar die was er al toen hij in Nederland gekomen is in 1915. Dat zal ongeveer begin 1915 geweest zijn.

Na de oorlog 14-18 kreeg hij bevel van het leger om in de grenspost Zelzate zijn bureel te maken. Daar moest hij paspoorten geven voor Nederlanders die naar België wilden komen en aan Belgen, die een bezoek aan Nederland wilden brengen. Hij moest toch van veel mensen het curriculum vitae kennen zodat hij daarvoor werd aangeduid. Onder andere die opperwachtmeester van de maréchaussé kwam ook bij hem op het bureel en hij zei direkt: „Ah, mijnheer Jacobs, nu weet ik waarom jij in Nederland verbleef!“ Hij vroeg een paspoort om naar Gent te komen en papa: „Ik wil niet doen met u gelijk gij met mij gedaan hebt, ik ga u een toelating schrijven om naar Gent te komen als ge mij zegt waarvoor het is.“ En hij antwoordde: „Het is voor dienstzaken.“ Hij heeft dat dan gekregen. Hij vroeg dan ook een paspoort voor zijn twee dochters. Papa zei: „Nee, voor dochters krijgt ge geen paspoort, want dat kan niet voor dienstzaken zijn.“ De maréchaussé zei dan: „Dan hoef ik ook geen!“ en is dan toch niet naar Gent gekomen. Zo is papa dan aan de grenspost in Zelzate geraakt en in Zelzate moest er dan een eerste politiecommissaris gekozen worden, begin 1919. De burgemeester en de gemeenteraadsleden vroegen hem of hij kandidaat wilde zijn voor die plaats in Zelzate. Papa zei: „Ja, ik wil mij kandidaat stellen op voorwaarde dat iedereen in de gemeenteraad voor mij positief „ja“ stemt, want als er ene tegenstemt, kom ik niet. Ge wilt mij voor commissaris maar ge zult er gotver later spijt van hebben!“ Ze hebben allemaal voor hem gestemd en hij heeft dan in die tijd een beetje terreur gezaaid want hij was heel streng. Hij heeft wel orde gebracht op Zelzate, vooral op smokkelgebied en messenvechterij. De Nederlandse gulden stond toen hoog en de Nederlanders kwamen toen de zaterdagavond naar Zelzate hun guldens opmaken en maakten hier grote sier. Of ze dan vochten met

vijf of met tien... het was hem gelijk, hij schoot er hem tussen. Hij was groot, heel mager maar zeer lenig. In dit verband moet ik een anecdote vertellen: We hadden grote, gedresseerde honden. Als die honden in 't begin bij ons kwamen, moest papa met een riek in hun kot om hen eten te geven want ze zouden hem aangevallen hebben. Van zodra echter die honden kwispelstaartend naar ons kwamen gelopen, vlogen die weg en kwamen er andere! Die honden mochten ons niet kennen. Hij ging 's nachts altijd alleen op gang met zijn hond. Op een keer werd er gevochten aan de vroegere brug en agent Eeckman was op dienst. Het waren dronken Nederlanders en ze hadden die agent zijn kepi afgetrokken en in 't kanaal geworpen en bovendien zijn paspoort afgepakt. Papa kwam daar juist af, maar hij was 's nachts altijd in burger. Hij zegde tegen die mannen: „Wat hebt ge hier op te zeggen?“ Ze bedreigden hem ook maar hij riep tegen zijn hond: „Breng ze over de grens!“ Er waren er vijf. De hond sprong er naartoe en die mannen begonnen te lopen. Iedere keer, als er ene achter bleef, had de hond hem vast in zijn broek. Aan de grens bleef die hond staan, geen poot op Nederland! Hij kwam terug bij papa. 's Anderendaags kwam de chef van Sas van Gent, Mr. Schout, klacht indienen tegen een onbekende met een zwarte hond, die vijf van zijn onderdanen gebeten had. Hij zei: „Ik verdenk er u sterk van dat het uw hond is!“ Papa zegde: „Was dat wel een zwarte hond“ - „Ja...“ Maar die van ons was een bruine, en 't is nooit uitgekomen.

Ze hebben hem nog opgewacht en ze hebben ons voordeur eens met een bijl kapot gekapt om hem dood te slaan. Dat was omdat hij streng was en niet veel door de vingers zag. Hij was heel integer en niet omkoopbaar. Want op een dag brachten ze eens een portie van een geslacht varken (een „zende“) zoals dat vroeger nogal eens meer gebeurde, maar toen papa thuis kwam, heb ik de mand direkt moeten terug brengen. Hij was niet beïnvloedbaar en zeer vastberaden. Als hij zei: „nee“, was het een overlegd nee en hij kwam daar niet meer op terug.

In de tweede wereldoorlog is hij afgezet - zonder wedde - als politiecommissaris, omdat hij weigerde samen te werken met de Duitsers en ook weigerde om lijsten op te maken van mannen, die naar Duitsland moesten gaan werken. Dat was einde '41, begin '42. Ik was juist afgestudeerd als sociale verpleegster en ik werkte in de kliniek. Wij leefden dan van mijn wedde, want mijn zuster was nog op de normaalschool.

Ze hebben hem dan naar Gent doen komen. Hij was daar „persona non grata“ en ze hadden hem verwittigd dat hij ging aangehouden worden. Hij sliep daarom van dan af niet meer thuis. Op een morgen vroeg zijn ze gekomen: er is een soldaat over de omheining gesprongen, er heeft een hoge officier aan de deur gebeld en ze kwamen papa halen om hem te deporteren. Maar er was een afgesproken sein: als ze om hem kwamen, zouden wij het dakvenster van de stal, waar hij toen sliep, open zetten. Als het dakvenster open stond, kwam hij niet naar huis. Op een goeie morgen (in 1944) stond dat dakvenster open en is hij niet meer naar huis gekomen. Wij wisten niet waar hij was, maar hij is dan in Antwerpen bij familie onder gedoken tot aan de bevrijding.

Hij was in de tweede wereldoorlog dus niet veel thuis. Aangezien hij niet meer werkte, wisten we niet waar hij was. Hij kwam wel alle dagen naar huis om te eten, maar hij was heel veel afwezig. Hij deed dat wellicht uit veiligheid voor ons in 't geval wij zouden ondervraagd worden door de Duitsers, zodat we niets zouden verklapt hebben. Hij was zeer voorzichtig en zelfs in de periode, dat hij bij de politie was, heeft hij nooit iets over zijn dienst verteld. Hij was zeer streng gebonden aan zijn beroepsgeheim.

Heeft hij nog iets verteld van hetgeen hij gedaan heeft gedurende de tweede wereldoorlog?

Nee, waarschijnlijk om de mensen niet in moeilijkheden te brengen indien het nog eens oorlog moest worden, want voor hem lagen die twee oorlogen toch betrekkelijk dicht bij mekaar. Hij was zeer discreet in die zaken.

Bij de bevrijding is hij bij mij in Gent gekomen en ik ben dan met hem naar Zelzate gereden. Ik moest voorop rijden en als ik Duitsers zag, moest ik met mijn zakdoek wuiven. We zijn dan thuis gekomen en het eerste wat hij deed, was mij een opdracht geven om zijn wapens te gaan halen op een bepaalde plaats. De geallieerden zaten toen de kant van

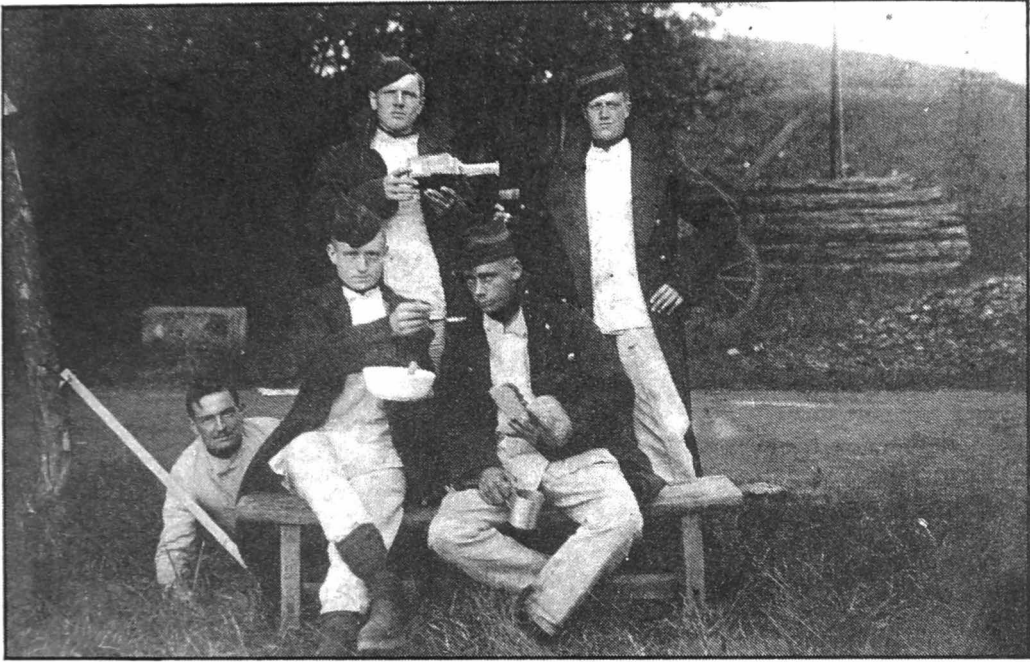
de vroegere suikerfabriek en langs de andere kant van het kanaal zaten de Duitsers nog. Die schoten naar mekaar en ik reed tussen de kogels door om zijn wapens. 's Anderendaags 's morgens is hij dan naar het gemeentehuis gegaan om zijn functie te hernemen en is hij door een haag van mensen met bloemen moeten gaan, die hem verwelkomden omdat hij nooit gecollaboreerd had met de Duitsers. Want hij had er schrik van, vooral voor ons, opdat we niet alleen zouden zitten. Mama was gestorven in 1936.

Veel later is hij dan nog hertrouwd, maar toen zijn tweede vrouw gestorven is, wilde hij niet meer blijven leven. Hij was toen 87 jaar en leed aan zijn hart.

Niettemin heb ik er veel onder geleden, toen hij gestorven is. Voor ons is hij een zeer goede vader geweest want hij zou honger geleden hebben voor ons. Hij was echter voor mij keihard, en daar ga ik nog 't volgende over vertellen: wij moesten in de school altijd de eerste zijn. In die tijd was er nog een plechtige prijsuitreiking, op de 19e juli: eerst werd, op teken van de directrice, de brabançonne gespeeld (in 't Frans) en dan werden de boeken uitgedeeld. Toen ik in 't vierde studiejaar zat, moest ik altijd kampen met een meisje van Zelzate voor de eerste plaats, maar ik was altijd de eerste. Op een goeie keer zegt dat meisje tegen mij: „Als ik de eerste ben dit jaar, krijg ik een fiets.“ Ikzelf had al een fiets en ik heb dan speciaal een vraagstuk verkeerd gemaakt opdat dat meisje de eerste zou zijn geweest. Ik stond dus niet op de eerste plaats en mocht niet om mijn boeken gaan bij de burgemeester. De juffrouw, die de boeken bedeelde, stak ze in de handen van mijn papa, maar hij wilde ze niet en ik moest bij de schepen van onderwijs om mijn boeken gaan. En omdat ik de tweede was, mocht ik van heel het groot verlot onze hof niet verlaten! Mijn zuster kreeg echter wat meer toe, omdat ze wat zwakker van gestel was.

Nog een anecdote, die zijn harde aanpak typeert:

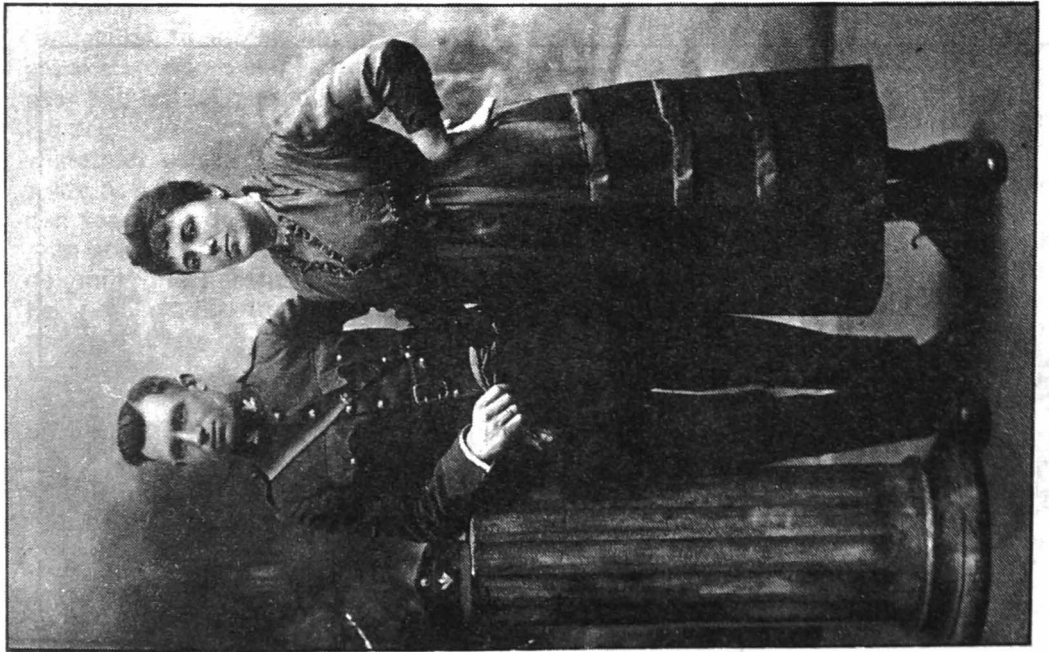
Op een goede keer was het Zelzate kermis en papa moest voor een rechtszaak naar Gent. Mama zei tegen mij: „Toe, ga maar eens rap naar de kermis en ga maar eens op de molekens zitten, maar maak dat ge tegen twaalf uur thuis zijt want papa zal naar huis komen met de trein van één uur.“ Ik was blij dat ik naar de kermis mocht gaan en kreeg wat zakgeld. Mijn geld was redelijk rap op en ik had dus nog tijd. Ik wilde van mijn vrijheid gebruik maken en ik ging de markt rond naar Flor Gysels, de fotograaf, om te kijken wie daar allemaal gefotografeerd lag. Ik stond daar heel aandachtig te kijken en opeens werd er op mijn schouder geklopt: 't was papa! De advocaten waren er niet en hij was met de trein van tien uur naar huis gekomen. Hij was naar zijn bureel gegaan in de Frans Wittoucklaan en had mij voor het venster zien staan. Hij zegt: „Wat komt gij hier doen?“ - „Ah ja, ik moest een boodschap doen...“ Maar ik wilde niet zeggen voor wie, want ik dacht: 't zal ruzie zijn tussen papa en mama en ik wilde ook geen buurvrouw betichten want die zou van niets geweten hebben. Wij woonden toen aan de grens in de „Groene Briel“, achter de teerfabriek, en hij zegt: „Voor mijn voeten naar huis!“ En hij reed met zijn fiets en ik moest voor hem lopen. Ik kreeg de „milt“ maar met zijn voet gaf hij mij iedere keer, dat ik stopte, een duw. Heel Zelzate heeft dat gezien en de mensen hebben er nog over gesproken, zo streng was hij! Als hij zei: ge moet... dan moesten wij ook. We moesten zelfs als kind leren zwemmen in het kanaal, om onszelf te redden indien wij er zouden ingevallen zijn. Onderpastoor Van Hecke heeft er dan nog over gepreekt: dat wij onze badmantel uit deden en op een meerpaal legden en in badkostuum dat trapje afdingen... dat was erg, in die tijd.

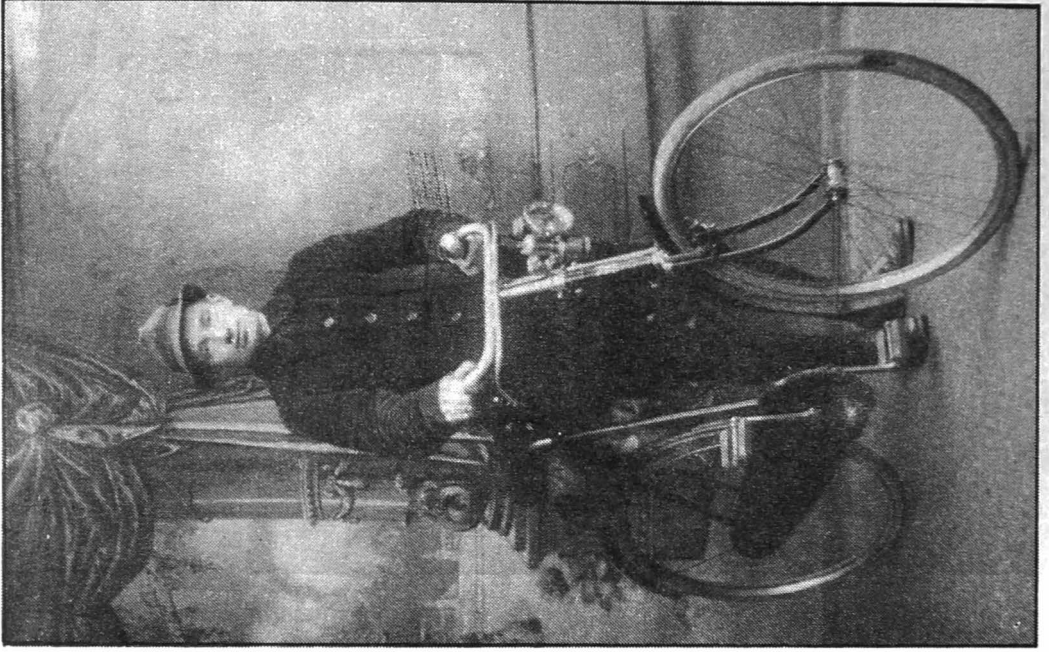
Opleiding in het leger

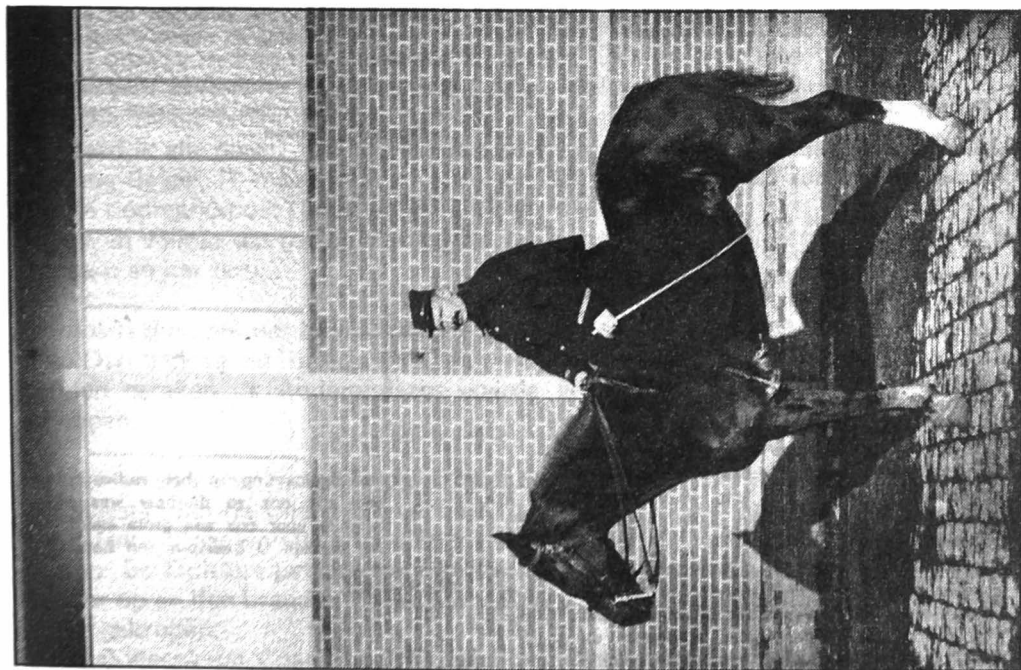
Opleiding in het leger

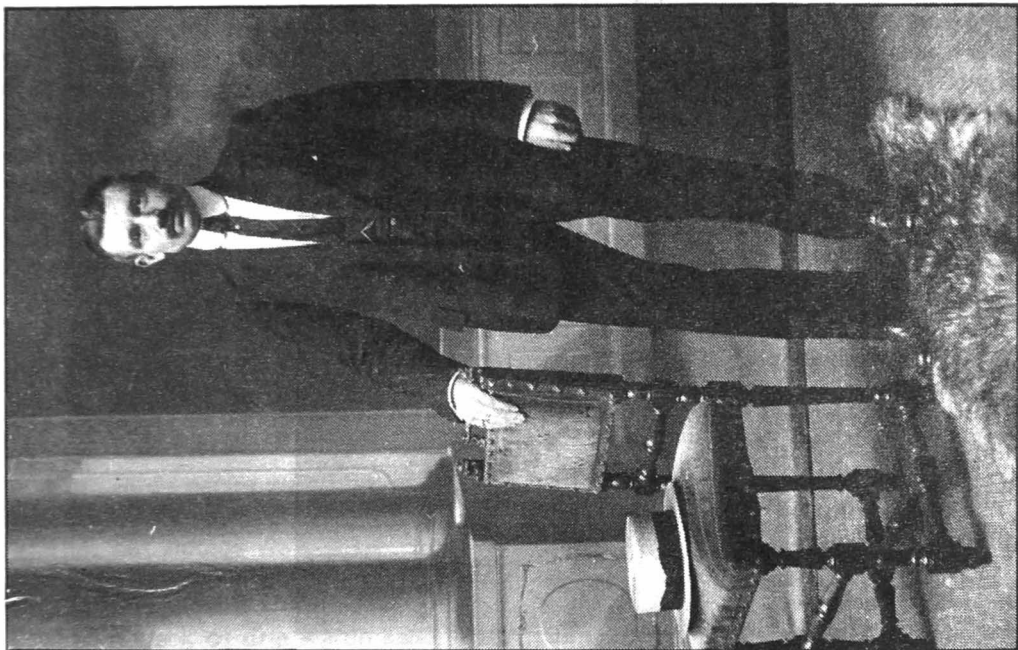
In 1912 is hij getrouwd met Aps Valentine

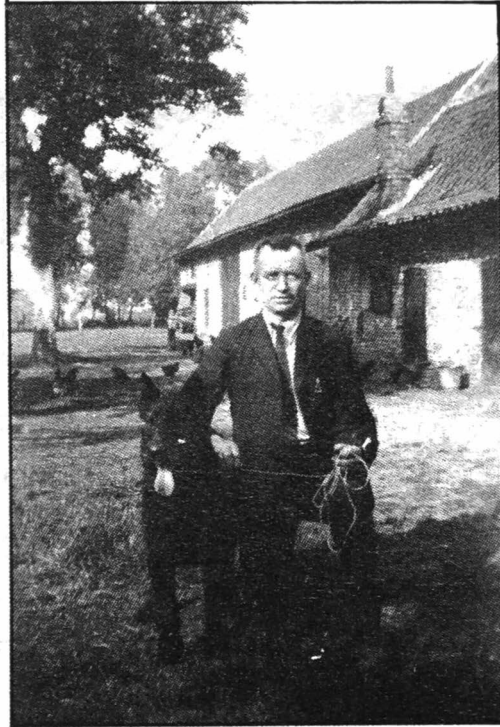
De man in het manchester pak

Politie-officier

Zelzaatse periode

Hij ging 's nachts altijd alleen op gang met zijn hond

†

Na een leven vol plichtsbeseft overleed

MIJNHEER

Pieter JACOBS

weduwnaar van mevrouw Valentine APS
en van mevrouw Elza CERIAZ.

Erepolitiecommissaris van Zelzate.

Geboren te Kello op 22 september 1887 en
overleden te Gent in het verpleegtehuis Zon-
neweelde op 8 februari 1975.

Amper twee maanden na het verlies van zijn
zorgzame echtgenote is nu ook onze vader
en grootvader overleden. Oud en zwak als
hij was, is hij de zware slag die haar heen-
gaan voor hem betekende niet meer te boven
gekomen. Hij heeft een lang leven gehad,
dat hij, behalve de laatste jaren in goede
gezondheid heeft doorgebracht.

Door het beroep dat hij uitoefende was het
niet mogelijk uitsluitend vrienden te hebben,
maar ieder die hem gekend heeft weet dat
hij streng maar rechtvaardig, werkzaam en
plichtsbewust was. Nooit koos hij de gemak-
kelijkste weg, maar deed steeds wat hij
meende dat rechtvaardig en eerlijk was.

Achter een ietwat stuurs opzicht wist hij zijn
goedhartigheid zó te verbergen dat alleen
zijn naaste omgeving en trouwe vrienden dit
beseften.

Zijn kinderen en kleinkinderen, bloedverwen-
ten en vrienden zullen hem steeds met ge-
negenheid gedenken.

Uw deelneming in het verlies van
hem die ons zo dierbaar was be-
tekende voor ons een grote steun.
Wij danken U daarvoor van harte.

DE FAMILIE.

Begraaf. R. Verhoeven, Zelzate - tel. 44.50.75
Druk. Hamerlinck, Zelzate

HOOFDSTUK IV – DE BURGERBEVOLKING

Behalve het verhaal van de heer Jozef Van Megroot, onlangs overleden, zijn er nog de documenten van ons medelid de heer Thibau, afkomstig uit Antwerpen, maar wonende in de Molenhoek, die een beeld geven van de schrijnende armoede en honger die in de grote steden heersten. Tot slot zijn er dan de foto's ons bezorgd door Mevrouw Hubert Celie - Van Assel die behalve opgeëisten door de Duitsers, ook enkele Duitsers tonen zoals ze hier kwamen uitrusten van het front. Bij de foto's is er ook ene van mevrouw Maria Van de Voorde - van Walderdonk, met opgeëisten die naar Kortrijk gestuurd werden.

I. LEVEN OP DE GRENS verteld door Jozef Van Megroot

Jozef Van Megroot is geboren in 1900 op de „Sterre”, tussen de Overslag en Zuiddorpe, op de rand van de Sint-Elooiopolder. Dit verhaal werd opgenomen begin 1986 door Maurits Buyle.

Wat mij in de eerste wereldoorlog het meest opviel, waren die vluchtelingen. Ze kwamen van Lokeren en Eksaarde, van overal... Dat was één sliert met karren en paarden en natuurlijk het nodige wat zij moesten hebben om te slapen. Dat was één gerij en gerots. Auto's bestonden er nog praktisch niet.

De Duitsers kwamen dan bij ons, voor een kamer. Stro daarin gedragen... maar als ze daar zo'n week of drie waren zegden ze: „We gaan vertrekken”. We dachten: wat gaan die nu doen? Maar dan zetten ze een elektrische draad, hé. Dat was in 1914. Ze hebben die draad langsheen de grens gezet. Dat waren eigenlijk drie draden: in 't midden stond de draad die elektrisch geladen was.

Passeerde die draad rond uw hof?

Nee. Bij ons was dat een spie: die hoek bij ons hebben ze niet afgespannen. Ze gingen van de Overslag naar de Sluis, naar Zelzate langs de grens weg. Maar bij ons moesten ze te veel omweg maken om die draad te zetten. Ons hof en enige huizen, die in die spie stonden, vielen er uit. Daarmee zaten we bij Holland, afgesneden van België. We konden niet naar België tenzij door een doorgangspost aan R. Van Himme. Daar was een hek en daar reed ik alle dagen naar toe. In de Sint-Elooiopolder konden we ook niet want dat was ook nog België. Ik moest met mijn gerief, dat de mensen in België gekocht hadden, tot aan de doorgangspost rijden en de Duitser, die daar op wacht stond, pakte het paard en de kar en voerde dat gerief bij diegene, die dat gekocht had. Dan kwam hij met het geld en paard en kar terug.

Ge mocht dus zelf niet bij de klanten gaan?

Nee. Dan had hij een briefje mee: de bestelling van die mensen, of ze aan dit of dat niet konden geraken. 's Anderendaags voerde ik dat dan hé. De Duitser deed de boodschappen.

Hebben er daar veel geprobeerd om door de draad te geraken?

Ja. Meestal van de Overslag naar de Kruisstraat. Dat was daar een polder, helemaal de grens langs. Daar waren verschillende grachtjes. Daar stond ook een uitkijkpost met lichten op. De Duitsers patrouilleerden daar langsheen en als ze iets verdachts zagen traptten ze daar op en dan brandden de lichten. Daar zijn er veel aan die „dulfkes” (droge gracht) onder gekropen.

Meestal waren dat Charel en Wies Michiels. Dat waren de mannen om de mensen „over te doen”. Dat waren een soort spionnen, hé.

De twee eerste die aan de draad hingen, waren twee Hollandse soldaten. Dat was in de „lange gebuurte” op de Overslag. Daar waren tussen de huizen zo gangskens die naar

't Hollands gingen. In die doorgang schijnt die ene er aan geraakt te hebben en die andere wilde er hem aftrekken. En ze hingen er alle twee aan. Die heb ik er alle twee zien aan hangen.

Wat was dat daar met die Hollander die uw paard wilde afpakken?

We deden de paarden naar de wei en ik zat op dat paard. Dat was nogal een bejaard paard en geleerd: dat ging vanzelf van de dijk naar de wei. Maar er komt daar een Hollandse officier afgereden die op de Overslag op de post stond, langs de Hollandse kant. Hij springt van zijn fiets, zet zijn fiets langs de dijk en hij komt afgelopen en zegt: „Met dat paard naar beneden!” (naar Hollands grondgebied). 'k Zeg: „'k Goa 'k nie beneên. 'k Stoa 'k ik hier op Belgen!” Hij wilde dat niet geloven. 'k Zeg: „'k Stoa op Belgen en 'k goa d'r nie af!” - „En ge moet er af!” zegt hij. „Ge moet met dat paard op 't Hollands daar!” 'k Zeg: „Da doe 'k nie!” Mijn broer Frans was bij mij met nog een paard en die liep naar huis achter zijn vader. Die officier had ondertussen zijn revolver gepakt en mijn broer zei: „Mij vaudere ée uëk zuë 'n ding”, en dat mocht ge natuurlijk niet hebben tijdens de oorlog! Die luitenant keerde terug en zei: „Ge moet beneden met dat paard of 'k schiet er u af!” 'k Zeg: „Ik goa nie beneeën. 't Es tonze.” - „En ge moet beneden en ik ga tellen tot drie”, zegde hij, „en als ik drie zeg, lap ik er u af!” 'k Zeg bij mezelf „niets aan te doen, hé” en 'k bleef zitten. Ik bleef doodeenvoudig zitten en hij pakte de „guide” (teugel) vast om dat paard beneden te trekken maar ik trok ook. Dat paard ging wel naar zijn wei (uit gewoonte) maar niet naar dààr, waar die luitenant wilde. Hij begon te tellen „één, twee...” 'k Zeg „nu gaat het gebeuren...” - „drie”. Nee, hij schoot niet! Dat is zo waar gebeurd als ik hier zit. 'k Was 14 jaar.

Waar haalde hij dat recht vandaan?

Hij wist het niet. Hij kende de grens niet. De dijk was België en de baan (naar Zuid-dorpe) was Holland, gelijk het nu nog is. Die dijk loopt dan voort. Maar als ge van de Sterre naar de Overslag rijdt, komt ge nog eens op een dijk, maar dat is ook Holland.

Hadt ge daar altijd Duitsers?

Altijd gehad. Ik herinner mij nog de tijd van Kerstdag. De kerstboom bestond hier nog niet. Maar de Duitsers hadden een spar meegebracht en in de kamer gekroond en lampjes aan gehangen en dan 's avonds aan de „buis” (Leuvense stoof) kerstdag vieren. Dan hebben wij ook een beetje meedronken, hé. Zij hebben dat hier ingebracht.

Kondt ge uw werk normaal doen?

Ja, want ons land lag allemaal op 't Hollands. Wij mochten in Holland rijden gelijk we wilden, hé. Ze kwamen zij te paard eens van de Sluis patrouilleren hé, door dat hek, en dan reden ze zo rond Sint-Elooiopolder. Zo is dat daar gegaan. Wij hebben dus heel de oorlog in Holland gezeten, maar mijn vader en mijn oudste broer mochten in Holland niet meer binnenkomen; ze waren verdacht van smokkelen. Zij zijn nooit gepakt geweest. Ik moest dan de baan op om graan te kopen en wat van alles. De Belgen zaten er achter te wachten, hé, want er was veel armoede. Er was veel meer honger dan in de tweede wereldoorlog.

Hoe kwam die smokkelwaar over de draad?

Dat waren dan Nederlanders, die hielpen dragen. Dat was dan allemaal met 50 kg. Die tijd waren het oersterke mensen: 50 kg. van de Overslag naar de Sterre op uw rug! 't Zou nu niet meer gaan, door het land, geploegd, slecht, grachtjes... daar maar door, hé. Het was meestal tarwe, maar eigenlijk alles, hé.

Die Duitsers ook, toen ze bij ons lagen. Er waren daar goede bij die zegden: „we zullen u roepen”. of „we zijn dan daar of daar...” Ze hebben enige weken bij ons gelegen en ik heb er leren van roken. Wij kregen er sigaretten van. En mijn kameraden op 't Hollands: „Edde geen sigaretten?” 'k Zeg: „'k Zal d'r wel èn, als ze weg zijn! d'Er liggen d'er doar toch altijd in de kaumere, 'k zal er wa pakken!”

Zijn er daar mensen geschoten?

Jawel. Op 't Hollands zijn er doodgeschoten. Want de Hollanders waren geen „gandige“ (gemakkelijke) hoor! De Hollanders schoten naar de smokkelaars hé. En schieten om ze te hebben! De Duitsers keken zo nauw niet, want toen ze bij ons lagen hielpen ze ons smokkelen. Die waren daar joviaal in. Ge hadt daar ook goeie en minder goeie bij.

Maar op spionnen letten ze toch wel?

Dat was wreed, hoor.

Zijn er daar slachtoffers gevallen?

Ja. Er lag een heer in 't riet. Die had waarschijnlijk veel geld bij. Die heeft daar jaren in gelegen. 't Was niet van de Duitsers, want 't was op de Hollandse kant. Ene die overgedaan werd en waarschijnlijk doodgeschoten voor zijn geld. Hij lag tussen de Sluis en Zelzate in het riet.

II. BEVOORADING IN DE GROOTSTAD ANTWERPEN

Waar uit de verhalen van de Wachtekkenaars maar sporadisch de honger eens aan bod komt, was dit beeld in de steden wel enigszins anders. Op de buiten kon iedereen allicht wat konijnen of kiekens kweken en aan wat graan of varkensvlees van een sluikslachting geraken, evenals aan melk en aardappelen, maar die mogelijkheden bestonden niet in de stad. Uit de verzameling van de heer Thibau zijn enkele dokumenten afgedrukt die een beeld geven van hoe het er aan toe ging. Ook na de oorlog bleef de rantsoenering voortduren, zoals blijkt uit de navolgende volledige lijst.

1. Groot Antwerpen Rantsoennummer 15540 voor *aardappelen*, oktober 1918 tot februari 1919;
2. Stad Antwerpen - Dienst voor Bevoorrading - Bijrantsoenen voor zieken - *suiker, vet, havermeel* - van juni 1918 tot april 1919;
3. Nationaal comiteit voor Hulp en Voeding - Comité Hispano-Néerlandais pour la protection du ravitaillement - Gezinsnummer 15540 - *extra - broodkaart* (70 gr. per dag) - vanaf 1 november 1918;
4. Gemeentebestuur Antwerpen - *suikerkaart* - voor 1920 en 1921;
5. Boter- en Melkhandelaars en Boterbereiders der Prov. Antwerpen - N° winkelier 44 - N° gezinskaart 15540 - *boterbevoorradingkaart van het gezin*;
6. Algemeen Verbond van *ambtenaren en bedienden* van Antwerpen - Bevoorradingdienst;
7. Verdelingsmagazijnen van Volksopbeuring - Stad Antwerpen - N° 15540 - *suiker, stroop, honig, konfituren, bitterpeeen, stekskens, zout, azijn* - 1918;
8. Nationaal Comiteit voor Hulp en Voeding - Comité Hispano-Néerlandais pour la protection du ravitaillement - N° 15540 - Aankoop van versche waren bij het Plaatselijk comiteit - *zeep, melk, stijfjel, azijn, haring, saus* - oktober 1918 tot mei 1919;
9. Stad Antwerpen - Dienst van Bevoorrading - *vleeschbedeeling* - Rantsoenkaart voor het Huisgezin - november 1917 tot maart 1919 - *gehakt, vleesch, bloedworst, vleeschpastei*;
10. Rantsoenkaart voor het huisgezin - Stad Antwerpen - Dienst van Bevoorrading - *azijn, bitterpeeen of beetwortelpoeder, confituur, kunsthonig, broodsuiker, kristal-suiker, siroop, soda, vet, zout, beschuit, bloem, boonen, blink, erwten, peper, kaas* - maart 1918 tot mei 1919;
11. Comité Hispano-Néerlandais pour la protection du ravitaillement - Nationaal comiteit voor hulp en voeding - Aankoop van levensmiddelen bij het plaatselijk comiteit der Gemeente Antwerpen - Gezinskaart - *boonen, erwten, gerst, haverhout, reuzel, keukenvet, koffie, rijst, spek* - mei 1918 tot maart 1919;
12. *Kolenverdeling* voor Vlaanderen - februari 1918 tot juli 1919;
13. Eenzelvigheidsboekje - Antwerpsch Komiteit voor Hulp - *soepbedeling en bijrantsoen* - mei 1917 tot november 1918.

De periode waarin de kaarten voorkomen loopt van mei 1917 tot juli 1919 op de suikerkaart na. Wat daarvoor gebeurde is ons onbekend. Evenmin weten we waarvoor het Spaans-Nederlands comiteit staat. Was dat hulp van twee niet-oorlogvoerende landen Nederland en Spanje aan België?

2.1.148

DINGSMAGAZIJN 3
Aansteegaalstraat

BLPALI VGEN

betreffende aankoop in de magazijnen
van den Dienst van Bevoorrading.

Ondergetekende, hoofd van het gezin, wiens
voordeele de huidige ramsoenkaart wordt afge-
verf, bevestigt dat de op de heerzijkte aangegeven
bepalingen betreffende de samenstelling van het
gezin en het adres juist zijn.

Hij verklaart zich verantwoordelijk te stellen
voor het gebruik der koopwaren, en vertoont
dezer ramsoenkaart te leverd.

Hec, s hant bejt, j dat veriteerde aangijtte
nopens woonst c samenstelling van het gezin, liet
overlaten aan derde personen, van waren met deze
ramsoenkaart bekomen, of welke handelingen ook,
welke niet het gebruik door ^{ZIJN} gezin beoogen,
de bepaalde uitsluiting met zich sleept, van
aankopen in de magazijnen van den Dienst van
Bevoorrading.

Antwerpen, den 15 November 1917.

nam: *L. Verbeke - Elers*
Adres: *Van Verbekestraat 28*
Antwerpen

11540

N° 540

STAD ANTWERPEN

Dienst van Bevoorrading

Rantoenkaart

voor het huisgezin :

Chab. Elers
adres: Van Verbekestraat 28

Aantal personen: *drij*

Verloren gegane kaarten wor-
den NIET vervangen.

Iedere woonstverandering of wijziging
van het aantal personen dient dadelijk ter
keniaak gebracht op het bureaude ramsoen-
kaarten, Kinastie, 74 (ingang langs de Nat-
jonalen, personeel van Cuyckstraat).

COMITE HISPANO-NEERLANDAIS
 POUR LA PROTECTION DU RAVITAILLEMENT
 COMMISSION FOR RELIEF IN BELGIUM

NATIONAAL COMITEIT VOOR HULP EN VOEDING

De ondertegeneerde verklaart dat de koopwaren door haar in de verkoopplaatsen van het NATIONAAL COMITEIT VOOR HULP EN VOEDING en de COMMISSION FOR RELIEF IN BELGIUM gekocht, niet mogen voortverkocht worden gezien de voorwaarden onder dewelke zij zijn ingevoerd en de daarover bestaande bepalingen en overeenkomsten, en bevestigt dat wat zij wenscht te koop en alleen zal dienen voor ^{haar} gebruik of dit van ^{haar} huisgezin, en niet zal voortverkocht of anderszins vervreemd worden.

Het is bekend dat de waren slechts op die voorwaarde geleverd worden.

191

Naam

Woonplaats

P. S. — Wie zich leent tot voortverkoop of voor anderen koopt in de verkoopplaatsen van het Nationaal Comité voor Hulp en Voeding en de Commission for Relief in Belgium, stelt zich bloot wegens strafrechtelijke aansprakelijkheid te worden.

Hetzelfde geldt voor wie van de aangegeven doot betreffende het aantal personen van zijn huisgezin, of die zijn kaart leent of geeft om den voortverkoop te vergemakkelijken of op eenig andere wijze bedrog pleegt.

131

COMITÉ HISPANO-NEERLANDAIS
 POUR LA PROTECTION DU RAVITAILLEMENT
 COMMISSION FOR RELIEF IN BELGIUM
 NATIONAAL COMITEIT VOOR HULP EN VOEDING

VERKOOP VAN LEVENSMIDDELEN

BEZIT

Plaatselijk Comité der Gouverneente

GEWENSWAART

Huisgezin

Elmas

Adres: 111 van Steenbeek 28

Antwerpen, den 10/11/1918

Waar gestempeld.

Gedwongenlijk gestempeld.

De afnemen volgen de omstandigheden.

Boonen	Erwten	Gerst	Haveremout	Ruuzel keukenvet	Koffie	Rijst	Spek	Vl. C
29 MAI 1918	15 MAI 1918			15 MAI 1918	15 JUL 1918	4 JUL 1918	29 MAI 1918	2 JUN 1918
26 JUN 1918				26 JUN 1918	26 JUN 1918	11 DEC 1918	JUN 1918	10 JUN 1918
30 OCT. 1918				30 OCT. 1918	2 OCT. 1918		24 JUL 1918	4 SEP. 1918
1-3 NOV 1918				30 OCT. 1918	2 OCT. 1918		2 OCT. 1918	18 JUL 1918
11 DEC 1918				6 AOÛT 1918	1 DEC 1918		27 NOV 1918	
26 DEC 1918				4 SEP. 1918	7 MAR. 1919		26 DEC 1918	
				18 JUL		26 JAN.		
				1 & 2 OCT. 1918				
				30 OCT. 1918				
				1 NOV				
				11 DEC. 1918				
				26 DEC. 1918				
				7 MAR 1919				

Gebruik van dit boekje

Dit boekje is bestemd om, na ingevuld te zijn door het Plaatselijk Comité, in handen van den ondersteunende te blijven. Hij moet het bij zich dragen telkens hij onderstand gaat ontvangen en telkens hij naar het voedingsmagazijn gaat.

Elke onderstand moet in dit boekje op de daarvoor bestemde bladzijde vermeld worden, evenals de inkomsten en het loen.

Dit boekje moet vertoond worden zoo dikwijls de afgevaardigden van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité en van zijne onderkomiteeën het vragen.

Eenzelvigheidsboekje N° 201797

Steun

Nationaal Hulp- en Voedingscomité

Provincie Antwerpen

Plaatselijk Comité te

Gezinshoofd :

Thibaut Loon

Woonplaats :

D'Van Herbeekestr. N. 28.

Afgeleverd den 19 APR 1917

Stempel van het
Plaatselijk Hulp-
en Voedingscomité

SOEPBEDEELING en BIJRANTSOEN

Namen der leder van het gezin, die van de Soepbedeeling genieten

AARD DER SOEPBEDEELING
In te vullen per maand bij de aflevering der soepkaart: K (kosteloos), of 1,50 fr., of 3,50 fr. en daarnevens de letter van het soeplokaal.

Maand	Maand	Maand	Maand	Maand	Maand
<i>2167 AON</i> JUN 1918	<i>571</i> Juli	<i>117</i> Sept.	<i>117</i> Sept.	<i>117</i> Sept.	<i>117</i> Sept.
<i>Joanna</i>	<i>3.00</i>	<i>3.00</i>	<i>1.50</i>	<i>3.00</i>	<i>3.00</i>
	B	B	B	B	B

Bijrantsoen	Dagteekening afleveren der	Kaarten				
		Waren				

SOEPBEDEELING en BIJRANTSOEN

Namen der leden van het gezin, die van de Soepbedeeling genieten

AARD DER SOEPBEDEELING
In te vullen per maand bij de aflevering der soepkaart: K (kosteloos), of 1,50 fr., of 3,50 fr. en daarnevens de letter van het soeplokaal.

Maand	Maand	Maand	Maand	Maand	Maand
<i>117</i> JUN 1918	<i>117</i> Juli	<i>117</i> Sept.	<i>607</i> Sept.	<i>607</i> Sept.	<i>607</i> NOV 1918
<i>Joanna</i>	<i>3.00</i>	<i>3.00</i>	<i>3.00</i>	<i>3.00</i>	<i>3.00</i>
<i>Lion</i>	B	B	B	B	B
<i>René</i>					

Bijrantsoen	Dagteekening afleveren der	Kaarten			
		Waren			

III. OPGEËISTEN EN DUITSERS OP RUST

Mevrouw Gabrielle Van Assel van de Langelede bezorgde ons via Patrick Waeytens enkele foto's. Spijtig genoeg zijn de personen die ons hier meer uitleg zouden over kunnen verschaffen hebben niet meer bereikbaar.

Dit is Petrus Van Assel, vader van Gabrielle. Hij werd niet opgeëist door de Duitsers omdat zijn twee broers Edward en Cyriel al in Duitsland zaten als tewerkgestelde krijgsgevangenen. Op het einde van de oorlog echter toen de Duitsers terugtrokken, namen ze alle jonge mannen mee (zie daarover het verhaal van Victor Creve in het jaarboek 1984, blz. 55). Dit was ook het lot van Petrus. In Pulderbos kwamen ze weer vrij en we zien hier Petrus op weg naar huis.

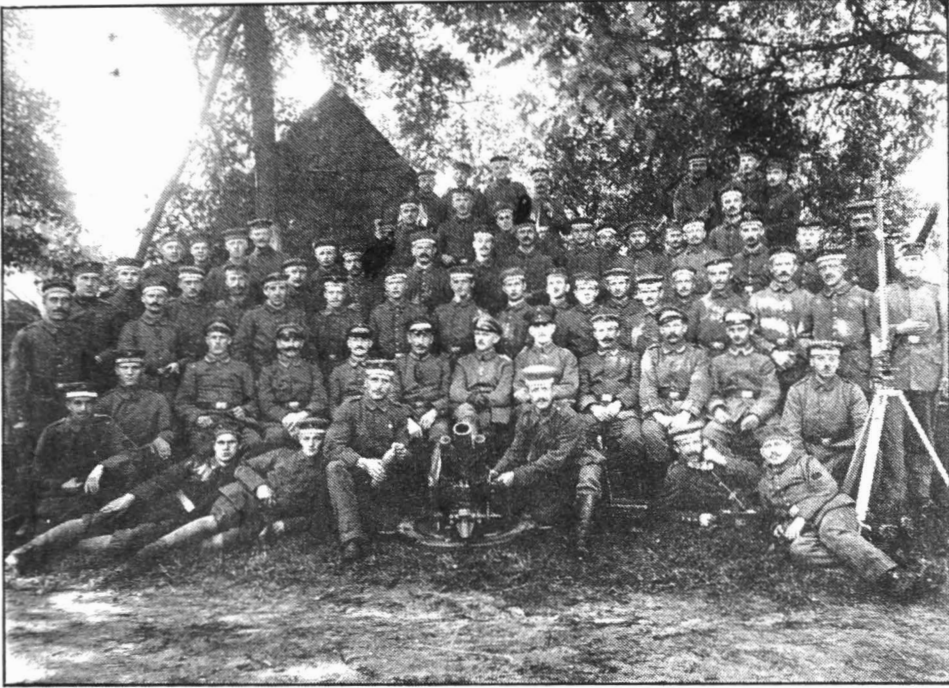

Foto genomen in Wachtebeke of achtergelaten door een soldaat die hier op rust was.
 Het wapen lijkt op een houwitser. Dit is een compagnie van 64 soldaten met onderofficieren

Op de achterkant staat geschreven „Langelede den 21.11.17 in Ruhe Zum Andenken gewidmet von Schützen Albert Hartlieb Lehr. Inftr. Rgt III M.G.12 (?) Gott Schütze dieses Haus!“ Vertaling „Langelede de 21.11.17 in rust Als aandenken opgedragen van schutter Albert Hartlieb God bescherme dit huis“.
 Weet iemand van de lezers waar dit hof zich bevindt?

Op de achterkant staat geschreven
„Zum Andenken an die Ruhepause in Langelede von Gustav Braun“ of
vertaald „Als aandenken aan de rustpauze in Langelede van Gustav Braun“

Op de achterkant staat geschreven „Bitsch den 23.5.1915 Liebe Eltern und Geschwistern, hiermit schicke ich euch ein Bild aber nicht dass Ihr darüber lacht. Denn es war der 3. Tag da wir da waren. Er grüsst Euch allen Sohn und Bruder Josef Auf Wiedersehen“
vertaald „Bitsch de 23.5.1915 Lieve ouders en familie, hiermee stuur ik u een portret maar niet omdat ge er mee zoudt lachen, Het was slechts de derde dag dat wij daar waren. Groeten van uw aller zoon en broeder Josef, Tot ziens“. De kaart was gericht aan
Herrn Heinrich Merkelbach Cöln-Mülheim Urbanstrasse n° 2 III Etage“.

Duits (onder)officier. Verdere gegevens onbekend.
Blijkbaar geen gemakkelijk heerschap

Foto van Maria Van de Voorde, Walderdonk 23. Dit zijn de opgeëisten van Wachtebeke die naar Kortrijk moesten. Rechtstaande 5e van links Albert Mussche, 3e van links Roelandt van de Molenhoek, 1e van links Mon Wauters Molenhoek. Zittend 3e van rechts Mon Rouck. De tekst op de lei luidt „Gezwoeren Kameraden van Wachtebeke op weg naar Kortrijk“.

Ze zongen onderweg volgend liedje „Als wij in Kortrijk kwamen - de soepe die stond gereed - van rapen en van beten - 't was eten voor de geten - een derde van ons brood - ze kregen ons niet dood - een lepel marmelade - en dat smerden wij op ons brood - 't is te weinig om te leven en te veel om dood te gaan - Ouders lief daarom moet ge niet treuren - want den oorlog zal niet blijven duren - en wij zijn gezwoeren kameraden - en wij zullen malkander nooit verlaten.

VICTOR EN FRANS DE BLOCK
SMOKKELAARS

Verteld door Frans DE BLOCK
Verzameld door Maurits BUYLE

De verteller Frans De Block (23 jaar)

Noot vooraf: Toen we met Victor De Block een afspraak hadden gemaakt voor het verhaal van zijn smokkelavonturen, was het voor hem, helaas, onmogelijk om te vertellen, en dit wegens gezondheidsredenen. Daarom hebben wij het aanbod van zijn broer Frans gretig aanvaard: hij zou over zijn broer vertellen en ook over eigen smokkelbelevissen. Wij kunnen de lezer verzekeren dat hij zal genieten van de avonturen van deze vlotte verteller en veel van zijn leeftijdsgenoten zullen in het grensdorp Wachtebeke wellicht dezelfde (of nog „straffere”) zaken hebben beleefd.
Opgetekend voorjaar 1986.

HOOFDSTUK I – VOOR DE OORLOG

DE JEUGDJAREN

Een andere zijn levensloop vertellen gelijk ge die van uw eigen zoudt vertellen is zeker niet gemakkelijk, het is niet hetzelfde. Ik weet er echter veel van en heb er veel mee beleefd, met mijn broer. Hij is van 1911, de 17e van April. Hij is hier geboren, in de Kleistraat nummer 4, waar we allemaal geboren zijn. Wat zijn kinderjaren betreft heb ik mijn vader altijd horen zeggen dat het altijd een sloeber geweest is, dat hij er later nooit niet heel veel aan te zeggen gehad heeft. Hij is naar school geweest op de Langelede bij meester Coppens, maar daar kan ik niet zoveel van meepraten omdat hij acht jaar ouder is dan ik. Volgens ik later horen zeggen heb, heeft hij altijd goed geleerd, want Victor kan goed schrijven, miljaar, en goed rekenen.

Die tijd waren er ook nog andere leerkrachten op de Langelede, zoals Irma Inghels, meester Baert (vader van Eleonora Baert), meesterken Acke... Of hij daar bij gezeten heeft dat kan ik niet zeggen maar hij heeft alleszins de school hier verlaten als hij zes, zeven jaar was om dan verder te gaan naar de Overslag. Dat was omdat het niet zo goed ging tussen meester Coppens en mijn ouders. Wat er eigenlijk tussen gezeten heeft... dat zal wel een beetje de politiek geweest zijn zeker. Er waren er nog meer kwaad op want 'k zal u gaan zeggen: de tijd dat ik naar school ging, gingen er van de twintig tien naar den Overslag. Bij meesterken Acke heeft hij ook nog gezeten, maar als hij bij meester Coppens moest, is hij weggegaan en heeft hij op de Overslag zijn lagere school uitgedaan. Daar is hij gekomen bij meester Gijsels, die later op de Walderdonk school gedaan heeft. Maar de onderwijzer waar hij langst bijgezeten heeft was meester De Maesschalck. Bij hem heeft hij zijn diploma lager onderwijs gehaald. Gelijk ze het op de meester van de Langelede nooit hard staan gehad hebben, ga ik daar toch eens een kleine anekdote van vertellen: die meester kon de jongens hier nogal opmaken tegen de jongens die naar de Overslag naar school gingen, want als ze gingen wandelen, zou hij gemaakt hebben dat ze die van de Overslag tegen kwamen en hij zou ze er tegen doen vechten hebben. Er zijn er hier nog genoeg die dat kunnen bestatigen. Zelfs tegen jongens die naar Zelzate naar school gingen, werden ze opgemaakt: Georges Van de Gracht die heeft vanzeleven nog slagen gehad omdat hij naar school in Zelzate ging, en dat van de jongens van de Langelede met de meester erbij. Die vijandschap zat er in, dat was politiek, hé.

VICTOR ALS WIELRENNER

Als hij dan de lagere school uitgedaan had moest Victor gaan werken, want bij ons thuis was dat maar een klein boerderijtje; ge kent dat, eerst met één koetje, dan met twee koetjes en een os om het werk te doen. En aangezien we met vier waren, was daar geen werk genoeg. Ik meen dat zijn eerste werk geweest is in de Sinco - tussen Terdonk en Langerbrugge - en dat was altijd met de velo te doen. En ik denk dat hij zo maar 15 jaar was als hij aan koersen beginnen denken is.

Maar vóór hij beginnen koersen is, heeft hij nog gelopen. Dat was in de jaren '26-'27. Dat was de tijd dat Fredje Koas (de Fleurquin) begon en die liep heel goed in die jaren.

Ik herinner mij nog dat hij de eerste keer liep dat jaar. Hij werd proficiat gewenst door burgemeester Van Pottelberghe en Victor zei: „Ja, meneer den burgemeester, ten noaste joare ben ik ier were, moar 't zal mee den vélo zijn!” En 't is waar geweest ook.

Ik herinner mij nog dat ikzelf nog niet oud was toen hij zijn eerste koersvelo kreeg: hij kwam van Assenede en kostte 400 fr. Maar dat was een velo die nog niet te geweldig in orde was. Ge ziet hem daar op die foto staan.

Die had mijn vader betaald, want mijn vader was - evengoed dat hij er in 't eerste wel tegen was - was hoovaardig dat hij koerste, want mijn vader was ook een wrede sportman. In die tijd zou hij in Gent geen enkele koers op de piste gemist hebben. Het was de tijd van Georges Ronsse, Fred Haemerlinck, Jef Dervaes... Want de Langelede was heel sportief: ze reden hier telkens met 15 à 20 man naar Gent om hun dag te passeren en als 's avonds de piste rond 8 uur gedaan was, was het altijd 11 of 12 uur als die mannen thuis waren. Ik heb ze vanzeven nog weten rijden in de sneeuw, dat ze dat zo graag zagen. Ik weet ook nog dat hij wel een koers of vier, vijf gereden heeft voordat hij een prijs reed. Dan is hij een prijsje beginnen rijden, maar het is wel het jaar daarop geweest dat Guust Baetslier hem daarover ontfermd heeft. Die woonde aan het station en was velomaker en daar heeft Viktor een velo van gehad, allé, wel den helft betaald, maar ook een beetje „subsidie” voor gekregen. Hij reed dan op een „Groene Leeuw”.

Dat heeft niet lang geduurd, want hij is dan aangenomen van Juul Vernaeve en van als hij goed beginnen rijden is, heeft hij geen enkele fiets meer moeten kopen. Hij heeft dan een „Laurier” gehad bij Juul, dan een „Splendide... Maar dat kwam ook omdat Victor graag gezien werd en veel klanten voor Juul „kweekte”, heef de familie ging naar daar om een fiets te kopen.

Er waren hier dan nog andere coureurs: er was daar Maurice Bruggeman, Guillaume Del-saert, Guillaume Bruggeman, waarvan Maurice eigenlijk de beste was. Dan is hij gestopt met werken in de Sinco en is hij naar de U.C.B. gegaan. Daar had hij een geweldig sportieve directeur. Maar ik geloof dat hij een jaar niet gewerkt heeft en dat hij alleen maar koerste. Die periode reed hij natuurlijk beter maar dan moest hij ook binnenbrengen. Hij mocht dat doen van thuis, maar hij moest alle weken 300 fr. verdienen met koersen. Hij moest maar zorgen dat ze er lagen en als dat 't geval niet was... ik denk dat mijn moeder nog een viezere was dan mijn vader hetgeen de centen aanging.

In denk wel dat dat in 1932 geweest is dat hij de 1e Mei-prijs gewonnen heeft in Zelzate. Die koers werd hier in 't ronde aanzien als een klassieker. Ge hadt de „Plume Vainqueur”, dat was de eerste koers van het seizoen: het jaar dat Staf Deloore hem gewonnen heeft, was Victor de derde - goed gereden.

't Jaar dat ik mijn Plechtige Communie gedaan heb - dat weet ik nog zeker - dan reed hij veertien eerste. Want op die dag dan reed hij ook de eerste prijs in Doornzele. Die tijd was het de mode dat de Plechtige Communicanten met de auto naar de kerk gevoerd werden en bij mij is dat A. Brandes nog geweest. Maar na de mis zijn we - mijn moeder en ik - zo langs de Walderdonk, langs mijn meter Maria Bracke, Tuur Van Laere, Staf Bracke... ons gaan laten zien, dat was zo de mode, en we kwamen hier aan de oude brug en Victor stond te zwaaien rnet de palm gelijk hij de eerste gereden had in Doornzele. Hij heeft dan ook nog gewonnen in Bassevelde, Vinderhoutem, Smetlede...

De verplaatsing gebeurde in 't eerste altijd met de velo maar omdat hij hem nogal weerde, kocht mijn vader hem een motor, waarmee hij dan ook nog zelf leren rijden heeft. 'k Zal het nooit vergeten, 't was een Gilleppe. ene die nog met een riem werkte. Die motor kwam voort van een zekere Plasschaert van Zelzate, die in 't graan deed en op de markt woonde. De grote (Victor) kreeg dan die motor om de grootste verplaatsingen te doen.

Als ik 10 à 11 jaar was, reed ik ook al mee naar de koersen en dat was met een veloken waar Oscar Hillaert nog mee op de piste gereden had. Ik had dat gekregen langs Victor om. Dat werd een beetje op mijn persoon aangepast. Ik mocht - ik zal het nooit vergeten - er wel niet mee op de koer omdat er een koersstuur op stond. Meester De Waele was daar heel „vies” voor.

Victor had dan een goeie soigneur aan een oom van ons, nonkel „Peut”, Petrus Bracke. Ik ben hem dan ook beginnen masseren, van mijn 11 jaar al. En ik probeerde hier en

daar zo wat bij te leren, bij zoverre dat ik vanzeven in Kieldrecht eens een zekere Karel Kaers gemasseerd heb, die dan 't jaar nadien wereldkampioen geworden is. Het was in 1933. Dàr hadden ze hun „weer“ in! Mijn broer was een zware vent aan zijn „kieten“ en zijn „billen“, allé, 'k moest hem ook 'ne keer masseren, echt waar. Terwijl hij koerste, begon dat smokkelen ook al een beetje, maar we gaan eerst van dat koersen vertellen.

Victor was in 't leger bij het voetvolk, in de Leopoldskazerne. Hij was geweldig goed bij het leger, want drie keer per week was hij thuis. Hij kwam met zijn velo naar huis en mocht hem oefenen bij het leger. Want dan is dat ook begonnen op de piste, en daar kon hij hem goed uit de slag trekken. Hij was dan al overgegaan bij de juniors want de liefhebbers bestonden toen nog niet. Er waren die tijd, toen wij koersten: onderbeginnelingen, beginnelingen, juniors, onafhankelijken en beroepsrenners. Van liefhebbers werd nog niet gesproken. Ik weet niet wanneer die categorie ingevoerd is; dat is achter de oorlog gekomen omdat ze die in de andere landen ook ingevoerd hadden.

Ge moest vroeger ook geen „licentie“ hebben, die tijd bestond dat nog niet. Ge pakte 'ne fiets en ge waart coureur.

Gelijk hij die periode veel schone koersen gereden heeft, is hij op de piste dan begonnen (want ik ging natuurlijk altijd kijken) met een jongen van Zelzate, Pol Van Den Avijle (die zit nu in Amerika). Met Guillaume Delsaert heeft hij dan in de piste gereden en met Maurice Bruggeman. Zijn laatste ploegmaat was dan een zekere Stevens. Daar heeft hij 't langst mee gereden, dat was al in „'t afgaan“ van 't koersen.

SLOEBERSTREKEN ALS RENNER

In zijn koersloopbaan heeft hij ook al een en ander uitgestoken, hoor!

't Was in De Pinte en Victor was al een „haarken“ aan 't afzakken omdat hij de meisjes nogal graag zag. Als hij in een of andere koers in de sprint kwam met vier of vijf man en hij zag er hem geen baas over, dan was er nogal dikwijls deugnietij mee gemoeid: hij kreeg in De Pinte zijn prijs niet omdat hij gehinderd had (hij dacht natuurlijk dat hij niets gedaan had). Hij zegt tegen ons: „Stelt ulder ginder moar 'nen end verdere, 'k zal em ier rap goan ènnel!“ De inrichters zaten voor het café - dat was die tijd de mode - met het sigarenbakje vóór hen waar het geld in lag (ik geloof dat die koersen 400 fr. prijzen hadden en dat het 70 of 80 fr. was voor den eersten): Victor had daar 'ne klop op de sigarenbak gegeven, hij had er zijn prijs uitgepakt en hij kwam achter ons gesprint... „Allej, wèg!“ en Victor had zijn prijs!

Hier in de Groenstraat was het eens aankomst van de koers. Hij had echter breuk gehad en had een fiets gepakt onderweg van een kameraad van hem. (In die tijd was het de moeite van de supporters die langs de weg stonden.) Het was een baanvelo die hem goed „ging“, een velo van „Fille Papkleppe“ - dat was een lapnaam, die gaf daar niet om dat ze dat zegden tegen hem. Hij noemde eigenlijk Theofiel Van De Putte. Enne, hij kwam afgereden op 't kasseiken van de Groenstraat - dat was die tijd maar gewillig 't „spuur“ van een auto - met zijn armen open en dat kasseiken lag heel rond en langs beide kanten met modder en slechte weg, maar er kon geen enkele voorbij Victor! Maar van hem mocht er in St.-Kruis-Winkel gedjuu geen kwaad gezegd worden want daar was hij heel goed gekend. 't Was wel ergens aan 't Knippegroentje geloof ik dat hij aan „'t stavern“ was. Maar eigenlijk zijn eerste meisje, waar dat hij mee mee geweest is, daar is hij mee getrouwd, met Germaine. Ik weet nog dat ze vrijden en 't schijnt dat hij haar niet kon vergeten en hij heeft er nadien misschien een beetje te lang mee in bed gelegen, hij is er op den duur moeten mee trouwen (klein foutje gehad).

In Oostende reed hij eens in de piste met Stevens, een „pertig“ ventje, gene grote maar een goede renner. Het was ook al in de periode dat hij aan 't afzakken was. Iedere keer als de groten (Victor) een gat liet vallen, dan moest Stevens dat goed maken. Dat was zo al 'ne keer of drie, vier gebeurd en d' er was een vent die over de balustrade hing, een ventje van 60, 70 jaar met een bolhoedje op en die was altijd aan 't roepen: „Gij grote leegganger, kunt ge uwen maat niet helpen!“ En Victor had er al een keer of twee zitten

naar lonken, de derde keer rijdt hij naar boven en geeft daar toch 'ne „poef“ op die vent zijn bolhoed dat hij helemaal over zijn kop zat! Ge moet niet vragen: van de ene werd er gevloekt en van de andere werd er natuurlijk gelachen. Het is 'ne kerel geweest hoor! Hij ging eens koersen op de piste in Eindhoven, maar dat was al een klein beetje in het „afgaan“. Het was nogal een roekeloze, het eigenlijk „oppassen“ was er niet meer bij want hij zag al veel te graag 't schoon vrouwvolk. Hij is twee dagen te lang weg geweest en als hij thuis kwam heeft mijn moeder hem helemaal moeten uitkleden, want hij zat vol van de „weekluizen“.

Zijn laatste koers heeft hij gereden in Berlare. Daar heeft hij opgegeven en gezegd: „'t Es gedoan mee koersen!“ Ik denk dat dat in 1934 was.

Ik weet er nog van dat het die tijd bij ons de zoete inval was van de coureurs: André De Pril, Noens van Stekene, D'Olieslagers, Gaston De Bruycker... Omer De Bruycker reed toen bij de onafhankelijken. Dagelijks kwamen die bij ons op 't hof om zich te oefenen. We hadden hier nogal een groot hof achteraan en we hadden hier een piste aangelegd. Die had een omtrek van 150 meter en die hadden we gemaakt van „tseujen“ (graszoden) die we afgestekt hadden langs de vaartkant en daar hadden we „vieragen“ gezet van 1,50 m hoog. Dan waren we achter slijk geweest, dat deden we op die „tseujen“, dat lieten we verharden en daar werd op gereden. Dat was hier de zondag 't zien waard: er zaten hier 20, 30 gasten rond te fietsen. Ik ook heb daar geweldig veel in gereden en dat ging heel goed. Want vroeger bestonden die lemen pisten veel hoor, o.a. in Eine, Beer-nem en Eke. Dat was keihard, dat was gelijk een dansvloer. Die bij ons heeft hier toch wel gelegen tot in '37-38. Maar ja, we vergrootten dan van langs om meer van boeren, de „oppers“ werden er dichter en dichter tegen gezet en mijn vader had er eens ene per ongeluk over de „virage“ zien vliegen met een sigaret in zijn mond en dan zei hij: „'t Es ier gedoan, hoor!“ en 't hof is dan gesloten. Al die coureurs kwamen natuurlijk naar hier afgezakt omdat wij - zelfs mijn zuster - zo graag koersten, hé. Heel de Langelede koerste bijna in die tijd: mijn broers, Maurice Bruggeman, Guillaume Delsaert, de witte Seys, Omer Thys, Fiele Thys, die nog koerst; dat is nog wel ene van de „galantste“ die ik zie op zijn fiets voor zijn ouderdom, dat is nog 'ne wakkere hoor!

VAN KOERSEN NAAR SMOKKELEN

In die tijd kreeg men zo maar geen pree en dan moest ge - gelijk wij kleine boerkes waren - maar zelf uw pree gaan verdienen, eerst met mollen vangen. Victor heeft in 't eerst veel mollen gevangen, maar toch niet zoveel als ik. Het was - denk ik - in de jaren '30: dat was bij ons patatten steken en tussendoor bij de boeren gaan werken, bij De Bruyne's in die tijd. Wel, ik verdiende zoveel met mollen vangen als mijn vader met patatten te gaan steken! Die tijd stonden de mollen 4 fr. 't stuk. Evengoed was het verboden mollen te vangen maar ja, ik heb nooit horen zeggen dat er daar éne mee gepakt is. Zelfs juist voor de oorlog, in '37, offerden wij onze zondag daaraan op, of 't was 's avonds ons „kippen“ (ijzers) gaan zetten en 's morgens er om gaan. Die werden dan gestroopt, op plankjes genageld, dan gedroogd en dan werden daar mantels van gemaakt. Daar kwam een „vellekoper“ om.

't Was best dat ge de mollen ving in de winter, want als ge die in de zomer ving dan hadden die vellen allemaal plekken en dan ging dat haar uit waar ze die plekken hadden en dan waren ze maar half zoveel waard. Het meeste heeft geweest dat ik er eens 800 had gevangen vóór ik ze verkocht, omdat ik altijd maar dacht: ze zullen opslaan, maar ik moest ze op den duur wegdoen aan 75 centiemen 't stuk. Ik speculeerde in de mollevellen!

Dat was dan ook niet alleen met mollen vangen dat de pree verdiend werd, maar ook met... eens een konijntje vangen.

Zo komt hij eens op een zondagmorgen thuis - hij was gelijk nogal „haastig“ - terwijl mijn vader en mijn moeder naar de mis waren en hij roept: „Séé, dan ze moesten komen vraugen achter mè, da ge van zeleven niets zegt hé!“ Wat hij uitgespookt had weet ik niet maar in de loop van de dag hoorden we zeggen dat ze achter de boswachter en zijn hond gezeten hadden!

Op 't einde van zijn koersen is Victor dan stilaan begonnen met smokkelen. Ik meen wel dat hij begonnen is met 's nachts „viggens“ over te dragen. Die werden in Holland gehaald omdat ze daar geweldig goedkoop waren en dan werden die hier bij de boeren gestoken. Die tijd was er geen enkele boer aan de grens die een zeug met een kleine nest viggens had, dat bestond niet: er was bijvoorbeeld een zeug die acht biggen had, daar brachten ze er acht bij. Dat was dan een nest van 16! Er zijn hier veel boeren op de Langelede die er hier goed mee geworden zijn.

Kalveren werden ook van Holland naar hier gebracht en bij de boeren bij een andere koe gezet die ook een kalf had. Als er dan een kalf moest verkocht worden, moest er natuurlijk een „passavan“ geschreven worden. Die werden meestal geschreven bij Philemon Coone of zijn vrouw, Irma Faes. Dan werd er nogal dikwijls eens gevraagd: „'t Es van nen tweelink, zekere?“, precies of dat de Belgische koeien niets anders dan tweelingen hadden! Met die „passavan“ moesten we dan naar de douane gaan om die te laten aftekenen ofwel brachten ze hem naar huis en werd er een afspraak gemaakt wanneer de koopman kwam, zodat de „komiezen“ op 't hof waren tegen als het kalf verkocht werd. Dan werd de passavan afgetekend en werd alles gecontroleerd: kop van het kalf, zijn lijf, zijn poten, dat stond er allemaal op en 't geslacht en al.

Die smokkel van biggen en kalveren was niet voor eigen rekening maar dat waren de beestekoopmans die bij de boeren gingen vragen hoeveel stuks ze moesten hebben. Ge hadt in die tijd de Picavets van Holland, den „Beun“... die hadden hier allemaal commissaires lopen om de viggens te plaatsen. Dan werden die viggens 's nachts overgedragen in een bak met tremen en dat was soms een geweldige toer hé, als die begonnen te schreien. Ge kondt dat wel een beetje verminderen schijnt het, met een baal over te leggen waar ze van dat zilver in deden, dan waren ze voor zoveel bedwemd. Maar ge moet niet vragen, die tijd waren de „komiezen“ wakker en als ze er ergens één hoorden schreien, waren ze er direkt naartoe en werden ze afgepakt. Er was echter een smokkelaar - een zekere Wies Steurbaut van St.-Kruis-Winkel (dat was ook wel een lapnaam maar die gaf daar niet om want die was anders niet gekend) - die daar toch iets op gevonden had: veronderstel dat ze in de Hoekstraat (op de Langelede) gingen met viggens, dan zette hij hem in de andere straat, 200 meter daarvan, te schreien gelijk een viggens (en dat kon hij goed nadoen). De komiezen kwamen daar naartoe gelopen en ondertussen waren ze langs de andere kant weg met de viggens! Die viggens werden gewoonlijk gekocht voor 100 fr. of nog minder en daarvan kreeg de drager 25 fr. en de boer ook. Want die viggens bleven gewoonlijk maar één nacht bij die boeren. Ge hadt hier dan ook boeren die met tien zeugen zaten en die dus altijd viggens hadden zodat daar veel gesmokkelde dieren konden „geplaatst“ worden.

Ondertussen is de smokkel in koffie begonnen, samen met het „plantgoed“ voor de patatten. Dat was allemaal niet vrij om over de grens te komen, daar moest ge allemaal papieren voor hebben: nu kunt ge overrijden gelijk ge wilt, maar die tijd bestond dat nog niet hoor. Ikzelf heb er ook veel gedragen en Victor zat er ook al tussen. In '36-'37 was mijn eerste maal om patatten te dragen - van aan D.C. op de Sluis naar boer André, die later dan met de auto beginnen rijden is en doodgeschoten is.

In die tijd werd dus nog meestal gedragen, zoals de koffie: die werd hier naar de Langelede gedaan, dan werd hij met de broodwagen naar Zelzate gevoerd, dan werd hij op de wagen van V. geladen en dan ging die naar Gent, naar de bazen daarvan, de afnemers. Die zakken wogen dan zo'n 40 kg of als het niet te ver was, 50 kg. Weet ge wat er toen ook gebeurde: ge hadt altijd ene die voorging en als hij niet „leeg“ wilde voorgaan nam hij dikwijls een klutsken van maar 20 kg mee waarmee hij 50 meter vóór de anderen uitliep, zodat hij wat rapper uit de voeten zou kunnen bij een eventuele aanslag. Bovendien hadden de dragers liefst dat de voorman geladen was omdat de douaniers daar al op afkwamen en zagen dat hij wat droeg, want als hij „leeg“ was zagen ze dat natuurlijk ook maar dan wachtten ze op de mannen die volgden omdat de buit dan wellicht groter zou zijn. Als Victor dan met de auto beginnen smokkelen is, is hij een keer of twee gepakt met koffie, maar dat is echter gebeurd doordat hij verraden is.

In de „Zoamijne“ werd hij ook eens tegengehouden en daar hebben ze geweldig op zijn auto geschoten, ze hebben hem daar plat geschoten. Hij kon nog wegrijden en is rond-

gedraaid langs het station, zo naar de Ramonshoek. Daar is hij op het hof gereden en is moeten weglopen. De douane heeft dan later gezien dat het zijn auto was en daarvoor heeft hij een proces gekregen. Dat was wel zijn eerste proces niet meer, want hij is er voor in Holland gaan wonen: hij wilde naar geen enkel proces komen.

In 1934 is hij dan getrouwd en 't feest was bij „Eetsen de Genteneire” (óók een kampioen in 't smokkelen en andere dingen!). Hij is dan in 't Sas gaan wonen en dan had hij de zaak al volledig op hem, dan was hij zelf „geldschieter”. Ik was dan 15 jaar en daar kan ik al veel herinneringen van ophalen. Dan ging ik al - om een frank te verdienen - de auto gaan wassen of hem al helpen laden. Hij heeft dan een tijd zelf niet meer gereden, maar dat is dan voor later. Eer hij eigenlijk „baas” geworden is, heeft hij ook nog met gepantserde kamions gereden. Ik heb ze hier nog over de Langelede zien rijden. Hij was daar wel geen eigenaar van, maar dat waren auto's van de Picavet's en den „Beun”. Daar zijn nog anekdotes van, zoals die keer dat de douaniers een auto gepakt hadden met een zekere M. (een maat van mijn broer) als chauffeur. Hij nam een uitvlucht dat hij naar de W.C. moest - dat was aan 't station, en het schijnt dat hij die mannen te vlug af was, dat ze (douaniers) zich een beetje te ver geavontuurd hadden, hij vloog langs achter buiten weer naar zijn auto en ze waren hem kwijt.

Dan nog een toer waarover geschreven werd in de gazet: in Destelbergen moesten ze bij een zekere C. een kamion koffie gaan lossen en, verdikkingen, ze kwamen op hun dak. Daar hadden de douanes een auto voor de poort gezet. De komiezen zegden: „We èn ze nau wel beet!” Ze waren dus verraden. Maar, ze sprongen in hun auto (en dat was ook een gepantserde wagen die helemaal versterkt was), hij reed dóór de poort, auto (van de douane) en alles zat de gracht in aan de andere kant van de baan, ne zwier... en hij was terug weg! De douanes hadden niets. Dat waren al echte gangstermanieren, hé!

Dan hadden de douanes - om zich te verweren - iets uitgevonden: een ketting waar overal messen op stonden en een bol waar overal pinnen uit staken (een soort goeiedag). Ze legden dat dan over de weg als ze een auto hoorden komen. Maar de smokkelaars hadden dan ook uitgevonden dat er een vork vooraan in die gepantserde wagen zat: ze moesten maar ergens aan trekken en die vork kwam vóór de auto, die schepte „den boel” op en ze waren er mee weg.

In Zelzate kwam Victor het volgende tegen: de kommissaris had ook al van die gepantserde wagens gehoord en hij ging ze eens tegenhouden. Het gebeurde in de Polderstraat en ze hadden vanaf het Vissershuis een kabel over de straat gespannen, schuin over de straat, omdat ze dachten, als hij op die kabel rijdt zal hij op die boom terecht komen. We hadden hem echter al verwittigd: „Ge keun nie deure, 't ès belet, 't ès 'ne kabele!” - „Wa veur enen èst?” - „Ja, zuè nen...” - „Ah, da geef nie!” Ze reden tot aan de kabel, dan een eind achteruit, en in plaats van er schuin naartoe te rijden, reden ze er recht op. De kommissaris stond er bij en gelukkig dat hij achter de goede boom niet stond, want die kabel sprong af en sloeg zich rond die boom gelijk een paling! De „linken” lagen er twee vingers dik in. Zo, de douane en de politie waren weer „den boel” kwijt hé!

Die tijd was het niet „gezeverd” zulle!

Nog een andere historie met kamion: waar nu de bloemisterij van Cyriel Rompu is (dat was dan zijn vader nog) waren ze bezig met een leiding te leggen naar de vaart. Die leiding werd in een „greppe” gelegd van zo'n meter breed. Dat diende dus om water uit de vaart te trekken om hun bloemen te sproeien. De auto (met mijn broer) kwam af en ze hielden hem staan ginder tegen de Gentenaars: „Victor, ge moet were keren, ge moet langs doare rijen!” - „Wa èstere?” - „Ze zijn doar bezig mee en greppe te leggen!” - „Ah, da keun geen koat!”. Roef, man daarover met een kamion waar 3 à 4.000 kilo koffie in lag die tijd! Die tijd kostte de koffie veel minder in Holland; het was wel ongebrande. Die kwam allemaal toe in „'t Dreikoart” en die werd daar dan op stock gelegd en vandaar werd die over gevoerd.

Met die koffie heb ik nog niet mee gedaan, maar aan de patatten heb ik heel veel geholpen. Wij brachten die over op de Langelede of op de Overslag. Hij liet er ook overdoen op de Valke, maar dan met kamions ook. Zelfs tot aan het Mollenkot zijn we geweest, dat ligt onder Kaprijke. Ik zal het nooit vergeten: we reden eens met 5.000 kg naar ginder, we legden die patatten (op Hollands grondgebied) tegen de grens en de Hollandse smok-

kelaars aanvaardden dat om die over te brengen. Wij rijden naar ginder op een avond en er was daar nog maar 500 kilo over gedaan. „Ja, zegt Victor, as da ier moar zuë goat, da keund ier nie zijn, huër, weette wa damme goan doen, van den auvend komm'k mee mijn mannen zelve 'ne kiër naar iere!“ We hadden ons die tijd een kar gemaakt (waar we 's nachts nogal eens mee over de Sluis dierven rijden), van een vooras van autowielen, daar hadden we balkjes op geslagen en planken, zodat die kar 500 à 600 kilo kon dragen. 's Avonds de kar op de auto en wij naar ginder, naar 't Mollekot: ik, Victor, alleszins met een man of vijf. We kwamen ginder toe en twee uren nadien waren de patatten al allemaal over. Eerst de „boel“ eens bekeken waar we moesten zijn en we moesten daar niet ver mee rijden, een 300 meter op België, de patatten op een boerenhof en die mannen moesten ginder nogal kijken hoor! En daarachter was dat een pot drinken hé.

Met die kamions, reden ze daar eigenlijk de grens mee over?

Jaja, maar met die patatten niet. Maar met die pantserauto's... jaja „gedikkelingen“: die waren helemaal afgepantserd! Ge zag juist twee gaatjes waar ze konden door kijken. In een pantserwagen moesten ze geen schrik hebben van geschoten te worden want dat waren allemaal stalen platen van minstens 1 cm dik, die hen beschermden.

Dan was Victor eigenlijk al baas geworden?

Ja, dan was hij baas geworden, want met de kamions liet hij al meer voor hem werken. Want dan is dat ook geweest: van in 't Sas, 'k ga eens een anecdote vertellen, want dat was ginder „Sijs“ (???), 'k zal het nooit vergeten. We waren ook voor hem geladen en Sijsche (of: Sijfere?) was chauffeur. En de „Kneut“ (want er zijn er veel als ze dat gaan horen, die kennen hem ook genoeg) reed mee. En ik zeg: „Mannen, salut hé!“ want we moesten er dan mee naar Gent. „Allé Frans, zegt hij, als we te Mei nie thuis zijn, laat de koeien maar uit, hoor!“ en ze kregen een aanslag en ze waren niet thuis in Mei, 't was afgelopen.

ORGANISEREN

Dat dragen ging wat te traag en dus werd er naar een ander middel gezocht om wat meer „marchandise“ te kunnen oversmokkelen. Er waren natuurlijk ook al boeren die met hun patatten over reden met bietengroen daarover maar de douane kontroleerde dat ook met lange priemen er door te steken.

Op zeker moment moest Victor patatten hebben en die moesten naar Overlede naar een schip. Zegt hij: „Es da nie meugelèk van doar ieverans 'nen buët te pakken,“ De eerste keer hadden ze een bootje, maar daar kon niet genoeg op, dat kon maar 1.700 kilo laden. En ze waren tussen de twee bruggen op de Langelede en ze zonken! Ze hebben er alles moeten uithalen met de „mesthaak“ en 't is gebeurd rechtover het hof van „Sooi Winters“.

Twee dagen nadien zegt er een heel goeie maat van hem: „Nau èk nen beteren, huër!“ Gelijk ze vroeger de vaart uitkuisten op de Langelede, lag die boot van Van De Calseyde op Overlede. O.H. ging hem gaan pakken („gebruiken“), kwam er alleen mee naar de Langelede en we legden die op de „dam“. Dan met ons kar, die we zelf gemaakt hadden van autowielen, reden we zo met 1.000 kilo tegelijk van aan D.R. naar de Sluis en zo op die boot. Er stonden natuurlijk posten om te kijken of er verraad was van de douane zodat den boel kon stil gelegd worden. Een paar keer heben we voor gehad dat we op weg waren met de boot van de Sluis naar de Langelee en dat ons posten de douane of de politie gezien hadden. De boot werd dan schoon aan de kant getrokken, de politie reed voorbij zonder ons te zien en we waren weer weg.

'k Weet wel dat het de zeventiende keer was dat we gingen overvaren, als hij in beslag genomen is. Hij was half geladen als de politie er op gekomen is. We zijn weggelopen en de boot en alles in den brand gelaten. Van De Calseyde heeft hem natuurlijk teruggekregen, want die wist niet dat wij zijn boot gebruikten om te smokkelen.

Vóórdat we die kar hadden op autowielen, reden we met de „Sjeeze“ van D. naar de boot.

Daar kon 500 kilo in. En ik herinner het mij nog heel goed: wij kwamen over de Sluis „gevlogen” op die kassei en dat hield nogal wat lawaai bij zoverre dat Anna Van Himme naar buiten kwam met haar melkkannen, ze dacht dat de melkboer daar was! Na die boothistorie zijn we verhuisd naar de Valke. Daar hebben we ook een dag of acht gewerkt. Daar is ook een „boel” in beslag genomen: op het ogenblik dat we ons laatste zakken patatten afleveren in een boer zijn schuur, krijgen we bezoek van de douane. We gaan vluchten, de ene langs hier, de andere langs daar... Er stond in die schuur ook een dorsmachine en het moet toch wel lukken dat er ene van de mannen - een zekere De Loose - tussen de „tas” (opgeslagen stapel zakken met patatten) en die dorsmachine valt. De aanslag gebeurde rond vier uur 's morgens en het was wel zeven uur eer die patatten daar weggehaald werden door de douane. Die mens durfde daar niet van tussen komen!

Voor de douaniers was het voldoende dat ze de smokkelwaar hadden, de smokkelaars zelf interesseerden hen niet zoveel.

Goed, het was daar dan ook gedaan en dan trokken we naar „t Mollekot”: eerst dragen, dan met die kar... het ging niet vlug genoeg. Enfin, er moesten 5.000 kg patatten over gedaan worden. Zegt Victor: „Dju, van den auvend goan we 't ne keer anders arrangeren sé!” 'k Zeg: „Ja, wa zijde van z'fenne?” Hij zegt: „We goan rechtstreeks noar Belgen rëjen mee den otto. Den chauffeur ès nen Axelère en die weet doar zijnen weg nie. En gij goat er mee mee rëjen. Ik goa mauken dat de boane goed ès, 'k rëje al vroeg noar gindere en as 't er gevoor ès goa 'k doar stoan of goa 'k ulder tegen kommen! In geval dadde niets ziet, rëjde moar recht noar dienen boer!” Het was ongeveer 500 meter op België, bij een zekere O. Zo, ik was bij die mens om te gaan laden in Axel, hij heette C. 't Was natuurlijk donker en hij had mij al een paar keren gevraagd: „Zijn we hier nog ver van de grens?” 'k Zeg: „Oh, 't ès nog 'nen helen ènd!” en we zaten al in België! Met de kamion de schuur binnengereden en de boel was klaar.

Wat gebeurde met het aangeslagen goed?

Dat ging naar de dépôts en werd openbaar verkocht. Met auto's konden ze vast wel niet veel uitrichten, want ik weet dat er aan de „Por” een hele hoop gestaan hebben, die gewoon opgeroest zijn. Ik spreek natuurlijk van vóór de oorlog, van achter de oorlog kan ik daar zo niet van klappen.

Hij heeft dan ook nog eens iets beleefd in Doornzele. Dat was in zijn gloriëtijd, toen hij zelf nog reed, met een „luxe-wagen”: op een zondagmorgen - rond de tijd dat hij moest afkomen met zijn „gerief - rij ik hem tegen met mijn fiets over de brug van Terdonk. Ik zeg hem: „Rij moar langs den anderen kant, ge keunt nie deure, de processe goat uit!” - „Oh”, zegt hij, „da geef nie! Binst dadde doar achter rijdt, kijken z' achter niets!” En hij reed heel zeker wel 200 of 300 meter achter de processie met de gendarmes 20 meter vóór hem, de bajonet op het geweer. De processie was gedaan, de gendarmes gingen uit-een en Victor vloog vooruit. Die dag was hij alleszins geladen met drie of vier runders maar ge kondt dat niet zien. Die runders wogen ongeveer 150 à 200 kg, die werden hun poten samengebonden met een „deisselstrop” daarover en de auto was afgeschermd met gordijntjes.

Hij is zo nog eens iets tegen gekomen met een kamion schapen. Die kamion had een dubbele bodem en onderweg sloeg die er uit: ge moet niet vragen wat dat daar was! 'k Geloof dat er alles samen 60 schapen in zaten en er waren er 20 dood.

DODELIJKE AFLOOP

Het was in '37, 't was ook met koffie, dan had hij hier een vaste chauffeur, dat was ene van Zelzate, André, die is dood geschoten in de Groenestraat, dat was ook voor rekening van Victor en dat was eigenlijk ook een beetje zijn eigen schuld.

Hoe was het gebeurd?

Wel, die was doorgereden (dan liep ikzelf post, dan reed ik met een koersveloken) en er is altijd een baan (weg) afgesproken: ge komt door de Melkerijstraat, door het dorp, zo langs de „gemene heide” naar Terdonk. Wij liepen voor 't minste post tot tegen Terdonk. De douaniers liepen niet verder. Het kon wel gebeuren dat ge er verder ook zaagt, maar dat waren geen „grensmannen”. Verdommelingen, ze lagen in hinderlaag in de „gemene heide”. Zo, ik had ze zien liggen met mijn koersvelo. Ik rijd rond langs de Verbeuldenstraat, de chauffeur komt mij tegen in de „Zoamijne”. Zo, ik zeg tegen

André: „Langs de Groene stroate rijden, ge keunt er nie deure! 'k Zeg: Als 't er niets verandert komde langs de Groene stroate were". Zo, André reed door, en we hadden een uur (dus binnen een uur moest hij hier weer zijn). Ja, het uur was er, ik reed nog eens door de Groenstraat, potverdikke, het was gelijk dat ze wat geroken hadden: in plaats van in de „gemene heide" te blijven liggen, waren ze (douaniers) naar de Groenstraat gekomen. Ik zie ze daar zitten en ik door de Groenstraat. Ginder wat gewacht tegen dat hij (chauffeur) moest komen, ja, 'k hoor hem afkomen. 'k Zeg tegen hem: „André, na moede lanst de gemene heide rijen, want ze liggen in hinderlaage in de Groene stroate!" - „Oh, zegt hij, 'k ben leeg, da keun geen koat!" - 'k Zeg „André, rijd a.u.b. langs..." - „Nee, nee, zegt hij, 'k ben leeg, wa koa (kwaad) keunt da!" 'k Ben er achter gereden met mijn koersfietske en dan heb ik dat zien gebeuren: er werd naartoe geschoten, naar de banden natuurlijk, ze hebben een „sponde" (borduursteen) geraakt en die kogel is zo langs achter door de karosserie, door 't kussen in zijn rug geraakt. 'k Zag hem beginnen zwijmelen, hij is nog op een boom gevlogen en - in 't begin was ik nog niet heel „aschrant" om er naartoe te gaan - maar ja... 't Waren daar mensen naast bezig patatten uit te steken, die liepen daar direkt naartoe, ze haalden André er uit... hij leefde nog. Dr. Martens - die was ergens op de Walderdonk - die was daar niet veraf, het was nog geen vijf minuten nadien of die was daar al. De gendarmes - dat waren De Witte en De Mul - waren daar ook. Dr. Martens - eerst nogal 'ne keer van zijn neus gemaakt tegen die douaniers, want, gotver, hij was er niet zacht tegen - maar ja, die mensen konden er ook niet aan doen, ze hadden naar de banden gemikt, de kogel had die sponde geraakt en was zo omhoog gegaan. Dat zal ik nooit vergeten: André, die kende mij goed, die was altijd maar bezig: „Geef mij een beetje drinken, 'k ga sterven" De gendarmes: „Na dadde weet dadde goat sterven, ge goat ons na toch wel zeggen waar dadde dienen kaffee naartoe gevoerd hêt? „Hij richt zich nog eens op, hij kijkt in hun gezicht en zegt: „Gulder lafoards" zei hij, „da nooit!" 'k Zal het nooit vergeten, zoiets blijft u bij hé. Het is daarvan dat ik dat beeldeken heb, en 't is gebeurd in '37. Dat was 'ne kerel hoor! Dat was een jongen van „goed volk" want die hadden een vervoerdienst thuis, maar ja, hij was anders geen misdeelde, maar hij had ook veel te weinig geld, en voor geld bij te verdienen zou hij van alles gedaan hebben. Hij had dat hoegenaamd niet nodig om met de smokkelauto te rijden, want zelfs thuis: ze gaven „velorust" thuis en dan hadden ze geen plaats om hun kamion te zetten (gelijk dat hij verhuizingen deed in de week). Dan pakte hij 's avonds, de zondagavond de kamion zonder dat zijn moeder of vader het wist - die stond geparkeerd in 't Boerenstraatje waar hij woonde - en dan reed hij ermee naar Holland om patatten en dan voerde hij ze over. Want die auto is eens gepakt van de douaniers en ze hebben daar redelijk veel geld moeten voor geven om die terug te krijgen. André is daar ook voor gestraft geweest, maar dat is nogal afgelopen want dat was zo die tijd bij de douaniers: als ge wat „over den duim" wilde komen... En 't was dat wat mijn broer niet wilde doen, die wilde niet betalen, hij wilde in de bak niet zitten. Want tussen die tijd - waar hij zelf nooit is bij geweest - is hij zeven of acht keer verraden geweest. Ze maakten daarvoor een proces op en Victor werd daarvoor gestraft hé. Dat hij wel in Holland gezeten heeft vóór de oorlog uitbrak, volgens dat ik altijd gehoord heb, ja, dat hij wel een jaar of drie „bak" tegoed had (in België) en dat hij meer dan 3 miljoen frank boete had... en dat hij daarbij ook nog „deserteur" was.

HOOFDSTUK II – TIJDENS DE OORLOG

HET BEGIN

In '38 moest hij ergens zijn kamp gaan doen, zo, hij was opgeroepen tijdens de mobilisatie, hij is nooit meer binnen gegaan en zo was hij deserteur hé en hij mocht hoegenaamd naar België niet meer komen. Daarmee regelde hij de zaak vanuit Holland. Daar is hij naar de Oude Polder komen wonen. Hij woonde in de Oude Polder als mijn vader gestorven is. Die is gestorven in '39, maar hij is niet naar de begraafing kunnen komen hé. Hij heeft wel daags daarvoor, of twee dagen daarvoor - toen hij wist dat mijn vader ziek was - is hij er nog bij geweest, is hij verdoken geweg van Holland naar België gekomen. Want ik weet wel dat ze die dag, als mijn vader begraven is, dat ze de zaak in de gaten gehouden hebben en had Victor moeten „riskeren“ dat hij aangehouden zou worden zijn.

Ging dat gemakkelijk om over te komen?

We moesten wij bij donker hé. Tijdens de oorlog kwam hij ook regelmatig eens naar België maar dan verwittigde hij mij altijd. Dan zou hij gezegd hebben: „Dju, Frans, 'k zoe van den auvent den boel ne kîer wille in de goaten áuen“. Dan ging ik door om te kijken of er geen verraad was. En daarbij, toen we met ons twee waren en het was niet verraden, dan zouden het nog twee gendarmes of twee „komiezen“ mogen zijn hebben: ons pakken zouden ze niet gedaan hebben.

Ge trok u dat niet aan?

Nee, en die mensen ook... schieten zouden ze niet gedaan hebben, zo „dingen“ waren ze niet.

Maar ze zouden u toch tegen gehouden hebben?

Jaja, ze hebben er wel op gelopen, in die tijd, om hem te pakken, maar die tijd zou hij hem van geen twee of geen drie laten pakken hebben.

Hadden ze u moeten tegen houden dan zoudt ge gewoon gaan lopen zijn?

Jaja, dan gingen we gewoon gaan lopen hé gelijk we tijdens de oorlog genoeg gedaan hebben hé.

In '39, toen mijn vader in augustus gestorven is, ben ik bij het leger gemoeten, in september. Dan heb ik Victor een hele tijd niet gezien en weet ik er niet veel van. Ik ben in den oorlog krijgsgevangene gepakt, ik heb in Duitsland gezeten tot 15 februari '41.

Maar tussendoor smokkelde hij gewoon verder?

Hij smokkelde gewoon verder, want ik heb dat dan genoeg ondervonden toen ik thuis kwam uit Duitsland. Mijn moeder deed verder op een boerderijtje en mijn nonkel Amédé hielp daar dan veel - hij had vroeger gevaren maar zijn schip was in de grond geboord - en die was blij dat hij mijn moeder wat kon bijhelpen om te boeren. Gelijk ik in februari thuis gekomen ben, was dat direkt beginnen werken. Maar als ge dan hoort zeggen: die verdient dat met smokkelen en die... Ik dacht, als ik maar twee maanden thuis was, dat ik mij terug in contact stelde met Victor, dat ik er terug „bij“ was, dat die verleiding zo groot was om dat geld te verdienen. Toen was hij alleszins met een vaste ploeg bezig: P.V., K.C., M.R., B.R., G.T., dan had hij zo een man of vijf die regelmatig alle nachten voor hem werkten, want dan ging hij zelf niet mee. Hij ging wel zelf alles gaan kopen, maar zelf over gaan... nee. Wel eens de boel in de gaten houden. Want om zijn zaak terug een beetje op te bouwen (ik regelde zijn zaak in België) heb ik daar wel een klein beetje moeite mee gehad... met die mannen. Want die konden niet heel goed verdragen dat ik daar terug bij kwam, omdat ze dachten: als er wat mis gaat of wij misdoen eens iets, zal hij dat tegen zijn broer vertellen.

Regelde gij dan zijn zaken hier?

Ik regelde zijn zaak hier volledig in België. Hij deed alles aanbrengen, want die tijd (dat was veel zo) had hij een ploeg in Holland zitten en dan hebben we een tijd gehad dat er weinig gevaar aan was, want hij was zo goed gezien in Holland, dat hij met de politie werkte. Die mannen kwamen daar drinken (het was kafé bij hem in de Oude Polder). Daar had hij „de dienst“ van: die uur zijn we daar, die uur zijn we daar. Die mannen van Axel brachten het goed naar de Oude Polder, niet in zijn huis maar daar ongeveer 200 meter vóór. Daar had hij een „dulf“, „de smokkeldulf“ zegden ze daar tegen. Daar kwamen die mannen dat „goed“ leggen en wij gingen er om. Want die Hollanders kreeg je slecht over de grens, want dat (gebied) was toen al bezet van de Duitsers. Wij waren de grens gewoon. In die tijd (het heeft ongeveer een jaar geduurd) deden we niets anders dan het goed brengen van in de Oude Polder naar de Langelede (van het zogenoemde „Lippenspolderken“, dat was maar 500 meter). Daar was een dépot bij G.S., bij nonkel Amedé... en die hadden dan ook hun procenten daarvan. Om te verkopen moest ge niet ver lopen want daar kwamen ze achter „schooien“: hebt ge geen tarwe, ajuin... Want dat was die tijd meest tarwe en ajuin die „over gedaan“ werd. Dan later zijn er patatten en ook kostelijker goed als saccharine overgebracht en hij was de baas daarvan. In Holland kon hij hem ook niet stil houden, want ze wisten dat daar ook over dat smokkelen en dat hij daar ook al eens een en ander tegengekomen was. Ze hadden hem de „500 meters“ gegeven. Dit wilde zeggen dat hij 500 meter van de grens moest blijven, van de Hollanders, die hem dus ook in de gaten begonnen te houden. Ik werkte dan ook, ik reed alle dagen over de grens, bij zoverre dat ik thuis iemand stelde om mijn werk te doen, iemand die ik zelf betaalde opdat mijn moeder niet zou gereklameerd hebben voor ons boerderijtje. Wel hielp ik wat tussendoor, want ik had dan ook soms - als er teveel werk was zoals in de oogst - dat ik maar aan die voornaamste mannen (dat was voor zoveel zijn „bende“) moest zeggen: „Miledju, mannen, ge moet mè van den namiddag ne kiër helpen zulle, want...“ Dat was dan 'ne keer de oogst afdoen of 't een of 't ander, en dan vlogen we daar met heel de bende op en dat was dan (vlug) gedaan. Maar die (mannen) werkten allemaal voor hem.

Frans, die grens werd toch bewaakt door de Duitsers?

Ja, die werd bewaakt door de Duitsers maar vooral in 't begin was daar veel aan gelegen: een Duitser, 'k ga niet zeggen dat het een dommerik is, maar... Die wachtmannen gingen over en weer en mèt hun botten aan hoort ge die heel goed gaan. Ge kwam naar de grens en dan moest ge u ook een beetje „in observatie“ leggen om hen te horen. Als ge hen hoorde, wachtte ge nog wat en als ze voorbij waren dan ging je over de grens. 't Was daar ook een troep in 't eerste. Geweldig gevaarlijk was dat nog niet omdat er nog niet veel aan gelegen was: als ge gepakt werd van de Duitsers, die tijd, werd ge uw „grenskaart“ afgenomen en ge moest er overdag terug omgaan. De eerste keer moest ge 2,5 mark geven en ge kreeg uw kaart terug en 's avonds kondt ge terug herbeginnen met „overgaan“.

En 's avonds, als ge uw „gerief“ bij had?

Dat werd afgepakt, maar daar werdt ge niet voor gestraft. Die tijd, ja...

HULP VAN DE DUITERS

Ge hadt daar goede Duitsers en slechte onder want we hebben zelfs een hele tijd ene gehad waar we „de dienst“ van hadden. Hij regelde dat allemaal. Hij zei dan waar we moesten over gaan, want we hadden verschillende posten: dat was aan Victor Sterre, aan den „bauer“ zegden de Duitsers altijd en daarmee bedoelden ze Spanhove, aan 't kapelleken (tussen Spanhove en den Vic op den dijk hing een kapelleken aan een beukenboom en dat was 100 meter vóór of voorbij 't kapelleken dat er een post was). Dan hadden we nog een overgang langs „Wies Moan“, dan hier op de Sluis aan F.V.H., aan V.W. ... allemaal posten waar we over de grens kwamen. We hadden ook nog een post

over dat hof van L.V., daar gingen we heel veel over. (V. is daarna dood geschoten door de Duitsers) Langs dat hof kwamen we over het hof van N.B. en dan zo door het land naar de Langelede.

En die Duitser zei u waar ge moest gaan?

Ja, dat ging zo - ik was daar nogal veel bij als dat bij hen geregeld werd in de Oude Polder - want dan zei hij: „Van 12 tot 1 uur gaat de wacht aan Victor staan - de „Fik“ zei hij altijd - en dan moet ge maken dat ge die uur de grens gepasseerd zijt.“ We hebben op een nacht zo eens een „toer“ meegemaakt met die „dienst“. Met een man of acht „gingen“ we, en er was altijd maar éne van mijn mannen die wist dat wij „de dienst“ hadden (want ge mocht dat tegen alleman niet zeggen, want het mocht niet overal geweten zijn). Die éne (een voorname van Wachtebeke geweest) was O.H. waar ik geweldig veel van geleerd heb. (O. was een oude smokkelaar, die in mijn levensloop van smokkelaar twee keer mijn leven gered heeft door te roepen dat ik moest blijven staan omdat hij zag dat er een Duitser naar mij zou geschoten hebben, maar ik zal later nog vertellen wat we met hem tegen kwamen.) Zo, die Duitser... (ik had er bij gezeten om de zaak te regelen): we moesten de grens passeren tussen 12 en 1 uur. We moesten naar boer B. gaan om bonen. Ik en O. gaan vóór. Ik zeg tegen die mannen (meer uit oogverblinding, om te laten uitschijnen dat er geen afspraken waren) dat ze 200 meter achter ons moeten blijven om door 't gat van de dijk te gaan. Zo, we waren er door en ineens hoor ik: „Halt!“ 'k Zeg: „Miljardel!“ - „Wa ès da?“ zegt O. Ik roep tegen die mannen: „Ge moet blijven staan!“ Maar gelijk ik riep, komt die ene wacht met dat geweer naar mij gevlogen ('t was daar 't zien waard) en we moesten daar heel voorzichtig zijn want als ge een Duitser voor u hadt met veel schrik, dan zou die durven schieten hebben (van de schrik!). Nu, 'k zeg tegen die mannen: „Nie deurluëpen hé! en ulder vanniets geboaren!“ „Ja, en wa ès dadde?“ 'k Zeg: „Ge zult da wel ziene“. Die Duitsers waren natuurlijk hovaardig dat ze ons gepakt hadden en we moesten juist doen gelijk bij het leger: ons per twee stellen en er ging een Duitser vóór ons en ene achter ons. We waren met acht en we liepen natuurlijk te lachen onder weg. „Ja, g' èt er nog leute omme!“ (zegden die anderen). 'k Zeg: „Ja, we zullen wel leute èn van de nacht“. 'k Wist dat het bij die „Feldwebel“ niet zou gepast zijn! Zo, die barak van de Duitsers stond aan V. („'t schoon wijf“ zoals ze vroeger zegden), juist bij het ingaan van Holland aan het hof van D.R. Die twee Duitsers waren natuurlijk hovaardig. Ze doen die deur open, slaan aan en zeggen: „Wij hebben acht man gesnapt!“ Die Feldwebel (die had natuurlijk al een stuk in zijn voeten gehad) kijkt zo van op die brits (waar hij lag te slapen) en ziet mij staan. „Ah, Frans, zegt hij, wat is dat?“ - 'k Zeg: „Ja, Feldwebel, we zijn doar gesnapt zè!“ - „Ja...“ zegt hij, hij kijkt nog eens goed, want hij was nog niet goed wakker, hij schiet hem van die brits en hij vliegt naar die mannen: „Wat is dat hier met u“, zegt hij, „ge moest om één uur aan de Fic staan en ge staat dáár!“ Die Duitsers schrokken zich natuurlijk dood. „Allé los, zegt hij, buiten... schweinhunden!“ Zó riep hij daar achter. Ge moet niet vragen dat die mannen van ons daar nogal een beetje stonden te lachen hé! Die Duitser zegt: „Ja, wat is dat nu eigenlijk?“ 'k Zeg: „Ja, dat is ons schuld nie, hé!“ „Nee“ zegt hij. (Hij hielp ons natuurlijk graag want van iedere zak die wij overdroegen, kreeg hij één Mark als drinkgeld.) Goed, hij kijkt naar zijn uurwerk: „Ja, zegt hij, wat gaat ge nu doen Frans?“ 'k Zeg „We zoen moeten om die marchandise gaan, hé“. Hij speelt zijn broek aan, het geweer op de rug: „Allé, zegt hij, kom maar mee.“ En midden op de dijk ging hij tot waar we over de dijk gekomen waren. „Hoe lang zijt ge weg?“ vroeg hij. 'k Zeg: „Een klein half uur“ - „Allé“, zegt hij, „ga maar, ik blijf hier staan!“ En hij bleef aan de dijk staan tot wij terug waren opdat hij zijn „Marskes“ zou gehad hebben.

Ik heb al gezegd dat er tussen die Duitsers ook gemakkelijke waren. In dit verband ga ik nog eens iets vertellen wat ik met O.H. heb meegemaakt. Op een zondagavond moesten we naar Zuiddorpe en juist op de grens tussen de Overslag en Sluis - 's avonds om 8 uur - liepen we op twee Duitsers. We hadden een lege zak bij ons zodat ze zagen dat we gingen smokkelen. 't Was daar direkt van: „Halt!“ We moesten ons grenskaart laten zien en... „Dat doen?“ (wijzend op ons zakken). 'k Zeg: „Ja, wa moeme gaan doen... gaan smokkelen hé!“ „Maar waarom doet ge dat overdag niet?“ zegt die ene Duitser. Maar wij be-

gonnen dan maar van „Feldwebel“ van hier en „Feldwebel“ van daar en we zagen dat hij daar mee opgezet was ('t was nog een jonge kerel). 'k Zeg: „Dat die Belgische politizei woart gelijk da die Duitsers zijn, tan zoeme wij da wel durven, moar die pakken ons alles afl!“. „Ja“, zegt hij, „en waar moet ge daar om?“. 'k Zeg: „Awel doare, noar dingen...“ maar we durfden het eigenlijk zo heel juist niet zeggen hé, want ge zoudt kunnen treffen hebben dat het een hinderlaag was. 'k Zeg: „Wel, doare...!“ „Allé“, zegt hij, „gaat er maar om!“ en hij liet ons gaan en we hadden niets.

Ik heb u al gezegd dat O.H. één van de fijnste smokkelaars was. Het was een „aschran-ten“, een „gladde“ die alles durfde maar toch voorzichtig was, want er zit veel verschil in 't smokkelen. 't Is juist gelijk een coureur: ge hebt er die schrik hebben en ge hebt er die sterk zijn maar lomp. Ik heb een periode meegemaakt dat ik iedereen van de „groep“ beter leerde kennen (als broer van de „baas“) maar O. was in mijn ogen de beste. Ge had daar ook nog P.V., die durfde ook alles maar was niet zo sterk als O. Ge had V.D.B., dat ventje had geen macht om te dragen maar dat was de slimste smokkelaar die er was en bovendien de voorzichtigste. Dan had ge nog B.R. ... en dat waren ongeveer de voor- naamste, die ik hier opnoem.

Als we met een bende van 20 man optrokken, dan verdeelde ik die in groepjes van 4 à 5 man en bij ieder groepje was een kopman. Op deze mocht ik vertrouwen, want als ge met 20 man en ge zette daar geen mannen (kopmannen) tussen, dan liepen die 20 na twee of drie kilometer op mekaar.

Als ge dan een aanslag kreeg dan waart ge heel den boel kwijt, maar als ge wat verder open liept dan waart ge maar vier zakken kwijt. Ondertussen was Victor ook al „in kon- takt“ gekomen met de Hollanders waar hij ook al „de dienst“ van had. Het was daar- door dat hij al van hogerhand die 500 meter gekregen had. Die 500 meter heeft hij maar één jaar gehad want daarna kreeg hij de 1.000 meter. Dan kon hij nog juist gepast blij- ven wonen, want zijn huis (in Holland) stond 1.000 meter van de grens. Hij mocht na- tuurlijk niet meer naar de grens komen. Dus ik moest dan iedere keer naar hem rijden. Ik kreeg daardoor ook al meer last want ik werd ook gewaar dat ze mij meer en meer in de gaten hielden. Evengoed is dat na een zekere tijd toch allemaal wat verbeterd.

Als hij in die 1.000 meter kwam, mochten ze dan naar hem schieten?

Hem schieten?!... De Duitsers hadden er niet veel mee te maken en de Hollanders, ja, die mensen hadden wel een wapen met één verdedigingsbal en de andere kogels waren om lawaai te houden. Dat waren geen echte „ballen“. Want wij hebben dat genoeg meege- maakt: hadden die Hollanders naar ons moeten schieten met echte kogels iedere keer dat wij „aanslagen“ gehad hebben, dan hadden er wel 20 doden gevallen.

EEN SMOKKELTOCHT MET TRAGISCHE AFLOOP

We hebben dat op een nacht zo eens meegemaakt met nonkel Amedé (dat was al in '43). Dat was één van de ergste nachten die wij meegemaakt hebben: de Hollandse dragers hadden de „marchandise“ naar die „smokkeldulf“ gebracht en wij moesten die verder over de grens brengen. Toen waren we met acht. Goed... we gaan van de Sluis naar de Oude Polder en daar liggen meer dan 30 zakken in die gracht.

Was dat koffie?

Nee, in den oorlog werd er geen koffie meer gesmokkeld, het was graan. We hadden veelal de gewoonte om eerst naar die dulf te gaan en dan te komen tot op 200 meter van de grens en „het goed“ daar te leggen, om - als de grens vrij was - het ineens te kun- nen overbrengen. Nu gingen we terug om te „laden“ en mijn schoonbroer tewege - den „dikken Kwik“ - loopt vooraan. Ik ga achter hem en we zijn juist de grens gepasseerd (zodat we geen schrik meer moesten hebben). In ons miserie hadden we dan soms nog de gewoonte om mekaar wat te plagen of om wat deugnieterij te doen. Ik roep naar mijn toekomstige schoonbroer: „Allé, Bert, loat au moar ne kiër goan, huër!“, want het was nok een goede drager. Plots staat hij voor twee Duitsers. Dat was ineens van:

„Halt!“... en hij stond er zozegzegd tussen. Op de moment dat hij stopt, smijt hij zijn kluts vóór hem en hij viel op hun voeten of zoiets - en waarschijnlijk heeft dat mijn leven gered! - maar ondertussen was ik al op een plat gestreken stuk land (waar loof op gezaaid was na de oogst) hals over kop gaan lopen en, ze zeggen dikwijls: „een kogel in de grond zien gaan“: ik heb natuurlijk niet die kogel gezien maar wél de „wolkjes“ terwijl ze naar mij aan 't schieten waren. Het was met een mitraillette want 't was altijd maar van: tic, tic, tic,... en „maaien“ dat ze deden die nacht. Het was ook ons gewoonte om ons broek in ons kousen te stoppen en ter hoogte van mijn knie hadden ze dwars door mijn broek geschoten. Maar gelijk ik die „wolkskens“ zag, plongerde ik mij in een gracht met „tingels“ (netels) en vuiligheid en ik was ontsnapt. Maar dan hoorde ik hen nog altijd schieten... het was gelijk een oorlog! 'k Dacht: wat gaat er daar allemaal gebeurd zijn! Ik liep weer een eindje, dan 'ne keer stoppen om te luisteren... ik hoorde die Duitsers tegen mekaar bezig... 'k Zeg: „Nondedju, z'én d' er nog gepakt uék!“ . Ik kon niet terug vanwaar ik gekomen was, direkt naar de Sluis kon ik ook niet want daar ligt een vaardeken achter, (achter Guust Pöppe) dus heb ik een omweg gedaan om op de Sluis terug te komen en zo terug bij mijn mannen te geraken. Die Duitsers hebben dan die nacht G. S. gepakt en nog een paar van zijn groepje. Ze waren er al mee naar de Sluis getrokken om vandaar te telefoneren want er waren niet veel telefoons. Ik geloof dat die wel naar V.H. of R. moesten komen om te telefoneren. En op de moment dat ik daar aan kom, loop ik toch wel terug op de Duitsers zeker, maar ze hadden mij niet gezien. Ik kon mij achteruit trekken en mij wegstoppen achter die schuur van V.H. De Duitsers passeerden daar en ik ging terug naar boer V. om te gaan zoeken of ik geen mannen zag, want... ge moet niet vragen... een bangerik ben ik nooit geweest maar ge loopt toch zo gerust niet meer hé!

Verdimmelingen, de eerste die ik zie is een broer van mijn moeder, nonkel Wies. Die had niets, maar die wist dat nonkel Amedé geschoten was. Zegt hij: „Djuu, nonkel Amédé ès geschotten!“ 'k Zeg: „En woare èst è?“ - „Ze nèn em nie huér“, zegt hij, „want hij keun goane! Allè, hij ès nie keunen meekommen“, zegt hij, „hij ès blijven zitten oan 't vaardeken achter G.C.“ 'k Zeg: „Dju, we goan d' er naartoe hé!“ . Zo, wij daar naartoe hé. Hij zat daar en 't eerste wat hij zegde, was: „Alfei, ze nèn mè toch nie!“ . Ik heb hem dan door 't vaardeken gedragen - ik zat er zo maar tot goed boven mijn broeksband in - en eens door 't vaardeken kon hij terug gaan. Dan brachten we hem tot aan boer V. - (Boer V. die zat veel wakker want we moesten ook nogal veel nachten bij hem zijn.) Zo, nonkel Amedé daar binnen gedaan en op die moment had hij nog niet geweldig veel pijn. 'k Zeg: „Noar de Langelee goan, da goa nie.“ „Niënt jongene“, zegt hij, „da goa nie keunen.“ 'k Zeg: „Weette wa da 'k ik doe, ik goa om ons peird en mee de kerre mee een kussen oan 'k au moar mauken noar huis te bringen“. En tegen nonkel Wies: „Durfde gè ieverans goan telefoneren?“ - „Bè joat jong“, zegt hij, ('t was voor zijn broer hé) „Ik doe da!“ - 'k Zeg: „Noar VR. goan telefoneren veur den dokter, dat hij noar de langelië keun kommen hé!“ . Verdimmelingen, die was niet thuis. De dokter was opgebeld en die had voor G.S. ook moeten komen, maar die was al opgeladen door de Duitsers en ze waren er al mee naar Gent. Ze waren al een uur vroeger in Gent dan ik, maar wat ik in Gent moest gaan doen zal ik nu vertellen: toen ik naar huis kwam gelopen en het paard ingespannen had (we hadden dan een looper en die kon er nogal „uit“ hoor), kwam ik met de kar met een bussel stro en een kussen daarop (want er was hier nog geen kassei en dat waren nog allemaal ijzeren banden op die wielen), kwam ik dus door de „Muide“ (nu Cornilstraat geworden) voor de poort van boer V. Nonkel Amedé kon nog gaan en - 'k zal het nooit vergeten - wij kwamen langs de Hoekstraat en hij zegt: „Nonkel“, (hij zegde altijd nonkel tegen mij alhoewel ik nonkel tegen hem moest zeggen, maar dat was zo een gewoonte) zegt hij wel 'ne keer of twee drie, „gelukkig dan ze mè toch nie èn hé!“ . Goed... ik kom er hier mee thuis - hij woonde hier in dat klein huisje naast Hofman - en tegelijk komt de dokter toe. Ik leid mijn nonkel binnen - want dan had hij al moete om te gaan - en ik ga direkt naar mij thuis om het paard uit te spannen. Ik ga terug naar nonkel zijn huis en de dokter komt naar buiten. Hij zegt: „Kunt ge niet wat andere kleren aandoen want hij moet direkt naar Gent.“ 'k Zeg: 'k Zalle 'k ik meerèjen hé“. Hem dus naar Gent gevoerd maar in Lokristi moesten we al

stoppen omdat de dokter hem een inspuiting moest geven tegen de pijn. We zijn er dan mee naar de kliniek Vincentius gereden. We wisten - als we wat tegenkwamen - dat we daar best waren want ze waren daar een beetje tegen „den Duits”. Toen was daar dr. Schotte nog, geloof ik, die is nadien nog wel in een concentratiekamp gestoken van zieleven. Ik wist natuurlijk niet hoe het gesteld was met nonkel Amedé maar ik ben dan terug met den dokter mee naar huis gekomen en hij zegde: „’t Zal heel zeker erg zijn!” Het is gebeurd op 24 augustus ’43 de woensdag, tussen de dinsdag en de woensdag, en hij is de vrijdagmorgen gestorven. Hij was geschoten in de urineblaas en er was niets meer aan te doen. Hij was 42 jaar, een vent gelijk een boom.

Al wat gij tegengekomen zijt was dus allemaal in opdracht van uw broer?

Ja, allemaal in opdracht van mijn broer, want in die tijd - dan heb ik erg „in de patatten” gezeten - ging het allemaal op mij en zijn vrouw af. Hij had dan ergens weer eens iets uitgestoken in Holland en ze staken hem naar Middelburg. Hij kwam dan wel weer vrij, maar zijn „1.000 meters” werden niet gelaten. Hij kon dus wel terug naar de Oude Polder komen. Daarachter is hij weer naar Middelburg gestoken en ten tijde van de bevrijding was Victor de eerste op ’t hof.

In Middelburg zat hij in feite ook niet in „den bak” hoor! „Over ’t water” zegden ze, dat betekende: „over de Schelde”. ‘k Zeg niet dat hij ginder niet „binnen” gezeten heeft voor twee of drie dagen, maar hij moest ginder een bepaalde periode, over de Schelde, blijven. Die periode heeft hij dan natuurlijk heel veel geld verdiend en er veel verspeeld ook. Want Victor was „’nen wréde!” mens hoor. Als de oorlog gedaan was hij had evengoed drie eigen huizen staan in Holland. Die zijn achteraf aangeslagen van de „fiscus” omdat ze dan in België vroegen waar hij dat geld gehaald had voor die huizen.

LEVENSGEVAAR

Ik heb al gezegd dat O.H. een goede smokkelaar was en dat ik aan hem mijn leven te danken heb. Wel... We kwamen met zessen van de Zwarte Hoek. O. ging veel vóór, het was een echte voorman. Hij deed dat graag ook want dan kreeg je wat meer, dikwijls het dubbele van degene die gewoon maar smokkelde. We kwamen afgegaan door de oude polder, ook voorbij en over die weiden waar het kapelleken is (langs achter Spanhove’s), dan naar de tronken om zo naar de put te gaan (de „smokkeldulf”). O. loopt zo’n 100 meter vóór mij en achter mij komen - om de 200 meter - die andere vier. Maar de Duitsers hadden ook al een beetje bijgeleerd om in hinderlaag te gaan liggen, want ze bleven niet meer met twee samen. Er stond éne aan de „buis” en er lag ene 200 meter van de buis. Het was volle maan. De eerste van die twee Duitsers sprong voor O. met het geweer. O. zou nooit gaan lopen hebben. Hij had geen schrik maar redeneerde bij zichzelf: „Met vijf mark te betalen ben ik er vanaf.” Ikzelf was er meer voor om „uit de pijpen” te zijn, want ik had wat meer schrik om mijn grenskaart kwijt te zijn! En... gelijk ik die Duitser hoor roepen op O., ga ik gaan lopen met die „kluts” op mijn rug in het gedacht: „Ze zijn verre van de buize”. Potverdikke, die Duitser springt achter mij (O. heeft dat gezien) en ik val op die moment. Ik ben te wege van op te staan en terug door te lopen als O. roept: „Frans, ge moet blijven staan!” En die Duitser stond op een meter achter mij met het geweer schietensklaar. Had ik mij moeten rechten om door te lopen, hij had onvermijdelijk geschoten!

Het was bij O. de derde of vierde keer dat hij gepakt werd en bij mij de tweede keer. We werden opgeleid en ik moest 5 Mark betalen en O. 7,5. Dat moesten we echter ’s middags gaan betalen, maar ons „grief” waren we kwijt. Maar, gelijk ik alle dagen door de post reed, moest blijven staan en mijn grenskaart laten zien, had de Duitser, die ons opgeleid had, mij herkend en op een dag zegt hij: „Frans, zegt hij, ik moet eens wat vragen: zou ik nergens aan sigaretten kunnen geraken?” ‘k Zeg: „Oan sigaretten keunen geraaken?” ‘k Dacht bij mezelf: gij, die mij daar eerst zou willen... ik ga daar toch zo gewillig niet mee zijn! Ik zegde niet direkt nee, we staan zo een beetje te praten... „Allé”, zegt hij, „die nacht zijn we toch alle twee nog gelukkig geweest, hé?” - ‘k Zeg: „Ja, dienen nacht,

wij toch nie zulle!" - „Gij wel, Frans", zegt hij, „weet gij goed dat dit mijn tweede nacht was dat ik hier stond en dat ik niet wist wat dat was: smokkelaars. Wij dachten dat gij echte bandieten waart!" - 'k Zeg: „Tan zoede noar mij geschotten èn moste 'k deuregeluëpen zijn?" - „Ja zeker", zegt hij, „daar heb ik al dikwijls aan gedacht, hoor!" 'k Zeg: „Allei, omdadde zuë eerlèk zijt goade au sigretten èn!" Wel, zolang die mannen hier gestaan hebben - dat was meestal voor een maand of drie - heeft die enen zijn sigaretten gekregen van mij. Op een avond vroeg ik hem dan eens: „Hoe zit het? We moeten van den auvend..." Zo kregen wij daar de dienst van hé en op die manier „klopte" dat weer allemaal hé! Maar daar was ook eens een „roste" bij, een echte bandiet: daar hebben we niets kunnen mee doen. Die ene Duitser, die Feldwebel die eens met ons meegegaan is met het geweer op zijn rug om ons vrije doortocht te geven, die is vlug verzet, want er werd over „geklapt", die is verraden door de Belgen.

Ik heb dan met O. nog zo eens een gevalleken beleefd hier op de Sluis. Het was ook met Duitsers. Die hadden een zaklamp bij maar dat was geen straffe: ge moest daar op nijpen en dan begon er een dynamootje te draaien waardoor ge licht kreeg. Maar dat lichtte maar een meter of vier ver. Het was geweldig donker. Opeens zegt O. dat ik moet blijven staan (weeral!). Een Duitser had wat gehoord en begon te lichten. (Het was aan het huis waar Stefaan Waelput gewoond heeft, een huis met een witte gevel.) Maar doordat het zo geweldig donker was, was dat licht gelijk een muur en verder ziet ge niets meer. Hij stond altijd maar rond te draaien en je kon zien dat die Duitser ook wel met schrik stond. Wel, had O. niet moeten zeggen dat ik moest blijven staan, ik was doorgelopen en op het geluid schoten die Duitsers natuurlijk. Want het is ook daar dat „V.V." doodgeschoten is. Die hebben wij horen roepen. Wij waren ook 's morgens weg geweest met vier man en „V." zegt: „'k Moe nog nen kluts èrten noar den boer V. doen!" Wij gingen voort over „N.'s" hof. We zijn juist op de baan als we de Duitsers horen roepen: „Halt!". Nu dachten wij eerst dat het naar ons was dat ze riepen want we stonden er maar 50 meter af. We gingen natuurlijk lopen want naar ons konden ze niet schieten omdat we achter de huizen zaten. Ineens horen we een schot vallen. We waren nog maar goed thuis (rond zes uur 's morgens) als we het al horen vertellen van V.V. Sommigen hadden de rijkswachters zien rijden en daarna de lijkwagen, en ze hadden gedacht dat het ene van ons bende was. Ik ging direkt gaan kijken en het was V.: hij was geschoten met een dum-dum kogel, recht in zijn hoofd. Dat was er allemaal het gevaar aan, hé!

Als ge dan zoiets tegen kwam of gelijk dat geval met nonkel Amedé, dan zei mijn moeder wel: „Ge goat nau toch nie were over, zekere?", dat ik dan zei: „Oh néén, nau èst mij beul!", maar acht dagen nadien waren we terug weg. Dat was zo verleidelijk, hé! En daarbij, de meeste van die mannen die werkten niet: van de twintig die megingen, waren er zeker tien „onderduikers" bij, die zich overdag niet mochten laten zien van de Duitsers, dus „werkweigeraars". En 't is ook een beetje daardoor dat ze met Viktor mild zijn geweest na de oorlog, omdat hij langs de andere kant gezorgd had dat ze tenminste een inkomen hadden. Want er kwamen er 's nachts naar hier door de meersen met hun fiets van Eksaarde en Moerbeke om wat te verdienen voor hun gezin.

EEN DUITSER WERKT MEE

Van een andere Duitser hebben we ook nog veel „plezier" gehad, maar dat was al meer op 't laatste, als er al veel meer gevaar was om over te gaan. Dan was het zo niet meer dat - als ge gepakt werd - ge er vanaf waart met 2,5 Mark te betalen. Als ge (op 't laatste) gepakt werd dan werd ge dikwijls al naar Duitsland gestuurd of naar een kamp in Frankrijk. Goed... ik was bij Victor geweest om de „zaak" te regelen - dat was de tijd dat hij van Middelburg naar de Oude Polder weer gekeerd was, rond 1944 - en er werd toen geweldig veel tabak naar Holland gedaan. Het is met deze zaak dat ik mijn proces aan mijn been gekregen heb, want ik maakte zelf veel tabak. Ze zeggen dikwijls: valse tabak, wel, er werden bietbladeren en koolzaadbladeren gemalen en we mengden dat en we pakten dat zelf in, in verpakking van „Fleur de Raisin" van Deinze met valse taksbandjes er op. Goed, die tabak moest naar een boot gedaan worden naar de „Sassinghe" tussen Sluiskil

en Aksel; de „Akselse sassing“. We gingen daar trouwens veel naartoe. We waren met zeven man, en ieder droeg 20 kg. Ginder lag dan een „reis“ klaar om terug te komen. Dat was dan gewoonlijk graan of patatten, want ginder kostten de patatten in die periode 7 fr. en hier 14 fr. De baas verdiende daar maar één frank de kilo aan, want de drager kreeg meestal 6 fr.! Enfin, 's avonds zijn we met ons zevenen afgesproken. We gaan door naar de Sassinge met die tabak en we krijgen een aanslag van de Hollanders. Het was daar vóór dat ge in Zuiddorpe komt, op 't einde van de dijk waar Buysse woont. Er werd ook geschoten (met losse flodders), maar ge kent dat: verschillende waren gaan lopen. Van ons acht pakken waren we er twee kwijt. We keren met die zes overblijvende pakken terug naar huis, bij mij op de Langelede. Ik wilde eerst nog terug gaan maar ge krijgt die mannen niet meer bij mekaar hé als ze zo iets tegengekomen zijn. En alleen gaan was ook niet alles, want als ge zo al een en ander tegengekomen zijt, begint ge daar ook al eens op na te denken. 'k Zeg: wat moet er nu gebeuren! Ik direkt met de fiets naar de Oude Polder ('t was nog maar negen uur) en Victor had het al horen zeggen. Als er een aanslag geweest was zou hij echter nooit gereklameerd, het mocht hem 20 of 30 duizend frank gekost hebben... hij zat daar niet mee in. Zegt hij: „Da sloop vertrekt morgen, da (tabak) zoe moeten weggedoan worden!“ 'k Zeg: „Ja, ik weete misschien een middel, huër!“ - „Ja!“ - „Ja, noar ginder loaten voeren van 'nen Duits!“ - „Noar... van 'nen Duits?... gè milledju, veur mee au... in den bak te zitten zekere? Oe zoede da doene?“ 'k Zeg: „Deur ieverst te kommen die mè da gezèid hé.“ „Ja“, zegt hij, „trekt er au plan mee, veur mè èst gelijk.“ - 'k Zeg: „'k Meuge da doene?“ - „Ja“ zegt hij. In die tijd ging ik ook veel uit - ik werkte veel en ik had veel geld en een jonge man die veel geld heeft, gaat veel uit - ge komt overal en in die tijd was ik nogal erg „gekalandiesd“ (= ik kwam daar veel) op Rieme. Ik „stayerde“ daar wel een klein beetje ook, denk ik, bij „jeanneken“ (bij V.C.). Enfin, daar werd 's avonds ook al 'n keer over de „dingen“ (smokkelen) geklapt en daar kwam altijd een Duitser, ene van de „Wilfo“, een vent gelijk een boom. (De Wilfo was de ondergrondse opslagplaats van benzine, tussen de Kuhlman en Terdonk.) Jeanneken had dat al ne keer gezegd: „Moeste van zeleven e zuè ne keer 't een of 't ander moeten èn, dadde enen 'ne frank keunt doen verdienen... 't er ès iere nen Duits die geiren wa zoe verdienen, jong!“ „Ja“, 'k zeg, „wà verdienen?“ - „Ja, veur te smokkelen of...“ - „Allei, zekere?“ - „Ja“, zegt ze, „moar weette wa dadde doet, 't er zit ier uèk altijd 'nen Gestapo van de Wilfo: da ès enen die den anderen moe in de goaten auën, moar ge moet doene gelijk dadde van niets en weet!“

Gelijk ik daar zegde, 'k was naar de Oude Polder geweest. Ik met de fiets - 't was bijna tien uur - naar ginder. Jeanneken verschoot er van en zegt: „Es 't er 't iën of 't andere?“ - 'k Zeg: „Awel...“ - „Hij ès ier nog nie“, zegt ze, „hij zal geen kwartier ne meer weg zijn, want alle auvenden komt hij hier binnen!“ 't Was nog geen kwartier later of hij stond daar binnen. 'k Dacht bij mezelf: „wat is dat hier nu eigenlijk, een vijand, een deserter?...“ Hij gaat naar den toog en Jeanneken daar subiet bij, hé! Ze had hem er al van gesproken en ze zegt: „'t Er zit doar iënen die au wa zou keunen loaten verdienen zè!“ Hij komt hem bij mij zetten en zegt: „Is 't waar, kunt gij mij wat laten verdienen?“ 'k Zeg: „Ja, moar 'k doent nie te geiren, huër!“ - „Ge moet naar niets kijken“, zegt hij, ik ben „richtig“ en ik zou graag wat verdienen. Enne... Wat is 't?“ 'k Zeg: „Awel, 120 kg toebak noar de Sassinge voeren“. Hij snokt de kaart uit zijn zak: „Waar is dat?“ zegt hij. 'k Zeg: „Tussen Sluiskeil en Aksel.“ - „Waar woont u?“ vraagt hij. Enfin, zo van 't een en 't ander zitten vertellen zodat het tamelijk laat werd en ge mocht die tijd maar tot 12 uur op straat lopen. 't Was zo ongeveer half twaalf en 'k zeg dat ik moeite zal hebben om op tijd thuis te geraken. En over de brug werd ge altijd tegengehouden als 't wat laat werd. Hij schrijft mij direkt een briefje: „Kijk“, zegt hij, „ge moet zeggen dat ge timmerman zijt en dat ge gekomen zijt naar de Wilfo om brakken te zetten.“ Hij vraagt dan nog: „zijn dat grote pakken? Zou ik dat kunnen laden op een side-car?“ 'k Zeg: „Bah, joat, da keunt doar in!“ Ik kom aan de brug met mijn briefje en de „Veldgendarmes“: „fahr los, fahr los!“ 'k Was nog niet goed thuis of hij kwam hier al op 't hof met zijn sidecar. 'k Dacht: „Wat gaat er daar van komen?...“. Alles op de side-car geladen en hij zegt: „Blijft gij op? Binnen een half uur ben ik terug.“ Hij naar ginder hé, en 't was nog geen half uur nadien en hij was al terug! De tabak zat al in de „Dampfer“ zei hij. 'k Zeg:

„Kom binnen!“ Mijn moeder was natuurlijk bijna dood van de schrik. 'k Zeg: „Wat kost dat?“ Zegt hij: „Niet veel geld! Wat kunt ge daar voor besteden?“ Ik dacht al te zeggen: „Zuëvele krijgen die mannen veur te draugen, ge meugt da ènne!“ - „Oh, nee“, zegt hij, „dat moet ik niet hebben“, zegt hij, „maar volgende week ga ik in verlof. Zou het niet mogelijk zijn om een kilo spek en een kilo boter te hebben?“.

'k Zeg: „Bah ja, woarom nie, da goal“ - „En weet ge wat nog“, zegt hij, „ik heb „kernikels“ (konijnen) ginder in de Wilfo. Gij zijt „bauer“, dus wat bieten en wat rapen!“. In de voerstal gegaan, een baal bieten en rapen opgevuld, in de side-car gezwierd, en hij was er mee weg hoor!

Dat was 'ne kerele, jong! Hij heeft daarna nog voor ons gewerkt en 't is daardoor dat ik nog op Wachtebeke (gemeentehuis!) ben moeten komen.

Die periode verslechtte dat dan om te dragen en we moesten de patatten van langsom verder gaan halen, naar Sluiskil of Aksel. De manier van betalen was dan doorgaans als volgt: van Westdorpe naar Zuiddorpe was dat 4 fr., de Zwarte Hoek was 5 fr. en al wat verder was, was 6 fr. of 7 fr., naargelang de afstand. En omdat de patatten een beetje waren afgeslagen, kon dat er niet meer op bestaan. Maar gelijk ik daar verteld heb van die historie met die tabak en die Duitser, kwam ik daar dan regelmatig bij en hij zegde ook: „Moest ge nu grotere ladingen hebben dan kan ik daar ook wel om rijden. Op de Wilfo is een kamiontje dat 3,5 ton laadt.“ Enfin, ik zeg dat eens tegen mijn broer: „Dju“, zegt hij, „da was de moment!“ Want mijn broer kon ook wel goed zijn: veronderstel dat de dragers ook patatten moesten hebben, wel, die moesten maar drie frank de kilo geven en om ze over te brengen hadden ze geen risico's: als ze hun gerief kwijt speelden moesten ze natuurlijk niets betalen. Zo had mijn broer een bestelling voor het gesticht en het klooster en daarvoor moesten we die kamion hebben. Ik vraag het aan die Duitser - hij heette Walter Brinckmann, die naam zal ik nooit vergeten - en dat was geen probleem. Ik ben de eerste keer meegereden met die kamion. We moesten die gaan laden naar Sluiskil en die hebben we de helft gelost in het gesticht en de helft in 't klooster van Wachtebeke. Daar heeft mijn broer vast niets aan gewonnen, want het bewijs is er geweest dat moeder overste komen getuigen is voor mijn broer: dat die Duitser daar geweest is en dat ze die patatten kunnen kopen hebben aan 3 fr. de kilo. Die Duitser wilde daar zelfs geen geld voor. Daaraan ziet ge dat het ook een goeie was. „Wa èster mijn schuld, Waltere?“ - „Geld wil ik niet“, zegde hij, „maar als we nog eens om 3.500 kg patatten rijden, houd ik 500 kg voor mij, dat is voor mijn volk op de Wilfo“.

O. en ik reden daar gewoonlijk mee mee en nog een derde ook, maar die noem ik niet. Moest hij dit lezen dan zal hij misschien spijt hebben dat ik hem niet genoemd heb, maar toch doe ik het niet.

DE TOCHT NAAR SCHAPENBOUT

Ik ga nog eens iets vertellen van dat „ver“ gaan: dat was naar „Schapenbout“, dat ligt tussen Sluiskil en Axel maar nog twee kilometer verder dan de „Sassinge“. Als ge met heel goeie mannen waart was dat van de Langelede naar ginder en terug toch 6,5 uur, met gewone dragers was dat meestal 8 uren. Dat waren dus redelijke „reizen“. Er was alleszins 4 à 5 uren polder bij, met zo'n 50 kg op uw rug! G.S. was daar altijd bij want hij heeft zeker 28 dagen naar ginder geweest zonder iets tegen te komen (ikzelf heb wel een reis of twee gemankeerd) en met hem hebben we eens 'ne „numero“ gehad in Schapenbout. Hoe komt dat hé, ge zijt aan 't smokkelen maar als er eens deugnietierij moet gebeuren... We gaan op een avond door en het was altijd de mode dat er op de „Sassinge“ een man bleef staan. Terwijl ging ikzelf met de mannen naar Schapenbout om te kijken of er geen politie of iets dergelijks in hinderlaag lag. Op die nacht vloegen er wel duizend vliegers. Ons „goed“ lag ginder in een schuurken van P.S. Ik was daar mee bezig terwijl de rokers een sigaretje konden opsteken. Goed, de kluts op de rug... en dan weg. In groepjes van vier, per groepje ene die ik goed betrouwde (want bij de smokkelaars was het gelijk bij de coureurs: er zijn er daar ook drie „gewone“ en éne die wat beter is) trokken we terug naar de Langelede. We komen tegen de „Sassinge“ maar mijn uitkijk-

post komt mij al tegen: „Miljaar, zegt hij, „nau ès 't zien wèird op de Sassinge! Nau keume nie overe!“ - „Ja, wa stoat er?“ „Al da volk stoa noar die vliegers te kijken!“ Dat was zo overal wat de mode: als er veel vliegers overvlogen, kwamen de mensen naar buiten kijken. Ik dacht: moesten we nu weten dat het gedaan was binnen 20 minuten... maar we moesten gaan om thuis te geraken vóór het licht werd, want het was zomer. 'k Zeg: „Wa nau gedoan?“ Zegt hij ('t was den dikken Kwik): „Mag 'k er mijn goeste mee doene?“ 'k Zeg; „Wa goade doene?“ - „Oh“, zegt hij, „zeg moar tegen au mannen dan ze den boel oppakken, de Sassinge zal rap gekeussen zijne!“ 'k Zeg tegen mijn mannen: „Pakt den boel moar op en houdt ulder kleir damme allemoal tegelijk over de Sassinge keunen!“ Den dikken was zo nogal een zware mens en, och man, hij gaat naar de Sassinge met zijn grote botten aan en met wat grote stampen en op zijn Duits roept hij zo: „Was ist hier los?!“. Wel jongen, ge moest dat gezien hebben: de „kloppers“ bleven tot halfweg de kassei staan omdat die mensen van schrik in hun huizen vluchtten! Maar nu, in de eerste schrik liepen die mensen allemaal weg, maar dan was het 't zien waard als we over de Sassinge gingen met die bende: hoe de gordijntjes weg gingen en die mensen aan 't kijken waren. Die wisten natuurlijk wel wie daar over kwamen! Wat de prijs betrof: als we naar Schapenbout gingen kregen we 7 fr. de kilo. Voor 40 kg had je dus 280 fr. Die tijd moest ge gaan werken voor 30 à 40 fr. per dag! En dat was dan voor graan of ajuin, de prijs bleef 't zelfde.

SMOKKELAARS ZIJN GEEN DIEVEN OF TOCH?

We hebben van den oorlog nog eens mee gemaakt dat de politie kwam reklameren bij Victor dat er gestolen werd en ze dachten dat het smokkelaars waren. We hebben dat dan eens in de gaten gehouden en op een nacht komen we over de Sluis en ik hoor lawaai op het hof van Rompu. 'k Zeg tegen de mannen: „Goa vuért, 'k goa 'ne kiër kijken wa dat 't ès!“ Ze waren bezig (ik kende niemand) Rompu zijn maïs te pakken. Ik bleef er bij op afstand. De maïs werd opgeladen maar ik hield in de gaten waar ze hem naartoe droegen. 's Anderendaags zijn we dat gaan aangeven zodat wij van die beschuldigingen af waren. Die maïs is dan uitgehaald en die mensen zijn een beetje gestraft want ze zagen die tijd nogal veel door de vingers.

Met patatten hebben we ook eens een diefstal-affaire gehad en we hebben dat ook helpen oplossen. Daarmee stonden we nogal goed met de politie, hé. Die mensen wisten heel goed dat wij smokkelden want er kwam bij ons zelfs ene om de veertien dagen om een zakje graan. Die mensen kwamen ook niet toe met hun daghuur, want een bepaalde periode kostte de tarwe tot 45 fr. de kilo! Dat was gemalen tarwe. Ik en O. zijn nog tot in Rapenburg om tarwe geweest, elk met 45 kilo.

Die kostte ginder ongeveer twee gulden en daar bleef zo'n 5 fr. netto winst over voor Victor. Wijzelf hadden daar 7 fr. de kilo aan.

We zijn ook nog tegen gekomen dat ze ons aan 't bestellen waren terwijl ze droegen. Dat heb ik twee keer ondervonden en nu zult ge zeggen: hoe deden ze dat? Ze hadden een zak tarwe op hun rug en ze zaten met een darmpje dat ze in die zak staken en in hun broekzak. Die hadden ze laten vergroten en terwijl ze gingen, lieten ze een kilo tarwe in hun broekzak lopen! Soms werd die tarwe wel gewogen en dan kwam dat uit, hé. Ge werdt gewaar dat ge gekl...t werd. Die mannen werden dan zachtjes opzij gelaten want ge moest er ook nog mee opletten want het zijn dan diegene, die alles gaan vertellen.

We hebben ook eens een valse aanslag gehad: dat waren ook mannen die smokkelden maar die het te lastig vonden om zelf te dragen. Die dachten: we gaan dat ànders verdienen. We komen die nacht met 7 man over de grens, over N.'s hof. Ik ga vooraan met twee man bij mij en die andere vijf gingen een eind achter ons. Ons laten ze passeren en op die vijf wordt er geschoten. Wij, met ons drieën gaan lopen. Als we een eindje gelopen hebben komen die andere bij ons en „leeg“, gelijk ze hun „goed“ laten vallen hebben. Zeggen ze: „Een aanslag!“

Maar 't is gelijk het mij ingegeven was dat het geen schot was gelijk van een Duits geweer. Als ge daar dan mee bezig zijt, ligt ge daar aan te denken en 's anderendaags 's mor-

gens vroeg - 't was nog maar juist licht - ga ik gaan kijken. En ik zie dat, waar wij langsheen gegaan zijn, er „wissen“ (wijmen) stonden. En gelijk er naar die mannen geschoten was (ze hadden er natuurlijk niet rechtstreeks naar geschoten, maar het was alleen om hen schrik aan te jagen), hadden ze in die wissen geschoten. En in plaats van met een bal (wat ge niet zoudt zien) hadden ze met zaad in die wissen geschoten. Die waren allemaal af. Ik ga verder zoeken en ik vind een paspoort, ene die zijn paspoort verloren had. Ge moet niet vragen dat dit daarna opgelost is in „koleire“ hé! Dan heeft er 't een en 't ander aan gehangen, hoor! En nog ieder jaar, als ik op 't kerkhof kom, - hij ligt al 10 jaar begraven - en aan zijn graf kom, zeg ik altijd: „'t Spijt mè da 'k au nie duëgedoan-è!“ Dat is eerlijk waar, want had G. er mij niet moeten aftrekken dan was hij dood geweest. Dat waren toch wel de grootste lafaards die ge kondt uitdenken hé: ze schoten op hun eigen kameraden!

OOGST OVERDRAGEN

Op 't laatste van de oorlog (dat is een klein beetje vóór de bevrijding geweest en we zijn hier bevrijd in september) gingen we geen graan meer smokkelen, maar dan vroegen ons boeren van de Sluis om hun oogst over te dragen! Volledig gelijk hij op 't land stond. In 't Lippenspolderken hebben we dat maar twee keren gedaan. Eén keer hebben we een stuk gerst op één nacht overgedaan. Dat waren tien schoven ineens met touwen samen gebonden. En dan zo over de Sluis, want 'k weet nog goed dat we 's morgens heel de Sluis hebben moeten opkuisen zodat het niet te veel zou opgefallen hebben.

De tweede keer moest die oogst niet naar de schuur, maar van 't één stuk land naar 't andere. Dat was in de „Stekker“ en dat was tarwe. 't Was niet gemakkelijk want we moesten over een leiding (brede gracht) gaan van ongeveer 2,5 meter breed. We hadden daar een ladder over gelegd, ons wachtposten waren uitgezet (op zo'n 300 meter links en rechts op de dijk) en we konden er aan beginnen. We nemen elk een tiental schoven (dat is zo'n 45 kg) en de eerste man die over de ladder gaat, slaat er door! 'k Zeg: „Gotver, wa moeme nau beginnen!“ 'k Wist dat er zeker een halve meter water in die gracht stond ('t was tussen 't Vissershuis en de Verkorting) en dat het geen werk was om iedereen daar te laten doorgaan. Er zegt daar ene van de bende ('t was den „dikken Kwik“): „Es 't er wa mee te verdienen? Tan zalle 'k ik mauken dan al die schuëven doar allemoal deure kommen!“ Dan heeft hij 2,5 uur aan één stuk in 't water gestaan! Het was een geweldig sterke vent en die pakte die schoven van de ene kant zonder het water te raken, over zijn hoofd, en legde die de andere kant. Wat hij daar mee verdiend heeft, weet ik niet maar alleszins het dubbele. Ze waren die dag trouwens allemaal tevreden want ik geloof ('k moet er een slag in slaan) dat ze 900 fr. verdiend hebben.

Die oogst stond dus op Hollandse grond maar was van Belgische boeren en ze mochten die zo maar niet over brengen zonder de douane te passeren, ofwel moest hij in Holland blijven.

LEUTE

Soms werden er ook eens grappen uitgehaald zoals die keer dat we naar de Zwarte Hoek gingen. We waren met een man of vijf en 't was op een zondagavond. Het was wel de periode dat we met de „dienst“ werkten, maar niet iedereen, die meeinging, wist daarvan. Goed... Er stond onderweg een vogelverschrikker in een stuk maïs. Er zegt een maat van mij: „Frans, die mannen zijn weg, we goan ne kiër leute èn amme were kiëren!“ 't Was natuurlijk weer den dikken, den „aschransten“ en den grootsten deugniet. In 't doorgaan had hij die vogelschrik (zonder dat de anderen dat zagen) op de kant van de gracht gezet, gelijk we langs daar moesten terugkeren. Wij komen terug - hij ging altijd voorop - en hij wist natuurlijk waar die vogelschrik stond. Hij komt terug naar ons en doet alsof het een Duitser is die daar op de kant staat. Die mannen kruipen natuurlijk bijeen. 'k Zeg tegen den dikken: „Zij moar nie te geweldig, dan ze niet goan luëpen!“ Want we hebben dat

nog eens gehad, door deugnietrij uit te halen ging de bende gaan lopen, ze lieten hun „gerief“ vallen en we konden het zelf dragen. Hij zegt: „Blijf zitten, 'k goa d'r noartoe!“ Hij gaat er naartoe en we horen dat hij gelijk aan 't vechten is. Die mannen dachten natuurlijk dat hij tegen een echte aan 't vechten was. Dat was van hier en van ginder wat lawaai en wat grote „peren“... Hij komt terug: „Allei“, zegt hij, „kom moar op!“ - Wa ès 't er mee dienen Duits?“ „Ge moet er nie mee inzitten, hij ès 't er oan!“ En er waren er een stuk of twee die zegden; „Ja moar, ik goa last doar niet, huër!“ Daarna werden ze natuurlijk eens goed uitgelachen hé.

'k Ga nu nog eens een „hele schone numéro“ vertellen: 't was op een zondagavond en we waren met twee op stap voor Victor; 't was met kaas... We hadden elk een zakje van 20 kilo, want omdat de kaas zo kostelijk was mochten we daar niet zoveel van dragen en ook, als ge in de „prange“ zat (een aanslag kreeg), kon je daar nog mee gaan lopen en moest ge den boel niet laten vallen. Ik en O. komen van den Zwarte Hoek door de „Pietmenne“, wat wel een klein beetje onvoorzichtig was. We dachten: 't is zondag, er is hier niets te zien... En we komen vanachter een stuk oogst en er springen twee Hollandse douaniers op ons. We hadden geen gelegenheid om te gaan lopen, enfin, we gingen wel lopen met ons gerief maar ze zaten zo gezegd op onze rug zodat we toch onze kaas moesten laten vallen. Ge moet niet vragen: ik en O. brommen, hé! Maar, hij had gezien waar ze die kaas hadden neergelegd. Zegt hij: „Ge luëpt noar 't ènde van de Pietmenne, ge doe au veste út, ge trekt er 'nen boel gès (gras) in gelijk of dat 'ne zak ès en ge goat mee dienen zak op aunen schauere (schouder) vuërt. As ze (douaniers) buiten de Pietmenne kommen, moede mauken dan ze moar 20 meters van au zijn; ze goan achter au kommen geluëpen en als ze den boel (kaas) in den brand loaten - as ze au willen èn - goa 'k ik dienen koas pakken!“ Zo gezegd, zo gedaan. Ik loop naar 't einde van die menne - ze was zeker 1.000 meter lang - gras gepakt en in mijn vest gestopt zodat het een zak geleeek. Ja, ze kwamen ginder af, te voet naast hun fiets en ze hadden die zakken kaas tussen de kader van hun fiets gelegd (wat O. dus gezien had). Gelijk ze op 't einde van de Pietmenne komen, vlieg ik daar voorbij, hé! Van zodra ze mij zagen, was 't van: „Halt!“ Ik natuurlijk gaan lopen, maar met die kluts gras kon ik zo hard lopen gelijk of ik niets bij mij had. Zij vlogen achter mij en ze hadden hun fietsen in den brand gelaten! Ik liep naar huis en een half uur nadien was O. daar ook met alle twee de zakken kaas. 's Anderendaags is er daar op Zuiddorpe natuurlijk goed mee gelachen. Maar dan hebben we toch 14 dagen goed moeten opletten, want dan hebben ze op ons „gelopen“ hoor! En dat is gebeurd tegen mijn broer in de Oude Polder. Daar is in zijn café natuurlijk goed mee gelachen, hé!

ZWART GELD

Ik heb nog niet verteld hoe wij gemakkelijk met geld werkten. Het was natuurlijk allemaal met zwart geld dat er in Holland gekocht werd. Dat werd hier in België opgehaald. In 't begin waren dat zwarte Marken. Die ging ik gaan kopen bij mannen van Stekene die daar mee leurden. De waarde van de Mark was dan meestal 12 à 12,5 fr. Wij konden die soms kopen aan 8 à 10 fr. Daar hadden we dan ook nog ons winst aan. Als de Marken afgedaan hadden, waren het zwarte guldens. Hoe ze daar aan kwamen, weet ik niet, maar de gulden kon je die tijd kopen voor 8 à 9 fr. en in Holland hadden ze een waarde van 12 fr. Ik heb zelfs eens gehad dat er hier in 't ronde geen guldens meer te vinden waren en dan kwam ik bij V. en die zegt: „Rij moar mee mee mij, 'k zal ekik au ne keer ne post wijzen in Antwerpen!“ Hier in de banken waren er genoeg, maar ze kostten 12,5 fr. Hoe ze aan die zwarte guldens kwamen weet ik ook niet, maar er werd gezegd dat ze van de joden kwamen. Met die goedkopere guldens betaalden we dan ons „marchandise“ in Holland zodat er nog wat meer overbleef dan met de legale gulden.

Dat was nogal veel mijn werk: hier om geld gaan, het „over“ doen... Want daar ben ik zelf op een zondagmorgen eens „lelijk“ mee uitgespeeld. Ik moest met 380.000 fr. (!!!) overgaan vanop de Sluis naar de Oude Polder. 't Was verraden! Ik zag het: ik zat in de

„prange“: de Duitsers kwamen rechts van aan Clercq en de Belgen kwamen vanaf de tweede kreek naar mij. 'k Ben dan over de hoven, over 't vaardeken van Guust Poppe gesprongen en zo waren ze mij direkt kwijt. Ze hebben wel geschoten, maar ze waren ver van mij; misschien om mij schrik aan te jagen. 'k Ben langs over de hoven naar hier gekomen maar 's namiddags was dat geld al in Holland, hoor!

Dat was het gevaarlijkste dat er was, geld overbrengen. Als ze u daarmee pakten die tijd, met deviezen, dan mocht ge rekenen dat ge recht naar Duitsland gestoken werd. Daar was geen „pardon“. Ik moest dat wekelijks doen en ik ben daar wel goed mee geweest want ik kreeg 25 centiemen de gulden of de mark. Dat liep op, hé: op 1.000 Mark had ik 250 fr. verdiend. En Victor had er dan ook nog zijn winst aan: hij kon ginder goedkoop kopen want hij kocht met een gulden van 10 fr.

DOUANE EN ACCIJZEN

Ik heb zelf ook zo een zaakje aan de hand gehad; het was met tabak... Er lag hier van dat „goed“ in de schuur, want ik heb al verteld dat ik zelf tabak verpakte. Op 'ne keer krijg ik hier de Belgische douane en de Duitsers. Alle twee tegelijk bij ons op het hof: een huiszoeking! Die pakken, die ik weggestoken had... Daar gingen ze recht naartoe. Het is wel een beetje mijn eigen schuld geweest want ik had een „goed“ werk gedaan daags ervoor: ik had iemand te goed vertrouwd.

Goed, die huiszoeking werd gedaan: ze laadden hier kaas op en graan, een lading van een goeie 1.000 kg plus mijn 1.000 taksbanden. Daar ben ik voor gestraft geweest: ik had 6 maanden en 63.000 fr. boete, en dat was veel geld, die tijd! Maar dat bleef allemaal lopen hé, ze lieten mij gerust en ik werd niet aangehouden. Eigenlijk ben ik wèl aangehouden geworden, maar slechts drie dagen; ik werd drie dagen in den bak gestoken in Debbautshoek... en deze historie ga ik eerst vertellen. De kwestie van dat graan... dat was smokkelen maar dat trokken de „komiezen“ zich niet aan. Ik werd dus naar de „Feldgendarmerie“ gedaan op Debbautshoek. Daar vroegen ze mij: „Waar hebt ge dat goed gehaald?“ 'k Zeg: „Ik è da goed nie g'hoald“ - „Ge hebt dat goed wèl gehaald, we weten waar ge dat gehaald hebt!“ Ik zeg: „Wij èmme da goed nie g'hoald.“ - „Hoe is het daar dan gekomen?“ 'k Zeg: „Op nen auvend stoa'k oan 't hof en 't komt doar een ben-de afgegoan (gelijk dat er iere zuë vele gesmokkeld wordt) en die zien dat er verroad ès op de bruggen en die vraugen mij of dan ze da goed hier bij ons in 't schure meugen leggen. 'k Ben direkt nog niet te heel gewillig, moar allè, zeggen ze, ge krijgt er 200 fr. veur as ge da loat liggen, en 'k zeg ezuë bij mijn eigen... en nie veel geld geweune zijn (sta ik natuurlijk allemaal te liegen tegen die Duitser)... enfin, ik loate mij overlappen om da goed doar te leggen en diene keirel noemde Oscar Lefin!“ - „Hegt gij dat paspoort gezien?“ vragen ze. 'k Zeg: „Joa'k, ik è da paspoort gezien!“ Zie man, wat dat ze daar achter gezocht hebben hé! Hoe is het mogelijk hé om die naam zo maar direkt uit te vinden... ik zal hem nooit vergeten.

's Anderendaags werd ik opgeleid met twee Duitsers - éne voor mij en éne achter mij - met de fiets, naar Zuiddorpe waar we dat goed gehaald hadden. Maar ze waren ginder door mijn broer al verwittigd dat ze moesten doen alsof ze mij niet kenden. Wij kwamen daar op dat hof - 't was bij D.M. - en... „Hier hebt gij dat gekocht!“ 'k Zeg: „Ik kenne die mensen nie. Wa wilde gulder doar nau toch van éne, ik kenne die mensen nie.“ Potverdømmelingen man, hij reed dan weer met mij, maar die vent kon rijden zie! 't Was juist slecht weer als we op de Sluis kwamen en terug naar de „Feldgendarmerie“ moesten, toen hij naast mij kwam en riep: „Frans ge moogt wat schneller fahren, hoor!“ 'k Dacht in mijn eigen, nu ga ik eens rijden zie dat g'er milledju zult van roepen!“ En ik kon die tijd hard fietsen. Maar hij riep juist niets, hij reed zo vlug als ik. En zo kwam ik terug in de „Feldgendarmerie“ terecht. Ik wilde niets bekennen maar de tweede dag heeft hij mij daar een schop gegeven hé, miljarde... Dat was er op! 'k Wilde niets meer zeggen, 'k zette mij daar. Hij zei altijd maar; „'t Zijn leugens, 't zijn leugens!“ 'k Zeg: „'t Zijn toch alles leugens da 'k zegge...“ Die gendarmes in den bak op Debbautshoek waren heel goed voor mij, maar ja, die kenden wij allemaal hé. (De politie en gendar-

mes kwamen wekelijks bij ons om een beetje graan of iets anders, dus daar stonden wij nogal goed mee. Dat wilde wel niet zeggen dat we daar maar mee 'ne kluts moesten lopen vóór hun ogen, maar...) Die gendarmes dus zeggen tegen mij: „Zie Frans, ge krijgt hier een deken bij, ge gaat hier goed behandeld worden maar ge moet ons beloven op uw woord van eer dat ge niet gaat doorlopen!” 'k Zeg: „Nee, bij ilder toch nie!” Want ik had nogal goed vertrouwen in de afloop van die historie, alhoewel er regelmatig aangehoudenen werden naar Duitsland gestuurd.

's Anderendaags, 's morgens, komen ze mij halen om 7 uur en ze zeggen (de Belgische gendarme): „Frans, ge moet opletten, ge gaat niet naar Gent gaan (naar de gevangenis) want diegene die naar Gent moeten, komen ze om half zeven halen”. Ja, de Duitsers komen daar toe - het was goed zeven uur - weer tussen twee in, weg naar de „Feldgendarmerie”. Plots komen we bij die „Feldwebel”, (die wachtmannen moesten buiten) en ineens zegt hij: „Frans, een smokkelaar zijt ge, maar ge zijt een werker, ge kunt thuis niet gemist worden”. Hij was al bij ons geweest en goed ontvangen van mijn moeder. En ineens zegt hij: „Zoudt ge mij niet aan een halve kilo koffie kunnen helpen?” Echt gebeurd! 'k Dacht bij mijn eigen: nu moet ik uitkijken! 'k Zeg: „'Nen alven killo kaffee... moar hier nie huër!” - „Ja maar, ja...” zegt hij. 'k Zeg: „Weette wada'k wél weette, ik è en gruète famielde dien au allemaal geiren zien en moest het nau zijn dadde goe zijt veur mij tan edde aunen kaffee wel, huër! Tan goa 'k iere om 200 gr. en doare om 200 gr. moar aunen kaffee: die èdde!” - „Allé”, zegt hij, „fahrt maar los!”, en ik was buiten!!! 'k Zeg: „Milledju, ge zal mè ier nie meer ziene!” En de mannen verschoten er allemaal van, hé: „Block ès los!”. Ze waren allemaal kontent hé. Ik kon koffie krijgen zoveel ik wilde. Die tijd kostte de koffie 1.700 fr. de kilo! Toen „zwommen” we in 't geld.

Ik kende een meisje dat nogal goed stond met de Duitsers (toen waren er zo nogal wat, maar 'k ga ze toch niet noemen). Ik rij er naar toe en ik vertel haar dat. Zegt ze: „Ik oa d' er al alvelingen iets van guërd, hoe da Martha (eerste vrouw van de verteller) da toch 'ne kiër nie weesten vraugen éé!” 'k Zeg: „'k Goa au 'ne kilo kaffee bringen, goade gij em noar doar doen?” - „Joak”, zegt ze, „ge moet op niets ne miër peizen!” Goed, ik die kilo koffie naar haar gedaan en weet ge wat ik daarna tegen kwam? Twee dagen nadien waren we in de Hoekstraat bezig met in het hooi te werken - het was zo in een „menne” - en d' er was zo 'ne man of twee bij mij (onderduikers die mij tussendoor hielpen), komt er daar een Duitser met zijn moto door die „menne”. gevlogen en ik zie dat het die Feldwebel is. Gotver, die mannen keken! 'k Zeg: „Nie luëpen, tan goan 't in 't zicht springen, 't ès dienen Duits van de Feldgendarmerie, 't zal niets zijn!” Hij kwam mij toch wel bedanken, zeker! Voor die kilo koffie!

En hoe is het afgelopen met die geldboete?

Ze keken naar mij niet tot achter den oorlog. Ik woonde toen in de Bosstraat op dat hoveke van Flor. Maar in 1947 kwam er een „plaatske” (hoveken) te koop langsheen de Langelede. Ik zou graag wat eigendom gehad hebben maar ze hadden mij altijd gezegd: ze (accijzen) zullen van zich wel laten horen als er thuis iets te delen valt of als ge zelf iets zou willen kopen!

Verdommelingen, ze hadden dat gehoord dat ik daar op geboden had. Ik had dat gekocht voor 60.000 fr. en het was niet duur. Ik had dat geld meegebracht bij de notaris en hem gevraagd om dat op mijn vrouw haar naam te schrijven. „Jamaar, Frans”, zegt hij, „dat gaat niet hoor, dat bestaat niet. Ge zoudt moeten papieren hebben dat dat geld van een oom komt, van familie, dat ze dat geërd heeft, maar er zal dan eerst nog een pak afgaan...” Enfin, gelukkig heb ik dat dan kunnen verkopen, maar 's anderendaags stonden de „accijzen” hier al hoor. „Ja, waar hebt gij dat geld gehaald?” Ik wil hen wijsmaken dat niet ik dat geld had, maar mijn vrouw (wat ze niet geloofden). Het komt echter zo-ver dat ze zeggen: „Dan moeten wij u aanhouden!” 'k Zeg: „Awel, 't ès kleir. 'k Benne 'k ik doar eigentlèk nie schaû van huër. 'k Zat al negen moanden in Duitsland, 'k è al in den bak gezeten, ge wordt gij doar nie auere of thuis”. „Allé”, zeggen ze, „ge hebt geen schrik?” - „Bah nee, bèlange nie!” - „Ge zoudt daar niets willen voor doen?” 'k Zeg: „Ja huër, 'k wil doar wa veuren doen, al was 't te goan werken: ik wilder er een joar oan

één stuk alle zondaugen veur goan werken, als 'k er doarmee vanaf benne!" - „Allé, dat zoudt ge er voor over hebben?" 'k Zeg: „Ja huër!" Dat bleef er zo bij maar ik trok naar de advokaat die mijn broer ook verdedigd had. Die vraagt mij: „Hebt gij niemand op de gemeente die ge goed kent...?" 'k Ben eerst bij ene geweest op Zelzate maar die stond mij niet aan. Dan ging ik bij iemand hier op Wachtebeke en die is met mij naar het gemeentehuis geweest. Die noteert dat ik krijgsgevangene geweest was en dat ons huis ge-teisterd geweest is van een vliegende bom, en 't was nog geen acht dagen nadien of ik was van mijn „bak" al vanaf. Het was de tijd van de prins-regent. Toen moest ik alle weken naar de accijnzen rijden op Zelzate. Mijn boete werd verminderd tot 50.000 fr. en tenslotte tot 10.000 fr. Ik zei op den duur tegen mijn „helper": „'k Zoe da wel al geiren betalen!" - „Nee, nee", zegt hij, „ge zijt bij mij gekomen om u te helpen en-ik help u". Op den duur werd het 5.000 fr. „Ja, wat denkt g' er nu van", zegt hij, „nu ga ik nog eens mijn goesting doen!" Hij maakte een brief op dat ik maandelijks 250 fr. naar „de Por" (accijnzen) moest doen, zogezegd voor 20 keer. Maar in geval ik zonder werk viel of ziek werd, dat ik van alles vanaf was. Ik met die brief bij C. Hij leest die: „Frans, zegt hij, wat voor man hebt gij eigenlijk?" 'k Zeg: „'k Meug het nie zeggen, hier sé..." „We moeten wij ons daar bij neerleggen", zegt hij, „anders hadden we niets". En zo ben ik daar vanaf geraakt.

Ik ging die mens gaan bedanken en vragen wat mijn schuld was: „Niets", zegt hij. Ik heb voor zijn „madam" dan echter twee manden gemaakt (ik had dat geleerd van toen ik in de fabriek werkte) en ze was daar geweldig tevreden mee. 'k Zeg dan ook nog: „Ja, as 't tan toch niets ès, keune 'k ik veur au niets anders doen as veur au kiezen hé!" - „Dat komt allemaal wel klaar." zegt hij. Maar ja, ik was mijn kiesrechten kwijt hé! Toen ik veroordeeld werd voor die successierechten, was ik ook een aantal jaren mijn kiesrechten kwijt. 'k Zeg: „We keunen wij nie (stemmen) want..." - „Oh, dat komt wel klaar!" En de eerste kiezing was het al in orde, we mochten gaan kiezen.

DE BEVRIJDING

We komen nu rond de periode van de bevrijding, toen mijn broer naar België kwam en direkt aangehouden werd. Maar door dat geval met die Duitser werd ik ook aangehouden en werd ik in 't gemeentehuis in de „bak" gestoken. Ze kwamen mij hier thuis verwittigen en ze zegden: „Frans, ge moet ook naar 't gemeentehuis komen, ge moet komen getuigen." Maar van zodra ik aan 't gemeentehuis kwam, werd ik ook aangehouden maar dat duurde daar niet lang. Want die mannen, die het daar voor 't zeggen hadden, waren mannen die met mij gewerkt hadden, dus mee geweest op de smokkel. Met mijn aanhouding waren ze echter niet goed af, want diegenen die mij zouden moeten veroordelen hebben, hadden meer meegereden (met de Duitser) dan ik. Gelijk ik daar toekwam was dat natuurlijk mijn eerste: „Gulder milledju, moede guldere mè doarveur veruërdelen? Als ek doar straffe veur verdiene, moek die moar enne, moar tan moeder guldere uëk enne, huër". En ik toonde direkt die vent aan en zegde: „Gij èt drei keren mee geweest en ikke moar iëne kiër!" - „Steekt em buiten!" riepen ze. Wat dus op mij bedoeld was. En dan tegen de andere (die de meisjes hun haar deed afsnijden) riep ik: „Gij, moede gij mij ier komen veruërdelen om mee den Duitser?... Gè 't anders nie gedaan as dà in 't iëste van den oorlog!" Ik begon te wenen van koleire, maar d'ër pakten mij direkt twee maten vast en ik moest van 't gemeentehuis weg.

Mijn broer echter, die zat daar nog en die is maar twee of drie dagen nadien naar Gent gedaan. Het was eind september, begin oktober. Ik reed dan met de motor van Victor naar ginder en voerde zijn vrouw mee. Eerst was dat in de „Nieuwe Wandeling". Zegt Victor: „Ge rijdt bij advokaat Van Impe ('k mag die wel noemen want hij is toch overleden), dié moet bij mij komen. Dat komt dan wel klaar!" Maar 't strafste van alles was nog dat Victor - terwijl hij in den bak zat - met een cipier en een kamion bij ons hier op 't hof gereden kwam: hij ging bij Van Himme om patatten voor „de mannen van den bak"! Enfin, het werd proces: van zijn deserteur-zijn is weinig gesproken maar in plaats van negen processen had hij er elf tegoed, en dat allemaal feiten van vóór den oorlog hé! Maar het éne werd vervallen verklaard, het andere was zo; enfin, het werd allemaal nogal in de goede plooi geslagen. We reden daar alle weken naartoe en op zekere keer zegt hij: „'t Noaste weke kom 'et weer veuren, tan brengde mij moar kleren mee, 'k rije mee noar huis!" En de week daarop was hij vrij man. Die tijd heeft dat, meen ik, 10.000 fr. gekost en dat was nog niet teveel hé!

HOOFDSTUK III – NA DE OORLOG

Achter de oorlog was het smokkelen helemaal gedaan en Victor is dan begonnen in het hout. Hij heeft nog wel een paar keer zelf gereden met „beesten“, en dan hebben er nog anderen voor hem gereden, maar dat heeft niet lang geduurd. Ik ben dan bij hem gaan werken in de bomen. Hij kocht overal bomen en verwerkte die op de Langelede, want toen woonde hij aan de „Nieuwe Brug“. Vroeger stond er op het hof van Van Assel (café geweest) een fabriekje van sletsen; dat stond echter 50 meter verder op het hof. Het is nu de bolzaal. Dus, die bomen werden daar gekliefd en gezaagd en dan reed hij daarmee naar Antwerpen en naar Brussel, naar de post. En, om in dit verband eens te vertellen wat geluk hij dikwijls gehad heeft: wij kochten samen een bos met 500 bomen. Mij moest hij eigenlijk meest hebben om het werk te doen, zelf deed hij de „zaken“. Het was in den „Eendenbos“, 500 meter van het huidige Puyenbroek. Met een man of vier, vijf zaagden we die bomen af en dat was nog met de handzaag. Die bomen werden vandaar naar de Moervaart gesleept, in het water geworpen en dan „vloten“ we die - met 50, 60 bomen tegelijk - naar de Langelede. Daar werden ze „gearrangeerd“: in stukken gezaagd, met manden op de kamion gedragen en dan weg. Jean Staelens was in die tijd zijn chauffeur.

Wel, met die bomen ben ik ongelukkig geweest maar hij is er gelukkig mee geweest: hij had immers een heel schip hout geladen op de Langelede - toch wel 100 ton - en dat was naar Antwerpen gegaan. Maar het hout sloeg ineens af, het zat „op zijn gat“. Het had geen prijs meer, het moest gelost worden in de Natie en het moest daar blijven liggen. Er reed dikwijls een oud-commandant van de rijkswacht mee - een zekere De Corte - om die zaken ginder te regelen want dat kende ik zo goed niet. En milledju... op die moment vragen ze het geld binnen! Hij had mij daarvoor al gevraagd: „Ge zoe lievere au geld enne zekere?“ - 'k Zeg: „Joa 'k!“ - „Ja moar“, zegt hij, „tan ès 't mijn hout hé!“ Maar ik had ook zoal gedacht: ik blijf dat niet doen, dat werk in die bomen, want dat was een lelijk werk. Victor betaalde mij uit - dat ging die tijd al over meer dan 100.000 fr. - en, gotver! nog geen twee of drie maanden nadien wordt het geld ingevraagd! Victor zat ginder met zijn hout en ik kon mijn geld binnen dragen! Dàt is eigenlijk zijn nieuwe „élan“ geweest, zó is hij terug opgekomen. Want 'k weet nog zeker dat het hout ginder aan 1,40 fr. de kilo verkocht werd en zijn duurste heeft hij verkocht aan 1,80 fr. Ah, er waren geen kolen hé! In Antwerpen stonden ze in de rij, voor dat hout! En 't was dikwijls nog groen: hoe die mensen dat konden branden versta ik zelf nog niet.

Op die reizen naar Antwerpen kwamen we ook wel eens tegen dat we moesten vluchten in den tunnel, voor de vliegende bommen. Want de dag dat de cinema „Rex“ gebombardeerd is met een V-1 zodat er meer dan 300 doden waren, dan ben ik ook in Antwerpen geweest.

Toch had hij in Brussel zijn beste post voor het hout. Dat ging naar de grote post want daar werkte 6.000 man. Hij zorgde daar ook voor de ravitaillering. Hij moest daar ook patatten leveren (want Victor was een geweldige zakenman), maar die moesten naar ginder gesmokkeld worden, want ze stonden nog op de ravitaillering. Hoe deed hij dat nu? Hij zegt tegen de leverancier: „Zie dádde zwijgt want we gaumme morgen nen otto loaën ten helft mee patatten en mee haut doarboven!“ De chauffeur zelf hielp nooit mee om de kamion te laden, want Victor zei hem dan: „Moatsen, komt den otto hier moar zetten van den auvend, want morgennuchtink zoeme vroeg moeten vertrekken, we gaume hem moar al loaën. Ge moet tan morgen noar niet kijken!“ En die mens reed met 10 ton naar Brussel: er zat 5.000 kilo patatten in en er boven zat hout.

We zijn ook nog eens naar Brussel geweest met vlees, maar dat hebben we maar éni keer gedaan, want daar stond de doodstraf op. Victor had een varken of twee dood laten doen en die gingen ook mee, onder het hout. En 't schoonste was nog wel: we komen daar in Brussel bij die slachter waar hij dacht dat hij verkocht had en we komen op de verkeerde post: we moesten 500 meter ver, te midden van het voetpad gaan met een varken in! Hadden ze ons moeten „atrapperen“, we kregen direkt de kogel.

Die periode ging Victor nogal veel uit, hij „boujonneerde“ nogal. In maart 1946 had ik dan de gelegenheid om naar de Kuhlman te gaan werken, maar tussendoor heb ik hem

nog wel geholpen: dat was dan hier of ginder bomen gaan afzagen en opruimen, zijn zagen „zetten“... Stilaan is dat ook beginnen verflauwen en dan is hij zelf ook naar 't fabriek gegaan, naar de Union Chimique, zodat hij nog wel in de twintig jaar dienst gehad heeft achter de oorlog, tot hij op pensioen gegaan is. Tussendoor deed hij nog wel in de patatten, maar dan bleef hij nogal eens hangen onderweg en de winst hing er aan. Ze zeggen dikwijls: twee keren rijk geweest en drie keren arm, wel dié is twee keren rijk geweest en drie keren arm! Maar voor de moment heeft hij alles wat hij nodig heeft en 't is wel heel spijtig dat hij dat hier zelf niet kunnen vertellen heeft: 't zou ene van de gelukkigste mensen geweest zijn!

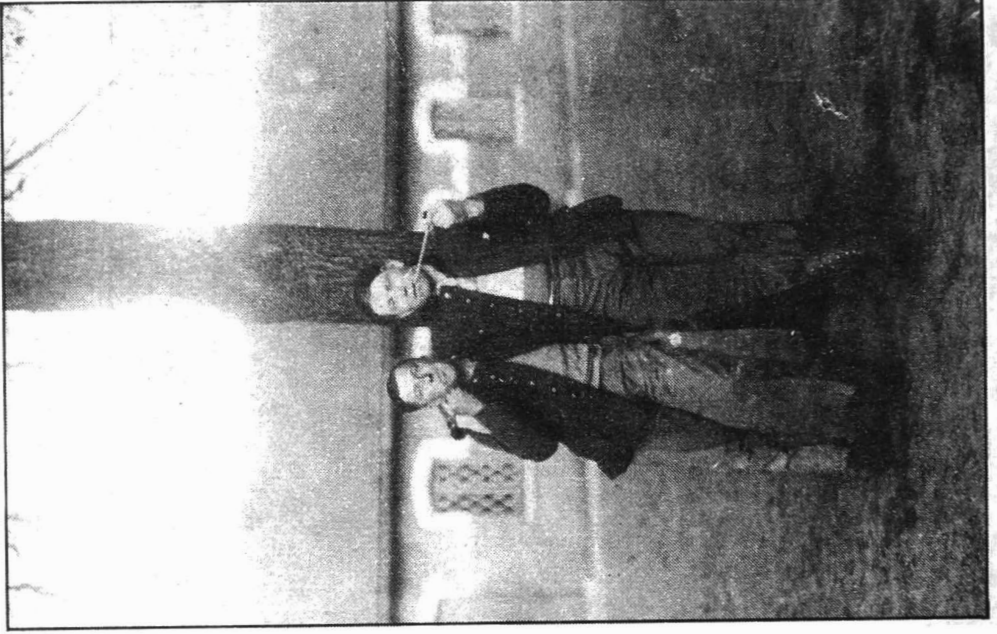
Victor De Block 17 jaar

Victor De Block 18 jaar
Hij koerste toen één jaar met een fiets Splendid

Parte (Victor) De Block in militaire dienst 1930-31

Victor De Block rechts met Theo Fielt; De Gronckel
in Leopoldsburg 1930-31

Leopoldsburg 1931: * Victor De Block staat met de middenste fiets
 * De rechtse van de drie hoogste is Theofiel De Gronckel uit de Groenstraat
 * Staande uiterst rechts is Alfred Van Assel van de Langelede

Victor De Bloek met rechts
Marie Bruggeman (Mw. G. De Vilder)
en links Germaine Van Kwickelberghe
van de Langelede

Victor De Bloek in de auto
waarin AP doodgeschoten werd.
Het was een NASH. In deze auto werd ook
achter de processie gereden

Victor in zijn „Hollandse“ tijd

Heden is de mensch vol leven en morgen verschijnt hij niet meer.
Nav. Chr.

BID VOOR DE ZIEL

van

LIVIEN VAN VERDEGEM

echtgenoot van

Maria Van Graefshepe

geboren te St Kruis-Winkel den 2 Augustus 1895 en
overleden te Wachtebeke den 19 Maart 1942.

O wreede dood die de banden der teederste liefde breekt,
hoe wel leert gij ons kennen wat wij in de wereld zijn.

H. Hier. H. Alk. Lig.

Het tijdelijk leven is nuteloos als de mensch het niet ge-
bruikt om het eeuwig leven te verdienen.

Zalig is de mensch, dien God bereid zal vinden, wanneer
Hij hem rekening zal komen vragen.

Wees in al uwe werken uwe uttersten indachtig en gij zult
Eccl. in der eeuwigheid niet zondigen.

Duurbare Echtgenoot, lieve Kinderen, ik verlaat u zoo
spoedig. Dat het Geloof u ondersteune en de Hoop u ver-
trooste. Vergeet mij niet in uwe godvruchtige gebeden.

H. Hart van Jezus, ik heb betrouwen in U. 300 d. afl.

R. I. P.

DRUK. CREVE-CHEVINS - WACHTEBEKE.

God leeft, die 't al geeft.

BID VOOR DE ZIEL

van

AMEDÉ BRACKE

echtgenoot van

CORALIE VAN DE GRACHT

geboren te Wachtebeke den 14 December 1903
en overleden te Gent den 24 Augustus 1943,
versterkt door de H.H. Sacramenten.

Onze zwakke krachten begeven zoo licht, het minste
stootje volstaat om ons neer te slaan.

Hoe zouden wij het aandurven op eigen sterkte te
bouwen als de Meester zelf ons verwittigt door den
krachtigen wrokroep: Waakt en bidt.

Waken om niet onverhoeds door den boozen vijand
te worden aangevallen en overwonnen. Bidden om moed
en sterkte om in 't leven alle kruisen en lasten met liefde
en edelmoedigheid te dragen.

Vele menschen sterven plotselings en onvoorzien
want de Zoon des menschen zal komen op het uur dat
wij er het minst aan denken.
Luc. XII. 40.

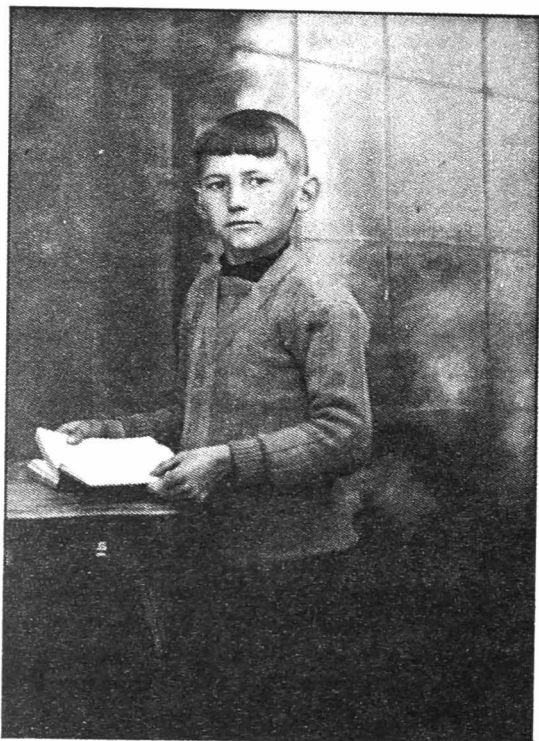
GEBED.

O God, wiens barmhartigheid grenzeloos is, aanvaard
genadig onze gebeden en wil aan de ziel van deze afge-
storfene vergiffenis van alle zonden verleenen. Door
onzen Heer Jezus-Christus.

Bemide echtgenoot, kinderen en familie, weest niet
ontroostbaar bij mijn droevig afsterven. Bidt God voor
mijne ziel rust opdat we elkander eens mogen weder-
vinden in de zalige eeuwigheid.

Genadige Jezus, geef hem de eeuwigte rust.
300 d. afl.

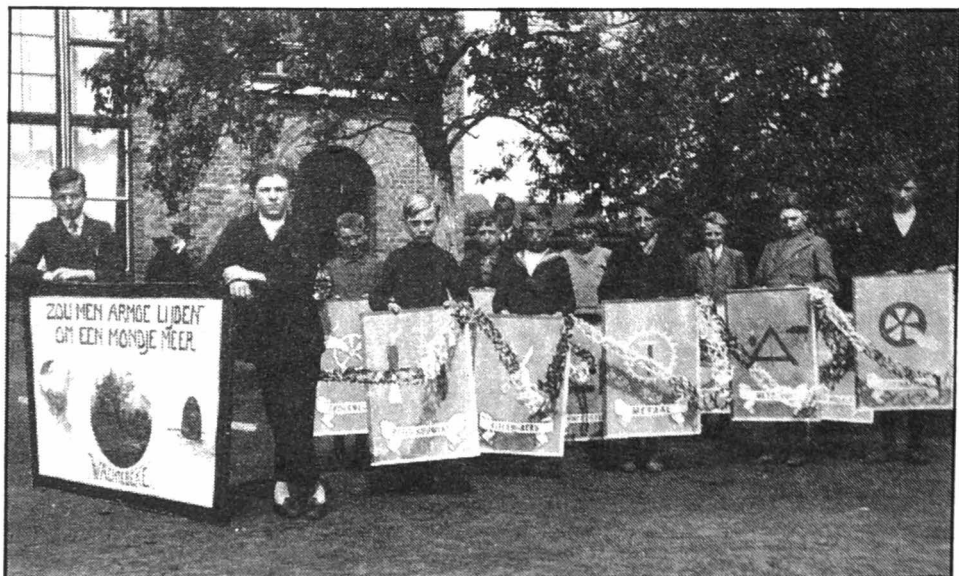
DRUK. CREVE-CHEVINS - WACHTEBEKE.

Frans De Block, 9 jaar
getrokken in het klooster
van de Overslag

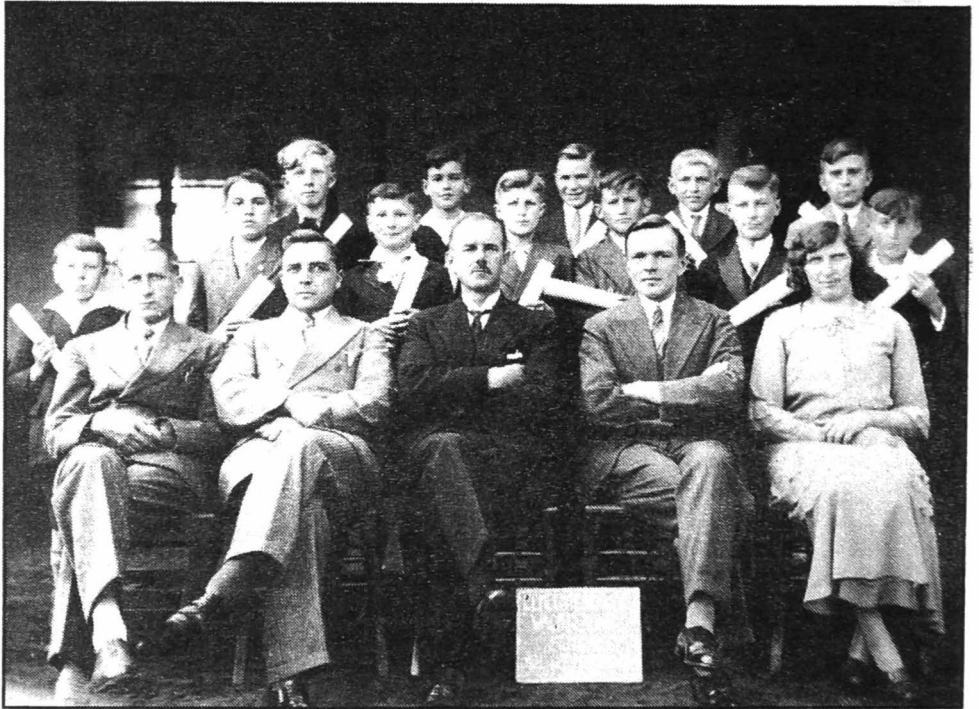
Frans De Block, 17 jaar, met paard Mina,
het laatste paard van Jules Van den Hende
dat nog mensen naar het kerkhof gevoerd
heeft. Getrokken op het oud hof,
Kleistraat 4

1930 Eeuwfeest België bij de Broeders van Zelzate. Iedereen droeg een vlagje
met de afbeelding van een ambacht.
Van links naar rechts Prudent Tack - Achiel Van de Voorde - Frans De Block -
Albert Seyssens - onbekend - Jozef De Pauw - Albert Gijsel (uiterst rechts)
en derde van rechts Gerard Everaert

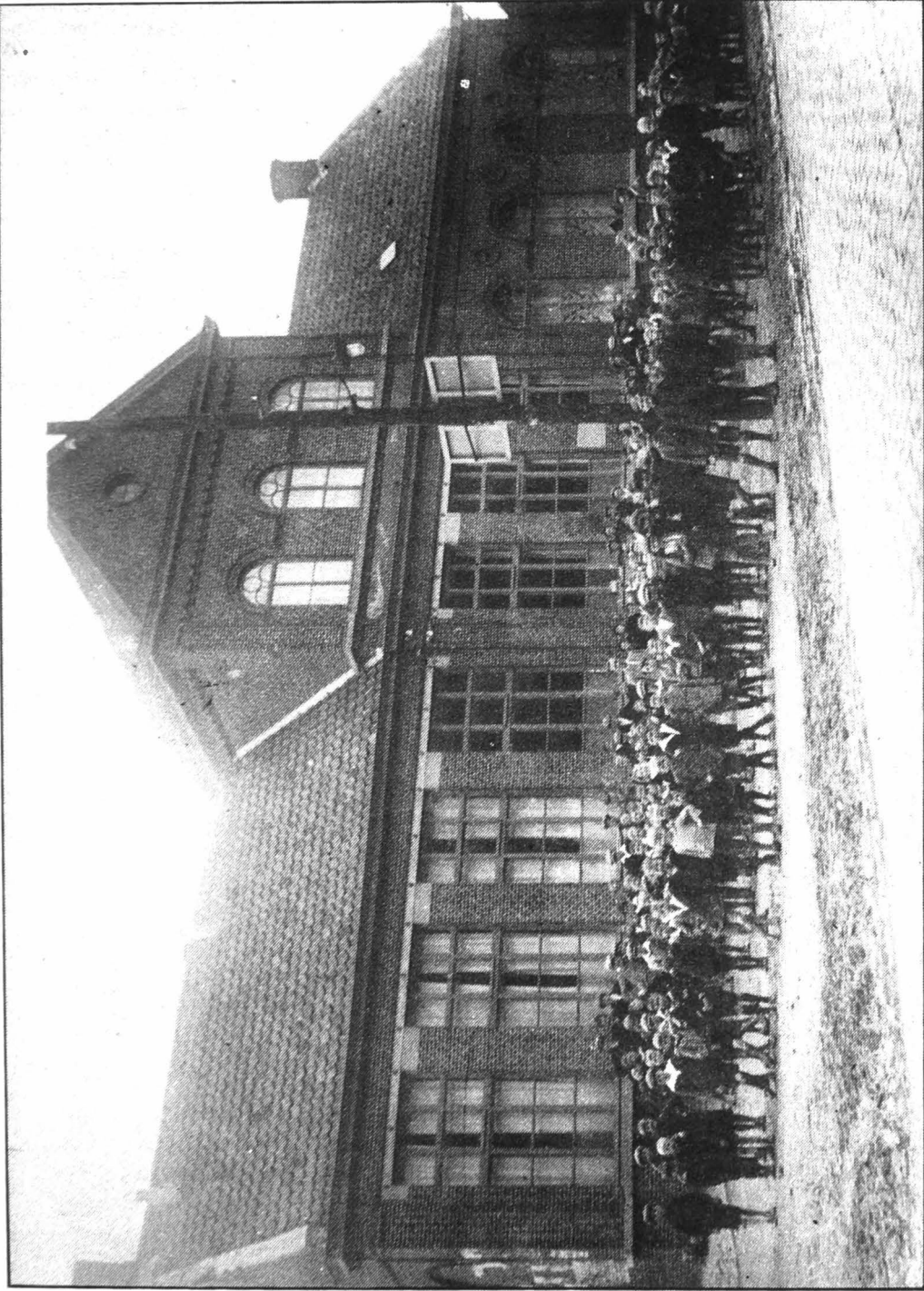
1930 school Walderdonk: — rechts midden meester De Waele - rechts boven meester Casneuf
— links boven meester Galens - links midden meester Gijssels
— Frans De Block met frou-frou, staande achter de vijfde geknieelde jongen van rechts
— René Baers: eerste geknieeld van rechts met matrozenpakje

1933 laatste jaar van de gemeenteschool. Er werd examen afgelegd in Moerbeke.
 De geslaagden kregen 50 frank om een reis te maken. Die ging naar Blankenberge.
 Staande van links naar rechts: André Veldeman - Germain de la Cour - Achiel Van Bam-
 bost - Willy Leroux - Firmin De Witte - Pol Leroux - André L'Ecluse - Frans De Block -
 Richard Celie - Gerard De Rouck - Viktor Van Renterghem - Aloïs Van Hoge

Zittend van links naar rechts: meester Galens - meester Casneuf - meester De Waele -
 meester Gijssels - juffrouw Marie Scheire

De tekst op het bord luidt: GEMEENTESCHOOL
 WACHTEBEKE
 (CENTER)
 ONZE GEDIPLOMEERDEN

Gemeenteschool Walderdonk begin der jaren '30

I. VOORWOORD

't Keun ne miër zijn, 'k goa naar Amerika!

Iets in die zin hebben heel wat mensen uit Wachtebeke en omstreken gezegd tegen hun vrouw of familieleden op het einde van de jaren achttienhonderd, begin van de jaren negentienhonderd. Het was een armoedige tijd en van een rechtvaardige verdeling van de inkomsten was er weinig of geen sprake. In de jaren 1850 werd te Lokeren het liefdadig genootschap van de H. Vincentius a Paulo opgericht. Leden waren welmenende katholieke burgers die geld inzamelden zowel voor het kopen van voedsel voor, als voor het verschaffen van werk aan de behoeftigen. In Wachtebeke werd dit genootschap, afhankelijk van Lokeren, opgericht in 1858 en was nog werkzaam in 1908. Behalve voor stoffelijke behoeften zorgde dit genootschap ook voor de zedelijke gaafheid der bevolking en voor de begeleiding der lotelingen. Maar daarover meer in een volgend jaarboek. De verslagen van de jaarlijkse algemene vergaderingen van het gewest Lokeren geven een boeiend inzicht in de toestand waarin delen van de bevolking toen verkeerden.

De laatste jaarboeken van onze Heemkundige Kring getuigen van onze bekommernis om zoveel mogelijk aan levende geschiedschrijving te doen, door de mensen zelf aan het woord te laten komen en hun verhalen bijna letterlijk weer te geven. Het is nu nog mogelijk getuigen aan bod te laten komen die de ambachtelijke tijd zelf meegemaakt hebben. Eens deze generatie verdwenen blijven alleen schriftelijke bronnen over, die echter zelden of nooit de gevoelens van de volksmens kunnen vertolken.

Aan de huidige reeks vertellingen over de oorlog '14-'18, hopen we nu een nieuwe toe te voegen, namelijk die van de uitwijking naar Amerika. Die idee ontstond al jaren terug. Eerst was daar Maurice Van Heirsele met zijn liefde voor het Wachtebeke van zijn jeugd en de gezapige mensen van toen. Dan was er een bezoek aan de zolder van het gemeentehuis waar een oud boek lag met de namen van uitgewekenen. Daarna kregen we de boeken van pater Arthur Verthé te lezen (door de heer G. Puimège van Zaffelare, waarvoor hier onze hartelijke dank) over „Vlamingen in de Wereld“. En ten slotte was er ons medelid Victor Bracke die ons in contact bracht met zijn familielid Raymond Van Der Gracht, wonende te Mishawaka, Indiana, Verenigde Staten van Amerika. Contact werd dank zij Raymond ook opgenomen met de Broederclub aldaar en we hopen langs die weg nog andere levensverhalen in ons bezit te krijgen.

Hierbij doen we dan ook een oproep aan onze leden die familie hebben of hadden in Amerika om onmiddellijk contact op te nemen met Guy Hoebeke - Walderdonk 62 - 9070 Wachtebeke - telefoon 091/ 45.05.38. Hoe meer verhalen, hoe vollediger het beeld dat we krijgen over dit belangrijk deel van onze volksgeschiedenis.

In deze artikelenreeks zullen we ons niet beperken tot Wachtebeke alleen. In Amerika, 5.000 km van huis, telden de enkele kilometers niet die de dorpen thuis in België van elkaar lagen. Een Wachtebekenaar die in Mishawaka iemand van Stekene, Koewacht, Zaffelare, Ertvelde, enz... ontmoette, beschouwde die mensen als naaste geburen! Vandaar dat we hopen in meerdere jaarboeken allerlei levensgeschiedenissen over mensen uit onze streek te laten verschijnen.

II. WACHTEBEKE

RAYMOND VAN DER GRACHT: EERSTE BRIEF

De naam Van Der Gracht gaat terug tot de regering van Karel De Grote (768-814). Deze inlichtingen kreeg ik van J. d'Ailly, 401 Heerengracht, Amsterdam, Nederland. Zijn vrouw Gisele Van Der Gracht was de dochter van Willem Van Der Gracht, een befaamd aardrijkskundige, die president was van Shell American Oil Co op een bepaald ogenblik. D'Ailly zei dat hij een volledige geschiedenis van de familie had, teruggaand tot Karel De Grote en beloofde mij alle inlichtingen op te sturen, maar deed dit nooit om één of andere reden.

De papieren in mijn bezit tonen dat mijn betovergrootvader Petrus Van Der Gracht (van der Gracht, van de Gracht) geboren werd rond 1770. Waar weet ik niet.

Mijn overgrootvader Johannes Franciscus werd geboren op 24 februari 1821. Ik weet niets over plaats van geboorte of overlijden.

Mijn grootvader Jozef werd geboren op 28 augustus 1835. Ik neem aan in Wachtebeke. Hij had zes broers Piet, Edmond, Saul, Emiel, Victor (?) en een broer en een zuster wiens namen ik mij niet herinner.

Jozef trouwde met Nathalia Van Dooslaere, die geboren werd in Wachtebeke op 2 november 1836 en er overleed op 13 augustus 1903. Ze hadden 23 of 24 kinderen, waarvan slechts zeven volwassenen werden. Het waren Louise, Julie, Emma, Ida, Elidore, Henri en Peter. Jozef stierf in Merksem op 24 januari 1921.

Mijn grootmoeder Nathalia was wijd en zijd bekend als kruidendokter. Zij liep de kanten van de weg en de bossen af op zoek naar wortels, planten, bladeren en andere begroeiing om geneesmiddelen te maken. Er werd van haar gezegd dat zij de enige persoon ter plaatse was die bekwaam was de „vijte“ te genezen zonder heelkundige ingreep. Ze werd daarom dan ook „Liete Vijte“ genoemd. Met de komst van dokter Koning (De Coninck?) ging het bergaf met haar praktijk.

Mijn vaders familie leefde vroeger in de Groenstraat. Hijzelf, zijn twee broers en zijn vader speelden allemaal in de plaatselijke fanfare, samen met anderen wiens namen ik hoorde, Cleene en Misseghers. In 1969, toen ik in Wachtebeke was, heb ik Misseghers ontmoet die dan meer dan 90 jaar oud was. Hij woonde in het kleinste huis dat ik ooit gezien heb. Hij toonde mij een ingelijste foto van al de leden van de fanfare.

Mijn vader Petrus Johannes werd geboren in Wachtebeke op 23 mei 1879 en hij stierf in South Bend, Indiana, VSA op 11 juli 1957, toen hij 78 jaar oud was. Hij week uit naar de Verenigde Staten rond 1906. Mijn moeder en mijn oudste broer Maurice volgden hem zes maanden later.

Mijn moeder was wijlen Emerence Clauwaert (dochter van Rosalie Schaut en Livinus Clauwaert). Naar het schijnt ging Livinus vissen tijdens de strenge winter van 1888. Hij zakte door het ijs, wandelde naar huis drijfnat, kreeg longontsteking en stierf drie dagen later op dertigjarige leeftijd. Hij liet een vrouw en zeven kinderen achter. Het laatste werk dat mijn vader had in België was als monteur aan het kanaal Gent - Terneuzen. Hij was gehuwd en had een minderjarig zoontje. Hij leefde met zijn vader en zijn zuster Julie in de Groenstraat in Wachtebeke. Hij werkte van 6 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds, zwaar werk voor een karig loon. Hij vertrok naar zijn werk om 3 uur 's morgens en kwam terug thuis om negen uur, wat hem ongeveer vier uur slaap overliet. Hij werkte en stapte door alle soorten weer, zes dagen per week. Het was dikwijls zo koud dat de mannen hun koffie moesten ontdoeien en ook hun boterhammen over een houtvuur. Het moet weinig verschild hebben van slavernij en juist overleven. Hij verkoos de Verenigde Staten boven Argentinië om aan de zwarte armoede en de hopeloze toekomst van die tijden te ontsnappen.

Toen mijn vader in de Verenigde Staten aankwam was er een muntcrisis en het werk was schaars. Hij ging naar Mishawaka (de tweelingstad van South Bend waar Raymond leeft) naar het huis van Adolf Mussche, die getrouwd was met mijn moeders zuster Marie. Ik denk dat Adolf en Rudolf tweelingen waren, geboren in Wachtebeke. Adolf en Marie hadden een zoon Fred, die bij Rosalie Schaut woonde (in Wachtebeke) tot ze stierf. Fred heeft België nooit verlaten.

Mijn vader en Adolf dolven grachten en legden buizen om akkerland te draineren. Het loon was tien (dollar) cent per uur. Ze werkten 12 uur per dag. Ze besteedden zes dagen per week aan werken en 's zaterdagsavonds keerden ze 15 mijl (24 kilometer) terug naar huis. 's Zondagsavonds vertrokken ze terug naar de boerderij. Ze leefden in een oude melkwagen op het land van de boer gedurende de week. Op een zeker weekeinde konden ze niet naar huis vanwege overstromingen in de streek. Ze werden door de boer uitgenodigd om de dienst in de Methodistenkerk bij te wonen in het nabije dorp van Waka-rusa. Adolf was een schrijnwerker. Hij kon lezen noch schrijven en ondertekende met een X. Gedurende het zingen hield hij het hymneboek onderste boven. Met een stem die boven de menigte uitbrulde zong hij „Mie Katoen“. Onnodig te zeggen dat de

kwade parochianen hen buiten de kerk leidden. Ze mochten nog van geluk spreken dat ze het er levend van af brachten. Dit betekende natuurlijk het einde van hun werk! Mijn vader was het onschuldig slachtoffer, maar toch hield hij van deze geschiedenis.

Het leven verbeterde toen hij werk kreeg bij een sektieploeg bij de New York Central Railroad (New Yorkse Centrale Spoorweg). Hij begon daar aan tien (dollar) cent per uur (de werkmensen werden wreed uitgebuit in de V.S.) en werkte tien uur per dag. Na een maand was hij meestergast (foreman) en kreeg twee cent per uur opslag. Na de zomer bij de spoorweg, kreeg hij werk bij de Kamm & Schellinger brouwerij aan 12 cent per uur, plus al het bier dat hij kon drinken. Hij had de gewoonte (later) ermee te lachen en te zeggen dat hij afgedankt werd omdat hij trachtte de brouwerij droog te drinken.

Nadien kwam er werk bij de U.S. Rubber of Uniroyal Co. in Mishawaka. (De maatschappij raakte bekend als „the Belgian shoe college“, het Belgische schoen college.) Hij was daar niet gelukkig en niettegenstaande hij de plaats van meestergast aangeboden kreeg, nam hij ontslag. Hij ging dan werken voor een rubberherwinningsfabriek dichtbij. Het loon was beter - 14 cent per uur. Na een tweetal maand, werd hij meestergast. Hij werkte daar twaalf jaar. De fabriek gebruikte een mengelmoes van andere vreemdelingen - Italianen, Portugezen, Bulgaren, Grieken, Hollanders, Zweden, Spanjaarden, Hongaren, Polen en natuurlijk Belgen.

In die tijd waren er geen vakbonden en de 60 - 70 mannen waar hij baas over was, behandelden hem gelijk een koning. Hij was een goede baas en de mannen hadden hun werk nodig. Hij werd dan ook elke dag na het werk uitgenodigd een pint te pakken in de saloon. Himschoots was het gewone vergaderlokaal. Hij begon later en later thuis te komen en gewoonlijk ver boven zijn theewater. Ik herinner me dat ik als kind naar de saloon ging en onder de zwaaiendeuren keek om hem te vinden. Ik werd op de toog gezet en werd voorgesteld aan vijftig mannen, getrakteerd op een fles limonade en ik mocht kiezen tussen de lekkernijen van het voedsel uitgesteld op het einde van de toog. Hot dogs, sneden hesp en rundsvlees, broodjes en natuurlijk zoute pickles om de dorst te verhogen. Voor een kleine jongen was dit een geweldige ervaring.

In 1918 werd aan mijn vader gevraagd om een functie te aanvaarden in de hoofdkwartieren van de maatschappij in Naugatuch, Rhode Island. Ze beloofden hem een belangrijke plaats en zegden hem dat hij het ver zou brengen in de maatschappij. Moeder had bezwaar vanwege de vier jonge kinderen.

In 1918 kreeg hij ook een plaats aangeboden door de stad Mishawaka, Indiana, als algemeen toezichter (superintendent) van de waterinstallatie van de stad. Maar in plaats daarvan en in een poging om te ontsnappen aan zijn drankprobleem, verhuisde hij met zijn gezin naar Leroy, Michigan, waar hij de zomer doorbracht werkend op een 2.000 acre (800 hektare) boerderij die prijsvee kweekte. De eigenaar was Charles Carlson, een ingeweken Zweed.

In de lente van 1919 keerde het gezin terug naar South Bend waar mijn vader werk vond bij de Studebaker Corporation, een automobielfabriek. Hij was tewerkgesteld in de centrale, verantwoordelijk voor het ketelhuis. In zijn jeugd had hij gewerkt in het ketelhuis van de suikerfabriek van Zelzate.

In juni 1921 maakte ons gezin een reis naar België en die duurde tot de volgende maart. We voeren af uit New York met het schip Aquitania. Vandaar naar Londen, Harwich in Engeland en over het kanaal naar Antwerpen, waar we afgehaald werden door vaders twee broers Elidore en Henri en zijn zuster Louise. Gedurende ons verblijf in België woonden we in Antwerpen en zijn voorsteden en ook bij Rosalie Schaut op de Langelede.

We keerden terug naar de Verenigde Staten in maart 1922, huurden een huis en kochten nieuwe meubelen, en mijn vader ging terug werken bij Studebaker als meestergast in de vervoerafdeling. Gedurende vele jaren speelde hij trombone en sousafoon in de fanfare van de maatschappij. Hij werkte voor de Studebaker Corporation, in leidende functies, tot hij met pensioen ging in 1952, toen hij 72 jaar oud was. Hij spaarde een aanzienlijk vermogen bijeen door hard werken en wijze investeringen in aandelen en onroerend goed. Mijn vader stierf plotseling op 11 mei 1957 tengevolge van een hersenbloeding. Hij was 78. Moeder stierf aan een hartaanval op 11 december 1962, juist voor haar 78ste

verjaardag. Mijn oudste broer Maurice James werd geboren in België en kwam naar de V.S. met mijn moeder toen hij drie jaar oud was. Hij verliet thuis op jonge leeftijd om zijn fortuin te zoeken in Florida, waar hij twintig jaar doorbracht in de wereld van restaurants en bars. Hij huwde met Alberta Youngblood die hem een zoon schonk, David. David is de enige nakomeling van Peter en Emerence Van Der Gracht. Hij leeft voor het ogenblik in Miami, Florida. Hij heeft twee dochters en twee zoons.

Maurice verhuisde met zijn gezin naar San Antonio, Texas, rond 1944. Zoals gewoonlijk ging hij in de restaurant- en barwereld. Hij had een 500 acre (200 hectare) veeboerderij in de omgeving van San Antonio, waar hij stierf in 1976 aan leverkanker, 72 jaar oud. De tweede zoon, Gaston Lawrence werd geboren in 1908 en heeft altijd in South Bend gewoond, waar hij werkzaam was bij de Studebaker Corporation meer dan dertig jaar lang als een mechaniker, controleur, en werkman aan de lopende band. Hij ging op rust op 52 jaar in 1963. Gaston vierde zijn 78ste verjaardag op 8 april dit jaar.

Ik, Raymond Cyriel, werd geboren op 15 december 1909. Ik diende in het United States Marine Corps gedurende vier jaar en bij de U.S. Postal Service (Posterijen) gedurende tweeëndertig jaar. Ik ging met rust op de leeftijd van 58 jaar in 1968. Ik was 31 jaar getrouwd met Lillian B. O'neal die geboren werd in Atlanta, Georgia. Ze wou dokter worden, maar er was weinig geld gedurende de grote crisis. Ze werd een befaamde kunstenaar in deze streek, vooral door haar fijne porselein schilderijen. Ze stierf in 1966. In 1969 huwde ik Margaret J. Zwiers van Detroit, Michigan, kort nadat ze het klooster verliet na 22 jaar dienst aan de Heer. Ze was lerares aan en hoofd van een plaatselijke school gedurende meer dan tien jaar. Ze werkt nu halftijds als lerares. Margaret is ook advokate bij het bisschoppelijk huwelijkstribunaal.

Ik ben al 18 jaar met rust en heb er erg van genoten. Ik heb nog veel cursussen gevolgd, ben uitgever geweest van het schoolblad en heb ook veel geschreven over de streek hier voor het dagblad. Ik heb gans mijn leven poëzie geschreven voor mijn eigen vermaak en ontwikkeling.

We zijn zeven maal naar Europa geweest en reisden kris-kras door de Verenigde Staten. We blijven werkzaam en genieten van het leven. Margaret en ik wonen nog altijd in het comfortabele negenkamer huis dat mijn vader bouwde in 1922.

Mijn oudste zuster Dorothy E. Belmont werd geboren in 1911. Zij was getrouwd met Carmi Belmont, een advocaat uit Massachusetts en kapitein in het leger gedurende de tweede wereldoorlog. Carmi stierf twintig jaar geleden. Dorothy was werkzaam in de verkoop van vrouwenkledij „klaar om te dragen“ gedurende dertig jaar. Ze was jarenlang directrice van een keten van 26 kleinhandels voor de Lerner Corporation in het middenwesten. Ze is al vijftien jaar op rust en woont in de buurt.

Mijn jongste zuster, Betty Margaret, werd geboren in 1924 en koos voor een loopbaan. Ze was een communicatie ingenieur die werkte voor Indiana Bell Telephone Company, Illinois Bell en American Telephone and Telegraph Company. Ze ging op rust in 1976 om van de zonneshijns te genieten in Fort Lauderdale, Florida.

We schrijven naar mekaar en ze telefoneert eenmaal per week om contact te houden. Ik veronderstel dat dit verhaal niet volledig zou zijn zonder enkele woorden over de Grote Krisis. Het waren moeilijke tijden, maar ons gezin doorstond ze zeer goed. Mijn vader had altijd werk en een looncheck. We hadden nooit honger en we hadden een goed huis. We vroegen noch kregen ooit hulp uit gelijk welke bron. We slaagden er in altijd voor onszelf te zorgen, wat een trek is die ik altijd in de Belgen bewonderd heb. In onze streek worden we (de Belgen) bewonderd omdat we kontant betalen, hard werken en niet in moeilijkheden geraken. Ik ben er trots op één van hen te zijn. Alhoewel ik Amerikaan ben van geboorte, zal een stuk van mijn hart altijd in België zijn.

Het is nu 80 jaar geleden dat mijn ouders naar Amerika kwamen om een beter leven te zoeken. Het waren dappere mensen om hun vaderland te verlaten en de Atlantische Oceaan over te steken naar een land waarvan ze de taal noch de gewoonten kenden. Zonder ontwikkeling, werkten ze hard en lang, hielden vol en wonnen het gevecht. Alhoewel ze met hun hart steeds in België waren, waren ze door opname, uitstekende Amerikaanse burgers.

Wat me verwondert, nu nog, is dat we nu na tachtig jaar, nog altijd brieven schrijven naar en bezoek brengen aan onze verwanten in België, die wonen in Antwerpen, Brussel, Laarne, Wetteren, Wachtebeke en Zuiddorpe. Ik ben trots op mijn afkomst.

Raymond C. Van Der Gracht
15.04.1986

Behalve bovenstaande beschrijving die een klaar en beknopt beeld geeft van het verloop van het leven van uitwijkelingen naar Amerika in het begin van deze eeuw en die tevens aantoont wat er omgaat in het gemoed van iemand, die we de tweede generatie zouden kunnen noemen, gaf Raymond in zijn eerste brief nog enkele bijzonderheden meer.

Hij werd dus geboren in Amerika, drie jaar nadat zijn ouders daar aankwamen. Toen hij naar school ging op zesjarige leeftijd sprak hij alleen maar Vlaams en had het ietwat moeilijk om zich aan al die vreemdelingen aan te passen. Hij kent nog zeer goed al de namen van de dorpen en gemeenten rond Wachtebeke en in Wachtebeke zelf de Langelede en de Walderdonk, die hij honderden keren horen vermelden heeft door zijn vader. Van zijn familie hier is hij goed op de hoogte van de betrekkingen van lang geleden. Zo herinnert hij zich Coralie Van Der Gracht, moeder van ons medelid Viktor Bracke, zeer goed. Haar vader heette Viktor en die zijn vader heette Pier en die woonde aan de Langelede. (Daar Coralie geboren werd in 1905, zijn we hier al bij herinneringen aan een persoon geboren rond 1850!)

In Mishawaka bestaat er een „Broederkring“ club. In de streek leven er volgens de voorzitter van deze club nog 1.100 afstammelingen van Belgische uitwijkelingen.

RAYMOND VAN DER GRACHT: TWEDE BRIEF

A. DE VLAMINGEN VAN MISHAWAKA IN INDIANA

Als ik me juist herinner verschenen de eerste Belgen in Mishawaka in Indiana rond de jaren 1880. Gelijk bij de Ieren was het de aardappelploeg die, samen met andere factoren, de Belgen tot uitwijking dreef. Ik herinner mij dat mijn vader een liedje zong over de „bleke blauwe patatten“. Al wat ik mij kan herinneren zijn de eerste twee regels „'t Was in den tijd van de bliëke blauë patatten, 't was in den bliëken blauën patattentijd“.

De Belgen en hun afstammelingen hebben een lange en illustere geschiedenis in Mishawaka en South Bend, alhoewel ze gering in aantal waren. De meeste mannen en vrouwen ook werkten in de Mishawaka Rubber en Wol fabrieken, later bekend onder de namen Ball Band Rubber Co, United States Rubber Co en nu bekend als Uniroyal. Het werd al lachend ook het Belgisch Schoen Kollege genoemd. Het maakte rubber schoeisel, lederen en plasticen schoenen. Het handelsmerk was een rode bal in de buitenkant van de schoen en het was wereldwijd bekend. De schoenhandel is nu bijna volledig verdwenen ten gevolge van de scherpe concurrentie en van de goedkopere produkten uit Europa en het Verre Oosten. Meer dan 50 % van de schoenen worden nu ingevoerd.

Overlijdensberichten van „old timers“ in het dagblad „South Bend Tribune“ melden dat de overledene bij Uniroyal gewerkt heeft gedurende 45 jaar. In overeenstemming met de Belgische traditie van vroeger, als ge groot genoeg waart, waart ge ook oud genoeg om te gaan werken en het familie-inkomen te verhogen. Ik geloof dat dat te wijten was aan de gewoonte en aan de onzekerheid die de inwijkelingen voelden. Ik ken een familie van zeven jongens en twee meisjes die gingen werken in het „Belgian Shoe College“ als ze veertien jaar oud waren. Ze werkten en gaven hun geld af totdat ze trouwden. De vader ging met rust op 52 jaar en stierf toen hij 95 was. Misschien heeft zijn zelfzuchtige houding de kinderen uitgebuit ten koste van een betere opvoeding. Dit kwam geregeld voor.

Als een groep werd er op de Belgen zelden neergekeken, door degene die hen kenden omwille van hun harde werken, eerlijkheid, gezond verstand, vrijgevigheid en hun goede humeur. De meeste hielden vast aan hun katholieke opvoeding.

De Belgen hadden zelden moeilijkheden met de wet. Ik herinner mij dat een Belg zijn vrouw vermoordde en dat een vrouw haar man vermoordde in familietwisten. Sommige mannen van de oudere generatie hadden problemen door het drinken van geweldige hoeveelheden bier dat hun natuurlijke remmingen los sloeg en hen in de gevangenis deed belanden tot ze nuchter waren en terug los konden gelaten worden in de maatschappij.

De Belgen in Mishawaka zijn nog altijd geconcentreerd in het westelijk deel van de stad. De St.-Bavo's kerk, gebouwd rond 1906 en de Broederkring Club, een huizenblok verder, zijn nog altijd het centrum van activiteiten. Italianen hebben ook tussen de Belgen g^e-

woond gedurende een lange tijd. Ze schoten goed met elkaar op. Andere mensen zijn ook komen wonen in het westelijk deel en schiepen enkele kleine problemen. De buurt is steeds goed verzorgd geweest. De Belgen waren altijd actief in de politiek en velen onder hen hebben de stad goede diensten bewezen. South Bend koos een Belgische Amerikaan tot burgemeester voor twee perioden van vier jaar. Hij werd gedood in een ongeval op de snelweg op een winterdag toen hij terugkwam van Indianapolis waar hij de stadsbelangen verdedigd had. „Babe” Voorde (Van de Voorde) was een goede burgemeester en een geliefd Demokraat. Zijn vader week hier in en was verzekeringsagent.

Vele van de eerstgekomenen waren boeren. Ze werkten hard, kwamen vooruit en vergrootten hun landoppervlakte. Namen als Martens, Matteys en Joe Van De Keere duiken hierbij op. Joe is een vriend van mij en beboert 600 hektaren. Hij kweekt vooral maïs en ook duizenden varkens per jaar. Hij is hier geboren.

Sommige van de eerste namen van Belgische zakenlui waren Julius Bennett, kruidenierswaren en uitrusting, Ray Van Der Heyden, meubels, reisagentschap en Belgisch Konsul. Achiel Colpaert bouwde meer dan duizend huizen en zakenpanden.

De tweede generatie beheert nu Claeys Candy Company. Het bedrijf „De Meester's Mustard” (Belgische mostaard) werd geërfd door zijn schoonzoon René Graveel. Na dezes dood werd de zaak verkocht aan de Kraft Cheese Co en werd de mostaard over de Verenigde Staten verkocht, maar niet in zijn oorspronkelijke scherpe vorm. Het oude recept kon gemakkelijk een verstopte neus openen en deed de ogen tranen.

De problemen die zich voordoen in het proces van opslorping van mensen van een ander ras, een andere godsdienst of van vreemde oorsprong in een niet-homogene gemeenschap zijn ontzettend. U aanpassen op maatschappelijk, cultureel en taalkundig vlak in een vreemd land is niet gemakkelijk. Met weinig opvoeding, geen ervaring, geen beroep, geen geld en geen familie om hen te ondersteunen, overleefden de meeste inwijkelingen enkel door hun aangeboren verstand en hun harde werk. Vroeger aangekomenen, vrienden en verwanten hielpen om de klappen te verzachten, daardoor tijd gevend om aan te passen en de vrees te verminderen. Menig traantje werd geplengd uit ogen vol heimwee. Ik bewonder de pit, de vastberadenheid en het goede oordeel van de niet-engelssprekende mensen die hier aankwamen uit Europa, waar ze verknecht waren en geen uitzicht hadden op een betere toekomst.

Ik, als een Belgo-Amerikaan van de eerste generatie, ben wel bekend met de vooroordelen, de discriminatie en de vooringenomenheid die bestonden tegen alles of iedereen van vreemde afkomst. Ik was zes jaar toen ik naar de openbare school ging en ik sprak enkel Vlaams. Later in St.-Bavo's parochiale school kon ik Vlaams spreken met mijn volksgenoten.

Er is een tijd geweest dat men het voorwerp was van spot en discriminatie als men geen Angelsaksische achternaam had. Het schrijven en het uitspreken van moeilijke vreemde namen wordt nog altijd met gegrinnik onthaald. Veel mensen hebben hun namen veranderd omdat ze onuitspreekbaar waren in het Engels. Zelfs nu nog is het nodig, als ik mijn naam schrijf, om de mensen vertrouwd te maken met onze wijze van uitspreken hen te zeggen dat „Gracht” rijmt met „yacht”. Ik heb gedurende het grootste gedeelte van mijn leven namen bestudeerd en vind ze boeiend zowel op gebied van oorsprong als van betekenis. Hier in de VSA hebben de namen een grote rol gespeeld in het verleden. Die rol is nu sterk verminderd, maar we duiden nog altijd de mensen aan met hun achternaam als teken van hun afkomst, ondanks het feit dat men een mengsel van een dozijn verschillende nationaliteiten kan zijn.

Vroeger hoorde ik kleinere opmerkingen over mijn afkomst en ik werd ook wel „vreemdeling” genoemd. Met de tijd verloor ik mijn vreemde tongval en sprak ik vloeiend Engels. Ik lach nu al lang met pogingen om mij minderwaardig te doen voelen. Gelukkig worden kinderen snel opgenomen door hun leeftijdsgenoten. Vooringenomenheid wordt meestal geleerd van de ouders en wordt gevoed door onwetendheid of door naijver voor de betere jobs. Aan de grondslag van alles ligt GELD en de daarmee gepaard gaande zekerheid.

B. FAMILIALE HERINNERINGEN

Mijn vader Petrus Johannes Van Der Gracht woonde met mijn moeder Emerence bij zijn vader Jozef en zijn zuster Julie. Mijn grootmoeder Nathalie (Liete Vijte) stierf in 1903. Het was vanuit de Groenstraat dat mijn vader naar de VSA kwam en dat mijn moeder vertrok om hen te vervoegen in Mishawaka. Ze bracht mijn oudste broer Maurice mee. Mijn vader had twee of drie jaar onderricht genoten en was nadien koewachter. Toen hij veertien jaar was ging hij werken in de suikerfabriek van Zelzate (Wittouck) voor het onderhoud van de stoomketels.

Mijn moeder verbleef drie of vier jaar in het klooster van Wachtebeke nadat haar vader stierf. Zij kreeg haar opvoeding daar. Ik weet niet hoeveel opvoeding mijn grootouders hadden, maar dat was waarschijnlijk niet erg veel.

Ik geloof dat het mijn moeders wens was naar de VSA te komen, omdat haar zuster Marie en haar broer Emiel hier waren. Emiel kwam naar de VSA toen hij 18 jaar oud was en keerde nooit terug. Mijn grootvader wenste niet dat mijn vader zou uitwijken naar Amerika, maar vader dacht dat hij niet lang in de VSA zou blijven en dat hij zou terugkeren met zijn zakken vol geld.

Mijn broers en zusters hebben niet dezelfde band met Wachtebeke die ik heb.

Ze zijn niet teruggekeerd sinds ons verblijf in 1921-22. Mijn zuster Betty vergezelde ons naar België in 1977 en is sindsdien niet meer teruggekeerd. (Betty werd geboren in 1924.) Mijn vader hield altijd veel van zijn geboortestreek en Wachtebeke en ik denk dat ik een aardje naar mijn vaartje heb.

Daar mijn vader en mijn moeder al voorbij de normale schoolleeftijd waren toen ze hier inweken, hebben ze hier geen school gevolgd. Vader leerde snel genoeg Engels op eigen houtje, om het werk van meestergast te krijgen wat toch het schrijven van verslagen en het lezen van onderrichtingen inhield. Moeder leerde het meeste Engels van haar kinderen. Mijn ouders lazen zowel Vlaamse als Engelse dagbladen. Ik denk dat ze voldoende verwezenlijkten gedurende de eerste drie jaar, om hen het vertrouwen te geven hier een nieuw bestaan op te bouwen. De zorg voor vier jonge kinderen nam ongetwijfeld een groot deel van hun tijd en geduld in beslag.

Mijn vader had een groot gevoel voor humor en kon lachen met zichzelf. Hij was één meter achtenzeventig groot en gespierd. Hij had donker haar met een massa losse krullen en staalgrijze ogen, die een tegenstander konden intimideren. Ik heb dikwijls zijn ogen voelen steken als ik iets mispeuterd had. Hij strafte zijn kinderen nooit lichamelijk. Met zijn ogen alleen kon hij zijn gevoelens volmaakt uitdrukken.

Hij vertelde verhalen over de plaatsen waar zijn fanfare (de Liberalen) ging spelen voor dansavonden. De vergoeding bestond gewoonlijk uit al het bier dat de spelers konden drinken. Daardoor werd de muziek trager naarmate de avond vorderde. Enkele van de plaatsen waar de fanfare speelde waren Zelzate, Moerbeke, Koewacht, Overslag, Zaffelare, Sas van Gent, Westdorpe, Zuiddorpe en Terneuzen. In Terneuzen speelden ze op de oever van de Schelde bij laag tij. Al die plaatsen werden te voet bezocht, want er was geen vervoer. Daar ze meestal vreemden waren in de plaatsen waar ze gingen spelen, werden ze dikwijls uitgescholden en werd er gevochten. Jonge heethoofden en bier gaan niet te best samen.

Een verhaal dat ik dikwijls gehoord heb, was over de leden van de fanfare die 's zondagsmorgens vroeg langs de Langelede terugkwamen na een dansavond. Daarbij bliezen ze op hun instrumenten. Van de andere oever van de Langelede werden ze bespot en uitgescholden. Een tuba speler kreeg een „tsjonke" gras in de opening van zijn instrument.

Hij legde zijn tuba neer en samen met andere leden van de fanfare zwommen ze of waadden ze door de vaart en verjoegen de schelmen. Met druipende kleren strompelden ze naar huis terwijl ze de „Fiere Vlaamse Leeuw" speelden. Mijn vaders beste vriend in de fanfare heette De Cleene.

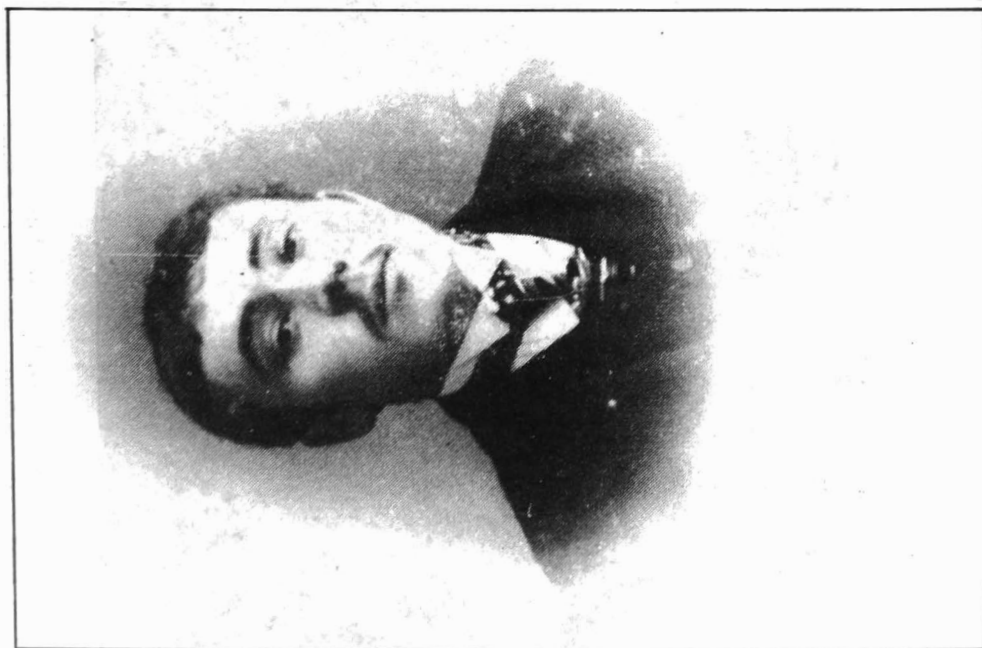
Nu in mijn 77ste jaar zijn mijn jeugdherinneringen sterk vervaagd. Maar ik kan nog mijn vaders zachte stem horen als hij me „Moon" noemde, zijn koosnaampje voor mij vanaf mijn tweede jaar. In 1957 hoorde ik dat voor de laatste keer.

RAYMOND VAN DER GRACHT – EEN BEELDVERSLAG

1902

Moeder Emerence Clauwaert
Foto genomen te Antwerpen voor het huwelijk

Vader Peter J. Van Der Gracht
Foto gemaakt te Zelzate voor het huwelijk

Peter en Emerence met hun oudste zoon Maurice

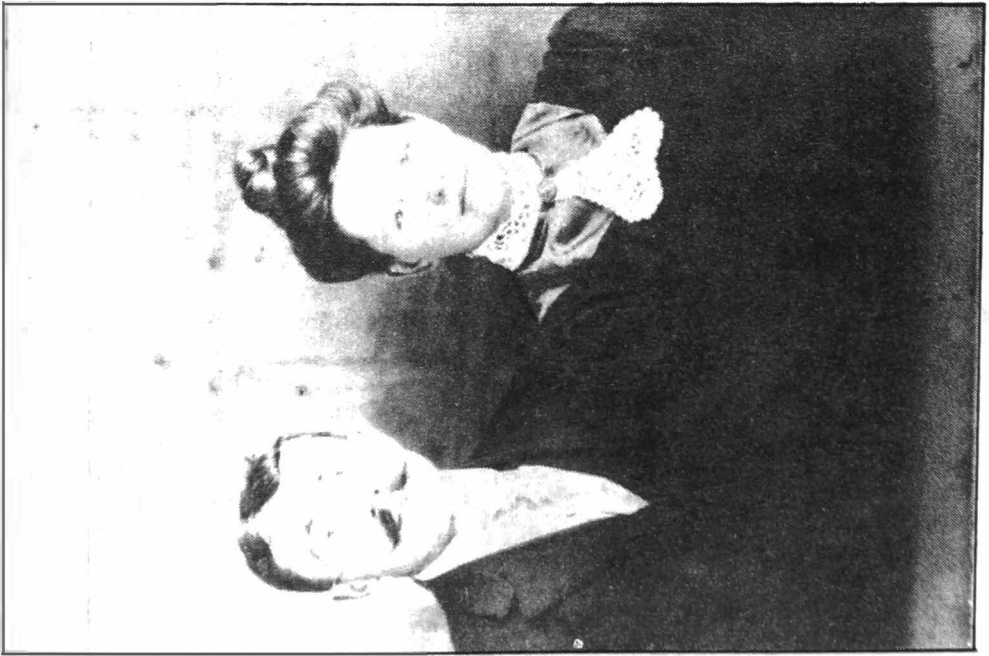

Foto gemaakt in Mishawaka kort na de aankomst van Peter en Emerence

1907

Links Peter Van Der Gracht, rechts Adolf Mussche

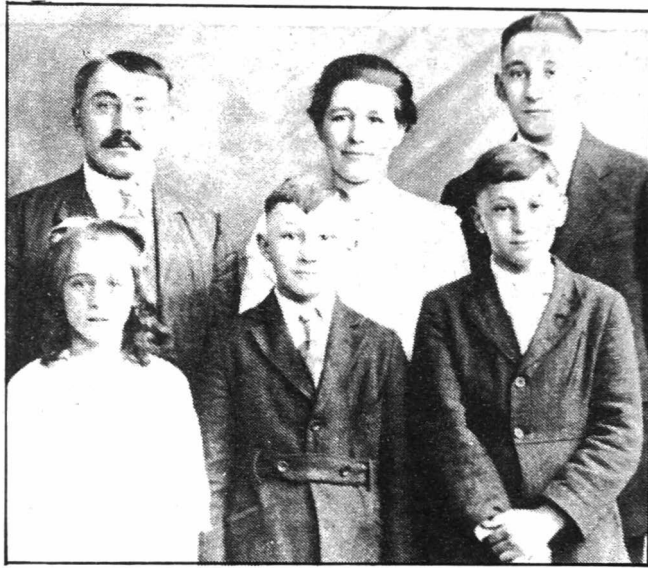
Dit is het eerste werk van Peter in de V.S.A., gedurende de geldpaniek (?). Ze leggen draineerbuizen op een boerderij in de buurt van Wakarusa, Indiana, ongeveer 20 km van Mishawaka. Het was in deze buurt dat ze uit de kerk verdreven werden toen Adolf zong van „Mie Katoen”

1915

Van links naar rechts Gaston, Peter, Dorothy, Maurice, Emerence en Raymond

1921

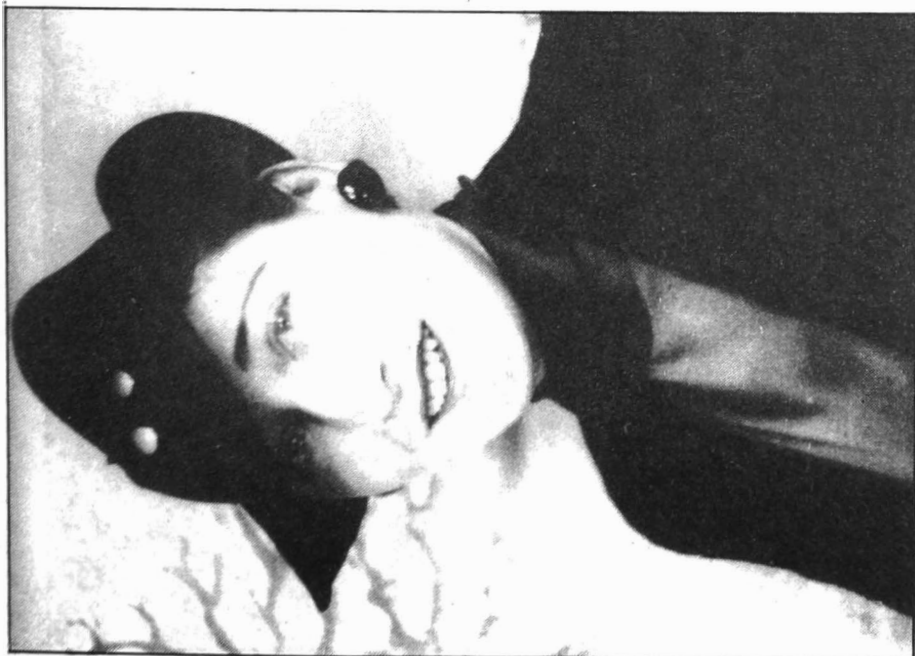
Familiepasfoto voor de reis naar België, die negen maanden duurde
Van links naar rechts - achterste rij: Peter - Emerence - Maurice
voorste rij: Dorothy - Raymond - Gaston

1927

Raymond, 18 jaar, kort na een training in het „bootkamp“
Hij diende vier jaar in de Zeemacht en reisde een kwart van de wereld af

1950

Dorothy Belmont - Van Der Gracht
Model en hoofd van een winkelketen
van 26 winkels van dameskleding

1965

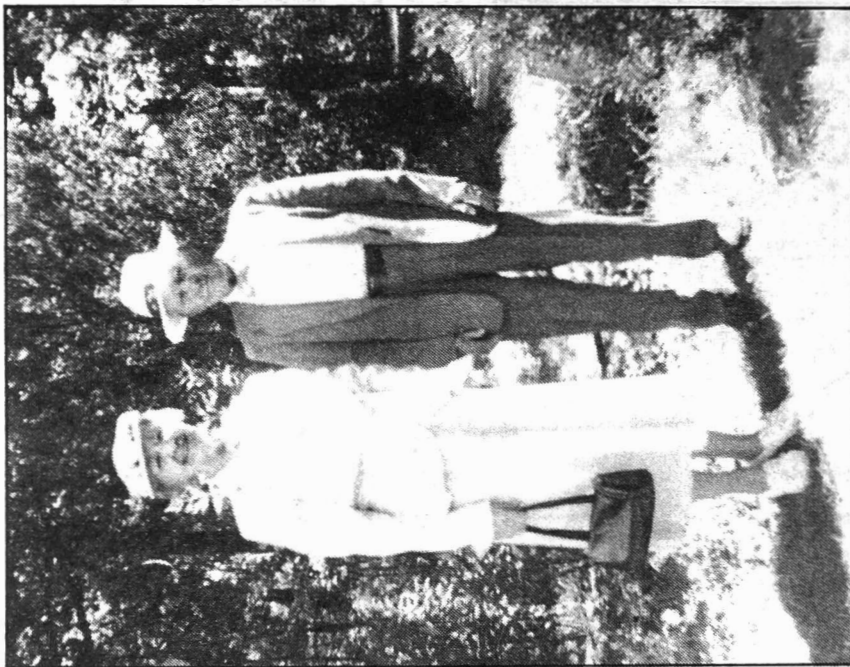
Betty Van Der Gracht,
ingenieur elektronika bij American Telephone & Telegraph
Op rust sinds 1977

1952

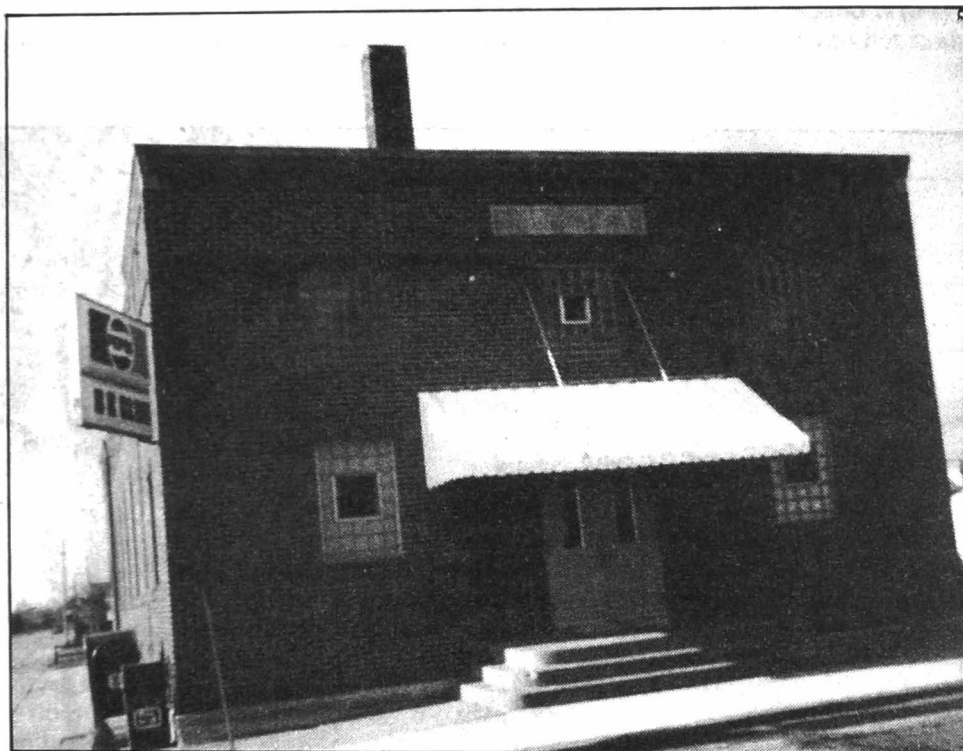
Peter op de dag dat hij op rust ging op 72 jarige leeftijd uit Stuebaker Motor Car Corporation

1956

Peter en Emerence leefden in een komfortabel huis dat stond op een bebost stuk land van twee hektare. Peter werkte gaarne buiten. Hij had een grote tuin en de voorkant van zijn eigendom was net een park. 's Zomers reden de mensen voorbij en stopten zelfs om zijn werk te bewonderen.

MISHAWAKA

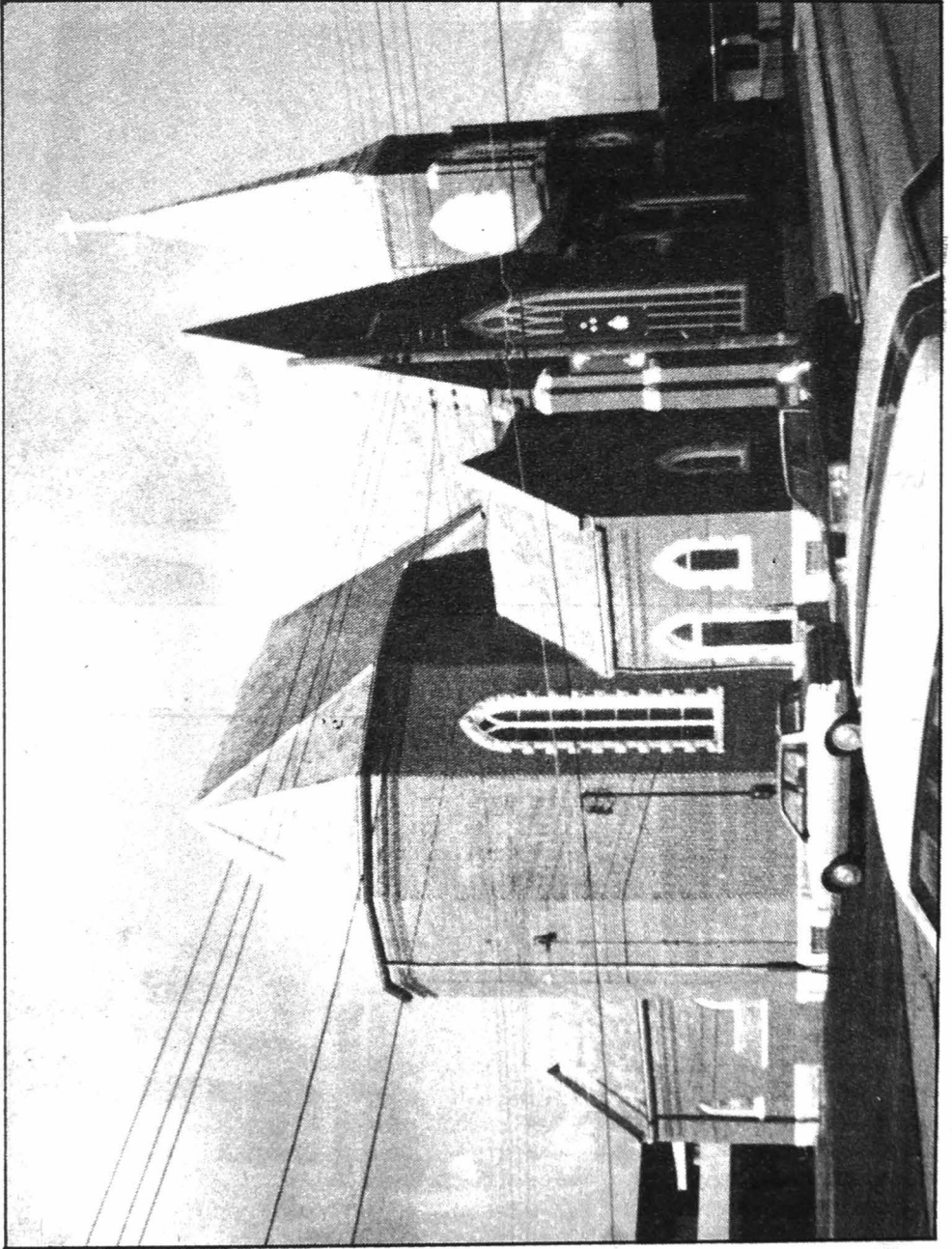

De BROEDERKRING - klub

Het centrum van het zakendistrikt in Mishawaka's Belgiantown

MISHAWAKA BELGIANTOWN

De Sint-Bavokerk

III. KOEWACHT

In de krant South Bend Tribune van 24 december 1986 verscheen volgend artikel over een uitwijkelinge. Hierna volgen enige gegevens samen met de vertaling van het kranten-artikel. Ze zijn te danken aan Raymond Van Der Gracht.

MARTHA VAN HOLSBEKE

Martha Van Holsbeke werd geboren op 19 mei 1898 in KOEWACHT. Ze is de dochter van Kamiel Van de Walle en Albertina. Ze keerde zeker twee keer terug naar Koewacht per boot in 1924 en 1934. Zij is de beste cafébazin in gans de Verenigde Staten. Dit is weer een eer temeer voor een Belg.

Het is geen flop voor deze bazin door Ray Gard

Oude mensen worden soms neerslachtig met Kerstmis, maar Martha Van Holsbeke, 88, een cafébazin gedurende meer dan 60 jaar stond recht en zei dat dat nonsens was.

„Waar halen ze dat?“ vroeg ze. Haar lichtbruine ogen glinsteren, want ze is klein en dat is alles wat ge kunt zien, de top van haar grijzende hoofd en haar ogen die boven de toog kijken. „Ik voel me niet neerslachtig. Ik heb aan meer dingen te denken, zoals het schrobben van mijn keukenvloer.“

En dat was wat ze deed, geknield haar vloer schrobben.

Pessimisten denken dat Kerstdag een tijd is voor wanhoop en eenzaamheid. „Wel, dat is bij mij nooit het geval geweest“, zegt Van Holsbeke, geen eerste jonkheid meer, terwijl ze haar handen afdroogt aan een handdoek in de Midway Tavern, 810 W. 4th Street, Mishawaka. „Ik laat dat nooit toe. Mensen die hier binnen komen worden verondersteld gelukkig te zijn. Zijn ze het niet dan tracht ik hen op te kikkeren vooraleer ze weggaan.“

Martha Van Holsbeke gaat naar de negentig en blijft doorgaan. Ze denkt dat het leven schoon is. Vrienden komen bij haar in haar zaak, eens een sociaal centrum. Het is een ouderwets buurtcafé. Zij en haar overleden echtgenoot Cyriel kochten het gebouw in 1924. Ze openden het als een taverne kort nadat de wet op het drankverbod opgeheven werd in 1933. „Iedereen komt nog binnen“, zegt haar dochter Toni fier, terwijl ze helpt voor de namiddagbezoekers. „Ze houden van de sfeer. Ze komen voor een bezoekje, om wat te kletsen.“ Het zijn meestal oudere mensen. Het is een Belgische buurt. Om een of andere reden leven Belgen, bekend voor bier en spruiten, langer dan de meeste. Hun geheugens zijn groter. Ze herinneren zich het Mortier orgel, gemaakt in Antwerpen, dat eens melodieën speelde in deze bar en nu in een museum staat in Missouri, de polka orkesten die speelden, het dansen, koers- en duivenwedstrijden, pijlen die suiden bij schietingen en het gekke Belgische kegelen dat gedaan werd met dingen die op telloren leken met gaten in het midden.

Alle dingen zijn veranderd, behalve Martha die ouder en wijzer geworden is. Ze heeft 63 jaar lang de trappen op en af gelopen om de kolenkachel te stoken en heeft bier getapt achter dezelfde toog. „Ik word niet moe“ zegt ze, „ik denk er niet aan. Het helpt niets van te denken aan moe worden, dus doe ik het niet. Ik opende deze morgen en ik zal hier terug zijn om de nachtploeg op te vangen, vooraleer ik sluit.“

Ze moet zich rekken om een pint te schenken. Ge zoudt denken dat ze moe wordt met het opheffen van de bierglazen. De toog zit gewoonlijk stampvol.

„Een goed leven is het geweest“, zegt ze „Ik hou ervan met iedereen te praten die binnenkomt. Iedereen heeft problemen en ze houden ervan ze te vertellen en ik luister. Zo ga ik door.“

„Ze kreeg nu onlangs het beste Kerstgeschenk sinds altijd“, zegt haar dochter. „Ze is gekozen voor de Nationale Gilde van Beroemde Cafébazen.“ Dit is een bekroning voor jaren tappen en ook een eerbewijs voor Mishawaka. De prijs zal uitgereikt worden begin januari 1987.

Tribune Photo/ SCOTT LIGHTFOOT

Toni Hoffman and her mother, Martha Van Holsbeke, 88, get the holiday spirit in Midway Saloon.

Gegevens uit de eerste hand en meer krantennieuws door Albertina Antheunis

Als gevolg van het kranteknipstel over Martha Van Holsbeke - Van de Walle schreven we een brief naar haar in de hoop wat meer bijzonderheden te vernemen. Het resultaat liet niet lang op zich wachten: een brief van dochter Albertina Antheunis, echtgenote Wasenhove en een reuze-krantenknipstel uit het dagblad Chicago Tribune van 16 februari 1987. Wat hierna volgt is een versmelting van brief en artikel.

Deze geschiedenis begint op twee plaatsen: de Hollandse Koewacht en Stekene.

* In Koewacht huwden **Vincent Meert** en **Marie Van Doosselaer** (° 1838 Zuiddorpe, † 1927 Koewacht). Ze hadden elf kinderen:

1. Domien huwde met Florentine de Puy. Ze weken uit naar Amerika.
2. Prudence die Petrus de Block huwde.
3. Petrus die Philomine D'Hert huwde.
4. Virginie die Benonie Bruggeman huwde.
5. Aloïs huwde Marie Van Geyt.
6. Leonard huwde Gertrude Ruys.
7. Clementine huwde Aloïs Van Goeye. Ze weken uit naar Amerika.
8. **Albertina** (1873-1940) huwde **Kamiel Van de Walle** (†1963). Ze weken uit naar Amerika.
9. Serafina huwde Jan Dierinck.
10. Leonie huwde Jan Dierinck (zijn tweede vrouw).
11. Elodie huwde Frans Mechelinck.

Dochter **Albertina** en **Kamiel Van de Walle** hadden zes kinderen:

1. Livien (1896-1974), gehuwd met Madeleine...: geen kinderen.
2. **Martha** gehuwd met **Cyriel Antheunis**: twee dochters Albertina en Antoinette.
3. Anna (1905-1980) huwde Frank Stoffelen: twee kinderen Albertina en Peter. Anna huwde later Adrien F. Bartmess.
4. Emiel († 1940) huwde Cecilia Van de Voorde in Mishawaka: geen kinderen.
5. Piet (1900-1923) huwde Marie Landuyt: twee kinderen Martha en Kamiel.
6. Oscar - stierf - geen inlichtingen.

Kamiel Van de Walle was schoenmaker van beroep. Zijn dochter Martha (waarover onderhavig artikel gaat) ging naar de zusterschool in Koewacht tot ze 14 jaar was (1912). Als de oorlog uitbrak leefde het gezin van Kamiel Van de Walle in Brussel. Er waren Duitsers in de stad en op zekere dag zei Albertina Meert „Laat ons terug keren naar huis”. Alle acht gingen ze te voet van Brussel naar Koewacht. Ze hoopen daar onderdak te vinden bij Marie Van Doosselaer, de grootmoeder van Martha. Het was toen echter de tijd van de duizenden vluchtelingen uit België. Er waren zoveel vluchtelingen in het huis van Marie van Doosselaer, dat ze riep „Mijn huis zit helemaal vol” toen Kamiel met zijn gezin aan haar deur klopten. Dezelfde toestand heerste bij de andere familieleden. Alle kamers waren bezet, want overal had men er stro op de vloer gestrooid en daarop sliepen de vluchtelingen. Het werd zoeken bij alle familieleden om de acht leden van het gezin onder dak te krijgen. Het gevolg was dat ze niet samen konden blijven. Martha Van de Walle ging werken bij haar oom Piet in Sluiskil, die daar een kruidenierszaak en café had. Ze bleef daar twee jaar. Toen de Duitsers België bezetten, spanden ze een elektrische prikkeldraad tussen Holland en België om de mensen in hun eigen land te houden. Mensen en vee werden door die elektrische draad gedood. In het begin van de oorlog was er nog geen draad en waren de Duitsers ook nog niet zo streng en als men voorzichtig was en de gepaste tijd afwachtte, kon men over de grens glijpen zonder gepakt te worden. Zo gingen Martha en haar vriendinnen geregeld vanuit Sluiskil naar Zelzate om vrienden en verwanten te bezoeken. Daar er tekort was aan bepaalde artikelen, smokkelde ze zeep in haar haar en verborg suiker, bloem en ander weinig omvangrijk voedsel op haar lichaam. Ze wikkelde stof voor klederen rond haar lichaam onder haar kledij. Dit duurde totdat de Duitsers besloten iedereen af te tasten. Uit-

eindelijk kon Kamiel Van de Walle een huis huren in Koewacht. Op het einde van de oorlog kwam het gezin terug samen in Koewacht. In 1918 na de oorlog, wandelden ze terug naar Brussel. Hun eerste stop was Moerbeke-Waas, waar ze bleven overnachten bij tante Jozefien Dierinck. Toen ze te Brussel kwamen, zagen ze dat het huis waar ze gewoond hadden nog gaaf gebleven was.

* In Stekene hadden Piet Antheunis en zijn vrouw Antoinette vijf kinderen: Cyriel (1893-1946), Maurice, Gust, René en Kristien. Piet was boer en visser en Antoinette verkocht eieren en boter van haar boerderij op de markt.

Cyriel was de enige van zijn gezin die militaire dienst moest doen. Hij was nog in het leger toen de oorlog uitbrak en zo moest hij nog vier jaar langer blijven. Hij leerde Martha kennen na de oorlog toen hij in Koewacht de geburen van Martha kwam bezoeken. Koewacht is maar een klein dorpje en soms reed Martha voorbij Cyriel, als ze met haar fiets om boodschappen reed.

* Voor de oorlog was Domien Meert, broer van Albertina en oom van Martha, reeds naar Amerika getrokken. In België was hij boer en veekoopman en hij oefende voort die beroepen uit toen hij in Amerika was. Hij vestigde zich als boer in Lydick, Indiana, een klein plaatsje in de buurt van South Bend. (In 1970 had dit plaatsje 650 inwoners.) Domien keerde naar België terug na de wereldoorlog en vertelde iedereen over de mogelijkheden in Amerika. Hij overtuigde Kamiel Van de Walle ook uit te wijken. Domien zond aan Kamiel het geld om de ticketten te kopen om naar Amerika te gaan. Domien trof de nodige schikkingen voor de reis langs Raymond Van der Heyden om, een reisorganisator en tevens verbindingsman voor de Belgen die reeds in Mishawaka waren. (Zie 2e brief - A. van R. Van Der Gracht.)

De mensen die uitweken namen alleen hun kleren mee naar Amerika. Ze werden vergezeld door de beste wensen voor succes van de familie die achter bleef.

Kamiel Van de Walle en zijn gezin scheepten in te Antwerpen op het schip Spitsburg van de Red Line rederij. Er waren nog andere mensen uit de streek op hetzelfde schip. Ze voeren in toeristenklasse. De reis gebeurde in april 1920 en duurde 18 dagen.

In Amerika aangekomen werden ze nog twee dagen gehouden op Ellis Island door de dienst Inwijking om alle formaliteiten te vervullen en om hun gezondheidstoestand na te gaan. Dan reden ze van New York naar Mishawaka met de trein. Daar werden ze afgehaald door Marie Meert, de dochter van Domien en gehuwd met een De Cloedt. Dat was op een zondag. Domien had al gezorgd voor een appartement in South Bend. De volgende dag werd Martha reeds aan het werk gezet in de hemdenfabriek van de gebroeders Wilson, al kende ze geen Engels. Ze verdiende 12 dollars per week, en werkte 40 uren per week, 8 uur per dag. Ze had het moeilijk daar ze geen Engels kende. Maar Martha was altijd vast besloten te slagen in al wat ze deed en ze leerde Engels op eigen houtje. Van de Wilson Brothers hemdenfabriek ging ze werken in Mishawaka bij de Ball Band Schoenfabriek, bijgenaamd „The Belgian Shoe College” (het Belgische Schoen Kollege), omdat er zoveel Belgen werkten. Daar maakte Martha schoenen aan een lopende band, ook voor 12 dollars per week. De Van de Walles hadden gelukkig de familie van oom Domien Meert om op terug te vallen, totdat ze kennis gemaakt hadden met andere mensen. Kamiel oefende zijn beroep van schoenmaker uit in het gebouw nummer 540 van West 7th street, waar zijn vrouw Albertina, ook een kruidenierszaak had.

Ondertussen had ook Cyriel Antheunis beslist naar Amerika te gaan. Waarschijnlijk vaarde hij op hetzelfde schip als Martha. Eens in Amerika bleef hij geregeld de Meerts en de Van de Walles bezoeken. Hij begon Martha het hof te maken en ze trouwden op 28 september 1921 in de kerk van Sacred Heart (Heilig Hart) in de Thomas street in South Bend in de Belgische gemeenschap. Cyriel werkte in de Studebaker automobielfabriek in South Bend. Hij had de gewoonte om na het werk even binnen te wippen in een café op nummer 810 van West 4th Street. Een zekere dag vroeg de eigenaar, Kamiel Martens, aan Cyriel of hij de zaak niet wou kopen. Martens was een Belg en gehuwd met een zekere Louise. Cyriel had wel oren naar het voorstel. De vader van de eigenaar leende hem het geld voor de aankoop. Martha

doopte het café „Midway Tavern“ (verwant met de naam „Halfweg“ van sommige van onze vroegere cafés). Dat was in 1924 en vanaf dan tot nu, dit is 63 jaar, staat Martha achter de toog.

Cyriel en Martha bezochten België in 1930 en 1933 samen met Martha's moeder Albertina. Martha bleef schrijven naar haar familie vanuit Amerika. Ze hoorde nooit sagen over bijgeloof. Er werd in Mishawaka nog lang Vlaams gesproken, maar daar de meesten van de oude generatie gestorven zijn, wordt er nu thuis Engels gesproken. Nochtans als Martha naar de West End gaat naar de kerk en vrienden ziet, spreekt ze Vlaams. Iedereen kent natuurlijk Engels. Er is ook een Broederkring club waar de Belgische gemeenschap bijeenkomt.

Martha en Cyriel hebben twee kinderen, Albertina (de briefschrijfster) en Antoinette. Ze kregen dus de namen van Martha's moeder en van Cyriels moeder. Cyriel stierf in 1946. In 1948 huwde Martha opnieuw met Achiel Van Holsbeke (1893-1960) uit Hansbeke. Hij werkte ook voor de Ball Band Company en voor Studebaker, zoals iedereen. Verdere gegevens zijn onbekend.

* Wat nu de tweede generatie betreft:

Albertina huwde op 15 september 1951 met Gustaaf H. Wassenhove, die in 1926 in South Bend geboren werd. Op 17-jarige leeftijd meldde hij zich als vrijwilliger bij de Navy om te vechten in de tweede wereldoorlog. Gustaaf is een gereedschaps- en gietvormontwerper, vakken waarvoor hij een beroepsschool oprichtte. Albertina werkt voor de universiteit van Notre-Dame, Indiana, als sekretaressen van Thomas Blum, Regionale Directeur van Ontwikkeling. Ze is de oudste dochter en woont dicht bij haar moeder.

Albertina en Gustaaf hebben drie kinderen:

- Susan, geboren 2 januari 1958, is een doktersassistente. Ze woont in Atlanta, Georgia, maar zoekt ander werk, zelfs in Europa.
- Mark, geboren 21 april 1962, woont in Indianapolis, 240 km van South Bend, is gehuwd en werkt in een benzinstation.
- Dan, geboren 12 juni 1965, is een laatstejaarsstudent in de Universiteit van Notre-Dame en woont thuis. Een onverwacht telefoontje door Albertina om 22.30 u. vrijdagavond 31 juli 1987, bracht behalve enkele bijkomende inlichtingen, ook het goede nieuws dat Dan geslaagd is in zijn laatste jaar.

Antoinette huwde John Hoffman, van Duitse afkomst. Ze hebben vier kinderen:

- Cheryl, 26 jaar, ongehuwd, werkt in een bedrijf in Mishawaka.
 - Brenda, 19 jaar, werkt in een fabriek van luchtverversingsinstallaties in Elkhart.
 - de tweeling Kristie en Karen, 18 jaar oud.
- Kristie is gehuwd met Michael Mc Lean, een automechaniker, en heeft een zoon Christopher van 9 maanden. Ze wonen in Mishawaka.
Karen beëindigt haar humaniora dit jaar.

Antoinette helpt haar moeder in de taverne van 10 u. 's voormiddags tot 4 u. 's namiddags.

Wat gebeurde nu met de andere Van de Walles?

Kamiel, de vader, herstelde schoenen samen met zijn zoon Levien. Later stopte Kamiel ermee en werd huisbewaarder voor de St.-Bavo kerk tot hij met pensioen ging. Zoon Levien ging werken voor de Ball Band Company.

Anna, huwde Frank Stoffelen en had bij hem twee kinderen Albertina en Peter. Ze scheidde en hertrouwde met Adrien F. Bartmess. Anna mocht de dag na aankomst ook onmiddellijk aan het werk bij de Wilson Brothers hemdenfabriek. Dochter Albertina Stoffelen huwde René Maeyens (bleef dus bij Vlamingen), heeft twee zoons: Albert die werkt bij de motorenbouwer Pratt & Whitney in Florida en Pete, die nog vrijgezel is en motoren herstelt.

Emiel werkte voor zijn zuster Martha in haar taverne als muzikant. Hij was een zeer begaafd akkordeonspeler. Hij werd beroepsmuzikant en speelde onder andere op de Wereldtentoonstelling in Chicago in 1933.

Piet huwde samen met zijn zuster Martha op dezelfde dag.

Tot slot een stukje dat laat zien hoe die Vlaamse mensen in de tweede en zelfs derde generatie nog aan elkaar hangen. We zagen hoger hoe drie van de elf kinderen van Vincent Meert en Marie Van Doosselaer uitweken naar Amerika, namelijk Domien, Clementine en Albertina. De nakomelingen van die drie houden elk jaar een Meert-bijeen-

komst. Ze houden dan een „wat de pot schaft“ maaltijd, waarbij iedereen iets meebrengt om met de anderen te delen. Er worden spelletjes gedaan en zeer veel gepraat. Dit duurt nu al 28 jaar. De sekretaresse-penningmeester van de Meert-bijeenkomst is Albertina. Er worden elk jaar 65 uitnodigingen verstuurd.

Vooraleer over te gaan tot de bekendheid die Martha Van de Walle in Amerika verwierf, willen we nog vermelden dat in een volgend jaarboek deze geschiedenis nog uitlopers zal krijgen:

- van de familie die in de grensstreek hier achterbleef;
- van de familie De Smet - De Bock uit Koewacht die over en weer uitweek naar Amerika en Europa;
- de familie Bruggeman uit Koewacht;
- de familie Van Goeye - Meert uit Koewacht.

Martha - Midway Tavern - en de GALERIJ DER BEROEMDE HERBERGIERS

Het café „Midway Tavern“ heeft grote spiegels en donkere houten pijlers, giften van de verdwenen Kamm brouwerij (zie vermelding onder artikel door Raymond Van Der Gracht). Martha vertelt „we hadden stoelen noch tafels toen we de zaak kochten, enkel spuwbakken en een schap voor sigaren en tabak en een niet-elektrische ijskast.”

Op de koer werd gekegeld en met de boog geschoten. In een zaal achteraan hielden burendansavonden, huwelijksrecepties en vergaderingen van de Belgisch-Amerikaanse Zakenvereniging.

Het grootste deel van de eerste tien jaar viel in de periode van het Drankverbod. Maar Martha zegt dat Midway Tavern toch goede zaken deed: „We verkochten goederen in blik, niet-alkoholisch bier...”. Maar klant Lale Wolf is het daar niet mee eens, want als hij jong was dronk hij bij Martha eigengemaakt bier. Antoinette vraagt haar moeder te vertellen over de tijd dat Al Capone (de wereldberoemde gangster) in haar taverne kwam. „Ach, spreek daar niet over” zegt Martha, „Capone was een vriendelijke man. Nu spreekt iedereen slecht over hem. Hij kwam hier binnen en at zijn middagmaal, dat is alles. Er was nog een bar in de buurt in die tijd en hij had de gewoonte van over en weer te gaan tussen die bar en deze. Hij was een dranksmokkelaar, denk ik, maar hij verkocht nooit iets aan ons. Als ge zaken deed met dranksmokkelaars, liept ge veel kans gepakt te worden. We verkochten schijn-bier. En in alle geval, dat was lang geleden.”

Martha houdt haar café nu al 27 jaar open met haar jongste dochter Toni voor „den vroegen” en Elaine Marshall (een voormalige schoonheidsspecialiste) voor de vroege avond, terwijl Martha zelf de nacht doet.

Na sluiting kijkt Martha naar TV tot 4 u. 's morgens. Om 9 u. is ze terug wakker, zet de bar wat in orde, doet haar boeken en eet 's middags dikwijls met dochter Albertina. Martha verkoopt ook diepgevroren pizza, snacks en enkel tijdens het weekeinde zelfgemaakte chili (mexicaans vleesgerecht met hete pepers). Martha tracht een familiesfeer te houden in haar taverne. Toen een motorbende haar Midway taverne als pleisterplaats wilde, sloot Martha telkens haar zaak, totdat ze weg bleven.

Martha's zaak is een buurtcafé zoals er duizenden zijn, maar door haar hoge leeftijd (88 jaar) is haar plaats iets bijzonders. Twee jaar terug abonneerde ze zich op het tijdschrift „Bartender” („Cafébaas”). Toen dit tijdschrift aan zijn lezers vroeg mensen voor te stellen voor de Galerij der Beroemde Herbergiers, stelde Toni haar moeder voor. Uitgever Ray Foley weerhield 58 van de tweeduizend voorgestelde personen.

Martha was erbij. Toen de tijd voor de huldiging kwam reed Martha met haar twee dochters naar Chicago. In het luxueuze restaurant Nick's Fishmarket stonden twee lange tafels, waaraan de andere gehuldigden, en drankverdelers, reporters en bijzondere gasten zaten. Ray Foley was vroeger zelf herbergier en geeft nu reeds zes jaar het tijdschrift uit. Hij heeft de Galerij der Beroemde Herbergiers reeds in 25 staten georganiseerd. Van de 58 verkozenen was Martha iets heel bijzonders. Tappen van 1924 tot nu en steeds in dezelfde plaats, is werkelijk verbazingwekkend. Nadien werd Martha thuis geïnterviewd door Robert Cross, een verslaggever van de Chicago Tribune, waarvan het grootste deel van dit artikel afkomstig is. Tengevolge daarvan kwam het TV netwerk „Cable News Network” van Atlanta, Georgia met 3 personen naar de Midway Tavern. Gedurende 3 uur ondervroegen ze Martha en maakten ze opnamen. De reportage werd getoond op Moederkensdag op het volledige Cable News Network. Een waardige bekroning van een rijkgevoeld leven.

MARTHA VAN DE WALLE – EEN BEELDVERSLAG

Het laatste wat ontbrak om het jaarboek 1987 af te maken, waren de foto's die een overzicht moesten geven in beeld van wat in de voorafgaande bladzijden verteld werd. Toen Albertina Antheunis ons belde vanuit Mishawaka beloofde ze de foto's snel op te sturen en ze hield woord. 4 augustus verstuurd, waren ze hier op 6 augustus via 'n verzendfirma.

1914 Koewacht van links naar rechts:
Martha - Piet - Levien - Anna - moeder Albertina Meert - Emiel - vader Kamiel Van de Walle

De kruidenierswinkel van Albertina Meert (echtgenote Kamiel Van de Walle)
op nummer 540 West 7th street in Mishawaka in het jaar 1932

Midway Tavern, het levenswerk van Martha, één jaar na de overname (1925)

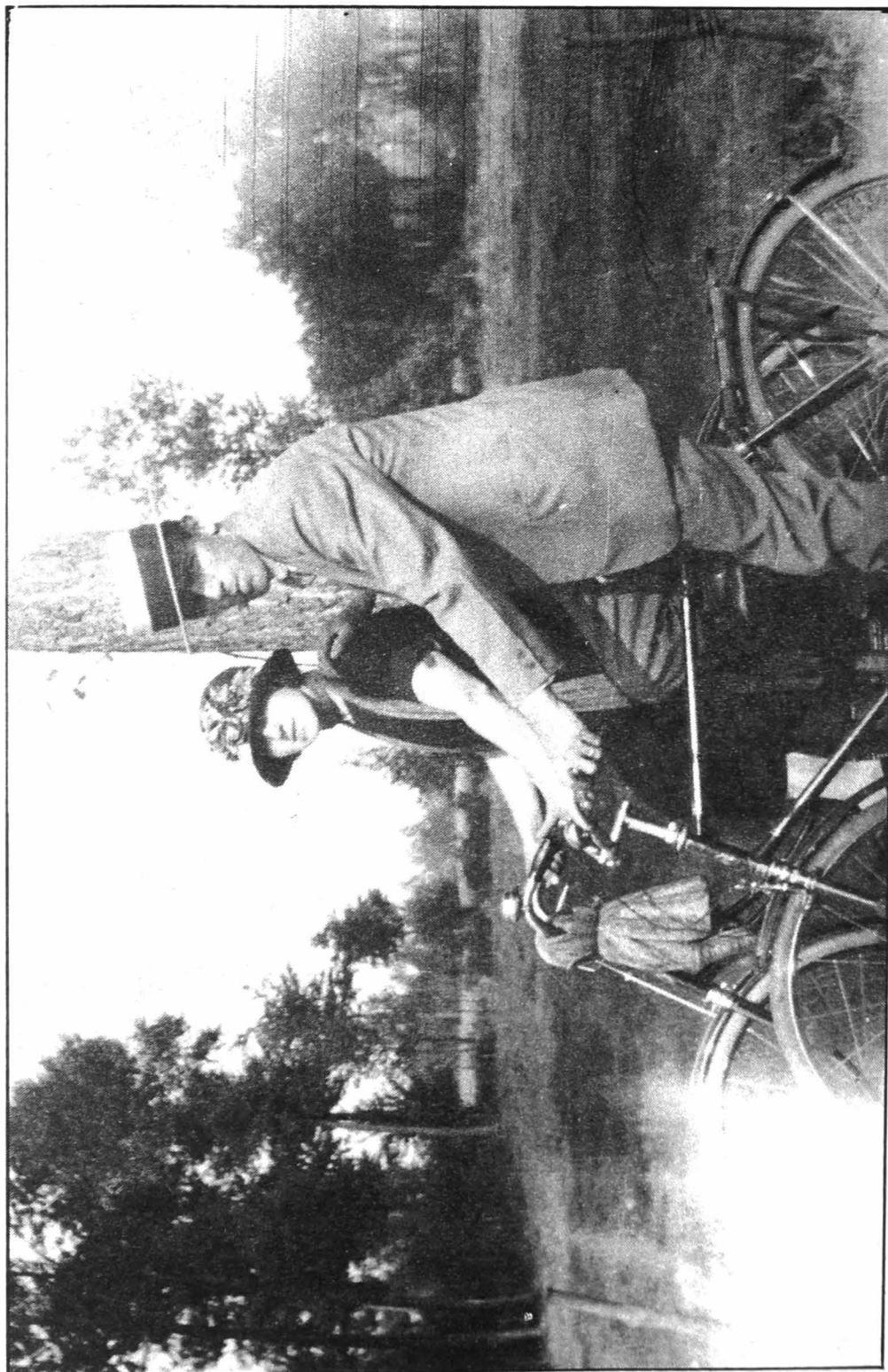

28 september 1921 Mishawaka: dubbel huwelijk van
Cyriel Antheunis en Martha Van de Walle (links) en
Maria Landuyt en Piet Van de Walle (rechts)

Mishawaka 1927 : geboorte van Albertina Antheunis.
Hier bij de doop van links naar rechts: Domien Meert (peter) -
Albertina - Albertina Meert (meter) - Cyriel Antheunis

STEKENE en DE FAMILIE ANTHEUNIS

Stekene 1930: Martha Van de Walle en echtgenoot Cyriel Anthéunis op bezoek

Stekene 1933: van links naar rechts Albertina Antheunis,
oom René Antheunis en een neefje

Stekene 1930: rechts Martha Van de Walle - links van haar schoonmoeder Antoinette -
drie leden van de familie Antheunis -
het kleine meisje rechts, met donker haar, is Albertina Antheunis

Midway Tavern 1924, het jaar van de overname.
 Blijkbaar werd er op het achterhof aan stekbollen gedaan,
 zoals hier getoond door Marie Landuyt,
 echtgenote Piet Van de Walle en Martha

Nog in de beginperiode;
 Martha zorgde ook voor netheid op het voetpad

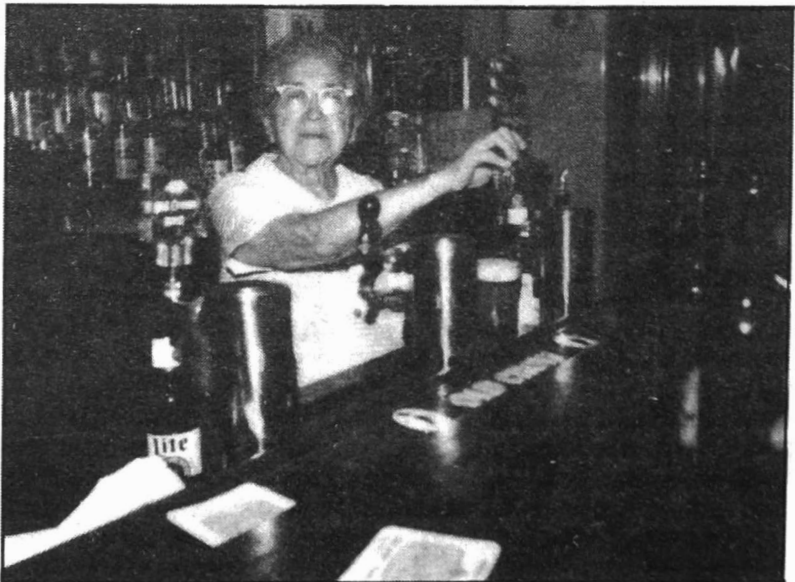
Niagara Falls 17 september 1951: ALBERTINA ANTHEUNIS, de vertelster, op huwelijksreis met Gustaaf Wassenhove, die de foto neemt

1952 Midway Tavern: van links naar rechts
Gus Wassenhove - Martha - Albertina - Achiel Van Holsbeke

17 mei 1949: 25 jaar Midway Tavern

Jaren later: Martha achter de tapkast

Mei 1983: Martha is zo geliefd dat drukker Ron Case haar een gelukkige 85ste verjaardag wenst op zijn uithangbord

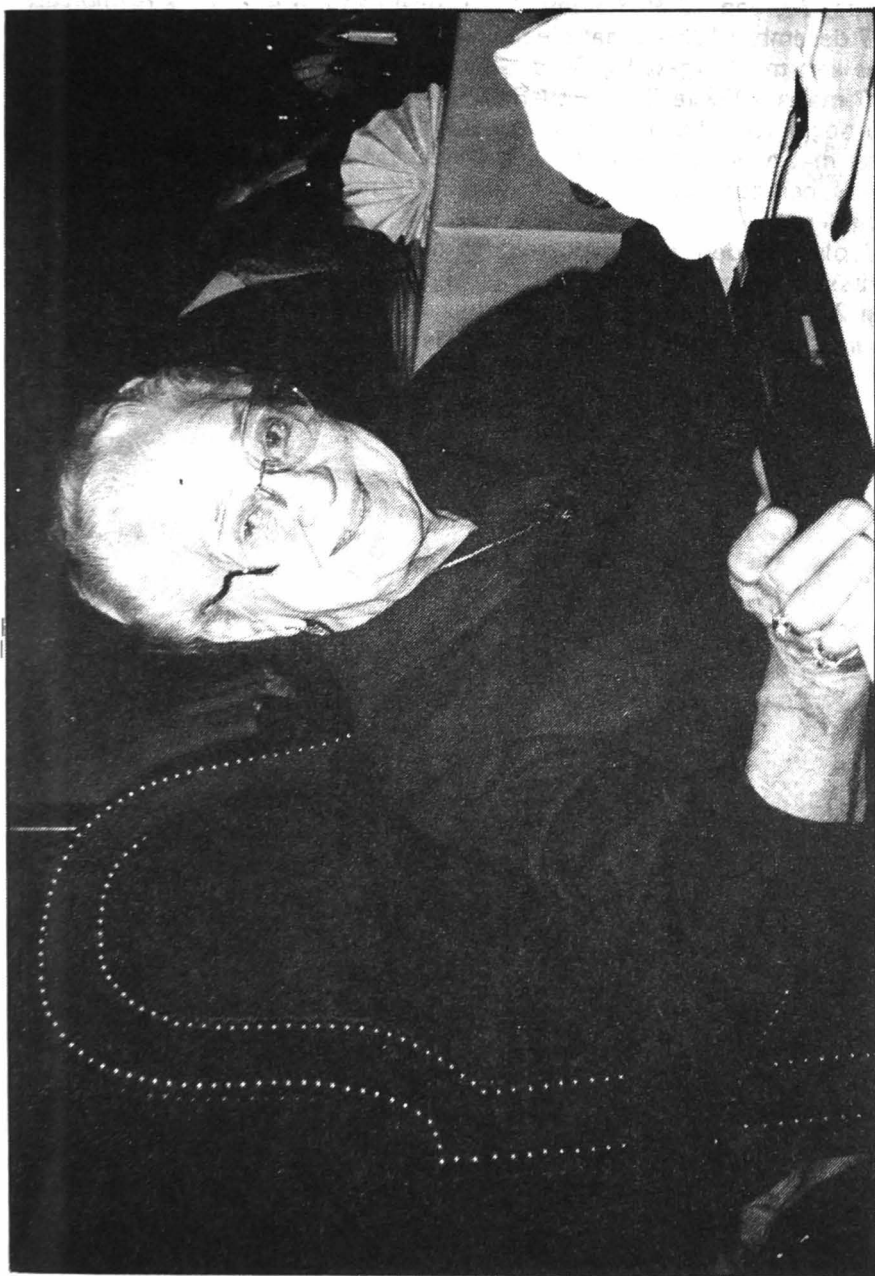
De jongste foto: maart 1987

1975 staande van links naar rechts: Susan - Mark en Dan Wassenhove
zittend: Albertina Antheunis - echtgenoot Gus - Martha Van de Walle

1983 van links naar rechts: Gerda Bockstael uit Terneuzen -
Kristie en Karen Hoffman - Martha - Antoinette Antheunis - Brenda Hoffman

De bekroning: Martha Van Holsbeke op het ere-diner in Chicago bij de ontvangst van het ereteken van de „Galerij der beroemde herbergiers” op 26 januari 1987.

IV. ZAFFELARE

Raymond Van der Gracht zond ons volgend overlijdensbericht (vertaald):

Harry B. Stroobandt

Harry B. Stroobandt, 79, van 1309 Berkley Court, overleed om 4.15 u. 's namiddags, verleden dinsdag 17 december 1986 in het Medco Centrum, South Bend, na een ziekte. M. Stroobandt was een meestergast bij Studebaker Corp. en Avanti Motor Corp. Hij werd geboren op 17 maart 1907 te ZAFFELARE, België en heeft in Mishawaka gewoond sinds 1920. Op 15 oogst 1925 huwde hij in St.Jozef, de voormalige Zulma Simone Ver-vaet. Ze blijft achter met twee dochters, Mary Jo O'Neil van Mishawaka en Patricia Kent van Sugarland, Texas, een zoon Jack van Simpsonville, Zuid Carolina, 15 kleinkinderen en 11 achterkleinkinderen.

De rouwdienst zal plaatsvinden vrijdagvoormiddag om 10 u. in St.-Bavo's katholieke kerk. De teraardebestelling zal gebeuren in Chapel Hill Memorial Gardens. Vrienden mogen groeten van 2 tot 4 en 7 tot 9 u. 's namiddags, nu donderdag in Hahns - De Vos begrafenis huis, waar de rozenkrans gebeden zal worden om 7.45 u. M. Stroobandt was een lid van de kerk en een stichtend lid van de Broederkring klub.

INHOUDSLIJST

20 JAAR HEEMKUNDIGE KRING OUD-WACHTEBEKE

Hoofdstuk I	— Robert Vandevelde, Stichter van de H.K. Het leven van een streng en plichtsbewust ambtenaar, autodidakt en veelzijdig mens	7
Hoofdstuk II	— Maurits Van Heirsele, eerste Voorzitter van de H.K. Het leven van een succesvol zakenman, Wachtebekenaar en Heemkundig Werver	19
Hoofdstuk III	— Twintig jaar H.K. I. Hoe het begon	33
	II. Groei	34
	III. Bestuursleden en medewerkers	35
	IV. De mannen van het eerste uur	35
	V. Activiteiten	38

DE EERSTE WERELDOORLOG

Inleiding	68	
Hoofdstuk I	— Onze Geïnterneerden in Holland	68
	I. Onze geïnterneerden door D. Van der Aa	69
	II. Edward Dieleman en het kamp van Harderwijk	74
Hoofdstuk II	— Aan het Front	83
	I. De belevenissen van Edward Verbruggen	84
	II. Beelden	91
Hoofdstuk III	— Spioenen	98
	I. Uit het Etappengebied door C. Vlaminck	98
	II. Oord der Gefusilleerden '14-'18, Martelarenlaan Gent	100
	— Brieven van Gefusilleerden	100
	— Boekje „Oord der Gefusilleerden 14-18”	106
	III. De organisatie aan de andere kant van de grens - P. Jacobs	114
Hoofdstuk IV	— De Burgerbevolking	125
	I. Leven op de grens	125
	II. Bevoorrading in de grootstad Antwerpen	127
	III. Opgeëisten en Duitsers op rust	134

VICTOR EN FRANS DE BLOCK - SMOKKELAARS

Hoofdstuk I	— Voor de oorlog	143
Hoofdstuk II	— Tijdens de oorlog	152
Hoofdstuk III	— Na de oorlog	167

WACHTEBEKE EN OMSTREKEN IN AMERIKA

I. Voorwoord	180	
II. Wachtebeke: Raymond Van Der Gracht	— eerste brief	180
	— tweede brief	184
	— een beeldverslag	187
III. Koewacht: Martha Van Holsbeke	195	
	— Het is geen flop voor deze bazin	195
	— Gegevens uit de eerste hand	197
	— Martha - Midway Tavern - en de Galerij der Beroemde Herbergiers	200
	— Een beeldverslag	201
IV. Zaffelare: Harry Stroobandt	212	